ABC-UL ECONOMIEI DE PIAȚĂ MODERNE

concepte • mecanisme • aplicații practice

A.B.C.-ul
ECONOMIEI DE PIAȚĂ MODERNE

- concepte
- mecanisme
- aplicații practice

DICȚIONAR —

CASA DE EDITURĂ ȘI PRESĂ «VIAȚA ROMÂNEASCĂ»
București — 1991

Scanned with OKEN Scanner

Colectivul de autori:

Profesori universitari doctori: Niţă **DOBROTĂ**, Costache **SANDU**, Constantin **ENACHE**, Ileana **STĂNESCU**; Conferenţiari universitari doctori: Coralia **ANGELESCU**, Ilie **GAVRILĂ**, Aurora **GOGONEAŢĂ**, Constantin **POPESCU**; Lector universitar doctor: Iuliana **CETINĂ**; Asistenţi universitari: Cornel **TÂRHOACĂ**, Luminiţa **NICOLESCU**, Emil **TEŞLIUC**.

COORDONATOR: NIŢĂ DOBROTĂ.

Referent ştiinţific: Prof.univ.dr. Constantin **MANOLESCU**.

Coperta de: **ADRIAN IONESCU**

Scanned with OKEN Scanner

CUVÎNT INTRODUCTIV

Consacrată unei probleme deosebit de actuale şi de complexe, lucrarea de faţă este structurată în patru părţi distincte şi, în acelaşi timp, unitare, prin scopul de ansamblu urmărit: familiarizarea marelui public cu problematica economiei de piaţă moderne.

Pornindu-se de la constatarea că literatura de specialitate, ca şi limbajul cotidian al oamenilor au fost «invadate» pur şi simplu de aspectele concrete ale tranziţiei României la economia de piaţă, autorii prezintă principalele procese ale economiei de piaţă moderne, mecanismul ei de funcţionare. Pe baza realităţilor din ţările cu economie de piaţă consolidată, se fac caracterizări ample şi riguroase, se analizează comparativ, din perspectivă contemporană, fenomenele şi procesele specifice economiei de piaţă, tip de economie pentru care poporul român a optat definitiv. În acest context, au fost formulate trăsăturile economiei de piaţă moderne de tip european, aşa cum se conturează aceasta la orizontul celui de al III-lea mileniu.

În cea de a doua parte a lucrării, care are caracter de dicţionar-breviar conţinînd circa 350 de termeni, au fost clarificate conţinutul principalelor noţiuni economice, care sînt abordate şi explicate prin prisma economiei de piaţă şi a mecanismului ei de funcţionare. În contrapunere cu modul de explicare a conţinutului diferitelor procese, fenomene şi noţiuni economice în cadrul învăţămîntului şi în diferite lucrări de specialitate, apărute în perioada anterioară Revoluţiei din Decembrie 1989, unde accentul se pune pe latura politico-ideologică a acestora, în lucrarea de faţă ele sînt tratate pe fondul realităţii lumii contemporane, al respectării adevărului ştiinţific.

Scanned with OKEN Scanner

De aceea, este util și meritoriu efortul autorilor lucrării de a explica, sub forma unor mici sinteze, conținutul unor procese și noțiuni economice de largă utilizare, cum sînt: capital, profit, concurență, bursă, proprietate privată, societate pe acțiuni, salariu, inflație, șomaj, productivitate marginală, management, agent economic, marketing etc. Utilitatea lucrării se amplifică prin luarea în considerare a necesității eliminării unor confuzii și abordări necorespunzătoare a proceselor tranziției spre economia de piață în țara noastră.

Este un adevăr axiomatic că prefacerile radicale din țara noastră, într-un timp cît mai scurt, sînt condiționate hotărîtor de formarea unei gîndiri economice avansate și dinamice la toți agenții economici, la toți participanții la viața economică. În acest sens, consider că efortul făcut de colectivul de autori pe linia realizării unui minim de consens teoretic și metodologic în ceea ce privește abordarea și înțelegerea trăsăturilor esențiale ale economiei de piață, este nu numai meritoriu sub raport științific, dar și util pentru practica economică din țara noastră.

În lucrare, într-un capitol special — al treilea —, sînt prezentate un număr important de instrumente de calcul (indicatori, indici, ecuații ale cererii și ofertei, funcții de producție etc.), precum și metodologia de elaborare și de folosire a acestora de către cei interesați. Pe bază de date ipotetice, sînt prezentate modalități practice de soluționare a uneia sau alteia din problemele cu care sînt confruntați agenții economici: calculul costului, calcularea impozitului pe profit etc.

Prin sfera ei de cuprindere, prin conținutul tratării, lucrarea se adresează marelui public, cadrelor didactice de toate gradele, elevilor și studenților de la toate formele de învățămînt, tuturor acelora care se interesează de problematica complexă a economiei de piață și a mecanismului ei de funcționare.

Prof. univ. dr. ing. Constantin Bărbulescu
Rectorul Academiei de Studii Economice

Scanned with OKEN Scanner

I. ECONOMIA DE PIAȚĂ MODERNĂ ȘI MECANISMUL EI DE FUNCȚIONARE

În ansamblul noțiunilor și conceptelor cu care sînt analizate economia de piață și mecanismul ei de funcționare, piața ocupă un loc de maximă importanță. Într-adevăr rețeaua contemporană a piețelor și favorabilitățile pieței în general stau la baza economiei de piață moderne și eficiente.

1. PIAȚA: ORIGINI, REALITATE ACTUALĂ ȘI PERSPECTIVE

Succintă prezentare a evoluției pieței. Dintre fenomenele și procesele specifice economiei de piață contemporane, *piața are istoria cea mai îndelungată.* Ea a apărut cu multe secole în urmă ca punte istorică de legătură între producătorii și consumatorii autonomizați. Între producție și consumație, ca două universuri complementare ale vieții economice, «s-a strecurat — remarca F. Braudel — un al treilea, îngust, dar vioi ca un fir de apă, lesne de recunoscut și el, de la întîia privire, schimbul sau, dacă vreți, economia de piață imperfectă, discontinuă, dar impunîndu-și constrîngerile și, în mod sigur, revoluționară». Abordînd fenomenul schimbului, Alvin Toffler remarca: «Piața a avut ca premisă sciziunea dintre producător și consumator, ea devenind necesară abia atunci cînd funcția consumului s-a separat de funcția productivă.»

De-a lungul secolelor, schimburile dintre producători și consumatori s-au dezvoltat atît în lărgime, cît și în profunzime. Noi și noi teritorii au fost atrase în sfera pieței, produse din ce în ce mai numeroase și în cantități sporite au intrat în procesul schimbului. În același timp, modalitățile de schimb, tehnicile și instrumentele acestora au devenit tot mai rafinate. Orice observator contemporan al fenomenului rămîne uimit de imaginația creativă a înaintașilor pe calea creării facilităților monetare — marfare (au fost create, de pildă, noi instrumente monetare, au apărut și s-au perfecționat variate forme de piețe, au fost omologate forme de credit tot mai variate etc).

Scanned with OKEN Scanner

În antichitate și în evul mediu relațiile de schimb s-au extins cu încetineală; în unele intervale și zone ele au cunoscut chiar însemnate refluxuri. O asemenea evoluție s-a aflat în deplină concordanță cu dinamica lentă a factorilor de producție, cu caracterul primitiv al aparatului productiv și nivelul scăzut al productivității, toate acestea fiind explicate prin interesul redus al producătorilor direcți (sclavi și iobagi) în sporirea producției și ridicarea calității acesteia.

De aceea, atunci cînd a început revoluția industrială, relațiile de piață erau, chiar în țările din Europa occidentală, destul de firave. În țările din celelalte continente, astfel de relații erau cu totul periferice. Diversele rețele de comis-voiajori, de distribuitori angrosiști, de negustori cu amănuntul, rețelele de bănci comerciale, ca și diverse alte facilități obligatorii ale pieței erau puține și destul de rudimentare.

Timp de peste trei secole, în țările care au păşit primele pe calea transpunerii în viață a exigențelor revoluției industriale, s-au investit energii enorme pentru constituirea și modernizarea sistemului pieței. Negustorii s-au răspîndit pe tot globul, antrenînd noi categorii de populație în sfera producției pentru schimb. Tot mai multe bunuri au devenit mărfuri, s-a extins rapid ponderea schimbului de mărfuri în ansamblul vieții oamenilor, viața lor depinzînd hotărîtor de piață și mecanismele ei. Tranzacțiile s-au amplificat. A crescut, de asemenea, numărul intermediarilor și s-a complicat hățișul conductelor din rețeaua schimbului. Populația ocupată în sfera circulației mărfurilor deține ponderi de circa o treime în totalul celor ocupați în viața economico-socială a țărilor avansate economic.

Piața contemporană; realitate și concept. Tradițional, noțiunea de piață desemnează un moment distinct al vieții economice, o rețea de activități și funcții ce se interpun între producție și consumație. Pentru a desemna conținutul sferei economice care acoperă rețelele de schimb, ca și timpul traseului pe care-l parcurg bunurile economice de la încheierea procesului de producție propriu-zis pînă la ajungerea lor în sfera consumului final, unii autori au optat pentru noțiunea de *distribuție.*

În prezent, prin noțiunea de piață sînt exprimate relații de schimb foarte ample și în continuă diversificare. În genere, piața exprimă raportul dintre oferta și cererea de bunuri economice (corporale și incorporale), prima fiind forma de manifestare a producției în condițiile economiei de piață,

Scanned with OKEN Scanner

a doua exprimînd nevoile umane solvabile, însoţite de capacitatea oamenilor de a cumpăra mărfurile oferite şi care se dovedesc a fi convenabile pentru ei. Este vorba, mai întîi, de *cererea şi oferta de bunuri de consum personal* (de satisfactori, cum le numesc unii specialişti), începînd cu bunurile corporale de folosinţă zilnică (pîinea, carnea, apa), continuînd cu cele de folosinţă îndelungată (frigidere, autoturisme), pînă la bunurile incorporale, pînă la serviciile de orice fel necesare oamenilor pentru a fi consumate individual (serviciile telefonice personale, serviciile culturale etc). De asemenea, în sfera cuprinzătoare a pieţei contemporane se includ relaţiile multiple dintre *cererea şi oferta de factori de producţie*. În acest sens, există piaţa capitalului, ca cerere şi ofertă de bunuri investiţionale, de titluri de proprietate pe termen lung, piaţa financiară, ca sistem de relaţii, prin care resursele băneşti temporar disponibile sînt oferite acelor agenţi economici care au nevoi suplimentare de astfel de resurse. *Piaţa resurselor naturale* (a petrolului şi gazelor naturale, de pildă) a devenit cu mult timp în urmă o piaţă de interes general, universal. Deosebit de complexe sînt relaţiile de pe *piaţa monetară,* inclusiv cea valutară. În angrenajul reţelei schimbului, se include şi *piaţa muncii,* adică raportul dintre cererea şi oferta de resurse de muncă. Prezintă numeroase particularităţi *piaţa informaţiei,* a rezultatelor cercetării ştiinţifice (vînzarea — cumpărarea de brevete şi invenţii, de documentaţii ştiinţifice), piaţa serviciilor manageriale, de marketing, a tuturor serviciilor tehnice, ştiinţifice, juridice etc., prestate pe baze comerciale.

Pentru a evidenţia caracterul extrem de complex al relaţiilor de schimb, este important de precizat că piaţa în ansamblul ei se prezintă în două ipostaze strîns legate între ele: *piaţa reală* şi *piaţa fictivă.* Dacă piaţa reală exprimă cererea şi oferta de bunuri de consum şi de factori de producţie, care se prezintă ca rezultate efective ale activităţii economice şi ca entităţi identificabile ce satisfac direct sau indirect nevoi umane de consum personal sau productiv, piaţa fictivă presupune confruntarea dintre cererea şi oferta de titluri de proprietate asupra acestor bunuri, vînzare-cumpărare de semne băneşti ale bunurilor corporale.

De pildă, la bursa de mărfuri din Chicago se vînd şi se cumpără adesea cerealele aflate în lan, tranzacţiile respective repetîndu-se înainte de recoltare, una şi aceeaşi cantitate oferită de unul şi acelaşi producător fiind vîndută — cumpărată de mai multe ori. În ceea ce priveşte bursele de valori, aici tranzacţiile repetate sînt şi mai numeroase.

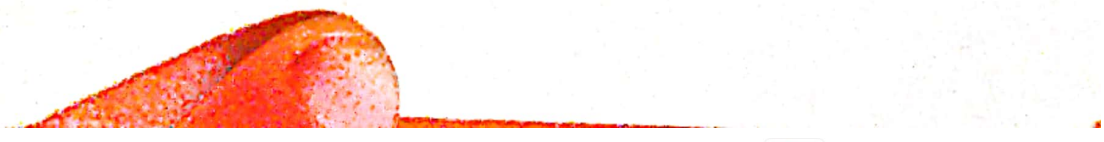

Scanned with OKEN Scanner

În timp ce capitalul real din cadrul societății pe acțiuni, de pildă, își derulează rotația sa unică, specifică fiecărei activități în parte, la bursă acțiunile sînt vîndute-cumpărate de zeci de ori.

Din cele de mai sus, rezultă caracterul deosebit de complex al relațiilor multiple de schimb, pe care le numim cu un singur cuvînt — piață.

Piața este deci un mod specific de confruntare dintre producători și consumatori, procese care ia forma unor relații specifice dintre vînzători și cumpărători, dintre creditori și debitori, dintre cererea și oferta de bunuri economice. «Piața — afirmă economistul francez M. Didier — apare ca un ansamblu de mijloace de comunicație prin care vînzătorii și cumpărătorii se informează reciproc despre ceea ce ei au, despre ceea ce aceștia au nevoie, despre prețurile pe care le cer și pe care le propun pentru ca tranzacțiile dintre ei să se încheie. Deci, piața este înainte de toate «un contract social», mai mult sau mai puțin spontan, care definește locul economiei în ansamblul vieții sociale.

Conceptul de piață desemnează adesea ansamblul acelor fenomene și procese care, concomitent în spațiu și consecutiv în timp, asigură realizarea punților de legătură între producători și consumatori, cum sînt: fluxurile de bunuri corporale și incorporale care ies din cadrul autoconsumului și intră în rețeaua schimbului; formele și tehnicile de comerț, începînd cu cele elementare și terminînd cu cele mai sofisticate forme de desfacere a mărfurilor; suprafețele comerciale privite după criteriul teritorialității (urbane, naționale, zonale, mondiale) în cadrul cărora se negociază; segmentele specializate privind schimbul de mărfuri pe categorii de bunuri, pe forme de magazine; formele reale și formele fictive ale vînzării — cumpărării factorilor de producție; structurile specifice ale derulării comerțului, adică rețelele de unități comerciale de vînzare cu ridicata, cu amănuntul etc.

Perspectivele pieței. Problema dezvoltării, în continuare, a relațiilor de schimb se pune în termeni foarte diferiți pe țări și grupe de țări. Pe baza observării situației din cele mai multe țări dezvoltate industrial, unde în ultimele decenii ponderea pieței s-a menținut sau chiar a scăzut, unii specialiști au ajuns la concluzia că, în aceste țări, au apus vremurile eroice ale extinderii relațiilor de schimb și ale edificării unor noi rețele și mecanisme de desfacere a mărfurilor. Cel mai puternic indiciu al limitelor extinderii pieței și mecanismelor ei constă în dimensiunea costului ei social. De pildă, costul schimbului de mărfuri — măsurat prin eta-

Scanned with OKEN Scanner

lonul convențional al numărului de ore de muncă cheltuită — depășește, în unele țări, costul producției materiale. Cu alte cuvinte se consumă mai mult timp social pentru schimbul bunurilor materiale și a serviciilor decît pentru producerea lor.

În aceste țări, problema care se pune în prezent este cea a trecerii la o nouă calitate a pieței, la o nouă fază în relațiile de schimb. Întreținerea, renovarea și modernizarea pieței — iată care sînt problemele de mare actualitate în țările avansate economic. În marea majoritate a țărilor lumii, piața are însă numeroase rezerve de dezvoltare atît în lărgime, cît și în adîncime.

În țara noastră, de pildă, problema realizării unor rețele moderne de schimb presupune atît făurirea de noi structuri, extinderea sferei distribuției, cît mai ales modernizarea celor existente, astfel încît să se ajungă la acel sistem de piețe capabil să faciliteze relațiile dintre producătorii tot mai eficienți și consumatorii din ce în ce mai îndestulați și civilizați.

Evidențiind limitele sociale și economice ale extinderii pieței, specialiști de mare autoritate în probleme de viitorologie consideră că «ceea ce este astăzi în joc înseamnă mai mult decît alternativa politică, mai mult decît problemele energiei, alimentației, populației, capitalului, materiilor prime sau locurilor de muncă; în joc este rolul pieței în viețile noastre și însuși viitorul civilizației, o civilizație capabilă să se îndrepte spre alte preocupări, tocmai pentru că piața a fost deja edificată și desăvîrșită.»

Pe baza celor afirmate mai sus, se pot face anumite considerații principiale cu privire la conținutul general, la sfera de cuprindere și dinamica istorică a pieței. Schimbul de mărfuri cu ajutorul banilor — una din marile creații ale geniului uman — s-a efectuat, se efectuează și se va efectua sub cele mai diverse sisteme economice și regimuri politice (în timp de pace, ca și în timp de război, în regimuri democratice, ca și în regimuri totalitare, fie ele de dreapta sau de stînga).

Piața s-a extins și s-a diversificat în concordanță directă cu dezvoltarea factorilor de producție și cu creșterea productivității și randamentului utilizării acestora. La un anumit nivel al dezvoltării economice, au fost create condițiile pentru instaurarea sistemului economic de piață, ale cărui trăsături fundamentale s-au identificat, o bună perioadă de timp, cu cele ale sistemului economic capitalist. Deci, fără producția pentru piață, mai mult sau mai puțin generalizată,

Scanned with OKEN Scanner

nu poate exista economia de piață. Dar, generalizarea pieței nu este suficientă pentru a exista economia de piață. Sistemul economic capitalist s-a dovedit a fi doar o formă istorică de economie de piață, cea mai semnificativă pînă în prezent. Dar, nici în trecut și nici în prezent, piața și regulile ei generale — cizelate cu atîta migală de-a lungul mileniilor — nu au definit conținutul vreunui sistem economic. În prezent, continuă A. Toffler, piața nu este nici capitalistă, nici socialistă.

În condițiile statului totalitar de tip stalinist, piața apărea ca o amenințare la adresa socialismului și de aceea lupta împotriva sistemului economic capitalist s-a dus mai ales prin ofensiva asupra pieței, ale cărei reguli de funcționare erau identificate cu cele ale regimului burghez. Efortul factorilor politici și administrativi din fostele dictaturi de stînga era orientat în direcția convertirii regulilor implacabile ale pieței în disimulatori ai constrîngerii extraeconomice. De aceea, se poate spune că în aceste țări au existat relații de piață, evident pe măsura nivelului lor de dezvoltare, relații puse în slujba conducerii planificate centralizat. Lipsea însă economia de piață și, cu atît mai mult, lipseau mecanismele libere ale economiei de piață.

Logica implacabilă a evoluției istorice a progresului favorizează concluzia, conform căreia este posibilă instaurarea unei autentice economii de piață contemporane, fără a se recurge la sisteme economice anacronice.

2. ECONOMIA DE PIAȚĂ CONTEMPORANĂ: CONCEPT ȘI TRĂSĂTURI CARACTERISTICE

Activitatea economică s-a desfășurat de-a lungul timpului în variate forme. Diferitele forme de economie s-au deosebit și se deosebesc între ele în funcție de civilizațiile construite de omenire, de condițiile naturale în care au apărut și existat aceste civilizații, de circumstanțele istorice și tradiționale, de voința colectivităților umane și opțiunea lor politică, de capacitatea oamenilor de a elabora proiecte și strategii de dezvoltare. Disponibilitatea popoarelor de a pune în mișcare sisteme funcționale și eficiente de producție, schimb, repartiție și de consum ocupă un loc aparte în acest proces.

Pe o anumită treaptă a dezvoltării societății, atunci cînd au fost create condițiile tehnice, economice și sociale necesare, omenirea a trecut — în momente diferite și în forme specifice — la economia de piață.

Scanned with OKEN Scanner

Există însă autori care neagă acest adevăr istoric, considerînd că economia s-a desfăşurat dintotdeauna pe baza regulilor economiei de piaţă. Cei mai aprigi susţinători ai acestui tip de economie afirmă adesea că aceasta a apărut odată cu societatea umană însăşi, doctrina acestui sistem economic găsindu-şi izvoarele în Biblie. Exagerate sînt şi acele idei care identifică economia de piaţă cu piaţa însăşi.

Informaţiile ştiinţifice actuale, bazate pe variate probe istorice, atestă că nimeni şi niciodată nu i-a considerat pe faraonii egipteni şi pe sclavii lor participanţi la economia de piaţă. De asemenea, nu se poate susţine cu temei că grecii antici, aşa cum ne-au fost ei prezentaţi de marele Homer, au trăit în condiţiile sistemului economic respectiv, chiar dacă în toate cetăţile greceşti au existat numeroşi comercianţi puternici. Apropiindu-ne de timpurile noastre, nici economiile domeniale închise şi nici corporaţiile meşteşugăreşti din Evul Mediu nu se încadrează în structurile şi mecanismele economiei de piaţă. Dimpotrivă, majoritatea covîrşitoare a specialiştilor în istoria economică consideră că sistemul economic de piaţă a reprezentat de fapt negaţia acestor forme de economie medievală, preponderent naturală, în care relaţiile de piaţă aveau o pondere redusă.

Sistemul economic de piaţă reprezintă un sistem economic modern, contemporan, ale cărui începuturi au fost marcate de apariţia sistemului capitalist în Europa Occidentală. Cu toată istoria sa relativ îndelungată, în prezent, doar circa un sfert din populaţia globului trăieşte în ţări care pot fi considerate a avea economie de piaţă modernă. Sistemul economic de piaţă are încă mari rezerve de extindere pe plan mondial.

Rezultă deci că economia de piaţă poate fi delimitată prin comparaţii succesive cu: economiile precapitaliste, în care era predominantă economia naturală; economiile naţionale dominate de regimuri totalitare (fie ele de dreapta, fie de stînga); economiile contemporane ale ţărilor slab dezvoltate şi în curs de dezvoltare.

Cele mai multe dintre modelele teoretice surprind şi redau conţinutul sistemului economic de piaţă, folosindu-se de trei planuri conceptuale: ideologic — spiritual; formal — instituţional; tehnic — substanţial.

Sub raport *ideologic,* gîndirea socială şi filosofia secolului al XVIII-lea, ca şi economia politică clasică — dezvoltate şi adaptate continuu la noile condiţii — au aşezat la temelia sistemului economic de piaţă primordialitatea individului na-

Scanned with OKEN Scanner

turalmente bun şi inteligent. *Individualismul* şi principiul *liberalismului,* în cadrul căruia liberalismul economic ocupă un loc central, sînt fundamentele ideologice ale economiei de piaţă, apărută ca negaţie a sistemului medieval, în care dependenţa oamenilor faţă de stăpînii feudali era baza însăşi a sistemului.

Instituţional — economia de piaţă se bazează pe instituţii juridice şi economice adecvate (dreptul de proprietate individuală, deplina egalitate între oameni, întreprinderea privată individuală sau colectivă, piaţa cu rolul hotărîtor al regulilor ei în desfăşurarea activităţii economice, statul ca agent economic autonom).

Tehnic — substanţial, economia de piaţă are la temelie tehnologiile moderne care permit producţii de serie mare, în care se integrează noile cuceriri ale ştiinţei şi care permit înfăptuirea revoluţiilor industriale, atunci cînd acestea devin necesare şi posibile pe plan mondial.

Economia de piaţă reprezintă deci o formă modernă de organizare şi funcţionare a activităţii economice, în care oamenii acţionează în mod liber, autonom şi eficient, în concordanţă cu favorabilităţile şi regulile universale şi dinamice ale pieţei, nu după obiceiuri şi practici zonale şi nici sub autoritatea vreunei comenzi din afară, fapt ce face posibilă valorificarea maximă a resurselor limitate existente pentru satisfacerea nevoilor şi dorinţele umane nelimitate.

Conţinutul economiei de piaţă contemporană este pus în evidenţă prin caracteristicile ei esenţiale. În ansamblul elementelor definitorii ale economiei de piaţă, un rol esenţial ocupă *componenta sa tehnică substanţială.* Numai la un anumit nivel al dezvoltării şi pe baza unei anumite structuri tehnologice, de ramură şi teritoriale se poate edifica şi consolida, prin voinţa adînc resimţită a tuturor indivizilor organizaţi în cadrul a diferite sociogrupuri, structurile instituţionale economice şi juridice specifice economiei de piaţă. În aceste condiţii, apar şi se dezvoltă noile concepţii şi mentalităţi, favorabile sistemului economic de piaţă. Starea şi dinamica activităţii economice — desfăşurate pe baza tehnicii şi tehnologiilor avansate — volumul şi evoluţia rezultatelor obţinute reprezintă criteriul cel mai sigur de apreciere a funcţionalităţii instituţiilor economiei de piaţă, a rolului jucat de gîndirea social-economică, care propagă libera iniţiativă, egalitatea oamenilor în faţa legilor şi democraţia.

Mobilul combinării şi utilizării factorilor de producţie, al modernizării lor în concordanţă cu noile cuceriri ale şti-

Scanned with OKEN Scanner

inţei şi tehnicii, constă în obţinerea de cantităţi mari de produse (bunuri economice), de calitate superioară şi cu costuri cît mai mici, toate acestea însemnînd cîştiguri, profituri cît mai mari. Economia de piaţă ridică *profitul* la rang de mobil principal al activităţii economice. Mărimea şi dinamica profitului sînt criterii de apreciere a modului de combinare şi folosire a factorilor de producţie. Fiind *economie monetară,* aceasta presupune combinarea factorilor de producţie nu doar în unităţi naturale. Se combină, în fond, preţurile acestor factori, rezultatul final al activităţii economice fiind exprimat, de asemenea, în unităţi băneşti.

Proprietatea individuală reprezintă o caracteristică de bază a economiei de piaţă, indiferent de formele de organizare a modului de folosire a obiectului proprietăţii. În nici una din societăţile antice şi medievale nu s-a acordat, prin lege, tuturor persoanelor dreptul de a fi proprietari. Inviolabilitatea dreptului de proprietate al fiecărei persoane şi apărarea acestui drept sînt principii de acţiune a statului democrat în condiţiile economiei de piaţă. Proprietatea individuală este premisa fundamentală a liberei iniţiative, a manifestării tuturor celorlalte libertăţi economice.

O altă caracteristică esenţială a economiei de piaţă este *egalitatea deplină a participanţilor* independenţi şi autonomi la viaţa economică. Proclamată juridic şi susţinută de statul democratic, egalitatea economică între oameni şi sociogrupurile legal constituite are la bază principiul autonomiei lor de voinţă şi se concretizează în libera alegere a profesiei, în posibilitatea legală a fiecărui individ de a se angaja într-o afacere pe cont propriu, de a se asocia cu alte persoane în vederea producerii sau vînzării de bunuri, de a dispune de capacitatea lui de muncă cum doreşte etc.

Întreprinderea privată — individuală sau colectivă — este entitatea economică de bază a economiei de piaţă, aceasta constituind locul de combinare şi substituire a factorilor de producţie, de folosire eficientă a acestora. *Întreprinzătorul* (individual sau colectiv) este promotorul raţionalităţii economice în condiţiile economiei de piaţă. El promovează interesele producătorilor, ale unei anumite unităţi producătoare în raporturile ei cu alţi producători, cu cele ale consumatorilor, ale băncilor şi administraţiilor publice.

Existenţa unei ample reţele unitare de pieţe constituie o altă trăsătură esenţială a economiei de piaţă. Este vorba aici de saltul calitativ în evoluţia procesului istoric de dezvoltare a pieţei, caracterizat prin realizarea unităţii dintre pieţele factorilor de producţie şi cele ale bunurilor de consum

Scanned with OKEN Scanner

personal, dintre pieţele reale şi cele fictive, dintre pieţele monetare, financiare şi ale capitalurilor.

Statul democrat de drept este garantul bunei funcţionări a instituţiilor economice şi juridice specifice economiei de piaţă. În particular, statul legiferează şi apără structurile economice globale, care răspund intereselor generale ale cetăţenilor, ale naţiunii. În acest context, el consacră şi apără proprietatea individuală, asigură cadrul juridic al contractelor economice. Statul de drept se manifestă şi prin aceea că reglementează raporturile asociaţilor şi ale acţionarilor cu societăţile din care fac parte, relaţiile între cumpărători şi vînzători, pe cele între debitori şi creditori. Statul adoptă, în mod democratic, Codul Comercial şi supraveghează aplicarea lui.

O altă caracteristică a economiei de piaţă pune în evidenţă faptul că acest sistem a luat naştere şi s-a dezvoltat avînd la bază *tehnica maşinistă şi tehnologiile moderne de fabricaţie*. Revoluţiile industriale şi progresul tehnico-ştiinţific au fost factorii hotărîtori ai sporirii continue a ofertei de mărfuri, ai menţinerii nivelului ei ridicat, ca regulă de bază a funcţionării normale a sistemului economic de piaţă.

Băncile, instituţiile financiare şi de asigurări au devenit un agent economic autonom indispensabil al economiei de piaţă. Fără reţeaua relativ atotcuprinzătoare şi dinamică de instituţii bancar-financiare nu s-ar putea asigura mobilizarea resurselor băneşti temporar disponibile şi orientarea lor, pe bază de interes economic, spre unităţile care, la un moment dat, au nevoi suplimentare de resurse financiare. Pe de altă parte, nu poate fi vorba de economie de piaţă modernă fără mecanisme financiare operative şi active.

Sistemul economiei de piaţă şi *mecanismul* de funcţionare a acestuia s-au dovedit a fi excelente stimulatoare ale creşterii economice. Stau dovadă concludentă în acest sens remarcabilele rezultate economice ale ţărilor care au evoluat consecvent pe temeliile economiei de piaţă. Prin undele sale de progres economic, sistemul economic de piaţă a antrenat ameliorarea generală a bunăstării oamenilor, marcînd astfel efectul său de antrenare în planul progresului social.

Specialiştii în problemele economiei de piaţă apreciază că aceasta generează unele *fenomene economico-sociale negative*. Astfel, regulile de joc ale economiei de piaţă favorizează pe cei puternici economic şi îi penalizează pe cei slabi (falimentele fac parte din aceste reguli). De asemenea, lupta pentru profitul maxim implică minimizarea costurilor factorilor de producţie, inclusiv a cheltuielilor cu

Scanned with OKEN Scanner

factorul muncă, producătorii proprietari tinzînd să reducă salariile sau să le menţină la niveluri mai joase decît cele care ar deveni posibile pe baza creşterii productivităţii. În ciuda sloganurilor de genul «consumatorul — suveran», «clientul — stăpîn», numeroşi consumatori sînt dominaţi de producătorii — vînzători, nevoile lor legitime fiind limitate drastic prin sporirea preţurilor etc.

Funcţionarea normală a economiei de piaţă este întreruptă periodic de crize. Societatea în ansamblu şi, îndeosebi, anumiţi membri ai ei sînt nevoiţi să suporte costurile sociale ale disfuncţiilor — inflaţia, şomajul etc.

Economia de piaţă modernă se caracterizează prin existenţa unor *agenţi economici* specifici, prin funcţiile lor autonomizate, ca şi prin relaţii determinate între aceştia.

Noţiunea de agent economic este folosită adesea cu sensuri variate. Astfel, el apare ca: persoană participantă la viaţa economică; om, care — individual sau în colectiv — transformă mediul său natural şi produce bunuri materiale şi servicii; subiect al proprietăţii; persoană juridică producătoare pentru piaţă. În ultimul timp, termenul este nu numai extrem de frecvent utilizat, dar lui i se atribuie şi un conţinut specific. Agentul economic este abordat atît dinspre individ şi subiect de proprietate, cît şi dinspre mecanismul macroeconomic şi fluxurile economice naţionale .

Agentul economic reprezintă o persoană sau o grupare de persoane fizice şi/sau juridice dintr-o economie naţională care exercită funcţii specifice, autonomizate în cadrul diviziunii muncii, folosindu-se în acest scop de mijloace şi instrumente adecvate domeniului.

Deci, agenţii economici se delimitează între ei prin funcţiile ce le revin în cadrul activităţii economice şi prin instrumentele pe care le pot utiliza. De pildă, unii agenţi economici se ocupă cu producerea de bunuri materiale şi servicii pentru piaţă, aceştia prezentîndu-se sub toate formele de proprietate şi ca subiecţi de proprietate diverşi. Invers, indivizii ca subiecţi de proprietate se manifestă în toate domeniile activităţii economice, aceşti subiecţi îndeplinind atît funcţii de producţie, cît şi de consumaţie, atît de administraţie, cît şi de redistribuire financiară.

Între agenţii economici şi subiecţii de proprietate există mai multe deosebiri. În primul rînd, subiecţii de proprietate au existat dintotdeauna şi vor exista întotdeauna, comparativ cu agenţii economici, care sînt legaţi de economia de piaţă modernă. În al doilea rînd, abordarea şi analiza su-

Scanned with OKEN Scanner

biecţilor de proprietate trebuie să înceapă de la fiecare om, de la individ, în timp ce agentul economic îşi are punctul de pornire în fluxurile economice din cadrul unei ţări. În al treilea rînd, delimitarea unui subiect de proprietate de altul se realizează în raport de bunuri identificabile şi măsurabile, fiecare bun aflîndu-se numai în posesia cuiva; în cazul agentului economic această delimitare se face pe baza funcţiilor majore din activitatea economică, funcţii privite din punctul de vedere al economiei de piaţă.

În economia de piaţă modernă se manifestă următorii agenţi economici principali: întrepinderile; menajele; administraţiile; băncile, instituţiile financiare şi societăţile de asigurări; restul lumii sau exteriorul.

Desigur, caracteristicile economiei de piaţă are mai ales funcţia de a contura modelul teoretic al acestui sistem economic, care în practică n-a existat niciodată şi în nici o ţară. Importanţa cunoaşterii acestui model şi înţelegerea faptului că el reprezintă doar un model şi nimic mai mult este însă enormă. Pe o asemenea bază teoretico-principială pot fi delimitate tipurile concrete de economie de piaţă existente în lume, ca premisă a analizei mecanismelor lor de funcţionare.

3. MECANISMUL ECONOMIEI DE PIAŢĂ

Realităţile economice dintr-o ţară sau alta, din diferitele ei perioade de dezvoltare atestă că economia de piaţă integrează două laturi inseparabile: sistemul economic şi mecanismul ei de funcţionare. Indiferent de modul de abordare a acestor două laturi şi de opticile autorilor, ele îşi găsesc reflectarea chiar şi în cazul cînd se operează doar cu conceptul de sistem economic.

Caracterizarea economiei de piaţă se face, de regulă, pe baza a trei întrebări simple, pe care şi le pune orice om matur care încearcă să înţeleagă viaţa economică la care obligatoriu participă într-un fel sau altul. Aceste întrebări sînt extrem de simple, şi poate, tocmai de aceea, ele sînt esenţiale, aşa cum se poate constata.

Cine este subiectul principal al vieţii economice, deci cui îi aparţine iniţiativa şi responsabilitatea în economie?

În ce scop se desfăşoară activitatea economică, care este finalitatea ei social-umană?

Cu ce metode şi procedee se organizează şi se conduce economia, cu ce forme juridice sînt puse în mişcare eforturile umane şi sub ce formă sînt ele recompensate?

Scanned with OKEN Scanner

Oricît de sumară ar fi reflecţia asupra sensurilor întrebărilor, se poate constata că ele vizează atît structurile economiei, sistemul acesteia, cît şi mecanismele ei de funcţionare. În funcţie de structurile tehnico-ştiinţifice şi economico-sociale, de modul în care personalitatea umană şi libera iniţiativă a oamenilor se manifestă, sistemele şi mecanismele economice pot fi diferite ca tip fundamental (liber sau de comandă), dar şi ca formă concretă de manifestare a unuia sau altuia dintre tipuri.

Tipul de acţiune economică se defineşte, se delimitează atît printr-o seamă de caracteristici care se referă la sistemul economic, cît şi la mecanismul lui de funcţiune.

Clasicii economiei politice, de pildă, comparînd economia de piaţă cu cea a Evului Mediu şi cu regimurile absolutiste feudale, o caracterizau în felul următor:

1. Subiectul vieţii economice este individul — spun ei —, de unde denumirea de sistem individualist, în care iniţiativa revine fiecărui ins sau unor sociogrupuri, în cadrul cărora oamenii intră în mod liber, fiind egali între ei.

2. Scopul activităţii este utilitatea individuală, motiv pentru care sistemul este numit utilitarist, deviza «totul pentru individ» traducîndu-se prin dreptul lui de a lupta pentru bani şi de a realiza un profit cît mai mare.

3. Procedeele şi mijloacele de realizare a scopului oricărei acţiuni economice îşi au originea în libera iniţiativă a individului, mecanismul economiei de piaţă fiind de tip liberal, nu de comandă, de subordonare a unor oameni faţă de alţii.

Fiind latura dinamizatoare a acţiunii economice, mecanismul trebuie abordat şi analizat în continuarea acestei acţiuni, ale cărei trăsături definitorii sînt raţionalitatea şi eficienţa.

Conţinutul mecanismului acţiunii economice depinde hotărîtor de tipul activităţii umane practice, al activităţii economice.

Activitatea economică implică, pe de o parte, raportarea oamenilor la nevoile, interesele şi ţelurile lor (conştiinţa semnificaţiei activităţii economice), iar, pe de altă parte, la procesul istoric al activităţii, aşa cum se desfăşoară el pe baza condiţiilor naturale, tehnico-ştiinţifice (relaţia dintre existenţa socială, dintre lupta pentru satisfacerea trebuinţelor umane şi natură, respectiv mediul înconjurător). Este vorba aici de o anumită îmbinare şi confruntare a scopurilor individuale cu cele sociale.

Scanned with OKEN Scanner

Măsura realizării raportului dintre scopul, mijlocul şi efectul acţiunii economice este *raţionalitatea economică*, care s-ar putea traduce prin faptul că economia se desfăşoară cu participarea oamenilor şi pentru oameni. Deci, sensul şi finalitatea acţiunii economice are atît determinări obiective, cît şi condiţionări subiective, omul cu nevoile sale constituindu-se în scopul economiei.

Mecanismul economiei de piaţă constă tocmai din modalitatea specifică de realizare a raporturilor, a legăturilor sau corelaţiilor dintre activităţile desfăşurate în vederea satisfacerii nevoilor umane şi resursele solicitate în acest scop, respectiv de modificare a acestor raporturi pe baza schimburilor ce survin atît în existenţa socială, cît şi în volumul, structura, calitatea şi dinamica resurselor.

Pornind de la viziunea praxeologică asupra activităţii economice, conform căreia aceasta este formată din două componente esenţiale — starea sau situaţia, pe de o parte şi realizarea, pe de alta — mecanismul acţiunii economice poate fi identificat cu realizarea. Aceasta are loc pe baza condiţiilor tehnico-ştiinţifice existente şi prin intervenţia în domeniul dreptului sacru la proprietatea particulară în numele intereselor general-sociale.

Mecanismul acţiunii economice pune, deci, în evidenţă modul în care are loc reglarea realizării vieţii economice în dinamica ei, prin conexiunea reciprocă a elementelor ei structurale, prin schimbarea poziţiilor acestora şi a modificării raporturilor lor de dependenţă pe baza disponibilităţilor şi favorabilităţilor pieţei. Mai mult, conceptul de mecanism economic are mai ales sens de evoluţie a vieţii economice, ceea ce presupune implicarea elementelor obiective şi subiective ale acestuia, schimbarea poziţiilor acestora şi reevaluarea raporturilor de dependenţă, trecerea de la un anumit echilibru relativ la altul.

Mecanismul economiei de piaţă constă din ansamblul mijloacelor şi metodelor de antrenare a resurselor, ca şi din pîrghiile de susţinere a activităţilor prin care economia în ansamblul ei şi fiecare verigă a acesteia sînt puse în mişcare cu raţionalitate şi eficienţă economică.

Ca mecanism liber, spontan al acţiunii economice, mecanismul economiei de piaţă se caracterizează prin:

— libera iniţiativă a agenţilor economici pe baza proprietăţii private şi în condiţiile legii, aceasta fiind modalitatea de asigurare a echilibrului relativ între resursele limitate şi nevoile umane nelimitate;

— fiecare agent economic agregat (producătorii, con-

Scanned with OKEN Scanner

sumatorii, băncile etc.) şi fiecare agent economic individual, fiecare subiect de proprietate îşi apără interesele cu forţele lui economice;

— schimburile de bunuri materiale şi de servicii, de factori de producţie şi de bunuri de consum personal se desfăşoară pe baze economice, mobilul acestora fiind profitul obţinut în condiţii de concurenţă loială;

— echilibrul dintre producţie şi consum se asigură cu ajutorul pîrghiilor economice, pe baza legii cererii şi ofertei şi a mecanismului preţurilor;

— statul democrat de drept — prin funcţiile sale de agent economic autonom şi prin politicile economice duse — are un rol tot mai notabil în ansamblul mecanismului economiei de piaţă.

Mecanismul economiei contemporane îmbină, în maniere specifice şi în proporţii diferite, mai multe submecanisme, cele mai importante fiind mecanismul pieţei şi mecanismul planificării. Avînd determinări obiective diferite şi deţinînd ponderi variate pe ţări şi perioade, piaţa şi planul au caracter complementar. Nici piaţa şi nici planul nu sînt în măsură să asigure, fiecare separat, realizarea raporturilor dintre existenţa socială şi resursele atrase şi folosite în acest scop. Atît piaţa, cît şi planificarea reprezintă cîte un reglator cu funcţie imperfectă al economiei moderne. Este o descoperire istorică a anilor de după al doilea război mondial că destinul economic al unei naţiuni poate fi dirijat. Ţelul este o dirijjre conştientă şi raţională a vieţii economice prin instituţii de planificare sub control democratic şi pe baza favorabilităţii pieţei.

Combinarea concretă a celor două submecanisme, eficienţa fiecăruia şi a ambelor depind de sistemul economic real, ca şi de factori sociali, tehnologici, de mediul internaţional etc.

Mecanismul economic de piaţă este un *mecanism concurenţial* sau al *pieţei concurenţiale*. Aceasta înseamnă că în mecanismul respectiv şi prin intermediul lui se confruntă producătorii şi conumatorii, vînzătorii şi cumpărătorii, dar şi producătorii între ei, consumatorii între ei. Mecanismul preţurilor, confruntarea cererii şi ofertei pe toate tipurile de pieţe scoate la suprafaţă toate acele aspecte profunde ce ţin de libera iniţiativă, de apărarea proprietăţii cu propriile forţe ale subiectului de proprietate.[1]

Baza obiectivă a concurenţei o formează producţia şi circulaţia mărfurilor, respectiv condiţiile acestora, specializarea tot mai puternică a producătorilor de mărfuri, con-

Scanned with OKEN Scanner

comitent cu creşterea şi diversificarea trebuinţelor umane, autonomia acestor producători şi vînzători pe baza preponderenţei proprietăţii private, a dreptului fiecărei persoane de a fi proprietar asupra unor factori de producţie, indiferent de forma de folosire a obiectului proprietăţii (individuală, prin angajarea de salariaţi, asociativă). Prin concurenţă, se transpune în plan economic principiul liberei iniţiative a întreprinzătorilor, oricare ar fi forma de întreprindere, se realizează dreptul de proprietate al oamenilor, se testează calităţile lor de proprietar.

Concurenţa reprezintă confruntarea dintre producătorii de bunuri materiale şi prestatorii de servicii pentru a acapara segmente cît mai mari ale diferitelor pieţe, pentru a atrage cumpărătorii de partea lor, a spori volumul afacerilor în vederea realizării de cîştiguri, profituri cît mai mari şi mai sigure. Ea exprimă comportamentul specific al agenţilor producători de bunuri materiale şi prestatori de servicii în condiţiile pieţei, un raport dinamic de forţe între participanţii la actele de vînzare-cumpărare.

Obiectivele luptei de concurenţă se urmăresc (unii le şi ating) pe căi, cu instrumente diverse de natură economică şi de natură extraeconomică. Deci, mecanismul luptei concurenţiale exprimă unitatea acţiunilor subiective ale agenţilor economici concurenţi şi a cerinţelor şi exigenţelor obiective ale vieţii economice în ansamblu.

Dintre *instrumentele economice,* cele mai semnificative sînt: reducerea costurilor de producţie, producerea de bunuri la costuri mai mici decît ale concurenţilor direcţi, ca punct esenţial şi cert de asigurare a competitivităţii produselor şi serviciilor oferite; practicarea de reduceri temporare de preţuri în vederea atragerii clientelei şi, apoi, ridicarea preţurilor pentru a obţine pe ansamblu cîştiguri superioare, faţă de perioada anterioară şi de foştii concurenţi egali etc.; acordarea de condiţii favorabile clienţilor (credite de consum; asigurarea service-ului la bunurile de folosinţă îndelungată etc.), comparativ cu cele oferite de ceilalţi vînzători.

Dintre *instrumentele extraeconomice* se detaşează ca importanţă următoarele: presiunile morale sau chiar politice asupra firmelor concurente; violarea secretelor de fabricaţie, comerciale sau bancare; crearea unor situaţii artificiale pe diferite pieţe, pe care le folosesc în scopuri speculative.

În funcţie de instrumentele luptei de concurenţă, aceasta a fost departajată în loială şi neloială. *Concurenţa loială* se caracterizează prin folosirea nediscriminatorie de către

Scanned with OKEN Scanner

vînzători a unora dintre instrumentele economice amintite, în condiţiile accesului liber pe piaţă şi ale deplinei posibilităţi de cunoaştere a mijloacelor de reglementare a relaţiilor de vînzare-cumpărare. *Concurenţa neloială* constă în mărirea artificială a forţei concurenţiale a propriilor produse, în stimulente deosebite acordate unor clienţi, în utilizarea unor mijloace extraeconomice de pătrundere şi menţinere pe piaţă etc.

În ţările cu economie de piaţă, s-au adoptat reglementări speciale, care încriminează actele de concurenţă neloială, cum sînt: faptele de natură a crea confuzie în legătură cu activitatea industrială sau comercială a unui concurent, afirmaţiile false în exercitarea comerţului pentru a discredita produsele concurentului etc. De aceea, concurenţa neloială este cunoscută sub denumirea de concurenţă incorectă sau ilegală.

Concurenţa şi mecanismele concurenţiale diferă de la o etapă la alta, de la o ţară la alta, de la un tip de piaţă la altul. Delimitarea diferitelor forme de luptă concurenţială se face pe baza următoarelor criterii:

— numărul, dimensiunea şi puterea economică a vînzătorilor şi cumpărătorilor;

— gradul de omogenitate sau de diferenţiere a mărfurilor;

— posibilitatea de a intra într-o ramură sau într-un sector, facilităţile sau limitările în acest sens;

— gradul de transparenţă a pieţei, respectiv de informare reciprocă a vînzătorilor şi cumpărătorilor;

— mobilitatea sau rigiditatea preţurilor;

— gradul de libertate în ceea ce priveşte determinarea preţurilor, raportul dintre preţurile libere şi cele administrate.

Conţinutul concurenţei şi formele ei au evoluat o dată cu modificările în structurile tehnologice, în cele de ramură şi zonale ale ţărilor. Relaţiile de condiţionare arătate pot fi observate mai ales în ţările avansate economic, în acele ţări care au parcurs numeroase etape istorice de fluxuri şi refluxuri ale mecanismelor economice concurenţiale.

Diferitele modalităţi de confruntare a agenţilor economici, a participanţilor la actele de vînzare-cumpărare pot fi sintetizate ca în schema de mai jos:

Scanned with OKEN Scanner

CEREREA \ OFERTA		Un mare nr. de vînzători		Un mic număr de vînzători	Un singur vînzător
		Produse omogene	Produse diferenţiate		
Un mare număr de cumpărători	Cerere fluidă (elastică)	*Concurenţă perfectă*		Oligopol (duopol, ca formă specială)	Monopol
	Cerere rigidă		Concurenţă monopolistică		
Un mic număr de cumpărători		Oligopson (duopson, ca formă specială)		Oligopol-oligopson bilateral	Monopol contrariat (limitat)
Un singur cumpărător		Monopson		Monopson contrariat (limitat)	Monopol monopson bilateral

Genurile de concurenţă care au semnificaţii teoretice şi practice mai deosebite sînt: concurenţa perfectă, concurenţa monopolistică, concurenţa tip monopol şi cea imperfectă (această formă de piaţă concurenţială este contrapusă adesea celei perfecte, toate celelalte tipuri de pieţe fiind încadrate în aceasta).

Concurenţa perfectă sau pură (adică purificată de orice intervenţie monopolistă) presupune ca toţi producătorii, toţi ofertanţii să fie capabili să vîndă toată producţia, toate mărfurile pe care le pot oferi la preţul pieţei, fără a-l influenţa in mod hotărîtor. Totodată, ea presupune că toţi cumpărătorii pot cumpăra ceea ce doresc şi cît doresc la preţul pieţei, fără a-l putea influenţa hotărîtor.

Premisele acestui tip de piaţă sînt următoarele: atomicitatea participanţilor, omogenitatea produselor, accesibilitatea producătorilor în ramură, fluiditatea atît a ofertei cît şi a cererii, transparenţa pieţei, mobilitatea factorilor de producţie.

După doctrina liberală, piaţa cu concurenţă perfectă are menirea de a asigura funcţionarea cea mai eficientă a sistemului economiei de piaţă. Ea este «corolarul» suveranităţii consumatorului şi al echilibrului ideal. În căutarea profitului, producătorul se supune voinţei consumatorilor. În aceste condiţii preţul de echilibru este cel care rezultă din confruntarea liberă a producătorilor şi consumatorilor, preţ care se formează la intersecţia curbei cererii cu cea a ofertei, ambele avînd caracter elastic în raport de preţ.

Scanned with OKEN Scanner

Acest gen de concurenţă este o abstracţie ştiinţifică, în realitatea economică neîntîlnindu-se nici măcar în linii generale o asemenea confruntare între vînzători şi cumpărători. Totuşi, concurenţa perfectă a servit ca model teoretic de analiză a mecanismului pieţei, pe baza lui uşurîndu-se înţelegerea concurenţei reale.

O variantă a pieţei cu concurenţă pură este *piaţa cu concurenţă monopolistică*. În acestă formă de piaţă se păstrează trăsăturile definitorii (premisele) concurenţei perfecte cu excepţia aceleia care se referă la omogenitatea produselor. Dimpotrivă, în concurenţa monopolistică capătă pondere *diferenţierea produselor*. Cumpărătorii pot alege din multitudinea vînzătorilor pe cei care le oferă mărfurile care corespund dorinţelor şi posibilităţilor lor materiale, veniturilor de care dispun. Existînd concomitent diferenţierea produselor şi un mare număr de vînzători, piaţa cu concurenţă monopolistică asigură o bună satisfacere a cererii — cumpărătorul avînd posibilitatea să aleagă. Acest tip de piaţă îmbină forma de piaţă perfectă cu cea de monopol. Mizîndu-se pe o clientelă fidelă, diferenţierea produselor va face ca cererea să nu mai fie infinit elastică faţă de preţ, ea devenind rigidă. Pe de altă parte, întreprinderile au o oarecare latitudine în alegerea cuplului preţ-cantitate. De aceea, preţul de echilibru al concurenţei monopolistice este mai ridicat decît preţul de echilibru al concurenţei perfecte şi mai ridicat decît costul marginal.

Concurenţa monopolistică permite punerea în evidenţă a importanţei concurenţei prin produs, prin calităţile variate ale acestuia. În prima etapă, producătorul este preocupat îndeosebi de alegerea produsului pe care urmează să-l vîndă; în a doua etapă el va alege simultan între cantitatea de producţie şi preţul mediu al produsului.

Prin antiteză cu piaţa avînd concurenţă perfectă, *piaţa cu concurenţă de monopol* se caracterizează prin situaţii distorsionate între vînzători şi cumpărători. Fie unii, fie alţii reuşesc să-şi impună condiţiile în raport cu ceilalţi. Acest tip de piaţă presupune încălcarea aproape a tuturor premiselor pieţei pure sau perfecte. Această dominaţie a pieţei poate veni atît dinspre producători cît şi dinspre consumatori. Cele mai răspîndite pieţe sînt cele avînd caracter de oligopol, cînd pe piaţă domină cîţiva producători-vînzători.

Pentru a evita o seamă de riscuri spre care ar putea fi împins de consumatorul-suveran, întreprinzătorul va încerca să domine piaţa bunurilor produse şi vîndute de

Scanned with OKEN Scanner

el. De aceea, monopolurile, oligopolurile sau semimonopolurile caută să orienteze consumul în funcţie de ceea ce ele pot să producă şi le este mai avantajos.

Printre mijloacele utilizate de oligopoluri şi monopoluri în lupta lor de concurenţă cu partenerii lor nemonopolişti pot fi enumerate: privarea de materiile prime şi energia necesară; utilizarea dumpingului, respectiv practicarea unor preţuri scăzute pentru ruinarea întreprinderilor mai mici şi apoi impunerea de preţuri ridicate la mărfurile aduse la piaţă de firmele monopoliste; crearea de restricţii artificiale de acordare a creditului pentru firmele incomode; boicotul şi corupţia etc. În mai toate ţările dezvoltate economic, există reglementări speciale prin care se stabilesc măsuri de limitare a tendinţelor obiective spre monopolizarea uneia sau alteia dintre pieţe; pe baza acestora, organele de stat specializate caută să ţină sub control monopolul.

Concentrarea producţiei şi acordurile dintre întreprinzători vor avea efecte deosebite asupra mecanismului pieţei. Astfel, preţul nu va mai fi rezultatul singular al echilibrului dintre cererea şi oferta de bunuri. Dimpotrivă, el va fi mai ales expresia gradului de dominaţie exercitată de o întreprindere sau un grup de întreprinderi pe pieţele bunurilor de consum personal şi pe cele ale factorilor de producţie.

Concurenţa imperfectă desemnează acea situaţie pe piaţă cînd firmele sau menajele (vînzătorii-cumpărătorii) sînt capabile să influenţeze prin acţiunile lor preţul produselor. Această formă de concurenţă este predominantă în lumea contemporană.

În acest caz, una sau mai multe din condiţiile concurenţei perfecte sînt încălcate, ele prezentîndu-se astfel: variaţia numărului de participanţi la actele de vînzare-cumpărare (există — fie puţini vînzători şi mulţi cumpărători; fie puţini cumpărători şi mulţi vînzători etc.); diferenţierea reală sau imaginară a produselor, accentuarea acesteia; crearea de condiţii pentru ca diferiţii agenţi economici să exercite un efectiv control asupra preţurilor; apariţia de dificultăţi în ceea ce priveşte intrarea de noi producători în una sau alta din ramuri; manifestarea de rivalităţi în relaţia cu publicul în privinţa calităţii etc.

Modalităţile de desfăşurare a luptei de concurenţă imperfectă sînt o întrepătrundere specifică a instrumentelor tuturor formelor de concurenţă arătate mai sus.

În plus, în cadrul procesului este implicat şi statul. Luînd în considerare restricţiile impuse de etapa istorică prin care trece fiecare ţară, *statul democratic modern* adoptă legi

Scanned with OKEN Scanner

corespunzătoare pentru a asigura concurenței condiții normale de manifestare. Totodată, el ia măsuri pentru a preveni tendințele monopoliste în economie și a controla monopolul dacă acesta a apărut. Prezența statului în mecanismul concurențial este multiplă: ca legiuitor, ca apărător al legilor adoptate în acest domeniu, ca agent economic autonom.

Mecanismul pieței concurențiale asigură atît alocarea resurselor corespunzător nevoilor consumatorilor, cît și consumarea lor cu eficiență sporită. Acest mecanism — concurențial și competitiv — este intolerant cu lipsa de eficiență, a cărei cauză principală este lipsa de competență a întreprinzătorilor și managerilor.

Concurența «efectivă» (adică acea concurență care rezultă din întrepătrunderea tuturor formelor acesteia) reprezintă condiția prealabilă cea mai sigură pentru inovație și progres. În sistemul economic de piață, ea este singurul mecanism prin care se asigură dezvoltarea tehnicii, reducerea costurilor, diversificarea produselor, creșterea productivității muncii etc. Din efectele economice ale tuturor acestor procese, consumatorii au de cîștigat.

În același timp, concurența generează o serie de confruntări neloiale între parteneri, risipă de resurse, îndeosebi de muncă, sacrificarea intereselor unora dintre consumatori, stimularea unor consumuri neraționale etc. De aceea, adesea a fost nevoie de negocieri și concilieri între producători și consumatori, administrațiile de stat fiind chemate să intervină pentru aplanarea conflictelor.

În realitatea vieții economice din țările democratice nu există nici concurență pură, așa cum este ea descrisă în teoria economică, nici monopol absolut, așa cum fusese el instaurat în economiile comuniste, ci o combinație de concurență imperfectă și monopol controlat.

Scanned with OKEN Scanner

4. TRANZAȚIA LA ECONOMIA DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA

Aspecte principial metodologice

Poporul român a optat definitiv pentru economia de piață și mecanismul ei funcțional. Revoluția din Decembrie 1989 are meritul de a-l fi ajutat să înțeleagă rapid, aproape instantaneu, că sistemul economic bazat pe monopolul absolut al proprietății «socialiste» de stat s-a dovedit a fi falimentar, că mecanismul economic de comandă nu mai putea asigura orientarea energiilor creatoare ale națiunii pe făgașul lor normal, spre satisfacerea nevoilor nelimitate și în continuă diversificare. Opțiunea țării noastre pentru un asemenea tip de economie s-a bazat deci, în primul rînd, pe experiența nemijlocită a maselor, care au ajuns la concluzia că sistemul ce-i fusese impus nu răspundea criteriilor de raționalitate și eficiență. Ruptura hotărîtă cu trecutul economiei «socialiste» s-a făcut pe baza constatărilor directe ale lipsei de funcționalitate a vechiului mecanism, constatări făcute pe viu de către fiecare dintre cetățenii acestei țări și de toți laolaltă. Calea de urmat pentru a lichida structurile vechi și a crea cadrul instituțional necesar opririi căderii economiei naționale aflate într-o profundă criză și deschiderii ei spre o evoluție normală pe traiectoria progresului nu mai poate fi găsită spontan, pe baza sumei entuziasmului revoluționar al tuturor. Economia de piață contemporană este deosebit de complexă și de variată, interesele agenților economici sînt nu numai foarte diferite, ci și divergente. De aceea, fundamentarea științifică a unei strategii de înfăptuire a economiei de piață în România s-a dovedit a fi obligatorie, problemă ce a presupus analize și dezbateri ample.

Pentru a se opta pentru genul de economie de piață care se potrivește cel mai bine țării noastre la orizontul mileniului al III-lea, a fost necesară cunoașterea experienței mondiale în acest domeniu, experiență privită atît în plan istoric, cît și prin prisma realităților național-statale variate actuale.

Economia de piață se manifestă astăzi într-o mare varietate de tipuri concrete. Dacă problema este privită istoric, diversitatea este și mai puternică, deoarece în fiecare țară au existat mai multe asemenea tipuri de economii de piață. Dacă ar fi să ne raportăm și la modelele teoretice de analiză a economiilor reale de piață, atunci se poate spune într-adevăr că există o infinitate de economii de piață, de mecanisme

Scanned with OKEN Scanner

funcționale ale acesteia.

Specialiștii au făcut însă eforturi de sinteză, ajungînd la un anumit consens în a susține că economia de piață modernă se prezintă cel puțin sub forma următoarelor tipuri: *anglo-saxon* (neoliberal, cu cea mai mare reticență față de intervenția statului în economie); *vest-european,* îndeosebi cel francez (cu pronunțată tentă dirijistă); *paternalist de piață* (cu puternice elemente tradiționale și naționale, ca în Japonia); *social de piață* (care tinde spre îmbinarea exigențelor pieței cu armonia socială în țară); *nordic-european* (cooperare între sectorul privat producător de bunuri economice și cel public producător de servicii sociale); *orientată spre și dependentă exterior* (își propune depășirea stării lor de subdezvoltare prin valorificarea resurselor lor naturale pe piețile internaționale).

Desigur această tipologie a economiilor de piață este foarte generală și relativă. În fond, fiecare țară cu economie de piață și-a creat de-a lungul deceniilor un tip al ei de economie, de mecanism economic general.

Pentru țara noastră este mai important de știut acum care sînt elementele distinctive ale unui anumit tip față de celelalte, respectiv care este criteriul esențial ce stă la baza acestora. Delimitările între tipurile de economie de piață se fac nu atît în funcție de calitatea vieții economice — echilibrată sau dezechilibrată, eficientă sau ineficientă —, cît mai ales după mecanismul general de funcționare a acesteia, după raportul dintre mecanismul pieței și rolul administrației publice în cadrul acestuia.

Mai concret, economiile de piață actuale se diferențiază intre ele după:

— locul și rolul proprietății particulare în ansamblul economiei naționale, care rămîn preponderente și care în ultimii ani au avut tendințe de creștere;

— structura generală a sistemului de piețe și mecanismele concrete de funcționare a fiecăreia dintre ele;

— natura intervenției statului democratic în economie, caracterul politicii economice, al politicii fiscale, monetare, bugetare (în favoarea tuturor subiecților de proprietate sau în favoarea unora și în detrimentul altora);

— măsura în care statul acționează alături de mecanismele pieței (ale prețurilor — motivație, ale echilibrului cererii și ofertei etc.) sau, dimpotrivă, se implică în aceste mecanisme, fie în favoarea mersului lor normal, fie în detrimentul acestora;

— ponderea proprietății publice în ansamblul economiei și pe sectoarele de activitate, precum și după criteriile de folosire a obiectului acestei proprietăți (asigurarea unor resurse economice general — necesare, prestarea de servicii sociale nonmarfare, favorizarea sectoarelor private, sau, pur și simplu, obținerea de profituri);

— măsura în care statul — ca agent economic autonom — se interferează cu ceilalți agenți economici, îndeosebi cu cei producători privați (dacă aceștia merg în întîmpinarea reciprocă, dacă formează întreprinderi mixte puternice în sectoarele de interes general sau, dimpotrivă, stau pe poziții opuse, de concurență de tip monopol);

— delimitarea, respectiv aprecierea rolului unuia sau altuia dintre submecanismele economice, ca și a sensurilor lor de evoluție, sînt influențate de acele curente de gîndire economică care exercită un rol mai mare în adoptarea politicii economice guvernamentale.

Dacă sîntem de acord că manifestările concrete ale economiei de piață în lumea contemporană se delimitează mai ales în raport de mecanismele de funcționare a ei, trebuie să constatăm, în continuare, că aceste mecanisme diferă de la o țară la alta în ceea ce privește modul de adoptare și promovare a *deciziilor macroeconomice*. Maniera de luare a deciziei economice la nivelul țării și felul cum prin aceasta se ține seama de interesele indivizilor, ale unităților economice de bază, ca și impactul efectiv al deciziei asupra activităților economice în general, reprezintă un indiciu distinctiv al unei anumite economii de piață față de alta.

Aflată în fața adoptării unei strategii de tranziție la economia de piață și luînd cunoștință de experiența țărilor avansate în acest domeniu, țara noastră, ca și celelalte țări din Europa de est, a avut cel puțin următoarele posibilități:

— de a prelua un model elaborat și folosit (aplicat) cu succes într-una din țările lumii (s-ar fi putut avea în vedere, în alegerea modelului, eventualele similitudini ale dezvoltării lor istorice, ca și ale structurilor de ramură, ale resurselor naturale etc.);

— de a încerca să conceapă o strategie proprie, cu totul originală, pe care să o aplice prin metode, de asemenea, întrutotul specifice (s-ar fi putut susține o asemenea linie prin inexistența unei experiențe istorice de trecere de la socialism la capitalism și prin trăsăturile caracteristice ale economiei românești astăzi după o evoluție de cîteva decenii sub regim de comandă);

— de a realiza o sinteză a unor aspecte pozitive din

Scanned with OKEN Scanner

experienţele mai multor ţări, îndeosebi europene. Aceasta urmînd a se realiza pe baza a cel puţin următoarelor criterii: încadrarea în cerinţele revoluţiei tehnico-ştiinţifice actuale (deci orientarea procesului cu faţa spre viitor); valorificarea experienţei pozitive a ţării noastre din perioada interbelică (mai ales în ceea ce priveşte constituirea instituţiilor economice şi juridice corespunzătoare economiei de piaţă); preluarea şi implementarea doar a acelor experienţe ale altor ţări şi popoare care au şanse mari de a fi asimilate creator de noii agenţi economici (cu nivelul lor actual, cu interesele pe care le au, pornind de la starea dezvoltării economice a ţării, e la marile dezechilibre tehnico-economice «aşezate şi consolidate» într-o perioadă relativ îndelungată, de la nivelul cultural al populaţiei etc.).

Pornind de la asemenea posibilităţi de principiu şi urmărind optica generală a specialiştilor din ţara noastră, sîntem în acord cu cei care consideră că între a imita pe cineva şi a fi original cu orice chip este nevoie de altceva. Multiplele mijloace de legătură dintre popoare au făcut să se impună un ansamblu unitar de trăsături ce definesc economia contemporană — modernă şi eficientă —, un fel de spirit al sfîrşitului veacului şi al începutului mileniului al III-lea. Imitaţia şi adaptarea creatoare la acest «spirit», aplicarea a ceea ce în cultură s-a numit sincronism, este calea sigură prin care un popor îşi poate regăsi identitatea în universalitate. Tipul său propriu de economie de piaţă şi fixarea lui în contextul experienţelor mondiale trebuie să rezulte dintr-o asemenea operă creatoare.

Numai printr-un efort concertat al tuturor economiştilor — teoreticieni, metodologi, epistemologi, practicieni — vor putea fi abordate problemele actuale ale ţării şi numai astfel vor putea fi date răspunsurile adecvate la noile confruntări ale poporului pe tărîm economic. Altfel, vom asista, în continuare, la propagarea a fel de fel de modele teoretice şi practice luate la repezeală din vreo lucrare, fie ea şi de mare prestigiu, din experienţa uneia sau alteia din ţările avansate, oricît de valoroasă s-ar fi dovedit pentru ţara respectivă. S-ar putea ca poporul nostru să se încline cu veneraţie în faţa unor asemenea experienţe, fără a se putea angaja în soluţionarea concretă a problemelor lui cotidiene pe baza acesteia. Deci nu de modele imaginate şi prezentate frumos are nevoie ţara acum, pentru că nici unul din cele experimentate în alte părţi ale lumii nu i se potriveşte. Ea are nevoie să găsească liniile de forţă ale oricărei economii moderne şi contemporane, pe care să le înţeleagă în ceea

Scanned with OKEN Scanner

ce au ele fundamental, general valabil. Lucrarea de față tocmai acest lucru și l-a propus.

Reforma economică — componentă esențială a tranziției la economia de piață

Trecerea la economia de piață reprezintă, așa cum s-a arătat, opțiunea fermă a poporului român, opțiune fără echivoc, adînc resimțită de toți cetățenii patriei noastre și avînd determinări obiective în exigențele revoluției tehnico-științifice și în capacitatea de performanță a sistemului economic de piață în lumea actuală. Deși există numeroase puncte de vedere referitor la economia de piață ce urmeaza a fi promovat în țară, totuși se poate vorbi de un consens (minim) între partidele politice, între diferite sindicate, între agenții economici în sensul opțiunii lor pentru o economie de piață modernă, eficientă de nuanță europeană.

Orientarea spre tipul european de economie de piață are numeroase motivații. În primul rînd, țara noastră are relații economice tradiționale cu celelalte țări europene. Acestea s-au păstrat, în pofida vicisitudinilor istoriei postbelice, tocmai în virtutea unor cauze care s-au dovedit a fi mai puternice decît confruntările politico-ideologice. În al doilea rînd, România are mai multe elemente economice comune cu țările europene, cu cele vecine îndeosebi, comparativ cu ale țărilor de pe alte continente. Îmbinarea dintre sectorul particular și cel public din Franța, de pildă, numeroasele schimbări de ponderi și de sensuri ale evoluției lor interesează țara noastră mai mult decît ofensiva permanentă împotriva proprietății publice dusă în țări de pe alte meridiane. De asemenea, prezintă interes politicile de protecție socială promovată cu succes decenii de-a rîndul în țările nordice ale Europei. Ținînd seama de existența, în continuare, a unui important sector public, îndeosebi sub forma regiilor autonome, prezintă interes pentru țara noastră metodele moderne de planificare orientativă, folosite într-o serie de țări europene. La toate aceste considerente de ordin economic se adaugă, cu ponderea lui deosebit de însemnată, considerentul politic, interesul României de a fi acolo unde îi este locul — în Europa unită, prosperă și pașnică.

În țara noastră, în prezent, tranzația la economia de piață se identifică cu înfăptuirea reformei economice, prin care economia românească — puternic centralizată și distorsionată sub raport tehnico-științific și economic — va evolua către o structură liberalizată, cu mecanisme de piață

Scanned with OKEN Scanner

bine definite şi corelate cu funcţiile economice ale statului de drept democratic, spre rentabilitatea tuturor activităţilor prin valorificarea eficientă a posibilităţilor economice pe baza favorabilităţilor pieţei şi prin implementarea tehnologiilor avansate, folosite în mod curent pe plan mondial.

În condiţiile actuale, ţara este confruntată cu cea mai profundă criză economică din istoria sa: industria funcţionează cu jumătate din randamentul de dinaintea Revoluţiei din Decembrie; sute de întreprinderi continuă să lucreze cu pierderi; cîştigurile salariaţilor au fost scăpate de sub controlul organismelor competente, acestea evoluînd haotic şi rupt de legăturile firești cu dinamica productivităţii; investiţiile, în cea mai mare parte, au îngheţat practic în punctele unde se aflau, pierzîndu-se şi materialele folosite la obiectivele începute; aprovizionarea populaţiei cu bunuri de consum personal este adesea sub nivelul decenţei minime etc.

Iată de ce, reforma economică are drept funcţie iniţială oprirea crizei în care se află economia naţională şi asigurarea intrării vieţii economice în normal. Oprirea declinului, realizarea unei stabilităţi relative şi reluarea creşterii economice reprezintă sarcina momentului. În cadrul acestui proces va începe şi va continua gradual tranziţia la economia de piaţă, al cărei obiectiv major este înfăptuirea economiei de piaţă moderne şi a mecanismului ei funcţional, liber şi eficient.

Înfăptuirea reformei economice trebuie să se bazeze pe *lichidarea monopolului absolut al proprietăţii de stat*, pe *dezvoltarea şi consolidarea proprietăţii particulare*. Au fost adoptate unele reglementări juridice în sensul sprijinirii procesului privatizării. Legea fondului funciar are valenţe deosebite pe această linie. Decretul lege care stă la baza procesului «micii privatizări» a creat cadrul necesar de acţiune. Dar, poate mai important decît cadrul juridic asigurat este modul concret de aplicare a normelor juridice, care poate să sacrifice concepţia generoasă ce a stat la baza legii. Dacă pe baza titlului de proprietate particulară nu se va asigura o foarte eficientă folosire a obiectului proprietăţii, nu se vor crea gospodării ţărăneşti viabile şi înfloritoare, nu vor apare ateliere meşteşugăreşti şi mici întreprinderi producătoare de bunuri materiale şi prestatoare de servicii, care să potenţeze oferta de bunuri economice, înseamnă că funcţia economică a micii privatizări nu s-a realizat la nivelul aşteptărilor.

În ceea ce priveşte «marea privatizare», lucrurile sînt, din anumite puncte de vedere, mult mai complexe. Progra-

Scanned with OKEN Scanner

mele existente conţin elementele necesare unei reuşite economice de răsunet, care ar putea deveni un miracol românesc . Deocamdată, marele public pare mai mult derutat de multitudinea variantelor posibile — unele susţinute cu prea mult zgomot — decît hotărît să se angajeze în procesul greu, dar necesar, de aşezare a regiilor autonome pe principiile economiei de piaţă, de folosire a capacităţilor existente în mod eficient.

Una din coordonatele principale ale reformei economice de tipul celeia care are loc şi în ţara noastră se referă la mecanismul preţurilor. Unii specialişti consideră că, de fapt, momentul trecerii de la economia condusă centralizat la cea de piaţă este marcat de începutul transformării funcţiilor preţurilor din prioritar informaţionale în motivaţionale. Desigur, foarte important este aici factorul psihologic. Existenţa unor şiruri intermediabile de aşteptare la magazinele de produse agroalimentare ale căror preţuri au fost sporite nu a incitat deloc sau aproape deloc pe producători în sensul sporirii producţiei. Formula ideală din punctul de vedere al transformării preţului din informaţie şi repartiţie aşa-zis echitabilă într-o puternică pîrghie motivaţională — spun unii specialişti — este cea a unor preţuri suficient de ridicate, care să ducă la situaţia în care marfa să aştepte pe cumpărătorii cu bani, iar producătorii să înceapă efortul de reducere a costurilor şi, pe această bază, să se reducă preţurile.

Judecate în termeni strict economici, relaţiile arătate sînt adevărate teoretic, ele fiind aplicate cu succes în ţările cu economii avansate în anumite perioade. În ţara noastră, în prezent, nivelul de trai este aşa de scăzut iar mecanismul preţurilor libere este aşa de «blocat» iar cel al preţurilor administrate atît de amplu folosit, încît este obligatoriu ca liberalizarea preţurilor în sensul arătat (nu doar creşterea lor) să fie însoţită de măsuri concepute judicios de protecţie socială (nu de asistenţă socială şi nici de repartiţie favorizată a venitului naţional). Altfel, preţurile rămîn tot instrumente de repartiţie.

În ansamblul procesului reformei economice un loc aparte îl ocupă conceperea şi introducerea noilor mecanisme bancare, financiare şi de asigurări. Reglementările adoptate deja pun temelie unui sistem bancar activ, ca instrument al statului de drept, democratic, prin care urmează să fie gestionată moneda naţională şi finanţele ţării. Examenul de maturitate al noului mecanism va fi dat în procesul controlului inflaţiei şi al trecerii leului la statutul de monedă

Scanned with OKEN Scanner

convertibilă în concertul monedelor europene. Este încă prematur să se formuleze aprecieri de un fel sau altul. Ceea ce se poate recomanda deocamdată este fundamentarea cît mai profundă (fără tergiversări interesate) a fiecărei măsuri financiar-bancare, asigurarea coerenței necesare între ele și punerea tuturor acestora în slujba intereselor economiei naționale și ale fiecărui agent economic.

Se cochetează adesea, nu numai în țara noastră, cu tipul suedez de economie de piață, care, în mare, ar putea fi definit printr-un solidarism social echitabil și bazat pe o justiție socială testată de-a lungul mai multor decenii de dezvoltare economică susținută. Aici, echitatea și justiția socială, noua etică a muncii sînt urmărite în dinamica lor normală, prin raportarea permanentă la progresul economic al țării, exprimat prin creșterea productivității naționale. Numai atunci cînd și în măsura în care sporește productivitatea, se pune și problema ridicării veniturilor tuturor categoriilor socio-profesionale, a ridicării salariilor atît în sectorul privat (producător), cît și în cel public (mai ales prestator de servicii sociale). Ambele sectoare sînt profund angajate în susținerea productivității naționale: cel privat în maximizarea producției și a veniturilor (sporul de venit național se împarte oarecum proporțional între membrii societății); cel public în minimizarea costurilor serviciilor și în ridicarea calității acestora.

Pentru a începe valorificarea experienței suedeze nu trebuie așteptată atingerea nivelului economic al acestei țări. Se poate acționa într-o asemenea direcție încă de pe acum. Pentru aceasta este nevoie de un alt mod de a înțelege și a gîndi problemele economice, în și din perspectiva unei economii de piață moderne, a cărei latură socială are valențe din ce în ce mai puternice.

Reușita reformei economice depinde, în mare măsură de schimbarea în modul de a gîndi al oamenilor, fiind obligatorie regîndirea diferitelor aspecte ale vieții fiecăruia în termenii economiei de piață.

Pornind de la adevărul devenit, în ultimul timp axiomatic, conform căruia teoria economică este mai degrabă o metodă de gîndire decît o doctrină, în capitolul următor, consacrat explicării a peste 350 de noțiuni specifice, se încearcă inițierea marelui public în modul de a gîndi independent asupra economiei prin însușirea principiilor de bază ale științei economice ca instrumente de analiză.

Scanned with OKEN Scanner

A

ABILITATE A ÎNTREPRINZĂTORULUI, resursă umană specială, neofactor de producție, caracterizat prin capacitatea acestuia de a combina, în condiții de eficiență, factorii de producție de care dispune, de a-și manifesta inițiativa și de a se adapta rapid cerințelor pieței, de a produce noi bunuri economice, de a găsi cele mai avantajoase surse de aprovizionare și piețe de desfacere, de a-și asuma oportun riscurile luării și apoi ale realizării diferitelor decizii economice. V. și *factor de producție.*

ACCELERATOR, v. principiul ~

ACCEPT. 1. Declarație de voință prin care se exprima consimțământul pentru realizarea unei condiții economice a unui contract, primirea unei donații etc. 2. Asumarea obligației de a plăti o sumă de bani înscrisă pe un titlu de credit, la data scadenței sau garantarea de către altă persoană a plății acesteia. Dacă **a.** este făcut de către o bancă, poartă denumirea de **a.** *bancar* și reprezintă garantarea de către bancă a plății sumei de bani înscrisă în documentul de credit respectiv. În economia de piață, o largă răspîndire o are **a.** în materie cambială, care constă din acordul scris pe fața unei *cambii* (v.) prin care *trasul* (v.) numit de emitentul *trăgător* (v.) își asumă obligația de a achita beneficiarului, la scadență, suma înscrisă pe respectivul titlu de credit. **A.** cambiei se face la domiciliul trasului, care devine principalul debitor. Dacă la prezentarea cambiei trasul refuză plata sau o acceptă parțial, ori pune anumite condiții, posesorul ei întocmește un protest, în temeiul căruia acționează împotriva *giranților* (v), avaliștilor și trăgătorului pentru achitarea cambiei. V. și *aval.*

ACORD, înțelegere între două sau mai multe părți, avînd ca obiect schimburi comerciale, cooperare economică, științifico-tehnică, raporturi financiare între ele. *A. comercial internațional,* convenție între două sau mai multe guverne cu privire la schimbul reciproc de mărfuri pe o anumită perioadă de timp. El reprezintă baza juridică generală a schimburilor comerciale și include asumarea de

Scanned with OKEN Scanner

obligații reciproce, precum și unele înlesniri pe care țările le acordă reciproc, cum ar fi: instituirea sistemului de plăți prin clearing sau devize libere, reduceri și scutiri de taxe vamale, instituirea sau eliminarea de contingente, clauza națiunii celei mai favorizate etc. *A.c.i.* se poate încheia pe termen scurt (anual), mediu și pe termen lung. *A. de barter,* reglementează tranzacția în care două părți stabilesc să schimbe între ele mărfuri de valori echivalente, conform condițiilor înscrise în contractul de schimb. Reglementarea financiară se face prin contrapartidă de marfă, neefectuîndu-se transferuri de sume bănești. *A. de clearing,* reglementează decontarea sumelor provenite din operațiile de comerț exterior și din alte operații externe prin compensarea reciprocă a creanțelor și obligațiilor înscrise în conturi speciale, deschise la băncile centrale sau la instituții speciale. *A. de credit sau de împrumut,* reglementează cuantumul și condițiile primirii și restituirii creditelor între părțile contractante. *A. de plăți sau de decontare,* reglementează modalitățile de plată, de decontare, moneda de cont, tehnica de evidență și derulare a plăților externe, precum și instituțiile bancare prin intermediul cărora se efectuează plățile.

ACORD GENERAL PENTRU TARIFE ȘI COMERȚ (G.A.T.T.), tratat interguvernamental privind liberalizarea schimburilor comerciale internaționale, în principal, în domeniul tarifelor vamale. Este o instituție specializată, ce întreține relații cu O.N.U., fondată pe baza adeziunii a 23 de state semnatare și care a început să funcționeze de la 1 ianuarie 1948. În prezent, numărul țărilor participante la **A.G.** pentru **T.** și **C.** se ridică la peste 125. România participă la activitatea acestui organism încă din 1957, devenind membră cu drepturi depline din 1971. Participanții la G.A.T.T. se întrunesc anual în sesiuni: între sesiuni, conducerea se asigură de către Consiliul reprezentanților părților contractante; activitatea curentă se desfășoară în cadrul unor comitete specializate pe probleme și al unor grupuri de lucru. Secretariatul GATT are sediul la Geneva și este condus de un director general. Obiectivul principal îl constituie eliminarea discriminărilor din comerțul internațional prin restructurarea și reducerea treptată a taxelor vamale, a restricțiilor cantitative privitoare la *contingentări* (v.), licențe etc., în vederea liberalizării și stimulării schimburilor comerciale internaționale. Principiile fundamentale ale desfășurării activității **A.G.** pentru **T.** și **C.** sînt: reciprocitate în *acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate*

Scanned with OKEN Scanner

(v.); interzicerea, în principiu, a restricţiilor cantitative practicate la import, protejarea economiilor naţionale făcîndu-se numai prin intermediul taxelor vamale; consultări permanente între membrii organizaţiei pentru a se evita prejudicierea unei părţi în probleme de comerţ; adoptarea deciziilor prin consens general şi, numai în mod excepţional, prin vot, fiecare ţară dispunînd de un singur vot. Periodic au loc conferinţe tarifare, ultima, a opta, în curs de desfăşurare, fiind cunoscută sub denumirea de runda Uruguay.

ACOPERIRE. 1. Suma de bani transferată de o persoană (debitor) altei persoane (creditor) pentru a stinge o obligaţie. 2. Suma de bani depozitată la *tras* (v.), pe baza căreia deponentul poate emite un titlu de credit (cambie sau cec) pe care depozitarul sumei este obligat să-l achite la scadenţă. 3. Garanţie depusă de cumpărători şi vînzători la agenţiile oficiale de schimb sau la bănci pentru realizarea unei *operaţiuni de bursă* (v.). **A.** *bancară,* garantarea parţială a *bancnotelor* (v.) prin *polite comerciale* (v.), acceptate de bancă, devize, portofolii ale hîrtiilor de valoare proprii şi celor în *gaj* (v.), cupoane de obligaţiuni ajunse la scadenţă. **A.** *monetară,* stocul de valori certe (rezerva de aur, valute convertibile, alte active) deţinut de băncile de emisiune, într-un anumit procent din suma totală a bancnotelor emise, prin care se limitează emisiunea acestora la strictul necesar, prevenind astfel inflaţia şi deprecierea monedei şi asigurînd garantarea convertibilităţii şi încrederea în bancnotele emise. În prezent, băncile de emisiune nu mai au obligaţia de a deţine **a.m.,** continuînd însă să dispună de o anumită rezervă de aur şi de valută.

ACREDITIV. 1. Document bancar, pe temeiul căruia banca efectuează plăţi la cererea clientului său, în favoarea unui furnizor, pe măsură ce acesta prezintă acte ce confirmă livrarea bunurilor materiale, executarea lucrărilor sau prestarea de servicii, în condiţii de cantitate şi calitate stipulate anterior printr-un contract. Deschiderea *a.* se face prin dispoziţia dată de unitatea beneficiară, care are cont deschis la banca respectivă sau solicită credite pentru a stinge obligaţiile faţă de furnizor. **A.** are o largă răspîndire în schimburile economice internaţionale. Pe baza **a.,** firma importatoare dă dispoziţie băncii la care îşi păstrează disponibilităţile bancare să plătească firmei exportatoare, prin intermediul unei bănci componente, contravaloarea bunuri-

Scanned with OKEN Scanner

lor economice în momentul în care exportatorul dovedește cu acte livrarea sau prestarea lor, în concordanță cu cerințele înscrise în contractul încheiat în prealabil. 2. **A.**, instrument de economisire de către populație la unitățile Casei de Economii și Consemnațiuni.

ACTIVITATE ECONOMICĂ, componentă principală, inseparabilă a acțiunii sociale, proces complex, constînd din ansamblul comportamentelor oamenilor, al reacțiilor și deciziilor lor variate pentru a produce bunurile pe care natura nu le oferă direct, pentru a schimba și repartiza aceste bunuri în funcție de nevoile și interesele acestora și a le consuma în vederea satisfacerii trebuințelor umane. **A.e.** se folosește în mod sinonim cu noțiunile de economie, realitate economică, viață economică. Principiul esențial al **a.e.** constă în asigurarea existenței sociale, în satisfacerea trebuințelor umane nelimitate prin atragerea, combinarea, substituirea și folosirea efectivă a resurselor relativ rare. **A.e.** se desfășoară în strînsă legătură de intercondiționare cu procesele și fenomenele naturale, tehnologice, social-umane în general. Oamenii participă la viața economică numai în și prin intermediul instituțiilor sociale existente și la care se raportează creator. De-a lungul timpului, **a.e.** a cunoscut un amplu proces de diversificare, specializare și integrare. Ca urmare, anumite funcții ale economiei s-au autonomizat, devenind sfere distincte, cum sînt: *producția* (v.), *circulația* (v.), *repartiția* (v.) și *consumul* (v.). Complexitatea **a.e.** contemporane se reflectă și în separarea diferitelor genuri de activități pe ramuri (industrie, agricultură, construcții, transporturi, comerț, învățămînt, ocrotirea sănătății etc.), pe subramuri (industrie extractivă, industrie prelucrătoare, industrie energetică, industrie alimentară etc.), pe sectoare (primar, secundar, terțiar). **A.e.** se desfășoară în condițiile și pe baza unor multiple legături de intercondiționare între faptele și actele autonome specifice.

ACTUALIZARE 1. Acțiune prin care ceva efectuat într-o anumită perioadă (trecută, prezentă) se aduce în situația de a corespunde unei alte perioade (prezentă, viitoare), de a prezenta interes în noile condiții. 2. Procedeu de calculare a valorii «actuale», adică a «valorii la zi» a unei resurse bănești care va deveni disponibilă și va fi utilizabilă ulterior; operațiune care constă în a diminua o încasare viitoare grație aplicării unui coeficient — rată de **a.** —, al cărui efect se mărește în funcție de mărimea ori-

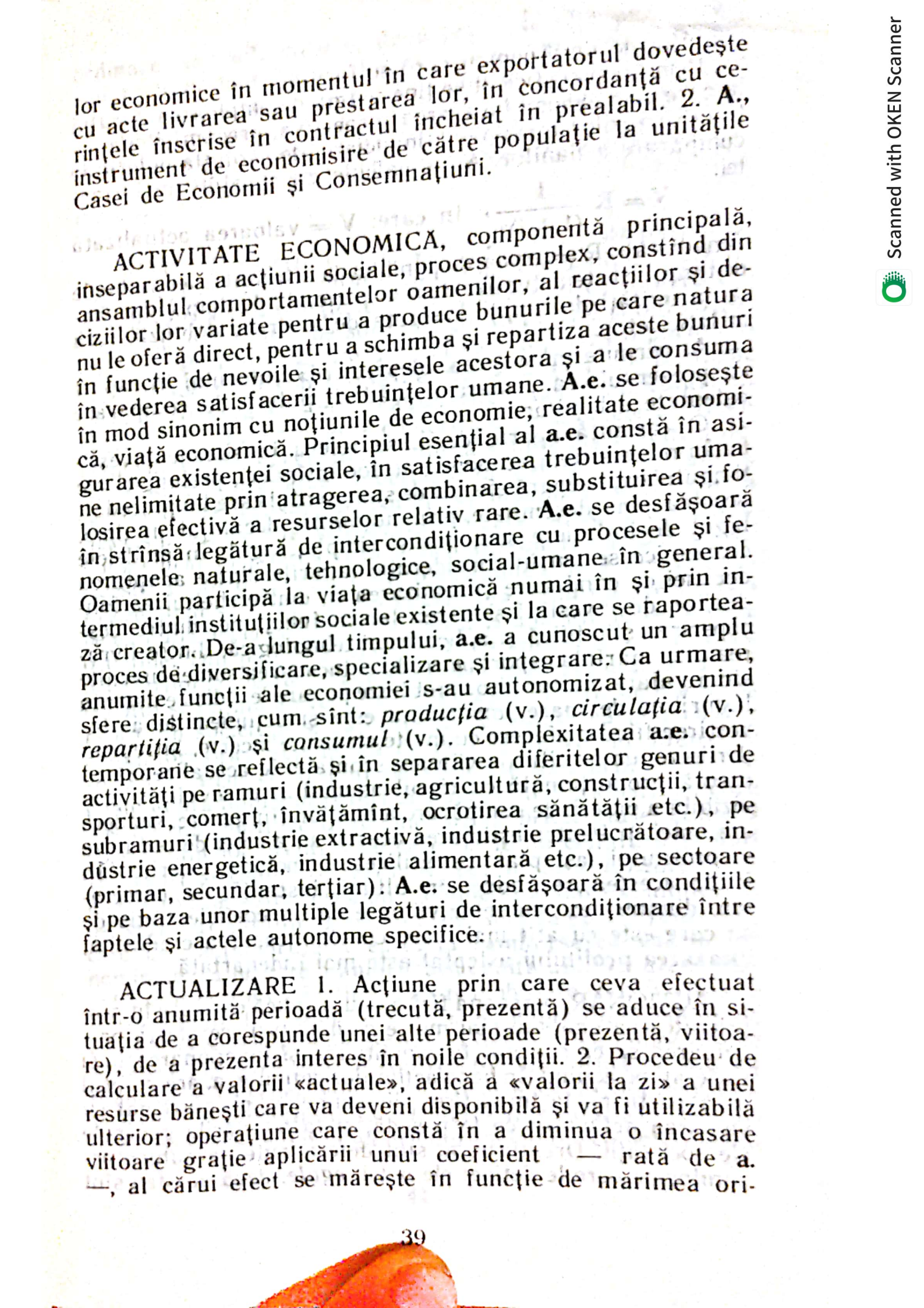

zontului de timp pentru care se face **a.**

Prin acest coeficient se ţine seama de amploarea riscului la care este expusă încasarea respectivă, precum şi de evoluţia costurilor resurselor financiare, de evoluţia puterii de cumpărare a banilor. **A.** se calculează cu ajutorul formulei:

$$V = R \frac{1}{(1+i)^n},$$

în care: V = valoarea actualizată (imediată); R = suma disponibilă la sfîrşitul unei perioade de timp, ce este actualizată; n = perioada de timp (exprimată în unităţi de timp); i = rata de **a.** (rata dobînzii, rata inflaţiei etc).

A. permite măsurarea «deprecierii» viitorului în raport cu prezentul, ca urmare a scăderii puterii de cumpărare aşteptate a banilor.

O variantă aparte de **a.** se referă la sumele investite. În orice sistem economic au loc întîrzieri, prelungiri ale timpului care separă efectul de stimulentul care l-a precedat; acestea sînt desemnate prin noţiunile: decalajul în timp, lagul de întîrziere sau, pur şi simplu, lagul. În modelele economice se iau în consideraţie lagurile dintre adoptarea deciziei de conducere şi realizarea ei, dintre cheltuirea fondurilor de investiţii şi darea lor în funcţiune, dintre descoperirea ştiinţifică şi aplicarea ei tehnologică, dintre livrarea unei mărfi la export pe credit şi încasarea sumei cuvenite etc. În afara multor altor probleme pe care le ridică existenţa lagurilor, de mare importanţă este şi acţiunea de **a.** Investirea fiind o afacere cu multe elemente incerte, întreprinderile reduc profiturile viitoare scontate, le actualizează cu o cotă proporţională cu riscul asumat şi cu evoluţia previzibilă a puterii de cumpărare a banilor (în genere, scădere a acesteia). Pentru estimarea acestei **a.**, a cotei de reducere a profitului aşteptat se utilizează metode diferite. În fond, acestea se reduc, în ultimă instanţă, la corectarea, diminuarea reurselor viitoare cu un coeficient, zis de **a.**, care este cu atît mai mare cu cît încasarea creditului, încasarea profitului aşteptat este mai îndepărtată.

ACŢIONAR, persoană fizică sau juridică care are în proprietatea sa una sau mai multe *acţiuni* (v.), ce atestă participarea sa ca societar la constituirea şi funcţionarea unei societăţi pe acţiuni. În baza acţiunilor deţinute, **a.** are dreptul de a participa la împărţirea dividendelor, proporţional cu valoarea acţiunilor ce le posedă, şi la adunările generale ale societăţii. Drepturile **a.** sînt determinate de natura acţiunilor pe care le deţine: ele pot fi *egale*, dacă acestea sînt

Scanned with OKEN Scanner

ordinare, sau diferențiate, dacă acțiunile sînt privilegiate sau preferențiale. Legislația din țara noastră privind societățile comerciale prevede că acționarii exercită dreptul lor de vot în adunarea generală proporțional cu numărul acțiunilor ce le posedă, exceptînd cazul cînd contractul de societate sau statutul nu prevede altfel. V. și *societate comercială*.

ACȚIUNE, înscris, titlu de valoare care atestă participarea deținătorului de capital social al unei societăți pe acțiuni. **A.** reprezintă și o fracțiune de capital social ce conferă posesorului ei calitatea de societar, cu drepturile și obligațiile aferente. Posesorul **a.** are dreptul să primească o parte din profitul societății sub forma de *dividend* (v.), să participe la administrarea acesteia, la adunările generale, la controlul gestiunii etc. La societățile comerciale pe **a.** cotele părți sociale sînt egale; la cele în comandită simplă pot fi și inegale. **A.** emise de societățile comerciale de capitaluri în funcție de modul de transmitere pot fi: a) *nominale,* cînd poartă înscris pe ea numele posesorului, în care caz **a.** se transferă numai prin înscrierea tranzacției într-un registru special. Aceste *a.* pot fi concesionate, operațiunea fiind menționată în registrul societății; b) la *«purtător»,* cînd nu are înscris pe ea numele beneficiarului, drepturile aparținînd celui care o deține. Din punct de vedere al conținutului și întinderii drepturilor conferite, *a.* pot fi: a) *ordinare,* dau deținătorului dreptul să obțină un venit ce oscilează în funcție de mărimea profitului societății și să participe la adunarea generală a acțiunilor; orice acțiune dă dreptul la un vot în adunările societății. Prin contractul de societate sau prin statut se poate limita numărul voturilor aparținînd acționarilor, care posedă mai mult de o acțiune; b) *a. privilegiate,* conferă posesorului lor drepturi pe care nu le au ceilalți acționari (posesori ai celor ordinare). *A.* pot fi: de *prioritate,* care au dreptul la distribuirea unui dividend anual fix, indiferent de volumul profitului obținut de societate; *de folosință,* care dau acționarului dreptul la rambursarea valorii lor nominale, ca urmare a amortizării capitalului; *cu drept plural sau dublu* etc. *A.,* fiind valori mobiliare, pot fi vîndute și cumpărate la bursa de valori. **A.** *industriale,* emise de societățile comerciale de capitaluri în favoarea unora dintre membrii lor, care aduc o contribuție sub formă de muncă la constituirea și desfășurarea activității lor. Ele nu reprezintă părți ale capitalului social, dar dau titularilor drepturi la dividende. Potrivit Legii privind societățile comerciale din

Scanned with OKEN Scanner

1990, în țara noastră valoarea nominală a unei **a.** nu este mai mică de 1 000 lei și cuprinde următoarele date: denumirea și durata societății; data contractului de societate; numărul din registrul comerțului sub care se află înmatriculată societatea; capitalul social; numărul acțiunilor în ordine cronologică; valoarea nominală a acțiunilor și vărsămintele efectuate; avantajele acordate fondatorilor. **A.** poartă semnătura a doi administratori, cînd sînt mai mulți, sau a unui administrator. V. și *curs al acțiunii, dividend, parte socială, societate comercială.*

ADJUDECARE, atribuire a unui bun, de regulă, pe baza unei hotărîri judecătorești, persoanei care, în cadrul unei *licitații publice* (v.) a oferit cel mai mare preț. Cîștigarea de către o persoană fizică sau juridică în cadrul unei licitații internaționale, ca urmare a oferirii celui mai ridicat preț, a unei oferte privind livrarea de utilaje, echipamente și tehnologie, construirea unui obiectiv economic sau social, prestarea unor servicii etc.

AFACERE, v. business.

AGENT ECONOMIC, persoană sau grupă de persoane fizice sau juridice, care dispune, controlează sau utilizează factori de producție, participă la viața economică, are funcții și comportări asemănătoare în cadrul acestora. **A.e.** sînt: a) *gospodăriile familiale (menajele),* care îndeplinesc în principal funcția de consumator de bunuri și servicii; ele efectuează operațiuni legate de viața personală. Menajele includ și întreprinderi individuale nonfinanciare; b) *întreprinderile (firmele),* indiferent de forma de proprietate și de organizare, au ca funcție principală producerea de bunuri materiale și servicii nonfinanciare destinate pieței, scopul urmărit fiind maximizarea profitului; c) *administrațiile* (publice și private), în principiu exercită funcții de redistribuire a veniturilor pe baza serviciilor nonmarfare prestate; veniturile lor se constituie prin prelevări de venituri ale altor **a.e.**; d) *instituțiile de credit și companiile de asigurări* (private, publice și mixte), îndeplinesc rolul de intermediar financiar între ceilalți **a.e.**. Ele mobilizează economiile temporare ale unor unități și le acordă sub formă de credite altora; e) *sectorul exterior (străinătatea),* reprezintă un **a.e.** specific, care influențează activitatea economică internă prin fluxurile de venituri și cheltuieli generate de activitatea

Scanned with OKEN Scanner

desfășurată de **a.e.** străini pe teritoriul țării, precum și prin activitatea de export și import, de acordare și primire de împrumuturi etc.

AGIO, cîștig rezultat din diferența pozitivă dintre nivelul mai mare al cursului unei monede sau hîrtii de valoare înregistrat la bursă și valoarea nominală a acestora. V. și *disagio*.

AGREGAT MONETAR, parte constitutivă a masei monetare și semimonetare dintr-o țară cu economie de piață, a lichidităților de plată în totalitatea lor. *Primul* **a.m.** cuprinde mijloacele bănești în sensul strict al termenului monetar: biletele emise de banca centrală, monedele divizionare, depunerile la vedere în monedă națională (documentele doveditoare), sumele din conturile caselor de economii aparținînd agenților rezidenți nonfinanciari, diferite depuneri la vedere la Trezorerie, o parte a hîrtiilor de valoare deținute de societățile comerciale în capitaluri variabile, ca și o parte a hîrtiilor de valoare deținute de societățile ce gestionează fondurile comune de plasament. *Al doilea* **a.m.** cuprinde, în plus, toate plasamentele la vedere în conturi pe librete de economii. *Al treilea* **a.m.** include, în plus, diferitele averi în devize, plasamentele pe termen, cum sînt bunurile de casă și de economii, certificatele de depuneri emise de băncile și societățile financiare deținute de agenți nonfinanciari; titlurile pieței monetare emise de instituțiile de credit bancar. *Al patrulea* **a.m.** cuprinde în plus, economiile contractuale și diferite alte lichidități pe termen scurt negociabile, cum sînt titlurile de valoare emise de instituții de credit nonbancare și de agenții economici nonfinanciari. Acest ultim **a.m.** se află, prin ceea ce are el specific, cel mai departe de regulile circulației bănești.

AGROBUSINESS, sistem informal de relații, bazat pe interese comune, între agenții economici agricoli și agenții economici din avalul și amontele agriculturii, cuprinzînd operațiuni ce privesc întregul circuit economic al produsului agroalimentar, de la asigurarea fermelor agricole cu bunuri de proveniență industrială (îngrășăminte, biostimulatori, medicamente, furaje combinate, mașini și tractoare etc.), la desfășurarea producției, prelucrarea materiilor prime, prestarea de servicii, stocarea, distribuția, comercializarea produselor și pînă la consumarea colectivă sau individuală a acestora. În cadrul sistemului **a.**, unitățile își păstrează

Scanned with OKEN Scanner

autonomia gestionară, legăturile dintre ele realizîndu-se prin intermediul contractelor, asocierii sau combinării orizontale sau verticale.

AMANETARE, v. *gaj*.

AMENDĂ, sancţiune bănească, reglementată prin acte normative, suportată de agenţi economici sau persoane pentru neexecutarea sau pentru executarea incorectă — premeditată sau din neştiinţă — a unor obligaţii cu caracter administrativ, fiscal sau civil, ori pentru săvîrşirea unor infracţiuni (dacă legea nu prevede privaţiunea de libertate). **A.** se plăteşte în favoarea administraţiilor locale sau centrale, fiind o sursă de venituri pentru bugetele acestora.

AMORTIZARE 1) Parte din preţul unui bun material considerat capital fix, care corespunde deprecierii fizice şi băneşti, ca urmare a uzurii fizice şi morale în procesul de producţie. **A.** este o cheltuială inclusă în costurile fixe, se recuperează din preţul de vînzare al producţiei şi se concretizează în fondul de amortizare. Suma recuperată, parte cu parte, serveşte la reînnoirea, modernizarea şi sporirea capitalului fix. Se disting mai multe modalităţi de **a.**: **a.** *accelerată,* formă de recuperare în mod rapid a preţului capitalului fix, în vederea evitării uzurii morale, ce necesită o aprobare din partea statului; **a** *liniară (proporţională),* utilizarea aceleiaşi cote de **a.** pe toată durata de funcţionare a capitalului fix; **a.** *progresivă,* cînd cotele de **a.** se stabilesc în funcţie de ritmul uzurii efective a capitalului fix, luîndu-se în considerare frecvenţa reparaţiilor capitale la care este supus un anumit element al acestuia; **a.** *regresivă,* utilizarea unei cote de **a.** mai mari la începutul perioadei de funcţionare a capitalului fix şi descreşterea acestuia în partea finală a perioadei de funcţionare a lui. Prin această formă se evită uzura morală a capitalului fix şi se formează surse financiare de achiziţionare a noi elemente de capital fix. Suma anuală a amortizării (A) se determină pe baza relaţiei: $A = \frac{V}{T}$ în care

V = preţul capitalului fix supus amortizării; T = durata de funcţionare a capitalului fix. Cota procentuală de amortizare

Scanned with OKEN Scanner

(C) se calculează prin raportarea amortizării anuale la preţul capitalului fix ce se amortizează (V.), adică:

$$C = \frac{A}{V} \cdot 100$$

2) Plata periodică anuală pînă la rambursarea completă a unui capital împrumutat şi a dobînzii aferente.

ANDOSARE, înscrierea pe verso-ul unui titlu de credit (bilet la ordin, cambie, cec, etc.) care atestă transferul creanţei către altă persoană. *Andosantul*, persoana care face **a.**, răspunde solidar pentru plata sumei înscrisă pe titlul de credit.

ANDOSAMENT, v. *gir.*

ANGAJAMENT STAND BY — v. *stand by*

ANUITATE, sumă de bani plătită anual într-o anumită perioadă de timp, de către debitor, în vederea rambursării unui împrumut. **A.** cuprinde suma de bani ce urmează a fi restituită în anul respectiv plus dobînda anuală. După perioada de rambursare, **a.** pot fi de: *amortizare* (de rambursare sau ordinare), se plăteşte la sfîrşitul anului; de *depunere* sau *plasament*, se plăteşte la începutul anului. După mărimea sumei, **a.** se grupează în: **a.** *constantă* şi **a.** *variabilă*. Se mai clasifică în: **a.** *viageră*, cînd plata depinde de existenţa sau inexistenţa în viaţă a uneia sau a mai multor persoane; **a.** *temporară*, cînd plata se efectuează într-un anumit număr de ani şi nu este condiţionată de evenimente; **a.** *perpetuă*, cînd se plăteşte o perioadă îndelungată de timp. În relaţiile economice internaţionale, **a.** reprezintă serviciul datoriei publice.

ARBITRAJ. 1) Soluţionarea litigiilor patrimoniale apărute între persoane fizice sau juridice, de către persoane autorizate sau instituţii specializate. 2) Operaţiunea comercială utilizată în scopul de a găsi şi folosi acea modalitate de stingere sau de încasare a unei datorii, care să permită obţinerea celui mai mare cîştig posibil sau evitarea riscurilor generate de operaţiunile de bursă pe termen.

ARENDARE, cedare a dreptului de folosinţă a unor bunuri, pe un anumit termen, în schimbul unei sume băneşti, denumită *arendă* (v.). În ţara noastră, **a.** intră sub incidenţa Legii privind reorganizarea unităţilor de stat ca *regii autonome* (v.) şi *societăţi comerciale* (v.)

Scanned with OKEN Scanner

ARENDAŞ, agent economic care preia de la proprietarul funciar, în schimbul unei *arende* (v.), dreptul de a folosi pe termen determinat pămîntul acestuia şi de a organiza procesul de producţie agricolă.

ARENDA, suma de bani plătită proprietarului funciar pentru transmiterea pe termen limitat a dreptului de folosinţă a terenului său unei alte persoane, numită *arendaş* (v.). Principala parte a arendei este *renta funciară* (v.), la care se mai adaugă şi alte elemente: amortismentul pentru investiţiile făcute în diverse lucrări legate de teren, precum şi dobînda la capitalul investit. **A.** se exprimă în sumă absolută sau sub formă procentuală faţă de venitul brut al arendaşului.

ASANARE, măsuri luate de stat pentru prevenirea falimentului unor întreprinderi, firme, instituţii financiare, bancare etc. şi asigurarea rentabilităţii acestora. **A.** se realizează prin emiterea de noi acţiuni sau obligaţiuni, majorarea creditelor bancare, micşorarea dobînzii pentru creditele acordate unităţilor şi instituţiilor aflate în pragul falimentului, prelungirea termenelor de rambursare a împrumuturilor, acordarea de subvenţii, lichidarea unităţilor insolvabile şi crearea de noi întreprinderi puternice etc. **A.** se realizează, în principal, prin efortul propriu al unităţilor în cauză, precum şi prin utilizare de credite. **A.** *monetară*, măsură de revigorare a monedei naţionale prin reevaluarea sau stabilizarea banilor.

ASIGURARE. 1. Măsură de prevedere pentru conservarea anumitor bunuri, recuperarea unor pagube, ocrotirea persoanelor fizice. 2. Procesul de constituire în comun de către persoane fizice sau juridice prin contribuţia acestora, sub forma primelor de **a.**, a unui fond bănesc destinat acoperirii unor daune ce pot surveni datorită producerii unor evenimente nesigure, dar posibile. Motivul **a.** este riscul de a se produce în viitor un eveniment probabil. **A.** intervine între asigurat (persoană fizică sau juridică) şi *asigurător* (de regulă o instituţie de **a.**), care se obligă ca în schimbul primelor de **a.**, plătite periodic de asigurat, să-l despăgubească în cazul producerii evenimentului care face obiectul **a.** (riscul **a.**). Primele de **a.** plătite de asigurat depind de mărimea sumei **a.** şi natura riscului **a.** Relaţiile de asigurare ce intervin între agenţii economici devin tot mai complexe pe măsură ce se extinde aria şi genul bunurilor asigurate. După obiect, **a.** sînt: a) de *bunuri*, cînd obiectul **a.** este

Scanned with OKEN Scanner

format din diverse obiecte; b) de *persoane*, care vizează evenimente în legătură cu persoane; c) de *răspundere civilă*, prin care se repară prejudicii aduse unor persoane prin accidentare, avariere etc. După modul de înfăptuire: a) prin *efectul legii* (obligatorii) şi b) *facultative* (contractuale). După sfera de cuprindere spaţială: a) *interne* şi b) *externe*. După natura riscului sînt mai multe forme: contra calamităţilor, incendiilor, accidentelor, avariilor, furtunilor, a asigurării bunurilor gospodăreşti, a navelor, a creditelor de export, invaliditate etc. După modul de organizare: a) *mutuale*, prin care se realizează ajutorarea reciprocă a unui număr de persoane, asiguratul fiind în acelaşi timp şi asigurător; b) *sociale*, sistem de ocrotire a lucrătorilor în caz de pierdere a capacităţii de muncă, a pensionarilor şi a familiilor lor etc.

ASOCIAŢIE ECONOMICĂ, grupare de persoane reunite printr-un interes comun şi pe baza liberei iniţiative, a liberului lor consimţămînt. Ea constituie o formă de organizare a utilizării în comun a tuturor factorilor de producţie aflaţi în proprietate individuală sau a unei părţi a acestora în vederea satisfacerii în condiţii mai bune a cerinţelor de bunuri şi servicii ale populaţiei, prin folosirea eficientă, a resurselor de materii prime şi materiale, îndeosebi locale, precum şi prin creşterea gradului de utilizare a resurselor de muncă. **A.e.** se deosebesc între ele prin modul de constituire a patrimoniului, prin forma conducerii, prin modul în care asociaţii îşi asumă riscurile activităţii economice desfăşurate în comun, ca şi prin modul în care se face împărţirea profitului sau a altor avantaje obţinute. Obiectul activităţii **a.e.** este foarte variat şi variabil de la o perioadă la alta: producerea de bunuri materiale; prestarea de servicii economice; aprovizionarea cu materii prime; desfacerea mărfurilor produse de asociaţi; amenajarea unor teritorii pentru introducerea sistemelor locale de irigaţii etc. În ţara noastră, potrivit Decretului-lege nr. 54/1990, se pot organiza asociaţii cu scop lucrativ şi asociaţii familiale. De asemenea, potrivit Legii Fondului Funciar, pe baza opţiunilor titularilor dreptului de proprietate privată asupra terenurilor, aceste terenuri pot fi exploatate şi în cadrul diferitelor forme de asociere privată. Cea mai cunoscută unitate economică individual-asociativă este *cooperativa* (v.).

Scanned with OKEN Scanner

AUTOCONSUM, utilizarea de către un agent economic pentru producerea de noi bunuri economice sau pentru consumul său personal a rezultatelor propriei activități. Un **a.** ridicat caracterizează o economie agrară tradițională. Prin specializarea agenților economici, **a.** are o tendință de reducere; prin accentuarea procesului de integrare a diferitelor activități autonome se manifestă o tendință de creștere a **a.** În prezent, în **a.** dobîndesc ponderi mai mari bunurile agroalimentare produse în cadrul familiilor, precum și lucrările de ameliorare și întreținere a locuințelor de către cel care le ocupă.

AUTOFINANȚARE, satisfacerea nevoilor curente de producție, a celor de investiții și a altor necesități din resursele proprii, fără a apela la împrumuturi. **A.** pune în evidență dependența directă dintre rezultatele economice și financiare și fondurile proprii ale întreprinderii, firmei. Dezvoltarea întreprinderii depinde de posibilitățile ei de **a.**, care cresc pe măsura sporirii profitului. **A.** este o condiție a autonomiei unității economice. V. și *autonomie*.

AUTONOMIE, independența agentului economic de a dispune și beneficia de toate avantajele ce decurg din activitatea desfășurată. Se caracterizează prin libertatea alegerii domeniului și dimensiunilor activității economice, a modului de constituire și gestionare a patrimoniului firmei, prin relații directe cu partenerii din țară și din străinătate etc. În sectorul public, **a.** este un ansamblu de atribuții economico-organizatorice în gestionarea fondurilor și resurselor puse la dispoziție de către stat. Prin Legea privind societățile comerciale, în țara noastră se reglementează și funcționarea regiilor autonome care aparțin statului, acestea avînd o largă **a.** **A.** crește odată cu capacitatea de *autofinanțare* (v.).

AVAL, mențiune înscrisă pe un efect comercial, prin care o persoană denumită *avalist* garantează plata la scadență a titlului de credit. **A.** poate fi dat de către un semnatar al *cambiei* (v.), *biletului la ordin* (v.) sau *cecului* (v.), precum și de o altă persoană; se poate avea în vedere întreaga sumă înscrisă pe *efectul comercial* (v.) sau mai mică. **A.** este deseori folosit pentru garantarea plăților sub forma documentelor spre acceptare. Efectul comercial acceptat și avalizat poate fi scontat, constituind astfel o sursă de credit.

Scanned with OKEN Scanner

AVUȚIE, stocul de bunuri existente, la un moment dat, în proprietatea persoanelor fizice sau juridice. Aceste bunuri au utilitate, sînt comensurabile, au o ofertă limitată și fac obiectul tranzacțiilor interne și internaționale. **A.** *individuală,* bunuri aflate în proprietate particulară, acțiuni, bani și titluri de creanță, mai puțin datoriile contractate. **A.** *obștească,* bunuri care aparțin întreprinderilor asociative, cooperativelor, diferitelor organizații obștești (uniuni de creație, asociații sportive, sindicate, fundații etc.). **A.** *publică,* bunurile aparținînd administrațiilor locale și centrale. **A.** *națională,* stocul de bunuri materiale și spirituale existente la un moment dat într-o anumită țară. În structura **a.n.** se includ: resursele umane; resursele naturale utilizate și utilizabile în producție; bunurile materiale acumulate prin muncă sub forma capitalului fix, a stocului de capital circulant, a investițiilor neterminate; potențialul creativ sub forma stocului de cunoștințe științifice, de învățămînt, de informații, patrimoniului cultural etc.. În **a.n.** nu se includ banii de hîrtie. Volumul, calitatea și ponderea elementelor **a.n.** evidențiază nivelul general al dezvoltării economice. Totalitatea elementelor **a.n.** intrate sau care pot fi atrase în circuitul economic în calitate de factori de producție constituie *potențialul economic* (v.). V. și *factor de producție.*

B

BALANȚĂ COMERCIALĂ, tablou statistico-economic în care se înregistrează și se compară, în formă bănească, exportul și importul de bunuri economice efectuate de o anumită țară, de regulă, pe durata unui an. Ea reprezintă o componentă importantă a *balanței de plăți* (v.). **B.c.** are două componente: *exportul* (v.) care formează activul și *importul* (v.) care formează *pasivul.* În funcție de raportul dintre cele două componente ale sale, **b.c.** este *activă* (excedentară), dacă exportul depășește importul; *pasivă* (deficitară), dacă importul depășește exportul; *echilibrată,* atunci cînd acestea sînt egale. **B.c.** poate fi *generală,* atunci cînd cuprinde ansamblul legăturilor externe ale unei țări sau *parțială,* cînd conține relațiile import-export ale unei țări cu o altă țară sau grup de țări. **B.c.** reprezintă un instrument de cunoaștere a nivelului de dezvoltare economică a unei țări, a structurii economiei acesteia.

Scanned with OKEN Scanner

BALANȚĂ DE PLĂȚI, tablou statistico-economic în care se înscriu și prin care se compară totalul plăților și încasărilor efectuate de o țară, rezultate din relațiile sale economice cu alte țări, pe o perioadă de timp determinată, de regulă un an. **B. de p.** constituie un instrument de bază prin care se înfăptuiește politica valutară și de comerț exterior a unei țări, oferind informații revelatoare asupra situației diferitelor posturi care o compun, ca și asupra evoluției nivelurilor prețurilor. **B. de p.** cuprinde următoarele posturi principale: a) *balanța comercială* (v.); b) *balanța serviciilor* (transporturi externe, turism, servicii bancare, asigurări, telecomunicații etc.); c) *balanța transferurilor* (dividende, dobînzi, beneficii etc.); d) *balanța investițiilor directe și a investițiilor indirecte* (de portofoliu); e) *balanța creditelor sau împrumuturilor;* f) *balanța mișcărilor de capital pe termen scurt;* g) *modificări în rezervele oficiale de aur și devize.* De regulă, posturile **b. de p.** sînt grupate în două mari categorii: **b.** *plăților (conturilor) curente,* care cuprinde primele trei elemente și **b.** *capitalurilor,* care include celelalte elemente. Fiecare componentă a **b. de p.** poate fi *excedentară (activă),* cînd încasările din străinătate depășesc plățile către străinătate; *deficitară* (pasivă), cînd încasările sînt mai mici decît plățile; *echilibrată,* în situația de egalitate a încasărilor cu plățile. Factorii principali care influențează soldul **b. de p.** sînt: creșterea sau micșorarea importului și exportului de mărfuri; mișcarea soldului dintre datoriile și creanțele rezultate din importuri și credite (mișcarea capitalului); modificarea cursului de schimb al valutelor, mai ales al acelora care servesc la plățile internaționale; devalorizarea și revalorizarea monedelor.

BALANȚĂ ECONOMICĂ, tablou statistico-economic în care se înscriu indicatorii economici ce oglindesc sintetic corelarea formării resurselor materiale, resurselor de muncă și financiare cu utilizarea acestora, fluxurile de bunuri, interdependențele dintre activitățile economice. **B.e.** servește la aprecierea stării economiei naționale, a gradului de concordanță dintre resurse și necesități, dintre ofertă și cerere, dintre venituri și cheltuieli, precum și la alegerea mijloacelor adecvate pentru obținerea rezultatelor dorite, de reducere a riscurilor întreprinzătorului. În țările cu economie de piață, principalele categorii de **b.e.** sînt: *bugetul de stat* (v.), **b.** *comercială* (v.), **b.** *de plăți* (v.).

Scanned with OKEN Scanner

BALANȚA PATRIMONIALĂ, situație financiară a unei întreprinderi la un moment dat, de regulă, la sfîrșitul unui an fiscal. **B.p.** conține trei elemente principale: activul, pasivul și activul net. *Activul* (A.) cuprinde bunurile — capital (stocul de bunuri — capital circulant, stocul de bunuri — capital fix și numerarul) de care dispune întreprinderea în momentul întocmirii balanței; *pasivul* (P.) reflectă creanțele asupra întreprinderii, iar activul net (An) drepturile de proprietate asupra activelor. Între aceste elemente există o relație fundamentală A = P + An.

BANCA, agent economic cu scop lucrativ specializat în mobilizarea resurselor bănești temporar disponibile, acordarea de credite, mijlocirea decontărilor fără numerar, emiterea instrumentelor de plată, plasarea, păstrarea și alte operațiuni cu titluri de valoare, servicii de consultanță și plasament pentru resursele bănești ale clienților și a fondurilor proprii, selecționarea și susținerea proiectelor de investiții etc. Pentru creditele acordate ele percep dobînzi, iar pentru celelalte servicii prestate clienților primesc comisioane. Pentru sumele atrase, în principal, la termen, ele însele plătesc dobînzi. Forma modernă de organizare bancară a fost prefigurată de Banca din Amsterdam (1609) și apoi de Banca Angliei (1694). După domeniile și genurile de operațiuni, **b.** se grupează în: industriale, agricole, populare, de depozit, ipotecare, de emisiune (centrale). În ultimul timp, se tinde spre universalizare în activitatea **b.** Ansamblul **b.** și al instituțiilor asimilate lor dintr-o țară formează sistemul bancar și de credit, detașîndu-se, prin importanță, **b.** centrală. Cea mai generală grupare a **b.** constă în clasificarea lor în **b.** *de emisiune* și **b.** *comerciale*. La rîndul lor, **b.** comerciale se împart în comerciale *de depozit* și comerciale *ipotecare*. **B.** *de emisiune* (centrală) definește și promovează politica monetară a unei țări avînd față de guvern grade de autonomie diferite de la o țară la alta. Reglementează masa monetară prin emisiuni sau retrageri de numerar și monedă scripturală. Emisiunile **b.** de **e.** se efectuează pentru acoperirea nevoilor suplimentare de bani generate de creșterea volumului de bunuri materiale și servicii, acoperirea deficitului bugetului de stat, oferirea de monedă națională în schimbul celei străine, acordarea de credite celorlalte bănci pentru a face față obligațiilor de plăți și a altor angajamente. **B.** de **e.** controlează și influențeaza volumul de credite acordate de celelalte **b.**, funcții îndeplinite prin rezervele obligatorii pe care fiecare **b.** le păstrează în

Scanned with OKEN Scanner

conturi deschise la **b.** de **e.** Prin intermediul creditului se realizează emisiune monetară suplimentară de către orice **b.**, care se menţine din momentul acordării creditului pînă la rambursarea lui. De aceea, politica de credit, volumul creditului care se acordă de către **b.** trebuie supus unui control strict de către **B.** de **e.** ca un mijloc pentru a menţine puterea de cumpărare a banilor şi a stăpîni procesul inflaţional. **B.c.** de *depozit* îndeplinesc funcţii active şi funcţii pasive, folosindu-se de capitalurile proprii şi de soldul dintre resursele atrase şi cele împrumutate. Ele primesc în depozit sumele clienţilor lor şi acordă împrumuturi celor care solicită şi îndeplinesc condiţiile pentru a fi creditaţi. Funcţiile **b.c.** se împletesc cu cele ale altor instituţii financiare şi companii de asigurări (bănci mutualist-cooperatiste, credit mutual agricol, bănci populare). **B.** sînt un agent economic esenţial în funcţionarea economiei de piaţă, iar piaţa creditului se constituie într-o piaţă de bază în mecanismul pieţei. Activitatea oricărei **b.** este guvernată de principiul raţionalităţii, al obţinerii profitului bancar. V. şi *bani, credit, titlu de valoare.*

BANCNOTĂ, v. *bilet de bancă.*

BANCRUTĂ, situaţie în care se află persoane fizice sau juridice, cărora li se constată comiterea de fraude, nereguli financiare, neglijenţă făcute în dauna creditorilor etc. şi declarate insolvabile de către instanţa de judecată. Întreaga activitate a acestor persoane este supusă controlului, bunurile lor sînt sechestrate şi apoi scoase la licitaţie publică în vederea stingerii obligaţiilor faţă de creditori. **B.** *frauduloasă,* faptă comisă de un comerciant privind gestionarea incorectă a patrimoniului său (sustragerea şi falsificarea registrelor, distrugerea, tăinuirea sau diminuarea activului, declararea frauduloasă a pasivului etc.), care duc la păgubirea creditorilor prin încetarea plăţilor şi la declararea stării de *faliment* (v.).

BANI, instrument social, general acceptat, de măsurare şi comparare a schimburilor, de mijlocire directă şi indirectă a acestora, de transferare a titlurilor de proprietate de la o persoană la alta. **B.** exprimă dreptul deţinătorilor lor de a cumpăra bunuri sau alte monede naţionale pe teritoriul ţării emitente. Ei sînt o formă particulară, uşor mobilizabilă a diferitelor resurse băneşti, o întruchipare transmisibilă şi omnivalentă a puterii de cumpărare. Trăsăturile esenţiale

Scanned with OKEN Scanner

ale **b.** sînt: caracterul obiectiv necesar al instrumentului monetar, ca un dat social acceptat de generaţii; dependenţa naturii **b.** de funcţiile sociale îndeplinite de aceştia, nu de corpul lor material; sensul pozitiv al evoluţiei **b.**; unitatea indestructibilă a funcţiilor de măsură şi de mijlocire a schimburilor în caracterizarea naturii **b.** Iniţial, rolul de **b.** a fost îndeplinit de anumite bunuri, de regulă cele mai căutate într-o anumită zonă, la anume popoare. În urma unui proces istoric de selecţie, metalele preţioase au preluat rolul de mijlocitor al schimbului datorită proprietăţilor lor intrinseci.

De la **b.**—*aur* s-a trecut la **b.** *monede* din *aur*. În secolul al XVII-lea, au apărut *biletele de bancă* (v.). care erau convertibile în aur. În secolul nostru, rezerva de aur a băncilor centrale şi-a pierdut caracterul de stoc de acoperire a biletelor emise de bancă, iar bancnotele au devenit neconvertibile. S-a ajuns astfel la **b.** de *hîrtie*. Aceştia sînt semne (simboluri) ale **b.** cu valoare deplină. **B.** de **h.** au curs forţat şi se emit, de regulă, de către state, prin banca centrală de emisiune. Băncile au creat în ultimul secol **b.** de *credit*, formaţi din toate instrumentele ce mijlocesc tranzacţiile de bunuri economice pe credit. A fost creată, de asemenea, moneda scripturală sau **b.** de *cont*. **B.** de **c.** constau din disponibilităţile băneşti aflate în conturile bancare. Circulaţia lor între conturile clienţilor băncii are loc prin virament sau prin transferuri făcute pe baza dispoziţiei date de proprietarii lor. În ultimele decenii, circulaţia monetară s-a bazat exclusiv pe bancnotele convertibile şi neconvertibile în aur şi pe **b.** de **c.** În prezent, **b.** de **c.** deţin ponderea cea mai mare. **B.** îndeplinesc o serie de funcţii: de *măsurare a valorii* (a volumului schimbului) şi de *etalon al preţurilor*. Pentru a măsura bunurile economice nu este obligatorie prezenţa reală a **b.**; de *mijloc de circulaţie*, **b.** îndeplinesc rolul de intermediar general al actelor de vînzare-cumpărare. Pentru a îndeplini această funcţie, este necesară prezenţa efectivă a **b.**; de *mijloc de plată* apare ca urmare a amînării achitării mărfii cumpărate, deci, în continuarea vînzării pe credit, a creditului în general, a plăţii impozitelor etc.; de *rezervă* şi *mijloc de economisire*, este cea care face din aceştia o putere de cumpărare în aşteptare; de *transmitere de valoare-capital* de la o persoană la alta. În schimburile internaţionale, **b.** devin valută şi sînt folosiţi pentru măsurarea şi mijlocirea acestora, îndeplinind funcţia de **b.** *universali*. Funcţia de **b.u.** este îndeplinită de unele monede naţionale (dolarul S.U.A., lira sterlină, francul francez, francul elveţian, marca germa-

Scanned with OKEN Scanner

nă, yenul japonez etc.), precum și de unități monetare convenționale (DST-ul, ECU-ul). V. și *D.S.T.*

BENEFICIAR, persoană fizică sau juridică care, în virtutea unui contract, are dreptul de a primi bunuri, sau sume de bani, de a i se presta servicii. **B.** *cambial*, persoană care are dreptul să-și încaseze la scadență sau anticipat, prin negociere, suma înscrisă pe un *efect de comerț* (v.). **B.** de *acreditiv*, persoana în contul căreia se deschide un acreditiv (v.) **B.** de *asigurare*, persoană care în baza legii sau a unui contract încasează o sumă de bani dacă se produce evenimentul asigurat. **B.** de *investiții*, persoană fizică sau juridică în folosul căreia se execută lucrări de investiții.

BENEFICIU, v. *profit*.

BILANȚ AL INVESTIȚIEI, reprezintă creditul maxim ce poate fi contractat de la o bancă în vederea realizării unui proiect de investiții. În determinarea **b.** al **i.** se pleacă de la ipoteza că profiturile ce se vor obține, ca efect al funcționării obiectivului rezultat în urma investiției, vor fi achitate integral băncii în contul creditului contractat inițial. Astfel, în cazul achiziționării unui echipament al cărui preț este I, **b.i.** (B) este:

$$B = \frac{P_1}{1+d} + \frac{P_2}{(1+d)^2} + \ldots\ldots \frac{P_n}{(1+d)^n},$$

unde d este rata anuală a dobînzii, n este durata economică de funcționare a echipamentului, iar P_1, P_2 ... P_n reprezintă profiturile anuale ce se vor obține în urma funcționării echipamentului. Dacă $B < I$, atunci achiziționarea echipamentului nu este rentabilă, întrucît profiturile anuale nu vor putea asigura achitarea creditului necesar și a dobînzilor aferente, cît și obținerea unui cîștig net. Raționamentul bazat pe **b.i.** este valabil și în cazul în care finanțarea investiției se face din surse proprii.

BILET DE BANCĂ, inițial, înscris special dat de o bancă deponentului de lingouri sau monede de aur prin care acesta certifică existența aurului în depozitul său. Cu timpul, **b.** de **b.** a început să mijlocească schimbul de mărfuri, fără a se mai recurge la aurul pe care-l reprezenta. Mai tîrziu, statul și-a instaurat monopolul în domeniul emiterii **b. de b.**, avînd circulație pe întreg teritoriul țării. Statul a dat

Scanned with OKEN Scanner

mandat unei anumite bănci, de regulă băncii centrale de emisiune, să îndeplinească această funcţie. **B. de b.** erau convertibile în metalul preţios la cererea deţinătorului lor. În secolul nostru, rezerva de aur a băncilor centrale şi-a pierdut rolul de stoc pentru acoperirea biletelor emise de ele, iar **b. de b.** au devenit neconvertibile în aur. V. şi **bani, bancnotă.**

BILET LA ORDIN, titlul de credit negociabil, utilizat ca instrument de plată, prin care o persoană numită emitent (subscriitor) îşi asumă obligaţia de a plăti, într-un anumit loc şi la un termen stabilit, altei persoane, numită beneficiar, sau la ordinul acesteia, o sumă de bani. Spre deosebire de cambie, în **b.** la **o.** nu figurează numele *trasului* (v.), deoarece *trăgătorul* (v.) şi trasul se identifică cu persoana emitentului. **B.** la **o.** poate fi transmis prin *gir* (v.) şi poate fi garantat prin *aval* (v.). V. şi *cambie.*

BON DE TEZAUR, titlu de credit emis de stat pentru plasarea unui împrumut pe termen scurt, în vederea acoperirii unei cheltuieli bugetare urgente. **B.** de **t.** este transmisibil, scontabil şi purtător de dobîndă. **B.** de **t.** sînt bani de hîrtie neconvertibili emişi de stat, în paralel cu biletele de bancă emise de Banca de emisiune, totalitatea lor constituind datoria publică flotantă a statului. V. şi *datorie publică.*

BONIFICAŢIE, compensare în bani a prejudiciului cauzat cumpărătorului, consimţită de vînzător la cererea cumpărătorului, pentru ca acesta din urmă să fie de acord cu recepţionarea unor bunuri a căror calitate este inferioară celei prevăzute în contract. Compensarea se face prin reducerea obligaţiei de plată a preţului sau prin restituirea unei părţi din suma deja plătită. **B.** are caracter penalizator şi intervine în urma reclamaţiei întemeiate primite de la clienţii externi în legătură cu ambalajul, marcajul, sortimentele mărfii livrate, calitatea acesteia etc.

BONITATE FINANCIARĂ, capacitatea economică a unei persoane fizice sau juridice de a restitui, la scadenţă, creditele contractate împreună cu dobînzile aferente, încrederea pe care o inspiră un solicitant de credite. Aprecierea **b.f.** se face pe baza bilanţului, precum şi a modului în care au fost onorate, în trecut, obligaţiile contractuale. **B.f.** a unei ţări constă în capacitatea acesteia de a onora serviciul

Scanned with OKEN Scanner

datoriei externe, oportunitatea contractării de noi împrumuturi externe. Mărimea **b.f.** se apreciază pe baza indicatorilor datoriei externe: ponderea datoriei externe în totalul exporturilor; raportul tranşelor datoriei scadente faţă de volumul disponibilităţilor de economisire în perioada dată; etc.

BOOM ECONOMIC, evoluţie pozitivă a volumului tranzacţiilor favorizată de intensitatea cererii. **B.e.** se referă la ansamblul economiei sau la anumite ramuri, unităţi economice, produse etc. (**b.** petrolier, **b.** produselor electrocasnice, **b.** construcţiilor etc.); **B.e.** constituie o etapă a ciclului decenal, care include înviorarea şi expansiunea, caracterizînd o situaţie favorabilă, cu perspective bune pentru activitatea economică, creşterea producţiei, a investiţiilor, a salariilor, a profiturilor, a cursurilor acţiunilor etc. şi reducerea şomajului, a inflaţiei etc.. Un **b.e.** prelungit poate fi preludiul unor dezechilibre economice şi, în primul rînd, al intensificării inflaţiei. Pentru a preveni astfel de situaţii, autorităţile monetare adoptă măsuri pentru frînarea **b.e.**, în principal, prin politici restrictive monetare şi de credit.

BREVET DE INVENŢIE, titlu eliberat de o instituţie de stat competentă, prin care se confirmă caracterul de invenţie a obiectului său şi se conferă inventatorului o serie de drepturi, principalul fiind dreptul exclusiv, temporar al acestuia de a utiliza *invenţia* (v.). **B.** de **i.** poate fi transmis altei persoane prin contract de cesiune. Dreptul de utilizare a invenţiei se transmite prin contract de *licenţă* (v.).

BUGET DE FAMILIE, sistem de evidenţă prin care se înregistrează sistematic şi cronologic, de regulă pe o perioadă de un an, veniturile unei familii, după natura lor, iar cheltuielile şi consumul după destinaţie (hrană, locuinţă, transport etc.). **B.** de **f.** se întocmesc pe diferite categorii socioprofesionale şi tipuri de familii reprezentative, fiind un mijloc important pentru cunoaşterea costului vieţii, puterii de cumpărare, nivelului de trai.

BUGET DE STAT, balanţă cuprinzînd veniturile şi cheltuielile statului, fiecare dintre acestea fiind detaliate pe capitole, respectiv pe surse de venituri şi obiective de cheltuieli, pe o perioadă dată, de obicei un an. *Veniturile bugetare* cuprind: impozite asupra veniturilor legate de producţie, im-

Scanned with OKEN Scanner

pozite şi taxe pe salarii, impozite pe venitul gospodăriilor, impozite pe avere, încasările fiscale din impozite asupra consumului etc. *Cheltuielile bugetare* cuprind: investiţii în întreprinderile din sectorul public, cheltuieli pentru funcţionarea administraţiei publice, învăţământ, sănătate, asigurări şi asistenţă socială, locuinţe, cheltuieli pentru apărare etc. **B.** de **s.** poate fi: *deficitar,* cheltuielile depăşesc veniturile, *echilibrat,* cheltuielile egale cu veniturile; *excedentar,* veniturile depăşesc cheltuielile. **B.** de **s.** reprezintă un instrument principal al forţei publice prin care se influenţează cererea globală, volumul producţiei, nivelul general al preţurilor şi asigurarea protecţiei sociale.

BULETIN DE BURSĂ, publicaţie periodică în care se înscriu cursul hîrtiilor de valoare şi preţul bunurilor economice. **B.** de **b.** cuprinde date privind: variaţiile cursului sau ale preţurilor; denumirea hîrtiilor de valoare şi a bunurilor economice; mărimea dividendelor şi a dobînzilor pentru fiecare acţiune şi respectiv, obligaţiune; termenele finale de răscumpărare a obligaţiunilor; numărul hîrtiilor de valoare şi cantitatea de bunuri vîndute într-o zi; cursurile maxime, minime şi cele din momentul încheierii bursei; diferenţa dintre preţurile zilei curente şi cele ale zilei precedente etc.

BUN, element al activului patrimonial, identificabil şi măsurabil, corporal sau incorporal, care satisface o anumită trebuinţă individuală sau socială. În sens general, **b.** se împart în **b.** *libere,* care se găsesc în cantităţi nelimitate (aerul, lumina solară etc.) şi **b.** *economice,* care au un caracter limitat, existente şi desprinse din mediul natural sau produse de oameni şi care satisfac necesităţile oamenilor. **B.e.** se manifestă numai în legătură cu nevoia umană, au caracter de disponibilitate (există posibilităţi tehnice şi economice pentru producerea lor) şi de raritate relativă. **B.e.** se grupează în **b.** *materiale* (corporale) şi *servicii* (incorporale). **B.m.,** potrivit destinaţiei lor, se divid în **b.** sau *factori* de *satisfacţie* (**b.** de *consum),* care satisfac nemijlocit nevoile umane şi **b.** de *investiţii (factori materiali de producţie* sau *mijloace de producţie),* care concură la producţia de noi **b.e. B.m.** se mai grupează în **b.** *directe* sau de *consum final cum sînt laptele, pîinea, îmbrăcămintea, locuinţa etc.), şi . indirecte* sau de *producţie,* cum sînt materiile prime brute, utilajele şi instrumentele de muncă etc. După posibilitatea de a se înlocui unele pe altele în

Scanned with OKEN Scanner

procesul executării unor obligaţii, b. se împart în **b.** *fungibile şi* **b.** *nefungibile.* **B. f.** sînt cele care prin caracteristicile lor se pot înlocui cu alte **b.** de acelaşi fel (cereale, petrol, bumbac, cafea etc.). **B.n., b.** care prin caracteristicile lor individuale nu se pot înlocui cu altele în executarea unei obligaţii (ex.: un exemplar dintr-o anumită carte). După gradul lor de prelucrare, **b.m.** se împart în: **b.** *primare,* cele desprinse direct din natură de către om; **b.** *intermediare,* cele aflate în diferite faze de prelucrare; **b.** *finale,* cele ajunse în ultimul stadiu al circuitului lor economic şi pot fi consumate. *Serviciile,* în sens larg, sînt rezultatul activităţii umane, obţinute în cadrul activităţii economice sau neeconomice. În sens restrîns, ca **b.e.,** ele sînt rezultatul numai activităţii economice şi se concretizează într-o utilitate de consum pentru producţie sau personal, cu caracter material sau nematerial. **B.** care formează obiectul tranzacţiilor de piaţă se numesc **b.** *comerciale,* mărfuri, iar cele ce nu fac obiectul vînzării-cumpărării se numesc. **b.** *colective, nemarfare* (**b.** destinate autoconsumului, serviciilor publice şi particulare cu caracter nelucrativ, serviciilor legate de păstrarea ordinei şi securităţii naţionale, de securitatea socială etc.). Din punct de vedere juridic, se clasifică în **b.** *imobiliare,* privesc terenurile de orice fel, clădirile, diversele construcţii etc. şi **b.** *mobiliare,* parte a patrimoniului naţional sub formă de bani, hîrtii de valoare, poliţe de asigurare, metale şi pietre preţioase, bijuterii, opere de artă etc.

BUN ECONOMIC, v. *bun.*

BURSĂ, instituţie specifică economiei de piaţă, formă de piaţă în cadrul şi prin intermediul căreia se încheie tranzacţii cu titluri de valoare (acţiuni, obligaţiuni, titluri de creanţă, bonuri de stat etc.), se negociază mărfuri fungibile, se efectuează operaţiuni cu valute. **B.** sînt organizate de principalele cercuri de afaceri şi sau de către stat, activitatea lor desfăşurîndu-se în locuri special destinate acestui scop. În ţările cu economia de piaţă dezvoltată se întîlnesc, în prezent, două forme principale de **b.**: **b.** de *mărfuri* (**b.** de *comerţ)* şi **b.** de *valori* (**b.** de *efecte).* Alături de aceste forme există şi **b.** de valute care, de regulă, funcţionează fie în cadrul **b.** de *valori,* fie în cel al băncilor. **B.** de **m.,** piaţă specială pe care se fixează cursul anumitor mărfuri fungibile (grîu, bumbac, cafea, ţiţei, metal etc.), prin confruntarea liberă a cererii şi ofertei, sub supravegherea strictă a autorităţilor desemnate în acest scop. Se tranzacţionează de

Scanned with OKEN Scanner

fapt titlurile de proprietate asupra bunurilor respective. **B.** de **v.** — piaţa publică organizată special, unde se efectuează operaţiuni de vînzare-cumpărare a valorilor mobiliare introduse de către emitenţi sau propuse de către deţinători. Este o componentă a pieţei financiare, prin intermediul căreia întreprinderi private şi colectivităţi publice îşi procură capitaluri băneşti de care au nevoie prin emisiunea şi plasarea valorilor mobiliare. Funcţionează după reguli clare, diferite de la o ţară la alta, în ceea ce priveşte: condiţiile ce trebuie îndeplinite pentru ca titlurile unui emitent să aibă acces la **b.**; regulile la care se supun operatorii; genurile de operaţiuni şi mecanismul regularizării acestora; organismele de conducere. În majoritatea ţărilor, **b.** sînt organizate ca societăţi pe acţiuni, organismul ei de conducere operativă fiind *Consiliul* **b.** Indiferent de forma de organizare şi obiectul tranzacţiilor, operaţiunile de **b.** se împart în: *operaţiuni la vedere* şi la *termen*. **O.** la **v.** constau în livrarea efectivă, imediată, în limitele regulamentului, a titlurilor (mărfurilor) la cursul (preţul) zilei acceptat de agenţi în schimbul sumei corespunzătoare. **O.** la **t.** sînt cele la care numărul titlurilor şi cursul lor se stabilesc la o anumită dată, efectuarea acestora avînd însă loc la o dată ulterioară, convenită de părţi, de regulă o lună, dar nu mai mare de 3 luni.

Operaţiunile de **b.** la **t.** sînt, în principiu, de două feluri: *la termen fix* şi cu *premii*. În ansamblul tranzacţiilor de **b.**, cele la termen, care sînt în fond fictive, deţin pînă la 80% din totalul operaţiunilor. Ele sustrag de la activităţi economice reale, importante capitaluri băneşti constituite în «bani fierbinţi» sau «capitaluri speculative». **B.** sînt o componentă organică a economiei de piaţă, asigurînd formarea unor cursuri libere, apropiate potenţial cel mai mult de modelul pieţei cu concurenţa liberă. **B.** *de valori* facilitează: migrarea rapidă a capitalurilor dintr-o ramură (întreprindere) în alta; transformarea operativă a capitalului real în capital bănesc şi invers; mobilizarea rapidă a unor fonduri pentru investiţii. **B.** este şi un barometru sensibil al vieţii economice, ea favorizînd preluarea controlului asupra unor societăţi pe acţiuni ale cărei titluri sînt cotate la **b.** Aceasta se realizează prin achiziţionarea treptată a titlurilor oferite spre vînzare de către deţinători, operaţiune lentă şi însoţită de riscul de a provoca variaţia artificială a cursului. Mai recent s-au adoptat mecanisme care accelerează şi reglementează acest proces cunoscut sub numele de *ofertă publică de cumpărare*. **B.** *neagră*, tranzacţii clandestine sau la preţuri mai mari decît cele practicate în mod obişnuit pentru

Scanned with OKEN Scanner

mărfuri, titluri de valoare, la care cererea depăşeşte oferta. V. şi *bani, bun, joc de bursă, marfă, titlu de valoare.*

BURSA A MUNCII, formă specială a pieţei muncii. Iniţial a funcţionat ca loc de întîlnire între lucrătorii care nu aveau slujbă şi patroni, în vederea încheierii contractelor de muncă, jucînd rolul de birouri de plasare a şomerilor. În prezent, **b.m.** are rolul de a asigura salariaţilor şi şomerilor o serie de servicii, cum ar fi: plasarea şomerilor, ajutoare în caz de accidente, organizarea de cursuri profesionale şi de pregătire generală, elaborarea de studii statistice şi economice, acordarea asistenţei de specialitate pentru crearea de sindicate, societăţi cooperatiste, organizarea grevelor locale şi ajutor în caz de grevă etc. Prin **b.m.** sînt desemnate, de regulă, imobilele puse la dispoziţia sindicatelor de către municipalitate, administrate de reprezentanţii tuturor organizaţiilor dintr-o localitate şi folosite ca loc de reuniune a tuturor sindicatelor dintr-o localitate sau zonă geografică, pentru a organiza şi apăra interesele salariaţilor, dispunînd de o dotare care să permită şi efectuarea unor servicii în favoarea acestora. V. şi *piaţă.*

BUSINESS, afacere exercitată de unităţi producătoare, comerciale, financiare, din sectorul privat sau public. Unităţile de **b.** pot fi de diferite feluri şi dimensiuni, de la cele mici pînă la conglomerate internaţionale cu filiale în toată lumea. **B.** poate aparţine unui singur întreprinzător, care îşi asumă riscul întregii afaceri sau mai multor persoane asociate, care se înţeleg să împartă într-un mod specific drepturile şi obligaţiile. **B.** este foarte răspîndit în sfera serviciilor financiare. Marele **b.** este format de mari firme sau întreprinderi, care deţin uriaşe resurse materiale şi financiare, dominînd lumea afacerilor. V. şi *activitate economică.*

C

CALITATE (a mărfurilor), gradul de utilitate a bunului economic (produs, servicii, informaţie etc.), măsura în care prin ansamblul caracteristicilor sale tehnice şi economice satisface nevoia pentru care a fost creat. Aprecierea **c.** se face pe baza unui ansamblu de caracteristici, definitorii fiind cele: *tehnice,* concretizate prin proprietăţile intrinseci ale bunului economic (fizice, chimice, biologice, mecanice etc.) determinate de concepţia constructiv-funcţională şi structura bunului economic; *economice şi tehnico-economice* (randament, consum specific, cheltuieli specifice, directe, indirecte

Scanned with OKEN Scanner

și conexe pentru funcționare și întreținere etc.); *psihosenzoriale, ergonomice și estetice,* care vizează aspecte de ordin estetic, organoleptic, grad de finisare, design, grad de confort și securitate în utilizare, incidența asupra mediului prin emanații și remanențe rezultate din procesul consumului etc.; *de disponibilitate,* reprezentative mai ales pentru bunuri de folosință îndelungată, de complexitate tehnică ridicată (capital fix, bunuri de folosință îndelungată individuale și sociale). Aceste caracteristici definesc capacitatea bunului economic de a-și disponibiliza funcțiile utile de-a lungul duratei de viață, exprimîndu-se prin fiabilitate și mentenabilitate. *Fiabilitatea,* capacitatea de a funcționa fără defecțiuni o anumită perioadă de timp. prin respectarea normelor tehnice de utilizare. *Mentenabilitatea,* proprietatea de a remedia fără dificultăți defecțiunile, de a fi repus în funcțiune cît mai rapid și cu cheltuieli mici, comparativ cu prețul de achiziție. Importanță prezintă și caracteristicile *sociale,* care evaluează efectele pe care utilizarea bunului economic le are asupra mediului natural, stării de sănătate fizică și psihică pe termen lung. Complexitatea caracteristicilor care definesc **c.** pune în evidență și faptul că aceasta este rezultatul acțiunii concertate a tuturor activităților și etapelor pe care le parcurge bunul economic, atît în sfera producției cît și a circulației și consumului: cercetare-proiectare, asimilare, fabricație propriu-zisă, instalare și întreținere în procesul exploatării (consumului) etc. **C.** este o categorie *dinamică,* se raportează la un nivel dat de dezvoltare a științei și tehnicii, la condițiile concrete din societate, la exigențele consumului față de bunurile economice. Ridicarea **c.** este condiție hotărîtoare a introducerii progresului tehnic, economisirii factorilor de producție, competivității interne și internaționale, accelerării vitezei de rotație a capitalului.

CALITATE A VIEȚII, ansamblul condițiilor naturale, tehnice, economice, sociale, politice, culturale, etice etc., care asigură integritatea biologică, socială și spirituală a ființei umane. Principalele componente ale **c.v.** sînt: **c.** mediului înconjurător; starea demografică; **c.** condițiilor de muncă; mărimea și structura veniturilor populației; mărimea și structura consumului de bunuri materiale și servicii; starea de sănătate a populației; accesul la instruire, educație, cultură, sport etc.; mediul social-politic. Fiecare componentă are un rol distinct în satisfacerea trebuințelor umane, aprecierea **c.v.** avînd în vedere totalitatea acestora, unitatea și interdependențele dintre ele. **C.v.** este un proces dinamic

Scanned with OKEN Scanner

și influențat de o multitudine de factori cum sînt: mărimea, structura și dinamica populației; mărimea, diversitatea și calitatea bogățiilor solului și subsolului; progresul științific, tehnic și economic; mărimea, structura și dinamica avuției naționale, a venitului național sau a produsului intern brut; mărimea veniturilor diferitelor categorii ale populației; starea mediului natural; gradul de acces la drepturile și libertățile cetățenești, la conducerea socială etc. **C.v.** se evidențiază printr-o multitudine de indicatori, care se grupează în: a) *factoriali sau ai mijloacelor* — volumul vînzărilor de bunuri alimentare, nealimentare și al serviciilor prestate populației; rețeaua de învățămînt, sănătate, cultură, artă, pe total și în profil teritorial, precum și nivelul înzestrării acesteia; rețeaua de transport și gradul ei de dotare etc.; b) *rezultativi sau ai stării* — consumul pe locuitor la principalele produse alimentare, nealimentare și servicii; consumul zilnic de calorii pe locuitor; gradul de alfabetizare a populației, numărul de studenți la 10.000 de locuitori; numărul de locuitori ce revin la un medic; numărul de locuințe date în folosință la 1.000 de locuitori; durata medie a vieții etc. În cadrul sistemului de indicatori prin care se apreciază **c.v.**, importanță deosebită are *costul vieții* (v.). V. și *nivel de trai, protecție socială, progres.*

CAMBIE (comercială), titlu de credit folosit ca instrument de plată, care atestă o obligație pe termen scurt, restituibilă la scadență. În virtutea acestui drept de creanță, o persoană numită *trăgător* (v.) dă dispoziție altei persoane numită *tras* (v.) să plătească necondiționat la scadență o sumă de bani unei a treia persoane numită *beneficiar* (v.) sau la ordinul acestuia. După modul de emitere, **c.** poate fi transmisă prin *gir* (v.) sau prin acceptare el, trasul devenind obligat cambial alături de trăgător, *giranți* (v.) și *avaliști* (v.). Trasul, își asumă obligația de a plăti, ceilalți avînd numai obligația de a face să se plătească. **C.** *financiară* («de bronz») este emisă de agenți comerciali în vederea obținerii unui credit bancar. **V.** și accept, *efect comercial.*

CAPITAL. 1. Factor de producție (v.), totalitate a resurselor materiale acumulate și reproductibile, care, prin asociere cu ceilalți factori de producție, participă la producerea de noi bunuri economice în scopul obținerii unui *profit* (v.). În această calitate mai este cunoscut și prin denumirile de **c.** *real*, **c.** *tehnic* sau *fizic, bunuri investiționale.*

Scanned with OKEN Scanner

bunuri — **c.**, *bunuri instrumentale*, **c.** *echipament* etc. După modul în care diferitele componente ale **c.r.** participă la producție, se consumă și se înlocuiesc, acesta se divide în **c.** *fix* și **c.** *circulant*. **C.f.**, parte a **c.** concretizată în bunuri materiale, utilizate în mai multe cicluri de producție, care se consumă treptat, fiind înlocuite, după o anumită perioadă de timp. În cadrul acestuia se includ *construcțiile* (clădiri, hale, depozite, magazine comerciale etc.) și *echipamentele de producție* (utilaje, mașini-unelte, agregate, instalații de lucru, mecanisme și dispozitive de reglare, mijloace de *transport etc.*). *Importanță deosebită în accelerarea creșterii economice* (v.) prezintă partea activă a **c.f.** (mașini, instalații, utilaje, agregate, etc.). **C.c.**, parte a **c.r.** concretizată în resurse materiale, care se consumă în întregime într-un ciclu de producție și se înlocuiește după fiecare circuit economic. În cadrul acestuia sînt cuprinse materiile prime, materialele de bază și auxiliare, energia, combustibilul, apa, semifabricatele, resursele bănești etc. În mișcarea sa, **c.** îmbracă *forma bani*, *forma bunuri-capital* (productivă) și *forma marfă*. Numai forma *bunuri-capital* reprezintă **c.** *real*, funcționînd direct în calitate de factor de producție. 2. În condițiile economiei de piață, **c.** se mai manifestă sub următoarele forme: **c.** *bancar*, *bănesc*, *fictiv*, *de împrumut*, *de rezervă*, *nominal*, *social*, *statutar*, *subscris*, *vărsat*. **C.** *bănesc*, sumă de bani ce asigură deținătorului un *profit* (v.) prin folosirea lui (investiții, împrumut etc.); **c.** *bancar*, format din fondurile proprii ale băncilor, cît și din fondurile obținute din depunerile diferiților agenți economici și este folosit pentru acordarea de credite, purtătoare de dobînzi, diferiților agenți economici; **c.** *fictiv*, titlu de proprietate, existent sub forma hîrtiilor de valoare (acțiuni, obligațiuni, titluri financiare, cambii etc.) și care dă posibilitatea deținătorilor lor să obțină un venit sub formă de *dividend* (v.) sau dobîndă (v.). **C.f.** are un circuit separat de cel al **c.** *real*; **c.** de *rezervă*, parte din capitalul societății pe acțiuni ce se alimentează anual din profitul societății și servește la completarea capitalului de bază (cînd se devalorizează) și la plata dividendelor (dacă nu e suficient profitul); **c.** *nominal* este constituit din elementele pozitive ale patrimoniului (bunuri, bani, creanțe), inclusiv **c.** *fictiv*; **c.** *social*, **c.** unei firme sau societăți comerciale format din acțiuni și alte titluri de valoare, sume în cont la bancă. **C.s.** este divizat în părți sociale la societățile cu răspundere limitată, ori în acțiuni la societățile de capitaluri; **c.** *statutar* aparține unei societăți, bănci etc. și se formează prin

Scanned with OKEN Scanner

contribuția membrilor societari care fac vărsăminte în acest scop; **c.** *subscris*, totalitatea subscrierilor efectuate de participanți la o societate comercială; **c.** *vărsat*, cota parte de **c.** depusă de fiecare asociat, poate fi egal cu cel subscris sau mai mic decît acesta, dacă vărsămintele se fac parțial și la termenele prevăzute de statut. V. *factor de producție.*

CARTEL, tip de situație oligopolistică, acord între producători prin care se înțeleg de manieră relativ perfectă în ceea ce privește nivelul prețurilor și împărțirea pieței lor. Producătorii cartelați își păstrează individualitatea lor în celelalte aspecte ale activității economice.

CASH, v. *disponibilități bănești.*

CEC, titlu de credit utilizat ca instrument de plată prin care o persoană numită *trăgător* (v.) dă ordin altei persoane numită *tras* (v.) să plătească la vedere o anumită sumă de bani *beneficiarului* (v.) sau de a o trece în contul acestuia. Calitatea de tras este exercitată de bancă sau o altă instituție de credit, la care trăgătorul (și beneficiarul) are disponibilități bănești suficiente pentru a onora diferitele plăți scadente. Spre deosebire de *cambie* (v.) sau *bilet la ordin* (v.), **c.** nu implică existența unui credit. **C.** este transmisibil prin *andosare* (v.). V. și *efect de comerț, titlu de credit.*

CERERE, cantitatea totală de bunuri materiale și servicii pe care cumpărătorii sînt dispuși s-o procure în funcție de ansamblul condițiilor existente la piață, la un moment dat. **C.** depinde de mai mulți factori: nivelul prețurilor; nivelul veniturilor cumpărătorilor; nivelul prețurilor celorlalte mărfuri care intră în concurență cu venitul cumpărătorilor; preferințele cumpărătorului; numărul de cumpărători; cantitatea și structura ofertei etc. **C.** nu se confundă cu *consumul* (v.). **C.** reflectă intențiile de cumpărare puse în corelație cu factorii de care depinde, ea reprezentînd un consum potențial. **C.** apare sub diferite forme: **c.** *de mărfuri;* **c.** *de servicii;* **c.** de *consum;* **c.** *solvabilă;* **c.** *complexă;* **c.** *curentă;* **c.** *periodică;* **c.** *efectivă;* **c.** *potențială* etc. Există o *lege generală a cererii*, care exprimă raporturile de cauzalitate dintre modificarea prețului și schimbarea **c.** Creșterea prețurilor determină o contracție, iar reducerea prețurilor determină o extindere a acesteia. Dacă populația se

Scanned with OKEN Scanner

așteaptă la o majorare a prețurilor, **c.** va cunoaște o extindere înaintea creșterii prețurilor; dacă se prevede o reducere a prețurilor, **c.** se contractă în perioada de timp care durează pînă în momentul scăderii propriu-zise a prețurilor. Elasticitatea **c.** evidențiază modul în care **c.** reacționează în contact cu modificarea factorilor săi de influență. Pentru determinarea modificării **c.** sub influența acestor factori se folosește *coeficientul de elasticitate* (E_{ci}) care se bazează pe relația:

$$E_{ci} = \frac{\Delta C_i}{C_i} : \frac{\Delta P_i}{P_i},$$

unde C_i = modificarea pentru marfa i; C_i = **c.** pentru marfa i; ΔP_i = modificarea prețului mărfii i; P_i = = prețul mărfii i. În funcție de elasticitatea **c.**, aceasta cunoaște următoarele forme: **c.** *elastică* cînd $E_{ci} > 1$; **c.** *inelastică* cînd $E_{ci} < 1$; **c.** cu *elasticitate unitară* cînd $E_{ci} = 1$; **c.** *perfect elastică* cînd E_{ci} tinde spre infinit; **c.** *perfect inelastică* cînd $E_{ci} = 0$. .

CICLICITATE A DEZVOLTĂRII ECONOMICE, mod specific de evoluție a fenomenelor economice, caracterizat prin alternanța, într-o anumită succesiune, a fazelor de expansiune și contracție, fiecare cu trăsături distincte și care se regăsesc în cadrul uuor cicluri economice diferite, prin a căror înlănțuire se asigură continuitatea și progresul economic; evoluția ondulatorie a activității macroeconomice, repetarea în timp, într-o anumită succesiune și regularitate a unor trăsături distincte ale acesteia. Dezvoltarea economică nu este liniară, ascendentă, ci ondulatorie, cu perioade de expansiune evidentă urmate de încetiniri, stagnări și chiar regrese. Dincolo de unele fluctuații întîmplătoare, **c.d.e.** este expresia unei evoluții legice, obiective pe o anumită treaptă a maturizării aparatului de producție al societății și se manifestă în forme, intensități și consecințe diferite în timp și spațiu; este rezultanta suprapunerii și întrepătrunderii a mai multor tipuri de cicluri: a) *cicluri lungi* («seculare») cu o durată de 40—60 de ani; b) *cicluri medii* (decenale, propriu-zise), cu o durată de la 4—5 ani la 10—12 ani; *cicluri scurte cu o durată de 6 luni pînă la 3 ani (de pildă,* **c.** *inflaționist,* **c.** *variației stocurilor* etc.). **C.I.** evidențiază tipul dezvoltării economice într-o perioadă îndelungată de timp în care se afirmă și apoi decade un anumit sistem de tehnici, tehnologii și model de pregătire a resurselor de muncă. Acesta cuprinde două faze — ascendentă și descendentă — fiecare cu o durată de

20—30 de ani. *Faza ascendentă* se caracterizează prin preponderența anilor de prosperitate economică, ritmuri relativ înalte de creștere a producției, venitului național, investițiilor și nivelului de trai; aparatul de producție existent își dezvăluie capacitățile de progres, printr-o eficiență înaltă; *faza descendentă* caracterizează o perioadă prelungită de încetinire a ritmurilor de creștere a producției, investițiilor, profiturilor și venitului național; anii de *depresiune economică* (v.) sînt numeroși, se accentuează persistența în economie a unor fenomene negative (șomaj, inflație etc.). În această fază se intensifică cercetarea științifică în vederea găsirii unor soluții, care să permită ieșirea economiei din starea dificilă și prin extindere, să se pună treptat, bazele trecerii la o nouă undă de prosperitate. În faza ascendentă a **c.l.** se generalizează, în economie, descoperirile tehnice realizate în faza descendentă a **c.l.** precedent, cercetării științifice acordîndu-i-se o atenție mai redusă. Fiecărui **c.l.** îi corespund ramuri caracteristice; trecerea de la un **c.l.** la altul marchează și o criză structurală a cărei durată se prelungește practic pe parcursul fazei descendente. **C.m.** *(decenal)* se derulează pe fondul **c.l.**, în desfășurarea lui «ideală» manifestîndu-se patru faze: *expansiunea* (v.) *criza* (v.), *depresiunea* (v.) și *înviorarea* (v.). Fiecare fază caracterizează o anumită stare a economiei și a procesului creșterii economice, îndeplinind funcții specifice în dezvoltarea de ansamblu. Experiența istorică atestă că în țările dezvoltate, o fază a **c.l.** cuprinde, de regulă, 2—3 **c.** *decenale*, fiecare cu o configurație și amplitudine proprie. Astfel, în faza ascendentă a **c.l.** pentru **c.m.** sînt preponderente fazele de expansiune și înviorare, cele de criză și depresiune fiind reduse ca timp și ca amplitudine. În schimb, în faza descendentă a **c.l.**, fazele de înviorare și expansiune ale **c.m.** manifestă fragilitate, nesiguranță, fenomenele care le caracterizează împletindu-se cu cele specifice crizei și depresiunii: șomaj și inflație persistente, procese profunde și de lungă durată de restructurare și redimensionare a unor ramuri și subramuri, ale consumului de bunuri investiționale și de uz personal.

CICLU ECONOMIC, v. *ciclicitate a dezvoltării economice.*

CIFRA DE AFACERI, indicator sintetic economico-financiar, care exprimă volumul veniturilor obținute de o unitate economică, de o firmă pe baza operațiunilor comerciale efec-

Scanned with OKEN Scanner

tuate într-o perioadă de timp dată, de obicei un an. **C. de a.** însumează toate încasările rezultate din acte de comerț: vînzări de bunuri materiale, prestări de servicii, depuneri la bănci și instituții financiare, acordarea de credite, joc la burse, inclusiv la cele valutare. În limbajul contabil-financiar, **c.a.** mai este cunoscută sub denumirea de «vînzări» sau de «venituri brute». Servește ca indicator de apreciere a mărimii unei întreprinderi, unități economice, a puterii ei economico-financiare. **C. de a.** stă la baza impunerii fiscale.

CIRCUIT ECONOMIC MONDIAL, totalitate a fluxurilor economice interțări, a schimburilor de bunuri economice materiale și spirituale care au loc între agenții economici din diferitele state ale lumii. **C.e.m.** include importurile și exporturile de mărfuri, creditele și împrumuturile acordate și, respectiv, primite de agenți economici din țări diferite, investițiile de capital în alte țări decît țara de origine, migrația internațională de forță de muncă, transporturile și expedițiile internaționale, circulația monedelor naționale convertibile pe plan internațional, asistența tehnică, ajutoarele internaționale la prețuri reduse etc. **C.e.m.** este determinat obiectiv — ca mărime, structură, forme și efecte — de diviziunea internațională a muncii. România participă activ la **c.e.m.**, înțelegînd că pe baza acestuia își poate potența factorii interni de creștere economică. Legea privind regimul investițiilor străine în țara noastră prevede facilități ale plasamentului de capital.

CIRCULAȚIE, sferă a activității economice caracterizată prin mișcarea continuă a bunurilor economice și a banilor, capitalurilor între vînzători și cumpărători. **C.** *mărfurilor,* schimb de mărfuri prin intermediul banilor, cuprinde activități de aprovizionare, de transport, depozitare, păstrare, conservare, de comerț interior și comerț exterior etc. **C.** *banilor,* ansamblul operațiunilor de încasări și plăți determinate de fluxurile de mărfuri, servicii, informații, capitaluri; cuprinde mișcarea numerarului sub formă de bancnote, monedă divizionară și transferuri între conturi (viramente) a *banilor de cont.* Viteza de **c.** a *banilor,* exprimă numărul de tranzacții la care servește o unitate monetară într-o perioadă de timp. **C.** *capitalurilor,* totalitatea fluxurilor de capital, credite, acțiuni și alte hîrtii de valoare. V. și *activitate economică.*

Scanned with OKEN Scanner

CLAUZĂ, prevedere stipulată într-un tratat, acord privind condiţiile de desfăşurare a unor tranzacţii economice, financiare, de credit etc. şi care trebuie respectate de ambele părţi sau numai de o anumită parte. **C.** *naţiunii celei mai favorizate*, principiu de politică economică practicat de unele ţări în relaţiile lor economice, financiare etc. cu alte ţări, înscris în tratate, convenţii, acorduri comerciale. Potrivit **c.n.c.m.f.** se acordă partenerului (partenerilor) o serie de avantaje şi facilităţi care au fost sau vor fi acordate şi celorlalţi. Cea mai largă aplicare a acestui principiu se realizează prin **G.A.T.T.** (v.).

CLEARING. 1) Modalitate de plată prin care obligaţiile reciproce survenite între participanţi, ca urmare a operaţiunilor comerciale sau de altă natură, se efectuează prin compensarea creanţelor şi a datoriilor înregistrate în conturi special deschise, fără să fie nevoie de deplasare de numerar. 2) Sistem de decontare utilizat de unele state în scopul compensării globale, centralizate a tuturor creanţelor şi angajamentelor unei ţări faţă de străinătate, fără transfer de valute. La baza **c.** stă *acordul de clearing* (v.).

CLIENT, persoană fizică sau juridică în calitate de cumpărător ori beneficiar potenţial sau efectiv al unor bunuri materiale şi servicii oferite spre vînzare de către un agent economic (firmă, bancă, magazin, cabinet medical etc.) numit *vînzător* (v.). **C.** pot fi: *interni* sau *externi*. Totalitatea **c.** formează *clientela internă* sau *externă* a vînzătorului. Pentru atragerea **c.**, vînzătorii utilizează o serie de mijloace cum sînt: acordarea de diferite facilităţi, stimulente, publicitate, reclamă etc. V. şi *furnizor*.

COMANDITAR, societar al unei societăţi comerciale în comandită simplă sau pe acţiuni, care contribuie la formarea *capitalului social* (v.) cu părţi sociale ce pot fi transmise numai cu acordul tuturor asociaţilor. Acţiunile pe care le posedă dă dreptul **c.** la *devidend* (v.). **C.** au o răspundere limitată faţă de datoriile societăţii, pînă la cuantumul părţilor sociale subscrise la capital. **C.** nu participă la conducerea societăţii, iar numele său nu se include în denumirea firmei. În ţara noastră, drepturile şi obligaţiile **c.** sînt înscrise în Legea privind societăţile comerciale din 1990. V. şi *capital, societate comercială*.

Scanned with OKEN Scanner

COMANDITAT, societar în cadrul unei societăţi comerciale în comandită simplă sau pe acţiuni, care are deplină libertate de gestionare a patrimoniului societăţii, numele său putînd fi inclus în denumirea firmei. Pentru activitatea sa, primeşte dividend şi alte drepturi prevăzute în statutul de funcţionare a societăţii comerciale respective. **C.** răspunde solidar şi nelimitat pentru datoriile asumate de societate. În ţara noastră, activitatea **c.** se desfăşoară potrivit Legii privind societăţile comerciale din 1990. V. şi *comanditar, societate comercială.*

COMBINARE A FACTORILOR DE PRODUCŢIE, unire specifică sub aspect cantitativ, structural şi calitativ a factorilor materiali şi umani, în raport cu natura activităţii economice. **C.f. de p.** este impusă de caracterul relativ limitat al acestora, de amplificarea şi diversificarea crescîndă a trebuinţelor, de existenţa mai multor posibilităţi de a ajunge la aceleaşi rezultate economice, din cadrul cărora se adoptă cea care asigură cea mai înaltă eficienţă economică posibilă, în condiţiile date. *Abilitatea întreprinzătorului* (v.) asigură o astfel de **c.f. de p.** care să permită adaptarea activităţii la cerinţele pieţei şi realizarea unui profit înalt. **C.f. de p.** este expresia a două laturi — *tehnică* şi *economică*. Sub aspectul *laturii tehnice* se pot combina numai factori de producţie caracteristici, adică unirea resursei de muncă de o anumită calificare cu materii prime, materiale şi echipamente de producţie specifice pentru producerea unui anumit bun economic. Asocierea de natură tehnică a factorilor de producţie este condiţionată de cea mai favorabilă combinare a lor din punct de vedere economic, reflectată într-un cost de producţie avantajos, care să permită obţinerea unui profit cît mai ridicat. **C.f. de p.** are loc pe baza a două procese, organic legate între ele *complementaritatea* şi *substituibilitatea* (interşanjabilitatea). *Complementaritatea* are în vedere, cu prioritate, latura tehnică a **c.f. de p.**, reprezentînd procesul prin care se stabilesc raporturile cantitative, structurale şi calitative ale factorilor de producţie, care participă la producerea unui anumit bun economic. La o producţie dată, o anumită cantitate dintr-un factor de producţie se asociază doar cu o cantitate determinată din ceilalţi factori, luîndu-se în consideraţie structura şi calitatea lor, atît latura tehnică cît şi cea economică a **c.f. de p.** Procesul de complementaritate se află sub influenţa permanentă a progresului ştiinţific şi tehnic, care provoacă modificări permanente în raporturile cantitative dintre factorii de producţie asociaţi,

Scanned with OKEN Scanner

inclusiv în structura şi calitatea lor, cu consecinţe asupra nivelului costurilor de producţie şi respectiv al profitului. Pe bază de calcule economice, agenţii economici iau decizii privind *substituirea factorilor de producţie* (v.), care să le asigure condiţiile cele mai favorabile de profit.

COMISION. 1. Delegarea unui agent specializat sau unei persoane de a vinde, cumpăra sau transporta bunuri materiale, de a intermedia sau a presta servicii. 2. Recompensă bănească cuvenită persoanei care a efectuat operaţiunea de **c.**

COMPETITIVITATE, capacitate a agenţilor economici de a cîştiga, în condiţii de concurenţă, competiţia pe piaţa internă sau externă. Ea este legată de obţinerea de bunuri economice sau de desfăşurarea unor operaţiuni comerciale ori financiare de o înaltă calitate şi la costuri reduse, comparativ cu concurenţii, ceea ce asigură pătrunderea, menţinerea şi consolidarea poziţiei pe o anumită piaţă, în raport cu alte bunuri economice similare. În condiţiile unei puternice concurenţe pe piaţa mondială, asigurarea **c.** constituie un obiectiv strategic primordial al agenţilor economici producători. V. şi *concurenţă*.

CONCESIUNE, modalitate juridică prin care activităţi sau bunuri ale statului sînt date, pe timp îndelungat, în posesia, folosinţa şi exploatarea unei persoane fizice sau juridice, autohtone sau străine, contra unui preţ care se numeşte *redevenţă* (v.). Condiţiile de **c.** sînt stipulate într-un acord sau contract. În ţările angajate pe linia tranziţiei la economia de piaţă, **c.** este o cale de folosire a obiectului proprietăţii publice de către persoane particulare în mod individual sau în asociaţii, din ţară şi străinătate. Legea nr. 15/1990 privind concesionarea, locaţia de gestiune şi închirierea în ţara noastră are drept principiu esenţial, liberalizarea activităţilor care au format monopolul statului. Dar, această liberalizare se face sub un control riguros al guvernului în ceea ce priveşte gestionarea avuţiei publice şi apărarea interesului public. V. şi *societate comercială*.

CONCURENŢA, trăsătură esenţială a economiei de piaţă, motiv pentru care aceasta din urmă este apreciată ca un sistem competitiv şi ca un mecanism concurenţial. **C.** reprezintă confruntarea între agenţii economici pentru a atrage de partea lor clientela consumatoare prin preţuri mai

Scanned with OKEN Scanner

convenabile, prin calitatea mai bună a bunurilor materiale şi serviciilor în vederea obţinerii unor profituri cît mai mari. **C.** exprimă comportamentul specific al agenţilor economici în condiţiile liberei iniţiative şi a proprietăţii individuale. Existenţa şi intensitatea **c.** atestă raportul dinamic de forţe între participanţii la actele de vînzare-cumpărare. **C.** este o confruntare deschisă, loială, în cadrul căreia agenţii economici, în calitatea lor de vînzători sau cumpărători, învaţă printr-un proces continuu de «tatonări» şi «erori» să-şi îmbunătăţească situaţia. **C.** şi mecanismele concurenţiale diferă de la o etapă la alta, de la o ţară la alta, în funcţie de numeroşi factori şi de variate condiţii: numărul şi puterea economică a vînzătorilor şi cumpărătorilor în economia naţională, în una sau alta dintre ramuri; gradul de diferenţiere a produselor; facilităţile sau limitările posibilităţilor noilor producători de a intra într-o ramură sau alta; gradul de transparenţă a pieţei; mobilizarea sau rigiditatea preţurilor; nivelul dezvoltării economice; conjunctura politică internă şi internaţională; cultura economică a populaţiei, a diferiţilor agenţi economici etc. În ţările cu economie de piaţă consolidată s-au impus trei tipuri de situaţii concurenţiale: **c.** *perfectă,* **c.** de *monopol,* **c.** *imperfectă.* a) **C.p.** *(pură),* care exclude orice intervenţie din afara agenţilor care se confruntă; ea presupune un asemenea raport de piaţă încît toţi vînzătorii (producătorii) sînt capabili să-şi vîndă toată producţia, toate mărfurile oferite la preţul pieţei, fără a-l putea influenţa hotărîtor, iar cumpărătorii (consumatorii) să poată cumpăra ceea ce au nevoie şi cît doresc la acelaşi preţ al pieţei, de asemenea, fără a-l modifica după bunul lor plac. Premisele **c.p.** sînt: *atomicitatea participanţilor* (număr mare de agenţi economici, de talie sau putere concurenţială egală sau apropiată, astfel încît nici unul din ei nu poate influenţa hotărîtor în favoarea sa producţia şi preţul); *omogenitatea produselor,* ceea ce înseamnă că agenţilor cumpărători să le fie aproape indiferent de la care dintre vînzători cumpără bunurile de care au nevoie; *accesibilitatea* în ramură, libera intrare pe pieţe a noilor vînzători şi cumpărători (producători şi consumatori); *fluiditatea,* adaptarea ofertei fără piedici monopoliste, la cerere şi invers; *transparenţa perfectă a informaţiilor.* **C.** *monopolistică,* atunci cînd produsele pe care le desfac pe piaţă numeroşii producători de dimensiuni diferite sînt neomogene. Diferenţierea calitativă a produselor face posibilă poziţia monopolistică a unuia sau altuia dintre producătorii aceluiaşi produs. b) **C.** cu caracter de monopol se caracterizează

Scanned with OKEN Scanner

prin acea situaţie de piaţă cînd unul, doi sau cîţiva producători (vînzători), respectiv, unul, doi sau cîţiva consumatori (cumpărători) îşi impun condiţiile lor în raporturile cu partenerii de piaţă. c). **C.** *imperfectă* desemnează acea situaţie de piaţă cînd agenţii economici, în calitatea lor de vînzători sau cumpărători, pot să influenţeze, prin acţiunile lor unilaterale, raportul dintre cererea şi oferta de mărfuri *şi mărimile preţurilor. În cazul* **c.i.**, una sau mai multe din premisele **c.p.** sînt încălcate. De pildă, în ceea ce priveşte numărul participanţilor la activităţile de piaţă, există fie puţini vînzători şi mulţi cumpărători, fie puţini cumpărători şi mulţi vînzători; produsele sînt diferenţiate real sau doar imaginar; există condiţii pentru ca diferiţi agenţi economici să exercite un control efectiv asupra preţurilor; apariţia de dificultăţi în ceea ce priveşte intrarea de noi producători în ramuri şi sectoare, rivalităţi manifestate în relaţia cu publicul în ceea ce priveşte calitatea produselor, frustrarea pe diferite căi a consumatorului etc. Statul democratic modern, luînd în considerare restricţiile impuse de condiţiile istorice prin care trece fiecare ţară, adoptă legi corespunzătoare pentru a asigura şi menţine condiţii normale de desfăşurare a luptei de **c.** În realitate, **c.** rezultă din întrepătrunderea tuturor formelor arătate, este mecanismul economiei de piaţă prin care se asigură dezvoltarea cercetării, a tehnicii şi tehnologiilor, creşterea productivităţii şi randamentului factorilor, reducerea costurilor, diversificarea produselor etc. În acelaşi timp, **c.** generează şi confruntări neloiale între parteneri, sacrificarea intereselor unor consumatori, stimularea unor consumuri neraţionale de resurse etc. Potrivit legislaţiilor în vigoare, se încriminează şi se pedepseşte ca infracţiune de **c.** neloială. În ţara noastră, pentru a preveni **c.** *neloială* a fost adoptată o lege specială, prin care se reglementează cadrul de desfăşurare a **c.**

CONCURS COMERCIAL, acţiune declanşată în urma declarării stării de insolvabilitate a debitorului, prin care organul de conducere a **c.c.** stabileşte ordinea de prioritate privind satisfacerea pretenţiilor creditorilor, în limita sumei realizate din vînzarea bunurilor scoase la *licitaţie* (v.). De regulă, rolul principal în conducerea **c.c.** îl deţin băncile, ordinea de stingere a obligaţiilor debitorului falimentar fiind legiferată.

Scanned with OKEN Scanner

CONJUNCTURĂ ECONOMICĂ, totalitate a factorilor, fenomenelor sau a evenimentelor care caracterizează starea economică internațională sau internă, la un moment dat, ce dă posibilitatea conturării tendințelor pe termen mediu și lung în domeniul economic și fundamentarea deciziilor ce se impun. Principalii indicatori sintetici care caracterizează **c.e.** sînt: dinamica producției industriale și agricole; evoluția produsului intern brut, a investițiilor, a stocurilor de capital; a volumului și structurii consumului; dinamica prețurilor, a desfacerilor de mărfuri și a prestărilor de servicii, a ocupării resurselor de muncă etc.

CONOSAMENT, document emis de comandantul, armatorul sau de agentul navei, care certifică primirea spre încărcare sau descărcarea anumitor produse pentru a fi transportate și predate la destinație potrivit clauzelor înscrise contra unei taxe numită navlu. **C.** îndeplinește rolul de act de transport al bunurilor și de act financiar, atestînd achitarea taxei de transport. **C.** este un *titlu de credit* (v.) reprezentativ al bunurilor care se transportă, cel care-l posedă considerîndu-se a fi proprietarul acestora; prin acest document se transmite și dreptul de proprietate asupra bunurilor materiale menționate. **C.** este numit și *cambia mărilor*.

CONSIGNAȚIE, unitate comercială (consingnatar) care mijlocește vînzarea anumitor bunuri ce aparțin unor persoane fizice sau juridice (consignant). Obiectele sînt primite în **c. pe baza unui** *contract de* **c.**, urmînd a fi vîndute la un preț dinainte stabilit. Prin contractul de **c.** nu se transmite dreptul de proprietate asupra mărfurilor sau bunurilor încredințate, ele rămînînd în proprietatea consignantului pînă în momentul vînzării și încasării contravalorii lor.

CONSULTING, activitate de serviciu practicată pe plan intern și internațional care constă din prestarea de consultații, elaborarea de studii, prezentarea de informații, sugestii etc. către agenți economici în legătură cu aspectele tehnice, economice și juridice cu care aceștia se confruntă în activitatea lor. Activitatea de **c.** este organizată în cadrul unor mari firme, sau prin instituții specializate.

CONSUM, act final al activității economice care constă din folosirea bunurilor economice de către oameni, inclusiv stat, în scopul satisfacerii trebuințelor lor economico-socia-

Scanned with OKEN Scanner

le. **C.** verifică utilitatea acestor bunuri şi concordanţa lor cu nevoia şi dorinţele oamenilor, ale societăţii în general. În funcţie de conţinutul şi efectele sale, **c.** poate fi: de *bunuri* şi *servicii*, în care caz oamenii, agenţii economici apar în postura de *cumpărător-consumator* şi **c.** de *factori de producţie*, cînd agentul economic se manifestă ca întreprinzător, adică *cumpărător-investitor*. Această grupare se prezintă şi sub forma de **c.** *intermediar*, adică folosirea bunurilor economice pentru producerea altor bunuri şi **c.** *final* (personal şi social), prin care se asigură existenţa oamenilor, satisfacerea unor nevoi generale ale societăţii, dezvoltarea personalităţii umane. În funcţie de bunurile care fac obiectul **c.** distingem: **c.** de *produse alimentare*, **c.** de *produse nealimentare* şi **c.** de *servicii*. În funcţie de modul de procurare a bunurilor şi serviciilor consumate distingem: **c.** de *mărfuri* şi *autoconsum* (v.). Un indicator statistic prin care se caracterizează nivelul mediu al **c.** de bunuri şi servicii este **c.** *pe locuitor*. Acesta se calculează prin raportarea **c.** total, pe grupe de produse şi produse principale, la numărul mediu al populaţiei pe o perioadă de timp determinată. Acest indicator serveşte la caracterizarea generală a pieţei, la determinarea capacităţii acesteia, a modificărilor structurale ce pot interveni în cadrul populaţiei. În multe ţări, **c.** de *bunuri* şi *servicii* este studiat cu ajutorul *bugetelor de familie* (v.). În evoluţia **c.** se constată: scăderea ponderii cheltuielilor pentru alimente, pe fondul diversificării structurii, îmbunătăţirii calităţii şi sporirii consumului produselor cu valoarea nutritivă ridicată; menţinerea relativ constantă a cheltuielilor pentru îmbrăcăminte şi confort personal; creşterea ponderii cheltuielilor pentru servicii, în mod deosebit cele care contribuie la ridicarea nivelului de cultură şi civilizaţie.

CONT DE EXPLOATARE *(cont de venituri şi cheltuieli)*, reflectă sub formă bănească, tranzacţiile realizate de o întreprindere în decursul unei perioade de timp care coincide, de regulă, cu un an fiscal. În. **c.** de **e.** se înregistrează numai acele fluxuri de venituri şi cheltuieli generate nemijlocit de activitatea întreprinderii în anul fiscal respectiv; tranzacţiile legate de finanţarea formării brute a capitalului nu sînt incluse. Structura de principiu a **c.** de **e.** este următoarea: 1) venituri; 2) costuri; 3) profit.

Scanned with OKEN Scanner

CONTINGENTARE, măsură de politică comercială protecționistă utilizată de către unele state ale lumii pentru protejarea propriilor lor economii naționale, prin care volumul importului și sau exportul este limitat printr-un plafon maxim denumit *contingent*. Prin **c.** se urmărește limitarea și frînarea concurenței partenerilor străini și creșterea puterii concurențiale a agenților economici naționali, stimularea dezvoltării noilor ramuri de producție sau a celor ce prezintă o deosebită importanță pentru economia națională. Fixarea unei cote maxime a volumului de produse destinat importului sau exportului duce la creșterea prețurilor pe ambele piețe ale partenerilor de tranzacții comerciale.

CONTRACT ECONOMIC, acord de voință a două sau mai multe persoane fizice sau juridice, realizat în scopul nașterii, modificării, transmiterii sau stingerii unor drepturi sau obligații. **C.e.** se încheie între agenți economici interni sau între aceștia și agenți economici externi și privește schimburi de bunuri economice.

CONVERTIBILITATE, schimbarea liberă, fără restricții și discriminări a bancnotelor în etalon monetar (aur, devize, D.S.T. etc), la paritatea legală sau la un curs de schimb valutar, în raport de cererea și oferta de valută. Inițial, în perioada etalonului aur, **c.** era asigurată în aur, orice deținător al biletelor de bancă (bancnote) le prezenta la banca emitentă, primind în schimb o anumită cantitate de aur; în perioada etalonului aur-devize, bancnotele se schimbau în valute convertibile, excepție făcînd, pe planul relațiilor externe, dolarul american, pînă în 1971; suspendarea **c.** în aur a dolarului, s-a trecut de la **c.** oficială la **c.** de piață. În domeniul bursier, **c.** se referă la schimbarea titlurilor de credit sau a valorilor mobiliare cu altele. Avantajele **c.** depind de potențialul economic al țării, de competitivitatea agenților economici pe piața internă și externă, de raportul dintre prețurile interne și cele mondiale, de puterea de cumpărare a monedelor, a valutelor preschimbate. **C.** stimulează derularea activităților de comerț și turism, deplasările de capital, dezvoltarea relațiilor economice cu alte state etc.

COOPERARE ECONOMICĂ, sistem de relații de conlucrare reciproc avantajoasă în cele mai diverse laturi și aspecte ale activității economice între doi sau mai mulți agenți economici, aparținînd aceleiași țări sau unor țări diferite.

Scanned with OKEN Scanner

Pe plan intern, **c.e.** vizează aspecte privind aprovizionarea, desfășurarea producției și desfacerea bunurilor economice, cercetarea științifică, relații de credit, financiare etc. **C.e.** *internațională*, formă relativ nouă, complexă a relațiilor economice dintre state. **C.e.i.** este expresia adîncirii diviziunii internaționale a muncii și a accentuării, pe această bază, a interdependențelor dintre state. Ea este o componentă de bază a relațiilor economice internaționle. Raporturile ce se dezvoltă în cadrul **c.e.i.** depășesc comerțul tradițional, cuprinzînd o mare diversitate de domenii și acțiuni. **C.e.i.** prezintă avantajul că facilitează asimilarea și promovarea progresului științific și tehnic în țările partenere care nu dispun de suficiente resurse investiționale, asigură o mai mare stabilitate relațiilor economice dintre state și deschide calea dezvoltării schimburilor reciproce atît în domeniile tradiționale, cît și în cele noi, moderne. **C.e.i.** se realizează într-o multitudine de forme și domenii: a) în *sfera producției*, construirea în comun de obiective industriale, agricole comerciale etc., organizarea coproducției sau subproducției, crearea de societăți mixte ș.a. b) în *sfera comercializării*, oferta comună de mărfuri, acțiuni comune de marketing, vînzări în comun pe terțe piețe etc.; c) în *sfera serviciilor*, activități de consulting, realizarea în comun de obiective turistice; d) *cooperarea științifică și tehnică*, schimb de informații tehnice și științifice. elaborarea de programe comune de cercetare, realizarea de institute de cercetare științifică comune. V. și *diviziunea muncii*.

COOPERATIVĂ, formă de unitate economică prin care mai multe persoane particulare, avînd anumite interese comune, constituie o întreprindere unde drepturile fiecăruia la gestiune sînt egale și unde profitul obținut este împărțit doar între membrii asociați, proporțional cu activitatea lor. **C.** își desfășoară activitatea economică pe baza resurselor aduse de asociați și sau pe baza celor cumpărate din rezultatele nete ale acesteia folosite pentru dezvoltare. După obiectul activității lor, **c.** sînt de mai multe feluri: **c.** de *consum*, care se ocupă de facilitarea aprovizionării cu bunuri de consum personal a membrilor asociați; **c.** de *producție*, în care se desfășoară activități de producție agricolă, pe terenurile proprietate privată utilizate în comun; **c.** de *desfacere*, care au ca obiect organizarea și efectuarea vînzării bunurilor produse individual de către membrii asociați etc.

Scanned with OKEN Scanner

COST (cost de producție). 1. Cheltuială exprimată în bani, suportată de către agenții economici pentru producerea și vinderea mărfurilor sau pentru prestări de servicii. 2. Indicator economic, prin care se măsoară efortul privind consumul de materii prime, materiale, combustibil și energie, de mașini, utilaje, instalații, plata salariilor, dobînzii, penalizărilor, chiriei, a diferitelor impozite și taxe, contribuției pentru asigurări sociale, ajutorului de șomaj, cheltuieli pentru prevenirea sau înlăturarea poluării mediului natural etc. 3. Parte a prețului de vînzare, pe care agenții economici și-o recuperează, spre a-și acoperi cheltuielile efectuate cu producerea de bunuri economice. În țările cu economia de piață se calculează următoarele categorii de costuri: *cost global* (fix, variabil și total), *cost marginal* și *cost mediu* sau *unitar* (fix mediu, variabil mediu și total mediu). a) **C.g.**, totalitatea cheltuielilor aferente unui anumit volum de bunuri economice. **C.** *fix* cuprinde cheltuielile care nu depind de volumul producției (amortizarea unor elemente ale capitalului fix, dobînzi, chirii etc.); **c.** variabil include cheltuielile a căror mărime depinde de volumul producției (materiile prime, salariile directe etc.). **C.** *total,* include **c.** fix și **c.** variabil. b). **C.** *marginal* (C_{tm}), mărimea sporului de **c.** necesar pentru producerea unei unități suplimentare de bun economic. Se determină prin raportarea creșterii **c.** total (Δ Ct) la creșterea producției (Δ Q). c.**C.** *mediu* (unitar), **c.** pe unitatea de bun economic. Categoriile **c.** total și cele ale **c.** unitar în funcție de modificările volumului producției au o evoluție diferită. De pildă, în condițiile creșterii volumului producției, **c.** fix rămîne constant, în timp ce costul fix mediu se micșorează cel mai mult; **c.** variabil crește, iar **c.** variabil mediu se reduce; **c.** total se mărește, **c.** total mediu se poate micșora. Ca urmare a interesului crescînd al agenților economici pentru calculul economic, în teorie și în practică se utilizează și noțiunile: **c.** muncii, **c.** vieții, **c.** informației, **c.** ecologic, **c.** științei, **c.** instruirii, **c.** sănătății, **c.** administrației, **c.** retehnologizării, **c.** risipei, **c.** tranziției la economia de piață, **c.** crizei etc. Reducerea **c.** pe unitatea de produse are un rol determinant în maximizarea profitului; la un nivel dat al prețului de vînzare, reducerea **c.** duce la creșterea profitului. Micșorarea **c.**, în condițiile unei producții de calitate superioară, stă la baza prețului competitiv, pe piața internă și pe cea externă. Reducerea **c.** depinde, în mare măsură, de *comportamentul întreprinzătorului,* al fiecărui agent economic, de abilitatea acestuia de a găsi soluții de combinare și substituire a fac-

Scanned with OKEN Scanner

torilor de producție, căi și modalități de desfacere a bunurilor economice pe piața internă și externă, care să-i permită obținerea de bunuri economice cu **c.** minime, care la un anumit nivel al prețurilor de vînzare să-i asigure profitul așteptat. În activitatea nemijlocită de reducere a **c.** se impune, ca direcție fundamentală de acțiune, *creșterea randamentului factorilor de producție* în procesul de utilizare al acestora, adică: a) *sporirea eficienței utilizării mijloacelor materiale* prin: micșorarea consumurilor specifice de materii prime, materiale, combustibil, energie.; recuperarea și valorificarea materialelor refolosibile; creșterea eficienței utilizării capitalului fix (prin punerea în funcțiune a tuturor mașinilor, utilajelor, instalațiilor de care dispune fiecare întreprindere, eliminarea întreruperilor și imobilizărilor nejustificate, folosirea lor la întreaga capacitate și cu randament maxim); b) creșterea *productivității muncii* sau a eficienței utilizării forței de muncă. V. și *eficiență economică, productivitate a muncii.*

COST AL VIEȚII, indicator al *nivelului de trai* (v.), care exprimă nemijlocit mărimea consumului de bunuri materiale și servicii, pe individ, grup socio-profesional și pe totalul populației. Mărimea **c.v.** depinde de nivelul cheltuielilor curente efectuate, într-o anumită perioadă de timp, de regulă un an, pentru preocuparea de bunuri alimentare, nealimentare și servicii necesare consumului populației. Dimensiunile cheltuielilor curente depinde de cantitatea de bunuri materiale și de servicii cumpărate, incluse într-un «coș», stabilite de instituțiile specializate și nivelul prețurilor și tarifelor practicate, pentru aceste bunuri economice. Evoluția **c.v.** este exprimată prin indicele **c.v.** (I_{cv}), care exprimă modificarea medie a prețurilor bunurilor materiale și tarifelor serviciilor pentru populație (p). Se determină prin relația:

$$I_{cv} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0}, \text{ unde } q_1 = \text{cantitatea de bunuri și}$$

servicii; p_0, p_1 nivelul prețurilor și tarifelor în perioada de bază și cea curentă.

COST DE OPORTUNITATE, efortul necesar aferent unui factor de producție cu multiple utilizări alternative pentru atragerea lui într-o activitate economică. În determinarea **c.** de **o,** întreprinzătorul ia în considerare, pe lîngă rata de **o.** și salariul care l-ar obține dacă nu ar participa la

Scanned with OKEN Scanner

respectiva activitate economică, angajîndu-se ca salariat în altă parte; dobînda care i-ar reveni dacă ar depune suma bănească la bancă; profitul ce l-ar realiza dacă ar înființa o întreprindere în alt domeniu de activitate. V. și *investiție*.

COȘ VALUTAR, un număr de valute alese selectiv, utilizate în operațiunile financiar-valutare internaționale exprimate în media cursurilor valutare și care are o mai mare stabilitate, *oscilațiile* în plus sau în minus ale valutelor respective compensîndu-se reciproc. Pe baza **c.v.** se determină cursul valutar al unei valute aparținînd țărilor membre ale *Fondului Monetar Internațional* (v.). Inițial, **c.v.** al *D.S.T.* (v.) a fost format din 16 valute; din 1981, numai din cinci valute — dolarul S.U.A., lira sterlină, marca germană, francul francez și yenul japonez.

CRAH, ansamblul de fenomene și procese specifice economiei de piață, care se manifestă prin dezorganizarea profundă a vieții economice și financiare, prin amplificarea stărilor de faliment în domeniul producerii de bunuri economice, al comercializării lor și al instituțiilor bancare. În condițiile **c.** se simte o acută criză de credite și de lichidități bănești, are loc o scădere substanțială a cursurilor hîrtiilor de valoare și devalorizarea accentuată a monedei naționale.

CREANȚĂ, act prin care se certifică dreptul *creditorului* (v) de a primi, la un anumit termen, o sumă de bani sau alte bunuri economice ori valori, de la *debitor* (v). **C.** constituie un activ pentru creditor și un pasiv pentru debitor. **C.** conferă titularului dreptul de gaj (v) general al creditorilor asupra patrimoniului debitorului în concurs cu ceilalți creditori chirografori. V. și *bilet de ordin, cambie, cec, concurs comercial, credit*.

CREDIT. 1. Împrumut în bani, acordat de agenți economici (creditori) unor persoane fizice sau juridice (debitori) cu condiția de a fi rambursat la un anumit termen (scadență), împreună cu plata unei dobînzi. **C.** permite agenților economici ca, folosind capitalul altora, să-și acopere în mod operativ și la momentul oportun necesitățile temporare, care le depășesc resursele proprii. **C.** servește ca factor de producție, fiind un factor indispensabil în desfășurarea activității economice-sociale. 2. Vinderea de măr-

Scanned with OKEN Scanner

furi şi prestarea de sevicii pe credit, în cadrul cărora suma cuvenită nu se primeşte simultan cu realizarea acestora, ci la o dată ulterioară, la scadenţă. **C.** poate fi: **c.** *bancar,* ce se acordă de către bănci, sub formă de împrumuturi; **c.** *comercial,* pe care întreprinzătorii industriali şi comerciali şi-l acordă reciproc, în schimbul unor titluri de credit; **c.** *bugetar,* acordat de la bugetul de stat; **c.** *public,* acordat statului prin subscripţie publică de *titluri de credit* (v). Din punct de vedere al duratei împrumutului, **c.** poate fi: *pe termen scurt* (pînă la un an), ce se acordă pentru necesităţi curente de producţie şi circulaţie; **c.** pe *termen mediu* (între 1—5 ani); **c.** pe *termen lung* (de peste 5 ani) pentru lucrări de investiţii, introducerea progresului tehnic etc., precum şi populaţiei pentru construirea de locuinţe proprietate personală. Din punct de vedere al garanţiilor: **c.** *real,* acordat pe baza unei garanţii mobiliare sau imobiliare (**c.** *ipotecar);* **c.** *personal,* acordat fără garanţie reală, pe baza încrederii. După obiectul creditării: **c.** de *producţie,* pentru activităţi legate de producţia industrială, agricolă, de transporturi etc.; **c.** de *comerţ* pentru derularea schimburilor de mărfuri şi de servicii; **c.** de *consum,* pentru vînzarea în rate sau cu plată amînată a bunurilor de satisfacţie. Din punct de vedere al spaţiului geografic, se disting: **c.** *intern,* cînd debitorul şi creditorul sînt cetăţeni ai aceleiaşi ţări şi **c.** *internaţional,* cînd debitorul şi creditorul aparţin unor ţări diferite.

CREDITOR, persoană fizică sau juridică, titular al unui drept de creanţă, generat de acordarea unui împrumut, de vînzarea unor bunuri materiale sau prestarea de servicii pe credit unei alte persoane, denumită *debitor.* La scadenţă, obligaţiile asumate de debitor se sting prin restituirea sumelor de bani împrumutate, la care se adaugă *dobînda* (v). Calitatea de **c.** o au agenţii economici interni sau externi, persoane particulare, firme, întreprinderi, societăţi comerciale, băncile, instituţiile financiare, statul etc. **C.** a cărui creanţă nu este însoţită de garanţia reală sau personală este denumit **c.** *chirograf;* dacă creanţa este garantată printr-un privilegiu, **c.** *privilegiat;* cînd creanţa este garantată prin gaj sau *ipotecă,* **c.** *gajist,* respectiv **c.** *ipotecar.* V. şi *debitor.*

CREŞTERE ECONOMICĂ, proces de sporire a dimensiunilor economiei naţionale, exprimate prin rezultatele economice sub aspectul lor cantitativ, determinate de com-

Scanned with OKEN Scanner

binarea și folosirea factorilor de producție și reliefate prin indicatori macroeconomici specifici, sub forma venitului național sau a produsului intern brut pe locuitor. Principalii factori care influențează **c.e.** se grupează în: a) *factori direcți,* care influențează **c.e.** în mod nemijlocit — potențialul uman, resursele naturale și capitalul, privite sub aspect cantitativ, structural și calitativ și b) *factori indirecți,* care acționează prin intermediul factorilor direcți, potențînd sau diminuînd efectele acestora — rata investițiilor, progresul științific și tehnic, capacitatea de absorbție a pieței, schimburile economice internaționale. Factorii **c.e.** sînt priviți sub două aspecte: *cantitativ,* al volumului lor și *calitativ,* al eficienței sau randamentului folosirii lor. Acțiunea prioritară a unui aspect sau altul diferă de la o țară la alta și de la o perioadă la alta. În condițiile în care sporirea indicatorilor macroeconomici este rezultatul influenței prioritare a laturii cantitative, al extinderii utilizării factorilor de producție, **c.e.** este de *tip extensiv;* în situația inversă, cînd latura calitativă influențează preponderent *sporul de venit național* sau de *produs intern brut pe locuitor,* **c.e.** este de *tip intensiv* și este suportul progresului economic în condițiile contemporane. Factorii **c.e.** acționează în unitatea lor, se interferează. Expresia schematică a sistemului de factori, care surprinde legăturile funcționale dintre ei și sporirea dimensiunilor indicatorilor macroeconomici constituie modelul **c.e.** Modelul **c.e.** este o construcție logico-matematică, care concordă structurii logice a teoriei **c.e.** și reliefează dependența funcțională dintre ansamblul factorilor **c.e.** și sporirea indicatorilor macroeconomici utilizați prin intermediul unui sistem de ecuații. Fiind limitat la un anumit sistem de ecuații, modelul **c.e.** reflectă doar parțial complexitatea vieții economice.

CRIZA ECONOMICĂ, stare de dereglare a economiei, expresie a încălcării flagrante a unor corelații necesare desfășurării activității economice. Declanșarea **c.e.** marchează și momentul începerii unor schimbări calitative ale condițiilor și factorilor creșterii economice, structurilor și creării unor corelații necesare pentru o nouă fază ascendentă în activitatea economică. Pînă la începutul secolului al XIX-lea au fost tipice **c.** de *subproducție.* Aceste **c.** au fost provocate de fenomene naturale extraordinare (secetă, mari inundații etc.) ori de împrejurări social-politice deosebite (războaie, epidemii, migrații masive de populație etc.). Ele se concretizau în scăderea considerabilă a volumului pro-

Scanned with OKEN Scanner

ducției, antrenînd în zonele afectate înrăutățirea vieții oamenilor. **C.** de *subproducție* nu sînt excluse nici în prezent mai ales în țările slab dezvoltate din punct de vedere economic. Economiilor de piață bazate pe tehnica mașinistă le-au fost și le sînt caracteristice **c.** *ciclice de supraproducție*, ca fază a ciclului decenal. **C.e.** de **s.** se manifestă la anumite intervale de timp; ele au intensități, forme de manifestare și durate diferite, atît în aceeași țară cît și de la o țară la alta, în funcție de nivelul de dezvoltare al fiecăreia, de condițiile istorice concrete, naționale și internaționale. Numitorul lor comun este scăderea produsului intern brut, a producției unor ramuri importante, a cursurilor titlurilor de valorare, creșterea șomajului și a prețurilor. **C.c.** de **s.** sînt un moment care marchează începutul unui nou ciclu decenal, întrerupînd tendința de reducere a eficienței și, în primul rînd, a ratei profitului, creînd condiții de relansare economică. Adeseori, **c.c.** de **s.** se întrepătrund cu cele *neciclice*, parțiale și intermediare, care nu prezintă o periodicitate cît de cît conturată în declanșarea lor. **C.e.** *parțiale* cuprind o anumită ramură de activitate (industria siderurgică, carboniferă, construcțiile navale etc.), care marchează reducerea nivelului producției și ocupării forței de muncă. Ele sînt urmarea modificărilor în volumul și structura factorilor de producție sau în sistemul de combinare a acestora, precum și în structura consumului populației. În categoria **c.e.p.** se includ și **c.** *agrare*, care au o durată mai mare și se manifestă mai ales în țările mari exportatoare de produse agricole. **C.** *intermediare* cuprind mai multe ramuri conexe, întrerup temporar faza de expansiune sau de relansare a creșterii economice; ele nu marchează începerea unui nou ciclu decenal. În categoria **c.** *neciclice* se includ și crizele energetice, de materii prime, valutar-financiare etc. care se manifestă prin insuficiența unor asemenea resurse în raport cu posibilitățile de acces spre procurarea și consumul lor de către anumite țări sau categorii de agenți economici; se pot manifesta și prin creșterea prețurilor, nejustificată din punct de vedere economic, prin restricții arbitrare în producerea și livrarea lor. În sens larg, **c.e.** includ și pe cele de credit, structurale și mondiale. **C.e.** de orice natură au consecințe negative asupra economiei naționale și a populației, afectează creșterea economică, condițiile de muncă și de viață ale oamenilor, care suportă, în proporții și în intensități diferite, costul social al restabilirii corelațiilor necesare funcționării sistemului economic național, a raporturilor economice dintre diferitele state ale lumii. V. și

Scanned with OKEN Scanner

boom, creştere economică, depresiune, progres, recesiune.

CURS AL ACŢIUNILOR, preţul la care se vînd şi se cumpără acţiunile unei societăţi comerciale sau alte titluri de valoare la un moment dat; el poate fi mai mare sau mai mic decît valoaea lor nominală. **C.a.** se stabileşte la bursă şi este influenţat de numeroşi factori, care ţin atît de situaţia economico-financiară a firmei emitente, cît şi de condiţiile mai generale, cum sînt: evoluţia raportului dintre cererea şi oferta acţiunilor, mărimea dividendului, rata dobînzii creditului bancar, conjunctura economică internă şi internaţională, perspectivele de dezvoltare ale firmei, factori psihologici, sociali etc. Pentru acţiunile ce aparţin marilor firme, **c. a.** se formează prin *cotaţii bursiere,* în cadrul tranzacţiilor ce se efectuează între operatorii de bursă. La bursa din Wall Street (New York) cel mai reprezentant indice al **c.a.** este Dow Jones, iar la bursa din Londra, Financial Times, aceştia fiind consideraţi barometrii ai situaţiei conjuncturale. **C.a.** societăţilor neadmise la bursă se formează prin cotaţii directe, la libera înţelegere şi într-un cadru restrîns între vînzătorii şi cumpărătorii de acţiuni V. şi *bursă.*

CURS DE SCHIMB VALUTAR, preţul unei unităţi monetare dintr-o ţară exprimat în unităţi monetare din alte ţări. **C.** de **s.v.** poate fi *oficial,* stabilit de către Banca centrală pentru valutele neconvertibile şi oscilează în jurul parităţii monedelor care se compară şi *liber* (**c.** *bursier)* pentru valutele convertibile, care se stabilesc la bursa valutară, în raport de cererea şi oferta de valute străine, precum şi de puterea lor de cumpărare. Acest **c.** este fluctuant în timp şi pe diferite pieţe valutare, fiind sub incidenţa conjuncturii economice şi politice interne şi internaţionale, a situaţiei balanţei de plăţi. Cînd *balanţa de plăţi* (v) este pasivă, **c.** de **s.v.** scade, stimulînd atragerea de capital străin şi invers. În unele cazuri, banca centrală intervine pe piaţa valutară pentru a menţine **c.** în anumite limite, pentru a asigura o mai mare stabilitate. **C.** de **s.v.** *forţat,* **c.** *oficial stabilit de stat în condiţiile limitării tranzacţiei valutei naţionale cu o altă valută. V. şi bani, piaţă.*

D

DATORIE, obligaţia asumată de o persoană (debitor) faţă de o altă persoană (creditor) atestată într-un raport juridic, privind restituirea la un anumit termen a unei sume de bani sau bunuri, prestarea unor lucrări, servicii etc. **D.** *arierată*, **d.** *publică* şi dobînda aferentă acesteia, neplătită creditorului la scadenţă de către debitor. **D.** *publică*, totalul obligaţiilor băneşti sub formă de *obligaţiuni* (v.) şi *rente* existente la un moment dat, ce revin statului, administraţiilor locale, instituţiilor financiare şi de credit, în urma lansării unor împrumuturi interne sau externe. **D.p.** constă, de regulă, din emisiunea *titlurilor de credit* (v.) ale statului (*bonuri de tezaur, obligaţiuni de stat, rente* etc.). **D.p.** *externă*, suma împrumuturilor contractate de stat cu alte state sau instituţii financiare internaţionale şi nerambursate, exprimată în valută liberă. În statistică internaţională este înregistrată numai **d.p.e.** contractată de guvern sau cea privată garantată de stat, avînd o scadenţă mai mare de 1 an.

DEBITOR, persoană fizică sau juridică care primeşte din partea altor persoane (creditori) bunuri economice sau anumite sume de bani avînd obligaţia de a le restitui la scadenţă, plătind în plus şi o dobîndă. V. şi *creditor*.

DECALAJ ECONOMIC, discrepanţe cantitative care evidenţiază aspecte calitative, în timp şi spaţiu, între componente interdependente ale relaţiilor economice (ramuri, subramuri, ţări). Mărimea **d.e.**dintre diferitele ţări ale lumii se stabileşte prin compararea unor indicatori macroeconomici pe locuitor; *produsul naţional net* (v), *produsul intern net* (v.), producţia industrială, agricolă, investiţii, consum, producţia unor produse reprezentative pentru etapa dată. **D.e.** *absolut*, diferenţă între nivelul unor indicatori macroeconomici; **d.e.** *relativ*, raportul dintre nivelurile unor indicatori macroeconomici din ţări diferite. În ultimă instanţă, **d.e.** reflectă diferenţele în condiţiile de muncă şi de viaţă ale diferitelor popoare, nivelul diferit al eficienţei economice. **D.e.** pot fi privite ca **d.** industriale, agrare, financiar-valutare, de instruire etc. O semnificaţie aparte prezintă **d.** ştiinţifico-tehnic, expresie a nivelului de dezvoltare şi utilizare a ştiinţei şi tehnicii, a gradului de înzestrare tehnică a muncii, a dotării cu tehnică avansată. Acest **d.e.** se apreciază prin cheltuielile pentru cercetare-dezvoltare pe locuitor şi prin ponderea acestora în produsul naţional net al di-

Scanned with OKEN Scanner

feritelor țări sau prin ponderea producției automatizate, robotizate în totalul producției naționale (sau al unor ramuri) din țări diferite. **D.e.** dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare și subdezvoltate cunosc în general o tendință de accentuare. Baza atenuării lor o constituie efortul propriu al fiecărui popor, susținut și de o colaborare internațională neîngrădită, reciproc avantajoasă.

DECIZIE ECONOMICĂ, act de conducere prin care se exprimă adoptarea unei hotărîri privind declanșarea unei activități economice, extinderea, restrîngerea sau lichidarea acesteia, stabilirea unor măsuri legate de desfășurarea proceselor de aprovizionare, producție și desfacere a bunurilor economice, executarea unor investiții sau cooperarea cu alți agenți economici etc. **D.e.** se fundamentează pe calcule economice, care țin seama de o serie de criterii, prioritare fiind cele de natură economică, în speță profitul.

DECONTARE BANCARĂ, efectuare de încasări și plăți prin virament, între agenții economici care au disponibilități bănești la aceeași bancă sau la alte bănci, prin trecerea, de la un cont bancar la altul, a sumelor bănești, fără folosirea banilor în numerar.

DEFICIT. 1. Dezechilibru financiar care constă din depășirea încasărilor de către cheltuielile efectuate de agenții economici. Pentru echilibrare se apelează la emisiuni suplimentare sau la împrumuturi. 2. Lipsă de materii prime, energetice, bunuri de satisfacție, resurse bănești etc., cererea fiind mai mare decît oferta. V. *excedent.*

DEFLAȚIE, situație pe piețele monetar-marfare, caracterizată prin scăderea prețurilor sau încetinirea creșterii lor, prin reducerea masei monetare, prin scăderea ocupării populației active, în genere, prin încetinirea generală a activităților economice. Ca antidot al inflației, politica deflaționistă este promovată prin măsuri monetare (majorarea ratei dobînzii, reducerea masei monetare etc.) și sau prin măsuri fiscale (majorarea impozitelor, reducerea cheltuielilor guvernamentale etc.).

DEPOZIT, sume de bani, hîrtii de valoare sau obiecte de valoare depuse la instituții de credit în vederea păstrării și sau valorificării lor, garantării sau achitării unor obli-

Scanned with OKEN Scanner

gaţiuni, restituibile la cererea deponentului. Pentru sumele băneşti depuse, la termen sau la vedere, deponentul primeşte *dobîndă* (v).

DEPRESIUNE ECONOMICĂ, stare a activităţii economice, perioadă în care dezechilibrele din faza de criză se difuzează în sistemul economic; numeroase întreprinderi dau faliment, iar altele întîmpină dificultăţi crescînde datorită diminuării cererii şi sau creşterii costurilor. Se diminuează profiturile şi, pe această bază, se reduce gradul de autofinanţare; scade cererea pentru bunurile de consum şi pentru bunurile de capital; se reduc volumul producţiei, masa monetară, nivelul de trai şi dimensiunile stocurilor nevandabile. Pentru a face faţă concurenţei tot mai acute şi dificultăţilor cu care se confruntă, agenţii economici adoptă măsuri hotărîte de reducere a costurilor, în special prin înlocuirea şi modernizarea masivă a capitalului fix activ, tehnologiilor şi sortimentului etc. Acestea, alături de unele măsuri de politică economică, favorizează depăşirea **d.e.** şi trecerea la o fază ascendentă a ciclului.

DEVALORIZARE, reducerea oficială a valorii unei monede naţionale faţă de etalonul în care este exprimată. În sens larg, **d.** înseamnă orice scădere a cursului de schimb al unei monede pe pieţele valutare; în acest caz, procesul este identificat cu deprecierea monetară. În sens restrîns, **d.** se limitează la reducerea valorii paritare a monedei.

DEVER, v. *cifra de afaceri.*

DEVIZE, mijloace de plată utilizate în relaţiile internaţionale, constînd din documente de plată (trată, cec, biletul la ordin, ordin de plată), din hîrtii de valoare (acţiuni, obligaţiuni, titluri de proprietate etc.) exprimate într-o valută străină, precum şi din valutele efective şi în cont. **D.** pot fi negociate la bursă sau scontate înainte de scadenţă la bancă, obţinîndu-se moneda naţională corespunzătoare. **D.** *aur,* termen utilizat pentru a caracteriza valutele unor ţări cu potenţial economic şi financiar ridicat, care realizau convertirea monedelor lor în aur. După al II-lea război mondial nu s-a mai practicat în nici o ţară convertibilitatea în aur. **D.** *forte, devizele exprimate într-o monedă naţională puternică. După suspendarea convertibilităţii în aur,* **d.f.**

Scanned with OKEN Scanner

au devenit acele devize exprimate în monedele care au o largă circulaţie internaţională şi care se bazează pe economii naţionale dezvoltate (dolarul SUA, marca germană, francul francez, yenul japonez, lira sterlină etc.).

DISAGIO, pierdere rezultată din diferenţa de mărime dintre nivelul mai mic al cursului unei monede sau hîrtii de valoare stabilit la bursă, comparativ cu valoarea nominală a acestora. V. *agio.*

DISCONT, cotă parte, procent din valoarea titlurilor de credit încasat de către bănci ca urmare a discontării (cumpărării) acestora înainte de scadenţă. V. *poliţă.*

DISPONIBILITATE MONETARĂ, capacitatea unei persoane fizice sau juridice de a transforma diferite componente ale agregatelor monetare în bani cash, fără pierderi şi în timp cît mai scurt. V. *agregat monetar.*

DISPONIBILITĂŢI BANEŞTI, masa monetară (bancară) existentă la dispoziţia unei persoane fizice sau juridice. **D.b.** sînt bani cash (bani gheaţă sau bani lichizi).

DIVIDEND, parte a profitului net al unei societăţi comerciale, care revine posesorului de acţiuni, în raport cu valoarea lor nominală. În funcţie de felul acţiunilor deţinute, **d.** poate fi *fix* sau *variabil.* **D.f.** est încasat de posesorii acţiunilor preferenţiale; fiind o mărime stabilă, nu se modifică în funcţie de evoluţia profitului societăţii. **D.v.** este o mărime ce diferă în dependenţă directă de modificarea masei profitului. Plata **d.** se face imediat sau la o dată fixată de adunarea generală sau consiliul de administraţie prin prezentarea cuponului ataşat acţiunii.

DIVIZIUNE A MUNCII, I). Pe plan intern, proces obiectiv şi permanent de desprindere, diferenţiere şi separare a diferitelor genuri de activităţi şi fixarea acestora, prin funcţiile îndeplinite, ca domenii distincte, de sine stătătoare. Ca rezultat al dezvoltării societăţii, al creşterii şi modernizării factorilor de producţie, anumite funcţii ale economiei s-au autonomizat, constituindu-se în sfere distincte, cum sînt: *producţia* (v.), *circulaţia* (v.) *repartiţia* (v.), *consumul* (v.). Adîncirea **d.m.** s-a concretizat şi în apariţia de noi ramuri şi subramuri economice, în specializarea şi integra-

Scanned with OKEN Scanner

rea zonelor și teritoriilor administrativ-teritoriale, în apariția de noi profesii și meserii, concomitent cu dispariția altora. 2). *Diviziunea internațională a muncii,* proces istoric obiectiv de specializare a statelor lumii în producția și comercializarea pe piața mondială a unor bunuri economice; indiciu al locului și rolului fiecărei țări în *circuitul economic mondial.* În condițiile dezvoltării inegale a factorilor de producție pe glob, ale repartiției neproporționate a resurselor materiale, umane, financiare între țări, ale exigenților revoluției științifico-tehnice, universale, participarea rațională și eficientă a fiecărei țări la **d.i.** a **m.** reprezintă o condiție esențială a dezvoltării ei în continuare.

DOBÎNDĂ, sumă de bani plătită de către debitor creditorului pentru folosirea capitalului împrumutat, ca factor de producție sau în alte scopuri. **D.** este prețul la care se vinde sau se cumpără capitalul de împrumut pe piața capitalului, constituind o recompensă pentru riscul pe care și-l asumă creditorul prin cedarea temporară a capitalului său. **D.** se plătește și pentru depunerile făcute de diverși agenți economici la instituții financiar-bancare, pentru obligațiunile emise de stat sau diverse societăți comerciale etc. Sursa **d.** o constituie o parte din rezultatele financiare ce se obțin prin investirea capitalului împrumutat în activități economice. În cazul creditului de consum, de care beneficiază în principal populația, **d.** este suportată din veniturile personale ale debitorului. **D.** se exprimă în mod absolut, ca masă a **d.** și relativ ca rată a **d.** (d). **R.d.**, raportul dintre masa **d.** (D) dintr-o perioadă, de regulă un an, și capitalul împrumutat (K), adică:

$$d = \frac{D}{K} \cdot 100.$$

Mărimea **r.d.** depinde de cererea și oferta de capital de împrumut, de rata profitului (v.), de gradul de depreciere a monedei, de politicile guvernamentale în domeniul **d.**, de conjuctura economică. În perioadele de relansare a economiei, pentru stimularea investițiilor, **r.d.** scade, în timp ce în perioade de recesiune, aceasta crește. *Inflația* (v.) influențează contradictoriu asupra evoluției **r.d.** Ea duce la creșterea cererii de capital de împrumut, **r.d.** avînd o tendință de creștere, de regulă egală sau apropiată de indicele de creștere. Aceasta poate duce și la sporirea ofertei capitalului de împrumut, **r.d.** avînd tendință de scădere.

Scanned with OKEN Scanner

DREPTURI SPECIALE DE TRAGERE (D.S.T.), unităţi monetare de cont, cu funcţii limitate de activ internaţional de rezervă, emise de F.M.I. (v) pe baza încrederii reciproce dintre membrii acestuia, destinată în special echilibrării lichidităţilor internaţionale, care au început să fie utilizate de la 1 ianuarie 1970. Mărimea D.S.T. se determină pe baza unui *coş valutar* (v) format din 5 valute, aparţinînd unor ţări cu pondere ridicată în comerţul internaţional (1 DST = circa 1,25 dolari). Cantitatea anuală de **D.S.T.** se stabileşte de F.M.I. şi se împarte între membrii acestui organism, în raport cu mărimea participării lor la constituirea fondului. Din sumele alocate în D.S.T., 30% sînt distribuite ţărilor membre cu titlu de credit şi sînt rambursabile, iar 70% sînt acordate gratuit, cu titlu definitiv. Destinaţiile principale ale **D.S.T.** sînt: completarea rezervelor valutare, procurarea de valută convertibilă dintr-o ţară membră, indicată de F.M.I., răscumpărarea monedei naţionale aflată în străinătate, reducerea datoriei publice externe a statului, plata dobînzilor şi comisioanelor F.M.I.

D.S.T., v. *drepturi speciale de tragere.*

DUOPOL, situaţie de piaţă, caracterizată prin accea că concurenţa se exercită între doi vînzători (producători) şi o multitudine de cumpărători (consumatori). Există mai multe forme de **d.**: **d.** *pur* al ofertei (există doi ofertanţi şi mulţi solicitanţi); **d.** *ofertei* de *bunuri concurente* (cînd bunurile oferite sînt neomogene, diferenţiate); **d.** *ofertei de bunuri complementare.*

E

ECHILIBRU ECONOMIC, stare de concordanţă relativă dintre diferitele procese şi laturi ale activităţii economice, dintre subsistemele economiei naţionale, dintre efectele obţinute şi eforturile depuse etc., pe baza căruia se asigură stabilitatea dezvoltării economice, progresul economic şi social. În funcţie de evoluţia şi intensitatea factorilor creşterii economice, în viaţa economică domneşte fie o stare de echilibru, fie o stare de dezechilibru economic. Prin depăşirea dezechilibrelor economice, ca expresii reale ale realităţii economice, economia naţională se înscrie într-o tendinţă de **e.e.** general. **E.e.** general se caracterizează prin depăşirea permanentă a dezechilibrelor economice dintre resursele eco-

Scanned with OKEN Scanner

nomice limitate şi nevoile sociale crescînde, dintre cererea şi oferta de bunuri economice, prin compatibilitatea proceselor şi sistemelor economice, precum şi a intereselor economice ale agenţilor economici, a deciziilor lor. Din confruntarea pe piaţă a agenţilor economici cu forţe concurenţiale diferite, asigurarea **e.e.** depinde de raportul dintre cererea şi oferta de bunuri economice. Piaţa se va afla în stare de echilibru atunci cînd curba crescîndă a ofertei se intersectează cu curba descendentă a cererii sau invers, stabilindu-se un punct de echilibru, adică preţul de vînzare al mărfii tinde să devină egal cu costul marginal al întreprinderilor care creează oferta. Acest preţ se impune tuturor vînzătorilor şi cumpărătorilor şi asigură egalizarea, prin concurenţă, a ofertei cu cererea atît pe piaţa bunurilor de satisfacţie, cît şi pe cea a factorilor de producţie. Economia este în stare de **e.** dacă pe toate pieţele este îndeplinită această condiţie, iar deciziile corespund criteriilor de maximizare a utilităţilor şi/sau a profitului. După modul de manifestare în timp **e.e.** este privit static şi dinamic. **E.e.** *static* este doar o ipoteză, nu se manifestă în viaţa economică. În cadrul unui astfel de **e.e.** schimbările din diferite procese sau subsisteme economice sînt nesemnificative, tendinţa dominantă a economiei naţionale nemodificîndu-se. Acţiunea conjugată a factorilor creşterii economice provoacă însă schimbări importante în viaţa economică, raportul dintre oferta şi cererea de bunuri economice, imprimînd **e.e.** un caracter *dinamic*. **E.e.d.** se manifestă pe *termen scurt* şi pe *termen lung*. **E.e.d.** pe **t.s.** se realizează în condiţiile unor modificări în restricţiile procesului creşterii economice, presupunînd alinierea imediată a acestuia la evoluţia celui mai deficitar factor al producţiei, ceilalţi fiind insuficient utilizaţi. Drept urmare, creşterea economică este lentă. **E.e.d.** pe **t.l.** se realizează prin depăşirea limitelor impuse de factorul de producţie restrictiv, a dezechilibrelor temporare, prin utilizarea unor elemente de compensare existente în economie sau atrase din afara ei. În raport cu nivelele de agregare ale economiei naţionale, **e.e.** se manifestă prin trei forme: micro, mezo şi macroeconomic. **E.** *microeconomic* priveşte nivelul verigilor primare ale economiei naţionale şi al unităţilor administrativ-teritoriale de bază (comuna, oraşul etc.). **E.** *mezoeconomic* se referă la structurile de ramură şi la zonele teritoriale (judeţe, landuri, federaţii etc.). **E.** *macroeconomic* sau general priveşte ansamblul economiei naţionale şi întregul teritoriu naţional. Posibilităţile înfăptuirii practice a acestor forme de **e.e.** sînt diferite. La nivel

Scanned with OKEN Scanner

microeconomic, aceste posibilităţi sînt mai largi, pe treptele superioare de agregare a economiei naţionale ele se restrîng. Dificultăţile de realizare a **e.** *macroeconomic* sînt generate de accentuarea caracterului divergent al deciziilor economice, în raport cu celelalte nivele de agregare. De aceea, cu toate perfecţionările ce se vor aduce mecanismului de funcţionare a pieţei, **e.e.g.** trebuie privit pe o perioadă mai lungă de timp, ca o tendinţă a sistemului economic de a se adapta la schimbările din viaţa economică. În funcţie de conţinutul proceselor economice şi modul de exprimare a rezultatelor economice, **e.e.** îmbracă următoarele forme: *material, valoric,* şi al *resurselor de muncă.* **E.e.m.** se referă la starea de concordanţă dintre oferta şi cererea totală de bunuri economice, privite sub aspect cantitativ, structural şi calitativ. **E.e.v.,** în cadrul căruia distingem **e.** *bănesc,* **e.** *financiar,* **e.** *bugetar* şi **e.** *valutar,* exprimă concordanţa dintre diferitele structuri valorice ale rezultatelor economice, între acestea şi eforturile depuse. **E.** *resurselor de muncă* exprimă concordanţa dintre cantitatea, structura şi calitatea factorului uman utilizat şi necesităţile activităţilor umane, în primul rînd ale celor economice. Alături de aceste forme de **e.e.** o importanţă crescîndă prezintă **e.** *ecologic.* **E.** *ecologic* exprimă concordanţa dintre comunitatea biotică (fiinţe vii) şi cadrul natural (atmosfera, pămîntul, flora, fauna, aerul etc.) şi care condiţionează existenţa şi progresul societăţii omeneşti. V. şi *cerere, creştere economică, mecanism al economiei de piaţă, ofertă, piaţă, preţ.*

ECONOMIE, v. *activitate economică.*

ECONOMIE DE PIAŢĂ, formă modernă de organizare a activităţii economice, în care oamenii acţionează în mod liber, autonom şi eficient, în concordanţă cu favorabilităţile şi regulile pieţei, fapt ce face posibilă valorificarea maximă a resurselor rare existente pentru satisfacerea nevoilor şi dorinţelor nelimitate ale oamenilor. **E.** de **p.** are multiple trăsături definitorii: este legată de marile cuceriri tehnice şi ştiinţifice începute cu prima revoluţie industrială; mecanismul ei s-a impus pe plan mondial ca un excelent stimulator al creşterii economice; proprietatea (particulară) reprezintă postulatul ei de bază; *întreprinderea privată individuală sau colectivă* este entitatea economică principală; *profitul* (v.) este mobil principal al oricărei activităţi economice; existenţa unei *ample reţele de pieţe,* caracterizate prin unitatea lor; *băncile, instituţiile financiare şi societăţile*

Scanned with OKEN Scanner

de asigurări au devenit agenți economici autonomi; statul democratic este garantul bunei funcționări a instituțiilor economice și a celor juridice specifice acestei economii. Existența **e.** de **p.** și funcționalitatea ei depind hotărîtor de mecanismele democratice de punere în funcțiune a angrenajului economic complex prin stimularea liberei inițiative, prin valorificarea valențelor proprietății particulare. La pasivul funcționării **e.** de **p.** pot fi trecute: favorizează pe cei puternici și îi penalizează pe cei slabi; orientează spre minimizarea costurilor de producție, deci și spre reducerea costurilor salariale; unii producători puternici au tendința de a sacrifica interesele consumatorilor; generează asemenea fenomene social-economice, ca inflația și șomajul. Țara noastră se află în prezent în perioada de tranziție la **e.** de **p.** modernă și eficientă, pornind de la realitățile noastre social-economice și ținînd seama de experiența pozitivă a țărilor avansate economic.

ECONOMIE DE TRANZIȚIE, stare a unei economii ce se caracterizează prin trecerea la noi structuri de proprietate, la noi forme de organizare, conducere, funcționare și dezvoltare etc., care se extind și se consolidează concomitent cu restrîngerea și înlăturarea treptată a celor vechi.

ECONOMIST, specialist în științele economice, în studierea și analizarea fenomenelor și proceselor economice, în găsirea regulilor de funcționare a economiei, în fundamentarea și explicarea căilor de asigurare a raționalității și eficienței activității economice, în organizarea și conducerea proceselor economice. În procesul adîncirii diviziunii muncii, al autonomizării și integrării diferitelor științe economice, profesia de **e.** își modifică conținutul și se diversifică, dobîndind semnificații deosebite acele specializări care sînt mai direct legate de procesele majore ale economiei contemporane. În prezent, asemenea domenii de vîrf sînt: managementul, marketingul, informatica economică și de gestiune, finanțele publice și private, relațiile valutare etc.

EFECT COMERCIAL, denumire generică dată unor *titluri de credit* (v.), folosite în operațiuni comerciale și de credit pe termen scurt, creanță negociabilă și transmisibilă al cărei debitor este un comerciant, fiind denumit și «moneda comercianților». Prin intermediul **e.c.** debitorul stinge la scadență anumite obligațiuni ce le are față de creditor. Principalele **e.c.** sînt: *cambia* (v.), *biletul la ordin* (v.), *cecul* (v.), *mandatul* (v.).

Scanned with OKEN Scanner

EFECT ECONOMIC, v. *rezultate economice.*

EFECT PUBLIC, titlul de credit ce consemnează fie o datorie a statului, administrației federale și locale, corporațiilor publice, societăților comerciale, fie o participare la capitalul unei societăți. Sînt considerate **e.p.** *titlurile de rentă, obligațiunile administrațiilor de stat* și *ale societăților industriale, scrisurile funciare,* (v.), *acțiunile, părțile sociale* (v.). În afacerile bancare și de bursă, *e.p.* se numesc *valori mobiliare* sau *bunuri mobiliare.* V. și bun.

EFICIENȚA ECONOMICĂ, forma concretă de manifestare a principiului raționalității în viața economică atît la nivelul fiecărui agent economic, cît și pe ansamblul economiei naționale. **E. e.** exprimă necesitatea ca la nivelul fiecărui agent economic, factorii de producție existenți la un moment dat să fie folosiți în condiții de *raționalitate economică* (v.), ceea ce înseamnă că pe ansamblul economiei naționale se asigură satisfacerea unor nevoi nelimitate cu resurse tot mai limitate. **E.e.** pune în balanță relația dintre efectele obținute (rezultate) și eforturile (cheltuielile) depuse într-o activitate economică, într-o anumită perioadă de timp. **E.e.** se exprimă fie sub forma ramdamentului combinării și utilizării factorilor de producție, fie sub forma consumului specific de factori de producție pentru obținerea efectelor scontate. În primul caz, **e.e.** oglindește efectele economice obținute la o unitate de efort depus; în al doilea caz, consumul de factori de producție ce revine pe o unitate de efect economic util. În raport de aceste două modalități de exprimare a **e.e.,** sporirea ei presupune fie mărirea efectelor economice utile la o unitate de efort, fie micșorarea eforturilor pe o unitate de efect economic. **E.e.** este apreciată prin următoarele criterii de raționalitate: concordanța ofertei cu cererea pentru fiecare agent economic; încadrarea resurselor folosite în restricțiile obiective ale momentului, precum și a costului factorilor de producție, în limitele a ceea ce concurența admite ca normă competitivă; obținerea unui profit care să stimuleze interesul agentului ecomonic pentru continuarea și dezvoltarea activității economice pe care o desfășoară; dobîndirea de către agentul economic, în calitatea sa de producător și cumpărător a avantajelor scontate în timpul cel mai scurt posibil. Principalele forme ale **e.e.** sînt următoarele: a) *forme de bază:* **e.** *utilizării factorului muncă (productivitatea ei);* **e.** *utilizării capitalului;* **e.** *acumulării (investițiilor);* **e.** *progresului tehnic; rentabili-*

Scanned with OKEN Scanner

tatea factorilor de producție; b) *forme speciale:* **e.** activității din industrie, agricultură, construcții, transporturi și telecomunicații, servicii, învățămînt, ocrotirea sănătății etc. c) *forme sectoriale:* **e.** sectorului primar, secundar, terțiar și cuaternar; d) *forme general-sintetice:* **e.** *producției,* a *circulației,* a *reparației,* a *consumului;* **e.** *protecției mediului natural,* ect. Forme **e.e.** se află într-o strînsă interdependență la toate nivelurile de referință ale economiei naționale, inclusiv la nivelul economiei mondiale. Mărimea **e.e.** depinde, în principal, de dimensiunile acesteia la nivelul formelor sale de bază, de cea realizată de fiecare agent. economic. Prin integrarea lor la celelalte niveluri de agregare se obține, în final, **e.e.** pe ansamblul economiei naționale. Criteriul individual de apreciere a **e.e.** este *rentabilitatea* (v.), în timp ce criteriul național îl constituie *productivitatea națională.* Sporirea **e.e** se realizează printr-o multitudine de factori și căi legate de utilizarea factorilor de producție, de perfecționarea activității manageriale, de natura mecanismelor economice, de politicile economice și sociale practicate de puterea guvernametală etc. V. și *mecanism economic, mecanism al economiei de piață, productivitate, raționalitate economică, rentabilitate.*

EMISIUNE MONETARĂ, (în sens tehnic), crearea semnelor bănești și stocarea lor la emitent în vederea punerii lor în circulație. În sens economic, procesele prin care, pe baza cărora banca centrală pune în circulație banii în numerar (monede, bancnote, bani de hîrtie). **E.m.** înseamnă și crearea de bani scripturali prin acte bancare corespunzătoare. Masa **e.m.** depinde în principiu de nevoile circulației, de legea cererii și ofertei de monedă. Dacă se creează monedă peste acest necesar apar dezechilibre monetaro-marfare. V. și *bănci* .

ETALON AUR, bază a sistemului monetar național și internațional, specifică unei anumite perioade, ce s-a caracterizat prin aceea că aurul a funcționat ca echivalent general unic (monometalism aur) sau împreună cu argintul (bimetalism). Funcționarea acestui sistem a presupus: stabilirea prin lege a conținutului aur al fiecărei monede naționale; baterea liberă a monedelor de aur destinate circulației bănești interne și internaționale; circulația liberă a aurului atît în interiorul țării, cît și în exterior. Alături de monedele principale de aur, s-au aflat în circulație și semne ale aurului (banconte, monede de argint), acestea

Scanned with OKEN Scanner

din urmă fiind convertibile în aur, direct sau indirect. Circulația liberă a aurului în exterior a exercitat un rol hotărîtor în dezvoltarea schimburilor comerciale externe (insuficiența aurului, de pildă, provoca o scădere a prețurilor). Intervenția statului asupra masei monetare era limitată și indirectă (prin folosirea rezervei de aur de la banca de emisiune). În România, **e.a.** a fost adoptat în 1867, sub forma bimetalismului, pentru ca în anul 1890 aurul să devină singura bază a sistemului bănesc. După primul război mondial, **e.a.** a fost înlocuit cu etalonul aur-devize. Unele încercări postbelice de reintroducere a **e.a.** au eșuat, noile condiții economice și politice fiind potrivnice circulației libere a aurului și îndeplinirii funcțiilor lui din trecut.

ETALON AUR-DEVIZE, bază a unui anumit sistem monetar național și internațional, adoptat prin Conferința monetară și financiară internațională de la Bretton Woods — 1944, în cadrul căruia aurul rămîne pivotul întregului sistem, alături de el îndeplinind rolul de etalon și unele monede naționale, ca reprezentante ale acestuia. În principiu, în cazul **e.a.d.** monedele naționale sînt convertibile în aur sau în valute reciproc convertibile ale altor țări, la cursul oficial sau foarte apropiat de el. În realitate numai dolarul S.U.A. a fost convertibil în aur la prețul de 35 dolari uncia (doar pînă în 1971 și cu numeroase restricții). Caracteristicile acestui sistem etalon au fost: unele monede naționale erau folosite ca instrumente de plată în relațiile economice internaționale, precum și în calitate de rezerve valutare ale altor țări; masa lichidităților internaționale nu s-a mai putut regla automat, prin mecanismele interne ale circulației banilor, asupra acesteia punîndu-și amprenta politicile monetare ale țărilor avînd monede convertibile; stocul rezervelor valutare se constituia din aur din devize străine convertibile; a presupus cursuri valutare oficiale fixe sau variabile, în anumite limite controlate, caracteristică ce a intrat în contradicție cu însăși funcția esențială a sistemului valutar, aceea de a servi schimburile economice internaționale extrem de mobile. Funcționarea **e.a.d.** a fost compromisă în mare măsură în timpul crizelor valutare din anii '60 și '70.

ETATIZARE, trecere a unui bun, a unei întreprinderi, instituții și administrații private în proprietatea statului sau în administrarea lui; au fost etatizate, în deosebi, sectoare și domenii de interes general. În ultimii ani, are loc, mai ales, un proces de dezetatizare, de *privatizare* (v.).

Scanned with OKEN Scanner

EURODOLARI, dolari care circulă în afara teritoriului SUA. V. şi *eurovalute*.

EUROVALUTE, monede naţionale convertibile care circulă în afara sistemelor bancare ale ţărilor de origine, de regulă, pe europieţe. Ponderea principală a **e.** o deţin eurodolarii (circa 80 la sută din totalul **e.**). **E.** servesc la operaţiuni financiare de formare, transformare şi transferare a depozitelor bancare. Rata dobînzii la depozitele reciproce constituite de băncile din circuitul eurovalutelor (numită libor) este considerată reprezentativă, fiind luată ca bază de negociere a ratelor dobînzii la creditele internaţionale pe termen mediu şi lung.

EVAZIUNE FISCALĂ, sustragere de la plata obligaţiilor fiscale prin transmiterea unor date eronate privind sursele şi veniturile impozabile.

EXCEDENT. 1. În sens general, surplus de venituri comparativ cu cheltuielile sau de încasări în raport cu plăţile. 2. Depăşirea cererii de bunuri economice în raport cu oferta acestora. V. şi *balanţă comercială, balanţă de plăţi, buget de stat*.

EXPANSIUNE, fază a ciclului decenal caracterizată prin creşterea considerabilă a investiţiilor, sporirea veniturilor, mărirea gradului de ocupare a resurselor de muncă, ridicarea nivelului de trai etc. În această fază, în partea sa finală, se manifestă fenomene ce inversează *conjunctura economică* (v.), se epuizează cauzele care au stat la baza **e.**, încep să se creeze condiţiile pentru trecerea la *criză* (v.) V., şi *ciclicitate a dezvoltării economice*.

EXPORT,totalitate a operaţiilor cu caracter comercial prin care produsele unei ţări sînt vîndute în alte ţări sau prestarea de servicii altor state contra plată. **E.** de *mărfuri* reprezintă operaţiunile prin care mărfurile produse sau prelucrate într-o ţară se vînd pe piaţa externă. **E.** *invizibil* cuprinde prestările de servicii pentru străinătate (turism internaţional, transporturi internaţionale, asigurări, licenţe de export şi de import, operaţiuni bancar-financiare etc.). Sub aspectul modului în care este organizat se disting două categorii de **e.**: a) **e.** *direct*, organizat şi derulat direct de întreprinderea producătoare pe contul şi riscul ei, avînd relaţii cu piaţa externă, stabilind legături directe cu clienţii

Scanned with OKEN Scanner

externi; b) **e.** *indirect*, organizat şi derulat de întreprinderi de comerţ exterior, de mijlocitori şi agenţi comerciali specializaţi.

F

FACTOR DE PRODUCŢIE, resursă umană sau materială atrasă şi utilizată efectiv într-o activitate economică în vederea producerii de noi bunuri economice. **F.** de **p.** se clasifică în: *tradiţionali* (pămîntul, munca şi capitalul), care, într-o proporţie sau alta, sînt comuni tuturor genurilor de activităţi economice şi *neofactori,* (întreprinderea, abilitatea întreprinzătorului, invenţia, informaţia, progresul ştiinţific şi tehnic, statul etc.). **F.** de **p.** formează o unitate, se află în interdependenţă; acţiunea lor determină particularităţile activităţii economice şi dimensionează aspectele ei cantitative, structurale şi calitative. V. *abilitate a întreprinzătorului, invenţie, progres, resursă informaţională, statul* — agent economic.

FACTURĂ, document justificativ cu date amănunţite privind vînzarea-cumpărarea de mărfuri (felul mărfurilor, cantitatea, calitatea, preţul etc.), darea în păstrare sau în custodie a unor bunuri, executarea unor lucrări sau prestarea de servicii.

FALIMENT, stare de *insolvabilitate* (v.) a debitorului, imposibilitatea acestuia de a mai onora obligaţiile de plată faţă de creditori, declarată de instanţa judecătorească. În principal, **f.** este rezultatul concurenţei, care înlătură agenţii economici necompetitivi. De aceea, în condiţiile economiei moderne de piaţă, unităţile economice aflate în pragul **f.** sînt, în prealabil, sprijinite, pe baza unui concordat, omologat de tribunal, prin măsuri care să permită revigorarea activităţii economice prin mijloace şi facilităţi acordate de creditori şi de instituţiile bancare. În cazul în care măsurile de *asanare* (v.) nu dau rezultatele scontate, se procedează la lichidarea acestor unităţi, declarîndu-le oficial în starea de **f.** În condiţiile **f.**, patrimoniul debitorului insolvabil este evaluat şi supus lichidării prin licitaţie publică sub supravegherea unor persoane desemnate de tribunal, numite *curatori.* Din sumele încasate, într-o anumită ordine stabilită legal, creditorii sînt despăgubiţi în limita creanţelor lor. **F.** are multiple efecte negative, acesta afectînd şi starea economică şi socială a salariaţilor. Pentru a preîntîmpina astfel de efecte, în legislaţia din majoritatea ţărilor lumii sînt incluse clauze de asigurare a salariilor şi a altor drepturi similare contra riscului de **f.** V. şi *bancrută.*

Scanned with OKEN Scanner

FENOMEN ECONOMIC, forma exterioară a realității economice, respectiv acele aspecte, laturi și legături dintre actele economice care apar și se manifestă la suprafața acesteia și pot fi cunoscute de oameni în mod direct. El se caracterizează printr-o mare bogăție de elemente individuale, de aspecte exterioare și vremelnice. **F.e.** este accesibil cunoașterii oamenilor. Acesta poate fi observat și cercetat în mod empiric, pe bază de experiență. De pildă, în condițiile economiei de piață, orice persoană observă actele de vînzare-cumpărare, prețurile, făcîndu-și o părere despre nivelul și corelațiile lor cu banii, cu cererea și oferta de mărfuri. V. și *proces economic.*

FINANȚARE, în sens larg, alocarea de resurse bănești, cu titlu rambursabil sau nerambursabil în condiții determinate, unor persoane fizice sau juridice în vederea acoperirii unor nevoi economice sau sociale. În sens restrîns, **f.** reprezintă un transfer de fonduri bănești, de la bugetul de stat sau din alte surse, cu titlu nerambursabil, pentru subvenții, acoperirea cheltuielilor publice privind investiții în domeniul producției, construcțiilor de locuințe sau edificii cultural-sociale, agricole, învățămînt, ocrotirea sănătății, protecția socială și alte acțiuni de interes general. Principalele forme de **f.** sînt: **f.** *bancară,* acordată de bănci sub forma împrumuturilor pe termen scurt, mediu și lung și care este rambursabilă la scadență, fiind purtătoare de dobînzi; **f.** *bugetară,* alocarea de fonduri de la bugetul de stat și care poate fi rambursabilă sau nerambursabilă; dimensiunea ei depinde de rolul ce i se atribuie statului în economie; **f.** *externă,* sub forma creditelor acordate de instituții bancare și financiare internaționale sau de guvernele altor țări. *Autofinanțarea* reprezintă o formă a **f.,** unitatea economică utilizînd resursele proprii de care dispune în diferite scopuri.

FIRMĂ (în sens juridic), nume în care o persoană fizică sau juridică exercită o activitate economică și sub care trebuie să se înscrie în registrul de comerț. Înregistrarea obligă întreprinderea să respecte normele înscrise în registru. **F.** poate fi un nume care definește domeniul de activitate al întreprinderii sau un nume aleatoriu, care să servească la identificarea ei. Dreptul de **f.** este protejat prin reglementări care prevăd: imposibilitatea de înregistrare pe un anumit teritoriu a altei firme cu o denumire identică sau foarte apropiată de cea a unei **f.** deja înregistate, dacă urmează

Scanned with OKEN Scanner

să desfăşoare o activitate asemănătoare; urmărirea f. care utilizează ilegal numele unor f. înregistrate. F. poate fi *individuală*, cuprinzînd numele unei singure persoane şi *socială*, cuprinzînd numele mai multor persoane (ce formează o societate comercială). F. trebuie să fie înscrisă în toate actele, facturile, adresele, enunţurile emise de întreprinderea respectivă, în caz contrar, abaterea se sancţionează. V. şi *întreprindere*.

FIRMĂ DE AFACERI, organizaţie economică, uniune de întreprinderi sub o singură conducere şi o singură gestiune financiară; ea cuprinde mai multe unităţi (filiale), care efectuează activităţi identice în mai multe spaţii geografice (zone comerciale) sau care fac afaceri de genuri diferite în una şi aceeaşi zonă. Întreprinderea cu ponderea cea mai mare sau cu marca cea mai cunoscută defineşte f. de a.

F.M.I. v. *Fondul Monetar Internaţional*.

FOND FUNCIAR, principalul factor de producţie în agricultură şi silvicultură, fiind o componentă esenţială a *avuţiei naţionale* (v.). Potrivit Legii fondului funciar din ţara noastră, în funcţie de destinaţie, f.f. cuprinde terenuri cu destinaţie agricolă (arabile, vii, livezi, pepiniere vitipomicole, păşuni, fîneţe etc.), terenuri cu destinaţie forestieră, terenuri aflate permanent sub ape, terenuri aferente localităţilor urbane şi rurale şi terenuri cu destinaţie specială (căi de comunicaţie rutiere şi căi ferate, construcţii navale şi aeriene, hidrotehnice, exploatări miniere, rezervaţii naturale ş.a.). F.f. aparţine fie *domeniului public* (terenurile afectate unor utilităţi publice), fie *domeniului privat* şi se află în proprietatea diverselor persoane fizice sau juridice. În ţara noastră, pot deţine terenuri numai cetăţeni români care au domiciliul în România. V. şi *proprietate*.

FONDUL MONETAR INTERNAŢIONAL (F.M.I.), instituţie interguvernamentală specializată şi autonomă din sistemul Organizaţiei Naţiunilor Unite cu statut propriu, care stipulează responsabilităţi în domeniul economic, monetar şi financiar-valutar. F.M.I. a început să funcţioneze de la sfîrşitul anului 1945, numărul ţărilor membre fiind în prezent de peste 140. Ţara noastră a aderat la acest organism la sfîrşitul anului 1972. Conducerea F.M.I. este

Scanned with OKEN Scanner

asigurată de *Consiliul guvernatorilor* (organul superior de conducere format din reprezentanții tuturor țărilor membre), *Consiliul de administrație* și *Directorul general.* Principalul scop al acestui organism este asigurarea desfășurării normale și eficiente a cooperării internaționale monetare, facilitarea dezvoltării comerțului internațional, prin stimularea stabilității monedelor naționale și eliminarea restricțiilor valutare care frînează derularea acestuia, acordarea de sprijin tehnic și economic țărilor membre cu potențial economic mai redus în condiții avantajoase față de piața mondială. Prin intermediul F.M.I. se asigură: a) gestionarea ordinei monetare internaționale, prin menținerea stabilității raporturilor valutare, fixarea unui preț uniform pentru aurul monetar, instituirea unui anumit regim de convertibilitate monetară; b) garantarea ordinei monetare internaționale pe baza resurselor proprii considerabile deținute, participarea directă la înlăturarea cauzelor care provoacă devalorizări monetare, acordarea de credite pentru echilibrarea balanțelor de plăți, tratament nediscriminatoriu în regimul plăților internaționale, finanțarea de acțiuni economice și sociale etc.; c) controlul ordinei monetare internaționale, prin comunicarea de informații și date de către țările membre, misiuni de anchetă, consultații, aprobări speciale etc. Resursele financiare ale F.M.I. sînt constituite din subscripțiile și vărsămintele de capital ale țărilor membre, efectuate integral în momentul aderării lor, sub formă de aur, valute convertibile sau cele acceptate, precum și în drepturi speciale de tragere, completate cu împrumuturi sau vînzări de aur. Cota de participare este fixată de Consiliul guvernatorilor în funcție de venitul național, rezervele de aur și devize, volumul importului și exportului. Sumele stabilite se virează la depozitele F.M.I., 25% sub forma de aur și 75% în monedă națională. Cotele de participare se revizuiesc periodic, la fiecare cinci ani, în sensul majorării lor, în funcție de evoluția indicatorilor valorici menționați. Din anul 1970, F.M.I. a introdus un nou sissem de creare a lichidităților internaționale sub forma *drepturilor speciale de tragere* (v.).

FRACHT, act care însoțește un transport autorizat de bunuri materiale, de la furnizor spre cumpărător, avînd și rolul de document financiar-contabil, care atestă achitarea taxelor de transport. V. și *scrisoare de trăsură.*

Scanned with OKEN Scanner

FRANCO, modalitate utilizată în operaţiuni comerciale prin care se specifică plata cheltuielilor aferente unui bun economic pînă în momentul expedierii acestuia. Prin această uzanţă comercială, cheltuielile de încărcare, asigurare şi de transport pînă la un anumit loc, stabilit prin contractul de vînzare-cumpărare, se includ în preţul de vînzare al bunurilor respective. **F.** *cheu,* obligaţia vînzătorului de a pune la dispoziţia clientului bunurile cumpărate de acesta într-un anumit port şi la o anumită dată, stabilite prin contract, suportînd toată cheltuiala aferentă expedierii lor.

FUNCŢIE DE PRODUCŢIE, relaţia funcţională de natură cantitativă între intrările de factori de producţie şi ieşirile din procesul de producţie (producţia), bazate pe un raport tehnologic specific. Cu ajutorul **f. de p.** se evaluează eficienţa relativă a factorilor de producţie, contribuţia fiecăruia la creşterea producţiei, posibilităţile lor de substituire. Se utilizează pentru ramurile cu producţie omogenă, care presupun stabilitate în timp în ceea ce priveşte combinarea specifică a factorilor de producţie. **F. de p.** reprezintă un model de regresie şi a fost construită prima oară de Cobb şi Douglas (1929) şi are o largă aplicare practică. **F. de p.** Cobb-Douglas se prezintă sub următoarea formă:

$$Y = q\, L^{\alpha}\, K^{\beta}$$

unde Y = producţia; K = capitalul; L = factorul muncă, α şi β coeficienţi de elasticitate a producţiei în raport cu fiecare din factorii de producţie utilizaţi; q = o constantă specifică fiecărei economii naţionale. Între α şi β se manifestă următoarele relaţii: a) $\alpha + \beta = 1$, adică o creştere a producţiei proporţional cu totalul creşterii celor doi factori de producţie; b) $\alpha + \beta < 1$, adică eficienţa factorilor de producţie utilizaţi descreşte; c) $\alpha + \beta > 1$, adică eficienţa factorilor de producţie creşte. În cadrul acestor relaţii, progresul tehnic este considerat neutru, ceea ce contrazice realitatea economică. De aceea, în analiza substituirii factorilor de producţie trebuie să se ţină seama şi de progresul tehnic, **f. de p.** prezentîndu-se astfel: $Y = qL^{\alpha} \cdot K^{\beta} \cdot e^{\lambda t}$, unde t este timpul; λ = parametru ce reprezintă ritmul progresului tehnic; e = baza logaritmilor naturali. V. şi combinare a factorilor de producţie, substituire a factorilor de producţie.

Scanned with OKEN Scanner

FURNIZOR, persoană fizică sau juridică care livrează bunuri economice altor persoane. Deseori **f.** se identifică cu producătorul bunurilor economice. În activitatea de comerț exterior se întîlnesc: **f.** *interni*, care asigură mărfurile ce urmează a fi comercializate pe piața externă, fie pe baza unor contracte economice de livrare pentru export, fie pe baza contractelor de comision încheiate cu întreprinderile de comerț exterior; **f.** *externi*, care livrează mărfurile ce fac obiectul importului pe baza contractelor comerciale internaționale.

G

GAJ. 1. Bun mobil depus de către debitor la dispoziția creditorului, pe baza căruia se garantează plata la scadență a unei obligații. În condițiile în care debitorul nu plătește la timp obligația asumată, creditorul poate vinde bunul depus drept **g.** Din suma încasată, acesta își acoperă paguba înaintea altor creditori. 2. Contract de gaj prin care debitorul transferă creditorului său un bun mobil pentru garantarea acestei datorii.

GARANT, persoană fizică sau juridică care garantează personal sau cu bunuri ale sale obligații ale unui debitor față de creditor. **G.** răspunde de daunele la care poate fi expusă persoana garantată.

GARANȚIE, contract prin care o parte (garantul) garantează celeilalte părți (beneficiar) executarea unei obligații. **G.** dă dreptul creditorului ca în caz de neexecutare a obligației de către debitor să ceară să scoată la licitație bunurile sau hîrtiile de valoare, pentru ca din sumele încasate să se achite obligația față de creditorul respectiv. **G.** *bancară, girul* (v.) băncii pentru un client al său, care permite obținerea unui credit de la o altă persoană. Banca își asumă obligația ca, în caz de neplată la termen a creditului acordat, să restituie acest împrumut din resursele ei.

G.A.T.T., v. *Acordul General pentru Tarife și Comerț.*

GESTIUNE, ansamblu de operațiuni care asigură gospodărirea, administrarea, valorificarea etc. a patrimoniului unei unități economice, încredințat unei persoane numită

Scanned with OKEN Scanner

gestionar. Se referă la activităţile de primire, păstrare, minuire, eliberare, folosire a bunurilor date în administrare. Încredinţarea **g.** unei persoane se face printr-un contract în care se stipulează obligaţiile, atribuţiile şi garanţiile necesare, conform legii. Gestionarul răspunde material, disciplinar, convenţional civil sau, după caz, penal, pentru modul cum îşi desfăşoară activitatea de **g.**. Legea sancţionează **g.** *frauduloasă,* care constă în cauzarea cu rea credinţă a unei pagube altei persoane, cu ocazia administrării sau conservării bunurilor acesteia, săvîrşită de către persoane care au în grijă aceste bunuri.

GIR, operaţiune de transfer a unui titlu de credit (bilet la ordin, cambie, cec, tratã, conosament etc.), pe baza înscrierii pe versoul acesteia a dorinţei actualului titular de a-l transmite şi remite altei persoane, numită girator. Persoana care semnează transferul *(girantul)* îşi asumă obligaţia stingerii creanţei în caz că debitorul nu o execută la scadenţă. **G.** poate avea loc înainte, după acceptarea cambiei sau, în anumite condiţii, după scadenţă. V. şi *andosament.*

GIRANT, persoana care transferă titlul de credit unei alte persoane numite *giratar* (v.) prin andosarea (girarea) acestuia şi prin care îşi asumă răspunderea să execute plata acestuia în cazul în care debitorul nu achită obligaţia la scadenţă.

GIRATAR, persoană căreia i se transmite un titlu de credit de către *girant* (v.) prin gir şi care devine beneficiarul acestuia.

H

HEDGING, modalitate de contractare, utilizată în operaţiuni comerciale şi financiar-valutare internaţionale, privind riscurile ce pot rezulta din oscilaţiile preţurilor la bursele de mărfuri sau şi ale titlurilor de credit la bursele de valori, ori ale preţurilor practicate în comerţul exterior. **H.** protejează pe exportatori sau deţinătorii de creanţe.

HÎRTIE DE VALOARE, titluri de proprietate şi titlurile de credit (pe termen scurt şi lung, cu venit fix sau variabil), negociabile şi nenegociabile la bursă sau pe piaţa

Scanned with OKEN Scanner

capitalului. În cadrul **h.** de **v.** se includ cambia, acțiunea, obligațiunea, cecul, certificatul de depozit, bancnota etc. **H.** de **v.** este parte a capitalului fictiv, care atestă participarea la formarea unui capital sau la acordarea unui credit, posesorul acesteia avînd dreptul de a-și însuși *divedend* (v.) sau *dobînda (v.). V. și capital, titlu de credit, valori mobiliare.*

HÎRTIE MONEDĂ, instrument de schimb, mijloc legal de circulație și de plată. **H.m.** are curs forțat și se emite, de regulă, pentru acoperirea deficitelor bugetare. Apariția **h.m.** decurge din particularitățile funcției banilor ca mijloc de circulație (caracterul trecător al lor în mîinile participanților la schimb). Dacă **h.m.** este emisă în cantitățile cerute de procesul obiectiv al schimbului, ea își îndeplinește funcția la fel ca și banii cu valoare deplină. În situația în care este emisă și pusă în circulație o cantitate mai mare de **h.m.** acestea se depreciază și se creează premisele *inflației* (v). V. și *bani.*

HOLDING. 1) Societate care controlează, datorită participațiilor sale financiare, o grupă de întreprinderi de aceeași natură, legate între ele printr-un interes comun; situație oligopolistă de piață, **h.** avînd posibilitatea de a controla și direcționa activitatea mai multor societăți comerciale. 2 **H.** *trust* (trust de investiții), societate de plasament de fonduri, care are drept obiect gestiunea unui portofoliu de valori imobiliare.

IMPORT, totalitatea operațiilor cu caracter comercial prin care se aduc într-o țară bunuri sau servicii din alte țări contra plată. Din punct de vedere al obiectului, **i.** poate fi: a) **i.** *de mărfuri,* care constă în procurarea de pe piața externă a unor mărfuri; b) **i.** *invizibil,* care cuprinde diverse prestații de servicii de către persoane fizice sau juridice străine (transporturi internaționale, operațiuni de asigurare, asistență tehnică internațională, licențe și brevete, turism etc.). Din punctul de vedere al modalităților de efectuare, se disting: **i.** *directe,* consumatorii finali își procură mărfurile și serviciile necesare în mod nemijlocit, direct de la producătorii, respectiv prestatorii străini; b) **i.** *intermediate, indirecte,* procurarea mărfurilor și serviciilor din străinătate prin intermediul unor persoane fizice sau juridice naționale și sau străine specializate (agenți, case de comenzi etc.).

Scanned with OKEN Scanner

capitalului. În cadrul **h.** de **v.** se includ cambia, acțiunea, obligațiunea, cecul, certificatul de depozit, bancnota etc. **H.** de **v.** este parte a capitalului fictiv, care atestă participarea la formarea unui capital sau la acordarea unui credit, posesorul acesteia avînd dreptul de a-și însuși *divedend* (v.) sau *dobînda (v.). V. și capital, titlu de credit, valori mobiliare.*

HÎRTIE MONEDĂ, instrument de schimb, mijloc legal de circulație și de plată. **H.m.** are curs forțat și se emite, de regulă, pentru acoperirea deficitelor bugetare. Apariția **h.m.** decurge din particularitățile funcției banilor ca mijloc de circulație (caracterul trecător al lor în mîinile participanților la schimb). Dacă **h.m.** este emisă în cantitățile cerute de procesul obiectiv al schimbului, ea își îndeplinește funcția la fel ca și banii cu valoare deplină. În situația în care este emisă și pusă în circulație o cantitate mai mare de **h.m.** acestea se depreciază și se creează premisele *inflației* (v). V. și *bani.*

HOLDING. 1) Societate care controlează, datorită participațiilor sale financiare, o grupă de întreprinderi de aceeași natură, legate între ele printr-un interes comun; situație oligopolistă de piață, **h.** avînd posibilitatea de a controla și direcționa activitatea mai multor societăți comerciale. 2 **H.** *trust* (trust de investiții), societate de plasament de fonduri, care are drept obiect gestiunea unui portofoliu de valori imobiliare.

IMPORT, totalitatea operațiilor cu caracter comercial prin care se aduc într-o țară bunuri sau servicii din alte țări contra plată. Din punct de vedere al obiectului, **i.** poate fi: a) **i.** *de mărfuri,* care constă în procurarea de pe piața externă a unor mărfuri; b) **i.** *invizibil,* care cuprinde diverse prestații de servicii de către persoane fizice sau juridice străine (transporturi internaționale, operațiuni de asigurare, asistență tehnică internațională, licențe și brevete, turism etc.). Din punctul de vedere al modalităților de efectuare, se disting: **i.** *directe,* consumatorii finali își procură mărfurile și serviciile necesare în mod nemijlocit, direct de la producătorii, respectiv prestatorii străini; b) **i.** *intermediate, indirecte,* procurarea mărfurilor și serviciilor din străinătate prin intermediul unor persoane fizice sau juridice naționale și sau străine specializate (agenți, case de comenzi etc.).

Scanned with OKEN Scanner

IMPOZIT, plată bănească obligatorie făcută de persoane fizice sau juridice, fără contraprestaţie directă şi imediată, nerambursabilă. Obligaţia de plată decurge din lege şi are ca scop formarea veniturilor administraţiilor publice, centrale şi locale. **I.** constituie o pîrghie importantă de redistribuire a veniturilor în societate, constituind în acelaşi timp, aportul agenţilor economici la susţinerea cheltuielilor statului. După modul de percepere, **i.** sînt: **i.** *directe,* care se încasează nemijlocit de la persoane fizice sau juridice pentru veniturile sau bunurile impozitate şi **i.** *indirecte,* care se includ în preţul mărfurilor şi al serviciilor şi sînt suportate de consumatorii acestora. După natura obiectelor impozitate, **i.** se prezintă în mai multe forme: **p.** *pe venit,* care se calculează şi se percepe asupra veniturilor persoanelor fizice sau juridice. **I.** pe **v.** se realizează sub forma **i.** pe *salarii,* **i** pe *profit,* **i.** pe *beneficii,* **i.** pe *valoarea adăugată* ş.a.; **i.** *agricol,* care se percepe de la producătorii agricoli; **i.** pe *terenuri,* plătit de deţinătorii de terenuri în mediul urban; **i.** pe *clădiri,* care se plăteşte de persoane fizice sau juridice ce posedă clădiri în mediul urban sau rural; **i.** pe *servicii,* suportate de persoanele care obţin venituri din spectacole şi diverse prestaţii. În ţara noastră, **i.** pe **v.** sînt reglementate prin Legea privind impozitul pe profit, Legea salarizării etc.

IMPUNERE, acţiune a organelor financiare de aplicare a legislaţiei fiscale privind stabilirea, calcularea şi perceperea impozitelor, precum şi a înlesnirilor de plată. După modul de aplicare, **i.** este *normativă,* cînd calcularea impozitului se face pe baza unor norme medii de venituri stabilite prin lege; *progresivă,* impozitul se calculează prin aplicarea de cote progresive asupra veniturilor; *proporţională,* cînd impozitul rezultă din aplicarea unor cote progresive la venitul impozabil; *regresivă,* impozitul se stabileşte cu ajutorul unor cote regresive aplicate la venitul supus **i.**

INDEXARE, metodă de corelare a dinamicilor mai multor mărimi economice relative (indici), astfel încît tendinţa uneia să se reflecte şi în tendinţa celeilalte. Cel mai adesea, **i.** se foloseşte pentru a oglindi dinamica veniturilor din muncă, a salariilor în raport de evoluţia preţurilor, îndeosebi a celor de consum personal, respectiv pentru corelarea creşterii salariilor în funcţie de inflaţie (reflectată prin sporirea preţurilor). În toate ţările cu economie de piaţă, au fost adoptate legi prin care mărimea salariilor de bază creşte

Scanned with OKEN Scanner

automat, proporţional cu indicele creşterii preţurilor, indice devenit oficial, după ce a fost negociat între sindicate, patronat şi puterea de stat. Se foloseşte şi pentru analiza relaţiei dintre dinamica salariilor şi cea a productivităţii. Pe plan internaţional, **i.** are o anumită utilizare în urmărirea şi analiza corelaţiei preţurilor produselor de bază (exportate mai ales de ţările slab dezvoltate economic) cu cele ale produselor manufacturate (care fac obiectul exportului ţărilor avansate economic).

INDICATOR ECONOMIC, expresie numerică prin care se caracterizează latura cantitativă a fenomenelor şi proceselor economice, sociale, financiare, bancare etc., la un moment dat sau şi în dinamica lor, în condiţii de spaţiu şi de timp. **I.e.** se exprimă în mărime absolută, relativă sau medie şi reliefează nivelul, dinamica şi structura fenomenelor analizate, precum şi factorii care au influenţat evoluţia lor.

INDICE ECONOMIC, expresie numerică a cărei mărime rezultă din compararea a două niveluri diferite ce caracterizează un anumit fenomen economic, social etc. şi prin care se evidenţiază schimbarea medie a acestuia, în condiţii de timp şi spaţiu. **I.e.** se calculează prin raportarea mărimii (absolute, relative sau medii) a unui fenomen economic, din perioada curentă, la mărimea aceluiaşi fenomen, din perioada cu care se face comparaţia. De regulă, **i.e.** se exprimă în procente. După natura fenomenelor pe care le reliefează, **i.e.** pot fi ai costului, preţului, salariului, costului vieţii etc.

INFLAŢIE, dezechilibru structural al mecanismului economic, monetar şi financiar, care exprimă existenţa în circulaţie a unei mase monetare ce depăşeşte nevoile economiei, ceea ce conduce la deprecierea banilor şi la creşterea sensibilă, generalizată şi durabilă a preţurilor. Proces deosebit de complex, cu manifestări în timp şi spaţiu, extrem de variate şi în diversificare, **i.**, în condiţiile contemporane, se caracterizează prin: a) continuă să rămînă un proces obiectiv de depreciere a banilor neconvertibili în aur, de scădere a puterii lor de cumpărare în procesul de circulaţie (acest proces nu se identifică cu devalorizarea banilor prin măsurile adoptate de agenţii economici specializaţi); b) este o creştere generală şi durabilă a preţurilor, creştere care este însă diferenţiată pe categorii de mărfuri şi pe diferitele

Scanned with OKEN Scanner

pieţe, ceea ce înseamnă că procesul antrenează dezechilibre şi redistribuiri de venituri între ramuri economice şi socio-grupuri; c) exprimă un sens anume al evoluţiei masei monetare, adică sporirea mai rapidă a acesteia faţă de nevoile economiei, respectiv diminuarea ei mai lentă, comparativ cu cît ar cere legea circulaţiei băneşti; d) adînceşte dezechilibrele economice, orientează economiile populaţiei spre activităţi speculative aducătoare de profituri pe termen scurt, sustrăgîndu-le de la investiţiile în acele ramuri ce pot avea efecte benefice asupra cantităţii şi calităţii ofertei; e) reprezintă un proces structural macrosocial, efectele ei fiind dependente de sensurile evoluţiei **i.** (creştere, diminuare, stagnare). Adesea se pune la baza **i.** emisiunea excesivă de semne băneşti **(i.** *prin monedă);* alteori, se consideră că **i.** este generată de excesul de cerere solvabilă **(i.** *prin cerere);* insuficienţa producţiei (a ofertei) este apreciată, în alte condiţii, drept cauza principală a **i.**, respectiv acea sporire a salariilor care nu este însoţită de o creştere mai puternică a producţiei **(i.** *prin ofertă),* mulţi considerînd că această **i.** este singura reală; **i.** *prin costuri* este acea **i.** care este generată de creşterea salariilor într-o măsură mai mare decît cea a productivităţii, de creşterea preţurilor internaţionale la materiile prime şi la energie **(i.** de *import).* Indiferent de forma iniţială a **i.** şi de perioada manifestării ei, desfăşurarea **i.** nu poate fi explicată printr-o singură cauză. Dimpotrivă, **i.** are determinări multifactoriale care se referă atît la deficitele bugetare şi emisiunea de masă monetară pentru acoperirea lor, cît şi la ascuţirea unor contradicţii sociale, la lipsa de consens social, la tendinţa agenţilor economici de a-şi însuşi o cotă cît mai mare din venitul total; **i.** are atît cauze interne cît şi cauze externe (comerciale, valutare). În funcţie de condiţiile desfăşurării ei, **i.** se prezintă sub mai multe forme: **i.** *moderată,* cea care nu depăşeşte 3—5 procente şi care este însoţită de o creştere economică într-o măsură mai mare; **i.** *rapidă,* care atinge 10 procente şi este însoţită de creşteri economice mai reduse sau chiar de stagnări şi scăderi ale producţiei naţionale; **i.** *galopantă* sau *hiperinflaţia,* cînd ritmul mediu anual de creştere a preţurilor şi de reducere a puterii de cumpărare a banilor depăşeşte 10%, ajungînd la peste 100 la sută; **i.g.** antrenează dezechilibre generale în economia naţională cu efecte sociale dureroase pentru majoritatea populaţiei: descurajează investiţiile şi orientează resursele băneşti spre acţiuni speculative curente; redistribuie veniturile în favoarea unor agenţi economici puternici şi în

defavoarea celor relativ slabi, cu venituri fixe. Măsurile antiinflaţioniste îndreptate îndeosebi împotriva i. de mare amploare se grupează în *economice* (monetare, fiscale etc.) şi *neeconomice*. Politica antiinflaţionistă se duce prin măsuri monetare şi de credit (majorarea dobînzilor, sporirea rezervelor obligatorii, contingentarea creditului, reducerea masei monetare) şi prin măsuri fiscale (majorarea impozitelor, reducerea cheltuielilor guvernamentale, realizarea unor excedente în bugetul statului etc.). Principalele măsuri antiinflationiste de natură noneconomică sînt cele care privesc politicile de protecţie socială. V. şi *bani, politică socială, preţ*.

INOVAŢIE, realizare de natură tehnică, tehnologică sau organizatorică ce constituie o noutate pentru întreprindere, firmă etc. **I.** contribuie la perfecţionarea procesului de muncă, prin folosirea sau adaptarea unor mijloace tehnice, modalităţi tehnologice ori a unor principii de organizare şi conducere. V. şi *invenţie*.

INSOLVABILITATE, neputinţa debitorului de a stinge la scadenţă o anumită obligaţie faţă de creditor. **I.** este declarată, pe cale juridică, la cererea creditorului.

INTEGRARE ECONOMICĂ, proces complex de accentuare a interdependenţelor dintre ramurile economiei naţionale şi dintre economiile diferitelor ţări, caracteristic economiei contemporane. La baza **i.e.** se află adîncirea *diviziunii muncii* (v.) interne şi mondiale şi accelerarea progresului ştiinţifico-tehnic. Pe plan intern, **i.e.** constă din intensificarea legăturilor dintre unităţi din aceeaşi ramură sau din ramuri diferite de producţie. **I.e.** se realizează în diverse forme: **i.e.** *orizontală*, în care sînt cuprinse unităţi cu acelaşi profil sau a căror activitate este complementară; **i.e.** *verticală*, care cuprinde unităţi din diferite ramuri a căror activitate constituie verigi succesive în circuitul economic al procesului-producţie, prelucrare stocare, distribuţie etc. Pe plan extern, **i.e.** se concretizează în crearea de grupări regionale, subregionale, zonale etc. cu caracter economic, în scopul dezvoltării colaborării economice şi tehnico-ştiinţifice dintre statele membre. Una din cele mai reprezentative grupări de acest gen este *Comunitatea Economică Europeană* (C.E.E.). O formă a **i.e.** este *integrarea agroindustrială*. **I.a.**, proces de intensificare a legăturilor de cooperare dintre unităţile agricole şi industriale în scopul eliminării verigilor

Scanned with OKEN Scanner

intermedifre inutile şi a sporirii eficienţei economice a activităţii de producere şi realizare a produselor agroalimentare. Uneori procesul de **i.a.** cuprinde şi unităţi de comercializare. **I.a.** vizează operaţiuni de aprovizionare, producere prelucrare, depozitare, distribuţie, comercializare, service, marketing etc., care definesc sistemul agroalimentar. Ea se realizează prin crearea de complexe sau combinate agroindustriale sau societăţi comerciale, care grupează unităţi al căror profil reprezintă diverse verigi ale circuitului produsului agroalimentar. Exemplu, combinate de creştere şi îngrăşare a animalelor care integrează fabrici de furaje combinate, unităţi de prelucrare industrială, magazine de desfacere unităţi de cercetare şi proiectare etc., sau combinate viticole care cuprind şi activităţi de vinificaţie. V. şi *agrobusiness*.

INVENŢIE, creaţie ştiinţifică sau tehnică, aplicată în domeniul vieţii sociale (economie, cultură, sănătate, apărare etc.), concretizată într-o noutate tehnică, tehnologică sau producere de noi bunuri economice, care prin însuşirile lor constructive şi economice se deosebesc esenţial de cele existente şi care nu au mai fost brevetate sau făcute public în ţară sau străinătate. Recunoaşterea paternităţii **i.**, ca şi drepturile generate de aceasta, se face prin brevetare. V. şi *licenţă*.

INVESTIŢIE, plasarea unei părţi a economiilor deţinute de persoane fizice sau juridice în vederea creării şi achiziţionării de noi echipamente de producţie, perfecţionării celor existente, creşterii stocului de capital, construirii de locuinţe proprietate personală, cumpărării unor suprafeţe de teren, achiziţionării de titluri de valoare etc., menite să asigure dezvoltarea şi desfăşurarea mai bună a activităţii economice, financiare, bancare, culturale etc. În sens restrîns, **i.** constă din adaosul la capitalul sau la patrimoniul personal existent, rezultat din folosirea unei părţi a economiilor obţinute din activitatea perioadei respective, indiferent dacă se referă la capitalul fix, circulant, lichid sau la bunurile aflate în posesiunea menajelor. În sens larg, **i.** reprezintă cumpărarea unui bun economic nou sau vechi, ori a hîrtiilor de valoare de către o persoană fizică sau juridică. Sînt considerate **i.** şi cheltuielile privind exploatarea, prospectarea, cercetarea ştiinţifică, proiectarea, împăduririle, plantaţiile, îmbunătăţirile funciare, demontarea, transportul şi remontarea echipamentelor de producţie şi alte lucrări. După

Scanned with OKEN Scanner

modul de formare a capitalului, **i.** se împart în: a) **i.** *netă*, parte a profitului sau venitului economisit destinată numai sporirii volumului capitalului fix şi al stocurilor de capital, fiind deci sursa formării nete a capitalului şi b) **i.** *brută* constituită din investiţia netă şi amortizarea capitalului fix, fiind sursa formării brute a capitalului, adică a sporirii dimensiunilor capitalului fix şi ale stocului de capital, precum şi a refacerii şi înlocuirii capitalului fix consumat. Luarea unei decizii de **i.** se fundamentează pe *studii de oportunitate financiară*, prin care se stabilesc o serie de indicatori cum sînt: rata rentabilităţii **i.**, *rata rentabilităţii minime*, *perioada de rambursare*. **R.r.i.** se determină fie pe baza principiului dobînzii compuse, fie al actualizării. În prima situaţie aceasta se calculează prin relaţia $S_n = S_o(1+d)^n$, unde S_n = suma ce poate fi obţinută după n ani; S_o = suma plasată în perioada curentă, cu dobîndă compusă la preţul d; în a doua situaţie se determină prin relaţia

$$S_0 = \frac{S_n}{(1+d)^n},$$

din care rezultă mărimea actuală (S_o) a unei sume băneşti ce nu era disponibilă în perioada iniţială (t_o). **R.r.m.** reprezintă plafonul minim stabilit, de regulă la un prag ridicat, pe care investitorul aşteaptă să-l obţină şi care motivează **i.** Perioada de **r.**, durata în timp în care va avea loc rambursarea costului iniţial al **i.**, ce urmează a fi executată, investitorul acceptînd pe cea mai scurtă. Analiza oportunităţii financiare este completată cu studii de natură psihologică, sociologică şi economică (gradul de acoperire a **i.** cu fonduri proprii etc.), cu consideraţii de interes colectiv etc. Adoptarea unei decizii de **i.** presupune ca aceasta să aducă satisfacţie investitorului, dar şi prestigiu şi securitate întregii colectivităţi.

INVESTIŢIE DE PORTOFOLIU, procesul de plasare a acumulărilor (economiilor băneşti) ale unui agent economic în scopul obţinerii unui cîştig maxim cu riscuri minime. Principalele alternative ale **i.** de **p.** ordonate crescător, în raport cu mărimea cîştigului potenţial, sînt: *balanţe lichide* (numerar, depozite la vedere şi eventual, depozite la termen); *hîrtii de valoare* cu *venit fix* (obligatoriu); *hîrtii de valoare* cu *venit variabil* (acţiuni). Pentru a re-

Scanned with OKEN Scanner

compensa asumarea riscului, cîştigul potenţial este în principiu direct proporţional cu gradul de risc. Din punct de vedere teoretic, identificarea structurii **i. de p.** reprezintă o problemă de maximizare a cîştigului potenţial în condiţiile unui nivel dat al gradului de risc.

IPOTECĂ, dreptul creditorului de a dispune asupra bunurilor imobiliare (terenuri, clădiri etc.), uneori şi mobile, proprietate a debitorului, ca garanţie asupra stingerii la scadenţă a unei datorii. Comparativ cu *girul* (v.), în perioada ipotecării debitorul nu-şi pierde dreptul de proprietate asupra bunului ipotecat. În cazul în care obligaţia nu se stinge la scadenţă, potrivit condiţiilor stipulate în contractul de **i.**, creditorul poate deveni proprietarul bunului respectiv sau deschide pe cale judiciară procedură de execuţie silită, urmînd ca din suma obţinută la licitaţia publică să-şi recupereze, cu prioritate, faţă de alţi creditori, suma împrumutului acordat pe **i.**

Î

ÎMPRUMUT, v. *credit.*

ÎNCHIRIERE, dare în folosinţă temporară a unui bun (teren, locuinţă, autoturism etc.) unei anumite persoane fizice sau juridice, în schimbul unei sume de bani. În ţara noastră, Legea privind constituirea regiilor autonome reglementează închirierea obiectului proprietăţii de stat. V. şi *concesiune, locaţie în gestiune, arendare.*

ÎNSCRIS, document, act emis de o persoană fizică, juridică sau de puterea publică, prin care se confirmă dreptul de creanţă asupra unor bunuri economice sau sume băneşti. V. *titlu de credit, efect comercial.*

ÎNTREPRINDERE, unitate economică care se concretizează prin genul său specific de activitate, prin aceea că îşi manifestă funcţionalitatea prin organizarea tehnologică specifică, prin capacitatea ei de a produce anumite bunuri, prin conducerea şi gestiunea economică unică, ca şi prin unitatea sa financiară. Fiind o unitate multifuncţională şi desfăşurîndu-şi activitatea într-un mediu deosebit de complex, **î.** este obligată să asigure coerenţa deciziilor sale pri-

Scanned with OKEN Scanner

vitoare la piaţa bunurilor materiale şi a serviciilor de consum personal, la piaţa capitalurilor, la piaţa muncii, ca şi la organizarea sa internă. Luarea unei decizii la nivelul **î.** este condiţionată de concurenţa altor **î.** De asemenea, **î.** trebuie să ţină seama de restricţiile fiscale şi legale pe care i le impune statul. Legislaţia socială joacă, de asemenea, un rol important în activitatea unei **î. I.** se raportează şi la forţa de presiune a sindicatelor. Are loc o concentrare economică, care ar putea fi caracterizată ca o diminuare a numărului **î.** şi o sporire a puterii economice a fiecăreia dintre ele. Concentrarea economică se realizează, în primul rînd, prin folosirea unei părţi a profitului pentru dezvoltare, prin emisiunea sau vinderea de noi acţiuni către vechii acţionari. Sporirea dimensiunilor unei **î.** se poate realiza şi prin fuziuni, prin achiziţionarea unor **î.** mai mici sau mai slabe de către cele puternice. Dintre formele de concentrare trei sînt principale: *concentrarea orizontală* generează noi stabilimente ale **î.** ce fabrică acelaşi produs şi vizează o specializare în termeni tehnologici; *concentrarea verticală* este aceea care reuneşte **î.** complementare, ajungîndu-se în situaţia ca unitatea să devină un întreg circuit economic, de la aprovizionarea cu materii prime pînă la controlul pieţelor de desfacere; *concentrarea prin conglomerat* înseamnă o regrupare a unor activităţi care tehnic sînt independente, dar sînt legate între ele, mai ales financiar, în sensul că riscurile sînt repartizate asupra mai multor sectoare. În funcţie de mărimea factorilor de producţie folosiţi şi, mai ales, de dimensiunile rezultatelor economico-financiare, **î.** pot fi mici, mijlocii şi mari. În continuarea formelor de proprietate, **î.** se împart în particular-individuale, individual-asociative, private, privat-asociative, publice şi mixte. **I.** *individuală* este acea unitate producătoare al cărui patrimoniu aparţine unei singure persoane şi care foloseşte direct factorii săi de producţie. Proprietarul conduce direct activitatea **î.** Cea mai cunoscută unitate de producţie individual-asociativă este *cooperativa* (v.). **I.** *privată* (de familie, persoană fizică) se caracterizează prin aceea că proprietarul privat individual angajează salariaţi, care utilizează direct factorii de producţie. Conducerea unei asemenea **I.** este realizată de proprietar sau prin reprezentanţii săi specializaţi, denumiţi manageri. **I.** *privat-asociativă* şi *individual-asociativă* sînt persoane juridice şi se prezintă sub forma *societăţilor comerciale* (v.). **I.** *publică* se caracterizează prin faptul că resursele ei aparţin integral sau în majoritate statului central, ca şi unor administraţii publice locale.

Scanned with OKEN Scanner

ÎNTREPRINZATOR. 1. În sens generic, o persoană fizică sau juridică care dă dovadă de inițiativă, de operativitate, capacitate organizatorică în abordarea unei acțiuni sociale, într-o profesie oarecare. 2. În sensul economiei de piață, persoană ce inițiază individual sau în asociere o afacere, o întreprindere, care investește capital și acționează în industrie, agricultură, transporturi, comerț, servicii etc. El poate utiliza numai capital propriu și sau capital împrumutat. În primul caz, întregul cîștig revine î., în cel de al doilea, el împarte cîștigul cu bancherul, căruia îi revine dobînda. În fond, î. este acela care pune în mișcare capitalul inactiv, care își asumă riscul unei afaceri și conduce în așa fel întreprinderea încît să obțină maximum de profit. V. și *abilitate a întreprinzătorului, întreprindere, manager, proprietar.*

ÎNVIORARE, fază a ciclului decenal caracterizat prin revigorarea procesului investițional, stimularea cererii de bunuri economice și de resurse de muncă, creșterea producției, a veniturilor și nivelului de trai etc. În cadrul î. se creează condiții de trecere la *expansiune* (v.). V. *ciclicitate a dezvoltării economice.*

J

JOC DE BURSĂ, operațiune desfășurată la bursa de mărfuri sau de valori, prin care se urmărește obținerea unui cîștig, rezultat din diferența dintre cursul (prețul) hîrtiilor de valoare sau al bunurilor materiale din momentul cumpărării și cel realizat în momentul vînzării lor. Pentru efectuarea acestei operațiuni, jucătorul de bursă nu dispune de hîrtiile de valoare sau bunurile respective și nici de suma acestora pentru a le achita; acesta mizează doar pe diferența de curs, care o dorește pozitivă, ce se poate realiza în momentul închiderii **j.** la **b.** În caz că această diferență este negativă *(á la baisse),* jucătorul de bursă va plăti diferența de curs (preț) și va încasa această diferență, dacă este pozitivă (à la hausse).

Scanned with OKEN Scanner

L

LEASING, operaţiune de finanţare indirectă a investiţiilor, care constă din închirirea de către agenţi economici, pe bază de contract, a unor echipamente de producţie (utilaje, maşini etc.) ce se află în proprietatea unor societăţi specializate, în schimbul unei chirii. Nivelul chiriei se stabileşte în aşa fel încît să asigure recuperarea preţului de achiziţionare a echipamentelor de producţie respective, dobînda la capitalul investit şi profitul societăţii de l. Operaţiunile de l. au un rol important în extinderea utilizării tehnicii şi tehnologiilor moderne, cu eforturi financiare relativ mai reduse din partea utilizatorilor; permit evitarea uzurii morale a capitalului fix. Contractul de l. se încheie pe o perioadă de 2—5 ani, la expirarea lui, unitatea beneficiară poate să aleagă una din următoarele posibilităţi: să reînnoiască contractul de închiriere, să-l rezilieze prin înapoierea echipamentelor de producţie închiriate sau să le cumpere.

LEGE ECONOMICĂ, expresie a relaţiilor esenţiale constante şi necesare, cauzale şi/sau funcţionale între diferitele acte economice sau între laturile acestora, care se caracterizează prin repetabilitate şi relativă stabilitate. În condiţiile economiei de piaţă, legile economice sînt cunoscute şi prin termenul de regularităţi ale pieţei. Caracterul necesar al legilor economice nu intră în contradicţie cu libertatea indivizilor. Astfel, în prezenţa statornicirii anumitor condiţii, acţionează o lege economică sau alta. Aceasta nu înseamnă însă că indivizii sînt obligaţi să se raporteze la legea economică respectivă; ea nu obligă pe nimeni, ci îi orientează pe toţi. De pildă, indivizii trebuie să se raporteze la legea cererii şi ofertei, aşa cum li se înfăţişează ea la piaţă, dar ei nu sînt forţaţi să vîndă bunurile lor economice sau să cumpere bunurile oferite de alţi producători, dacă nu obţin un anumit avantaj din actul liber al vînzării-cumpărării. În raport cu anumite criterii, legile economice sînt structurate în mai multe categorii. După criteriul modului lor de descoperire, în *legi abstracte* (formulate prin metode ştiinţifice de investigare) şi *legi empirice* (formulate pe baza experienţei şi a cunoaşterii empirice). După durata de manifestare, se disting *legi generale,* care acţionează pe tot parcursul vieţii social-economice şi *legi specifice,* care acţionează numai în cadrul anumitor perioade istorice ale unei

Scanned with OKEN Scanner

economii naţionale. Prin esenţa lor, legile economice nu se contrapun şi nici nu limitează iniţiativa oamenilor. Importanţa lor constă în aceea că raportarea indivizilor la exigenţele lor este o condiţie a desfăşurării unei actvităţi economice utile şi eficiente, respectîndu-se reglementările juridice adoptate democratic.

LEGISLAŢIE ECONOMICĂ, ansamblul normelor juridice, consfinţite prin legi, hotărîri, decizii etc., prin care se reglementează, pe baza drepturilor de proprietate, structurile organizatorice şi funcţionale ale economiei, precum şi relaţiile dintre agenţii economici cu privire la raporturile dintre producători şi consumatori, dintre vînzători şi cumpărători, dintre debitori şi creditori etc. pe linia producţiei, circulaţiei, repartiţiei şi consumului. În condiţiile economiei de piaţă, Codul comercial constituie cadrul juridic fundamental al desfăşurării vieţii economice.

LIBERALIZARE A PREŢURILOR, proces de formare a preţurilor în condiţiile mecanismului concurenţial de piaţă, neîngrădit prin nici o restricţie cu caracter de monopol. **L.p.** nu înseamnă «libera» creştere a preţului, ci asigurarea cadrului pentru ca acestea să reflecteze raporturile reale dintre eforturile făcute de producători şi utilitatea bunurilor economice acordată de consumatori, să asigure, pe lîngă recompensarea factorilor de producţie consumaţi, un profit normal.

LIBERTATE ECONOMICĂ, principiu fundamental al economiei de piaţă în virtutea căruia oamenii sînt liberi să desfăşoare orice activitate economică, în limitele îngăduite de normele de ordine publică şi de regulile de convieţuire socială. Începînd cu Declaraţia drepturilor omului şi cetăţeanului, proprietatea şi **l.e.** au fost ridicate la înălţimea drepturilor naturale şi imprescriptibile în toate documentele fundamentale ale ţărilor democratice. Latură esenţială a libertăţii, în general, **l.e.** se concretizează în: libera iniţiativă de a fi întreprinzător individual; libera alegere a profesiei şi locului de muncă; dreptul de a se angaja prin contract sau prin convenţie în acte de schimb; libertatea de a se asocia benevol în diferite afaceri colective. **L.e.** postulează dreptul de proprietate în toate formele de manifestare a *subiectului proprietăţii* (v.) şi în toate elementele structurale ale raportului economic de proprietate. V. şi *proprietate*.

LIBERĂ INIȚIATIVĂ, modalitate specifică de manifestare a *libertății economice* (v.) bazată pe dreptul de proprietate, care se concretizează în capacitatea agenților economici de a lua pe cont propriu o anumită afacere, de a dezvolta, menține sau restrînge acțiunile lor, de a se manifesta ca întreprinzători, de a se angaja în mod liber în acte de schimb, în asociații sau societăți cu caracter lucrativ.

LICENȚĂ. 1) În domeniul folosirii rezultatelor cercetării în producție reprezintă contractul prin care posesorul unui brevet de invenție, al unei mărci de fabrică sau de comerț acordă dreptul altei persoane fizice, juridice sau statului, în schimbul unei sume de bani, de a folosi integral sau parțial, de a valorifica în mod liber sau limitat brevetul său. 2) În domeniul comerțului, o autorizație specială eliberată, în anumite condiții,,de organele competente, prin care se acordă unei persoane fizice sau juridice dreptul de a importa, exporta sau a tranzita anumite mărfuri. **L.** se eliberează pe un termen fix, indicîndu-se țara de origine a mărfii și țara de destinație, precum și cantitatea și prețul ei.

LICHIDITATE 1. **L.** *monetară,* capacitatea unei unități economice de a transforma imediat sau într-un anumit interval de timp, fără pierderi, mijloacele materiale și sau creanțele de care dispune în mijloace lichide de plată, în bani de cont și în bani numerar. 2. **L.** *bancară,* capacitatea băncii sau altei instituții asimilate ei de a efectua în orice moment plățile prin virament (în și din conturile titularilor) sau în numerar la solicitarea titularilor deponenți. 3. **L.** *financiară,* expresia calității activității economice, manifestată prin capacitatea unității de a onora plățile la termen; ea se măsoară prin coeficientul de **l.f.** (raportul dintre disponibilitățile bănești, proprii și împrumutate și plățile exigibile, cu scadență imediată). 4. **L.** *patrimonială,* raport între componentele patrimoniale active (disponibil în cont la bancă, în casă, titluri de credit, obligațiuni, acțiuni ale diferitelor societăți, recipise-warant, debitori solvabili, materii prime, produse finite vandabile etc.) și elemente patrimoniale pasive pe termen scurt (credite bancare, furnizori, salarii, impozite etc.). V. *agregat monetar, bani, disponibilități bănești.*

Scanned with OKEN Scanner

LICHIDITATE INTERNAȚIONALĂ, mijloacele de plată utilizate în relațiile economice internaționale, aflate la dispoziția guvernelor și a altor deținători publici și sau particulari. Instrumentele de plată la care pot apela statele sînt diverse: rezervele de aur și devize; creditele acordate de F.M.I.; disponibilitățile de valute convertibile rezultate din acordurile de *swap* (v.); D.S.T.; împrumuturile interguvernamentale; împrumuturile acordate în cadrul diferitelor organizații internaționale care au și funcții valutare.

LICITAȚIE. 1) Modalitate de vînzare-cumpărare a unor bunuri economice, de construire a unor obiective economice și sociale, de executare a unor lucrări de construcții de drumuri, poduri, porturi de asistență tehnică etc. Pe baza ofertelor primite se alege cea mai avantajoasă, încheindu-se contractul de livrare, de construcție sau de prestare de servicii. 2) Modalitate de vînzare publică a unor bunuri (opere de artă și alte obiecte de colecție, blănuri etc.) și care intră în proprietatea cumpărătorului, care oferă și plătește prețul cel mai ridicat. 3) Modalitate de vînzare publică a bunurilor unui debitor falit ce nu-și poate achita datoriile la scadență; constituie o procedură de executare silită în scopul acoperirii totale sau parțiale, prin echivalent bănesc, a creanțelor valorificate de creditor. V. și *faliment*.

LOCAȚIE DE GESTIUNE, modalitate prin care se transferă de către o persoană (locatorul) unei alte persoane (locatarul) posesia, folosința și exploatarea unor clădiri, terenuri sau bunuri. Spre deosebire de *închiriere* (v.), relația între locatorul și locatarul gestiunii este mai funcțională, mai complexă. Ea presupune prestații și angajări reciproce, astfel ca întreaga activitate a unității din care o parte este dată în l. de g. să aibă de cîștigat. În țara noastră, l. de g. este reglementată prin Legea 15/1990, ca modalitatea cea mai flexibilă și cea mai simplă de atragere a unor manageri privați sau gestionari — individual sau colectiv —, specialiști în turismul sau comerțul de stat, spre folosul clientelei, al societății comerciale și al întreprinzătorului — locatar însuși.

LOMBARD, împrumut bancar garantat cu *hîrtii de valoare* (v.) îndeosebi rente de stat sau bunuri de valoare depuse în *gaj* (v.). Posesorii titlurilor de credit respective le

pot negocia la bursă, băncile încasînd o *taxă* de l. mai mare decît *taxa scontului* (v.). Instituţia care desfăşoară operaţiuni de l. se mai numeşte şi «casă de amanet», care emite *bilete* de l. persoanei care garantează împrumutul acordat. V. şi *scont*.

M

MACROECONOMIE, nivel de structurare economică, reprezentată de ansamblul formelor de economie, desfăşurate în unitatea şi interdependenţa lor — la nivelul unităţilor, ramurilor şi zonelor teritoriale — agregate pe plan orizontal şi vertical în cadrul unui anumit teritoriu naţional. Economia naţională sau **m.** constă din sistemul activităţilor economico-sociale, istoriceşte constituit, care exprimă conţinutul şi sensul economiei din punct de vedere al intereselor naţional-statale. Ea reprezintă cadrul optim de utilizare a resurselor economice în vederea satisfacerii cît mai bune a nevoilor oamenilor. Între coordonatele de bază ale economiei naţionale, un rol de seamă revine populaţiei şi teritoriului naţional, care include şi resursele naturale. În lumea contemporană, activitatea economică se desfăşoară într-o mare diversitate de condiţii naţional-statale. Populaţia globului este grupată în aproape 200 de ţări şi teritorii independente. Fiecare dintre acestea se deosebesc de toate celelalte prin: dimensiunea suprafeţei, numărul populaţiei, condiţiile pedoclimatice, bogăţiile solului şi subsolului, forme de organizare social-statală, nivelul dezvoltării, structurile economice ale acesteia etc.

MANAGEMENT, ştiinţa conducerii şi conducerea ştiinţifică la nivel microeconomic, arta organizării şi conducerii unei întreprinderi, firme, companii etc. **M.** are drept obiectiv fundamental creşterea gradului de competitivitate a agenţilor economici în confruntarea lor concurenţială cu alţi agenţi, sporirea profitului. Pe baza studierii fenomenelor şi proceselor microeconomice, **m.** fundamentează strategia dezvoltării unităţilor lucrative. În sfera **m.** sînt cuprinse probleme multiple ce fac obiectul de studiu al mai multor ştiinţe sau discipline ştiinţifice (teorie economică, conducere, organizare şi planificare, economiile de ramură, contabilitate, finanţe, informatica, sociologia şi psihologia organizaţională etc.), pe care le abordează în strînsă legătură cu cele

Scanned with OKEN Scanner

ale conducerii ştiinţifice, într-o optică pragmatică. Studiile de **m.** stau la baza formării şi perfecţionării profesiei de *manager* (v.) sau de conducător, administrator modern.

MANAGER, specialist de înaltă pregătire care, pe baza hotărîrilor Consiliului de administraţie, ale proprietarului sau, *întreprinzătorului* (v.) şi, în interesul firmei, ia decizii privind activitatea economică a întreprinderii, firmei, folosindu-se în acest scop de tehnicile şi modelele de management (v.). **M.** exercită atribuţii şi sarcini care privesc întregul ciclu de conducere, activitatea generală a unităţii economice, deciziile sale influenţînd direct acţiunile şi comportamentul salariaţilor. V. şi *întreprinzător.*

MANDAT, document, împuternicire scrisă dată de o persoană, numită *mandant,* altei persoane numită *mandatar,* prin care se stipulează condiţii de reprezentare în numele şi în interesul acesteia, privind administrarea anumitor bunuri, gestionarea sau practicarea unor activităţi economice, efectuarea unor operaţiuni etc., în schimbul unei remuneraţii.

MARCĂ A FABRICII, semn distinctiv specific unei întreprinderi, firme etc., constituit din cuvinte, litere, cifre, reprezentări grafice etc. prin care se individualizează şi se diferenţiază produsele, lucrările sau serviciile lor de cele identice sau similare cu ale altor firme din ţară sau străinătate. **M.f.** stimulează îmbunătăţirea permanentă a bunurilor economice respective şi garantează consumatorului parametrii calitativi minimi prevăzuţi în certificatul de marcă şi care sînt aliniate la tehnica sau tehnologia mondială. **M.f.** se protejează prin înregistrarea ei la organul de stat competent, nici o altă persoană fizică sau juridică nemaiputînd folosi semnul distinctiv respectiv şi nici măcar unul asemănător.

MARFĂ, *bun* (v.) rezultat dintr-o activitate economică destinat satisfacerii unor nevoi ale altor persoane decît ale producătorilor, precum şi titlurile de valoare supuse tranzacţiilor de vînzare-cumpărare. **M.** reprezintă unitatea dintre *utilitate* (v.), verificată şi confirmată de consumatori şi *valoarea de schimb.* În structura bunurilor marfare se includ: factorii de producţie, materiali şi umani, bunurile corporale de consum personal şi de producţie, serviciile de consum, banii, hîrtiile de valoare etc. Principalele grupe de

Scanned with OKEN Scanner

m. sînt: **m.** *corporale, de consum personal curent* (alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, bunuri de igienă personală etc.); **m.** *corporale de consum îndelungat* (mobilă, frigider, radio, televizor etc.); **m.** *incorporale de consum personal* (servicii de televiziune, de telefoane, de poștă etc.); **m.** *incorporabile de consum social* (serviciile de instrucție în școlile particulare, de salubritate etc.); **m.** *capital* (mașini, utilaje, instalații etc.); **m.** *resurse naturale* (pămînt, subsolul unei suprafețe de teren etc.); **m.** *muncă;* **m.** *corporabile și incorporabile rezultate ale cercetării științifice* (cărți, brevete, programe de calculator, marca fabricii etc.); **m.** *servicii manageriale* (de marketing, de manegemet, în general de consulting); **m.** *monedă* și hîrtie de *valoare.* V. și *bun, valoare.*

MARKETING. 1. Ansamblul activităților practice, metodelor, tehnicilor de investigare și instrumentarului de analiză adecvat, în cadrul căruia se materializează o concepție modernă asupra orientării, organizării și utilizării factorilor de producție de către agenții economici, pentru satisfacerea cerințelor pieții cu bunuri materiale și servicii în vederea obținerii profitului ridicat de către întreprinzători. În locul viziunii «a vinde ceea ce s-a produs», **m.** a introdus concepția de «a produce ceea ce se poate vinde cu costuri cît mai reduse». Pentru realizarea în practică a **m.**, orice activitate economică trebuie să aibă ca punct de plecare studierea complexă a cererii și ofertei pe piață. Finalizarea acestei activități cuprinde, pe lîngă vînzarea produselor, și urmărirea comportării bunurilor economice în consum, cunoașterea nivelului de satifacere a cerințelor pieței, piața devenind astfel elementul principal de referință pentru desfășurarea activității de **m.** Aria principalelor activități de **m.** include: prospectarea riguroasă a pieței, identificarea și orientarea cererii și preferințele agenților economici și producerea, numai pe această bază, a bunurilor materiale și a serviciilor; proiectarea în această viziune a viitorului produs (sau a gamei de produse) destinat satisfacerii cerințelor pieței; introducerea produsului în fabricație de serie pe baza concluziilor obținute în urma testării produsului; pregătirea pieței pentru acceptarea produsului, lansarea lui pe piață și menținerea atenției cumpărătorilor asupra produsului respectiv; stabilirea canalelor de distribuție optimă, a formelor și metodelor de tehnologie modernă a circulației produselor, astfel încît cumpărătorul să le poată găsi la locul și timpul potrivit în cantități și la prețul rezultat din confruntarea ce-

Scanned with OKEN Scanner

rerii cu oferta pe piață; urmărirea comportării produsului la consumator; asocierea vînzării produselor cu organizarea prestărilor de serviciu în favoarea consumatorilor, inclusiv în procesul utilizării acestora. Importanța deosebită a **m.** a dus la organizarea în cadrul marilor firme a compartimentelor de **m.**, care exercită funcții integratoare în procesul conducerii macroeconomice. 2. Concepția modernă, bazată pe utilizarea unor metode științifice, cu privire la organizarea și desfășurarea activităților economice potrivit cerințelor prezente și viitoare ale pieței, competenței și concurenței în scopul satisfacerii exigențelor consumatorilor și al stimulării producătorului prin utilizarea unor metode științifice. 3. Disciplină de învățămînt avînd ca obiect studierea gîndirii teoretice, activităților, metodelor și tehnicilor specifice domeniului. Disciplina de **m.** se studiază în țara noastră în învățămîntul superior economic și tehnic, precum și în compartimentele specializate ale principalilor agenți economici. V. și *cerere, management, ofertă, piață.*

MECANISM AL BURSEI, v. *bursă.*

MECANISM AL ECONOMIEI DE PIAȚĂ, mod specific de realizare a raporturilor, legăturilor sau corelațiilor dintre activitățile desfășurate în vederea satisfacerii nevoilor umane și resurselor solicitate în acest scop, respectiv de modificare a acestor raporturi pe baza schimbărilor ce survin atît în existența socială, cît și în volumul, structura, calitatea și dinamica resurselor. **M.e.** de **p.** pune în evidență modul în care are loc evoluția, realizarea vieții economice prin conexiunea reciprocă a elemntelor ei structurale, prin schimbarea pozițiilor acestora și a modificării raporturilor de dependență dintre ele, pe baza disponibilităților și favorabilităților pieței. **M.** al **e.** de **p.** surprinde mijloacele și metodele de antrenare a resurselor limitate, ca și pîrghiile de susținere a activităților prin care economia în ansamblul ei și fiecare verigă autonomă a acesteia sînt puse în mișcare cu raționalitate și eficiență economică. Ca mecanism liber, spontan al acțiunii economice, **m.e.** de **p.** se caracterizează prin următoarele: libera inițiativă a agenților economici, pe baza proprietății private și în condițiile legii, este cea care asigură echilibrul relativ dinamic dintre resursele limitate și nevoile umane nelimitate; fiecare agent economic agregat (producătorii, consumatorii, băncile dintr-o economie națională etc.) și fiecare agent economic individual, fiecare subiect al proprietății își apără interesele cu forțele lui economi-

Scanned with OKEN Scanner

ce; schimburile de bunuri materiale şi de servicii, de factori de producţie şi de bunuri de consum personal se desfăşoară pe bază de criterii economice, mobilul acestora fiind profitul obţinut în condiţii de concurenţă loială; echilibrul dintre producţie şi consum se asigură cu ajutorul pîrghiilor economice, pe baza legii cererii şi ofertei, a mecanismului preţurilor; statul democrat de drept, ca agent economic autonom, are un rol notabil şi prin politica sa economică. **M.e. de p.** îmbină, în maniera specifică şi în proporţii diferite, mai multe submecanisme, cel al pieţei şi al planificării ocupînd locuri principale. În condiţiile economiei de piaţă, mecanismul cererii şi al ofertei, al preţurilor este cel care deţine rolul hotărîtor. Combinarea concretă a celor două submecanisme, eficienţa fiecăruia şi a ambelor, luate împreună, depind de sistemul economic real, ca şi de alţi factori (sociali, tehnologici, mediului internaţional etc.).

MECANISM AL PREŢURILOR, componentă principală a mecanismului economic, proces complex de formare şi utilizare a preţurilor, mijloc de cunoaştere a stării sistemului economic şi de anticipare a evoluţiei acestuia. În ţările cu economie de piaţă, preţurile se formează liber, pe baza evoluţiei raportului dintre cerere şi oferta de bunuri economice. Pe piaţă, în tranzacţiile de schimb dintre agenţii economici, producători şi cumpărători, se confruntă însă forţe concurenţiale de puteri diferite, cei puternici avînd posibilitatea să-şi impună, parţial sau total, preţurile stabilite de ei, denumite *preţuri administrate*. În prezent, în ţările cu economie de piaţă dezvoltată predomină **p.a.** (vezi preţurile pe pieţile oţelului, automobilelor, aluminiului, maşinilor unelte, tutunului, băuturilor alcoolice etc.). Formarea liberă a preţurilor nu exclude stabilirea de către producători a unor anumite niveluri ale preţurilor, prin care se urmăreşte recuperarea costurilor factorilor de producţie şi obţinerea unui profit normal. Preţurile pieţei sînt cele care rezultă din confruntarea directă dintre cererea şi oferta de bunuri economice, la un moment dat. În condiţiile economiei centralizat-planificate se folosesc diferite modalităţi de repartizare a profitului pe produse şi servicii. De regulă, aceasta se face în funcţie de factorii de producţie avansaţi sau consumaţi, rezultînd anumite *tipuri de preţ*. Cele mai cunoscute **t. de p.** sînt preţurile tip monofactorial şi preţurile tip multifactorial. **P.t.** *monofactorial*, cînd repartizarea profitului se face prin cote calculate, de pildă, în raport cu salariile; **p.t.** *multifactorial* presupun repartizarea profitului prin cote calculate asupra mai multor elemente de cheltuieli

Scanned with OKEN Scanner

(în raport cu costul total, cu capitalul avansat — fix și circulant, cu salariile plus amortizările etc.). În condițiile trecerii la economia de piață, în țara noastră are loc un amplu proces de liberalizare a prețurilor, mărimea lor efectivă rezultînd din condițiile concrete ale economiei naționale românești, din confruntarea loială pe piață a agenților economici producători și consumatori, înlăturîndu-se elementele subiective, arbitrare ce pot să apară din partea anumitor agenți economici. V. și *preț*.

MECANISM ECONOMIC, modalitate de funcționare a sistemului economic și a componentelor sale, ansamblul principiilor, corelațiilor, formelor, metodelor, instrumentelor și pîrghiilor economice, sancționate juridic, pe baza cărora și prin care agenții economici realizează, reglează și perfecționează propria lor activitate, ținînd seama de principiul raționalității economice. Practic, **m.e.** este alcătuit dintr-o multitudine de subsisteme de funcționare și reglatoare, cum sînt, de pildă, **m.** prețurilor, **m.** formării veniturilor, **m.** burselor etc.. **M.e.** pune în funcțiune latura obiectivă și cea subiectivă a activității economice, îmbinînd cadrul general cu cel particular și asigurînd finalitatea acestuia. Sub acest aspect, raportul dintre cadrul general și cel particular ale **m.e.** se poate prezenta sub două forme: ca raport liber și ca raport de comandă. **M.e.** caracterizat prin raporturile libere între agenții economici este denumit **m.** al *economiei de piață* (v.), iar cel bazat pe raporturile de comandă, **m.** al *economiei planificate*. În practica economică însă nu există și nu funcționează nici unul nici altul în formă pură, din contră, în diferite grade și intensități sînt incluse elemente ale celuilalt **m.e.**, în interiorul tipului de **m.e.** predominant. Aprecierea naturii **m.e.** ca fiind de piață sau de planificare centralizată se face în raport cu elementele ce caracterizează la un moment dat un anumit **m.e.** Pe lîngă aceste două tipuri principale de **m.e.**, mai ales în țările în curs de dezvoltare, acționează și un tip intermediar care conține în proporții însemnate elemente ale celor două tipuri de bază. **M.e.** de *piață* se caracterizează prin mobilitate și adaptabilitate, agentul economic avînd o participare activă, directă, asigurîndu-se astfel corelarea interesului acestuia cu rezultatele acțiunii economice. Sensul mișcării acestui **m.e.** este de la individ la colectivitate. **M.e.** *planificate*, specific economiei țărilor socialiste, concentrează deciziile economice într-un centru unic printr-o organizare economică, socială și politică centralizată; mișcarea procesului eco-

Scanned with OKEN Scanner

nomic este concepută într-un sistem vertical, ierarhizat; fluxul decizional se transmite de sus în jos, instrumentele şi pîrghiile economiei fiind substituite cu cele de natură administrativ-birocratică; în planurile elaborate au preponderenţă indicatorii fizici, faţă de cei în expresie bănească şi, în consecinţă, factorii cantitativi sînt prioritari în raport cu cei calitativi şi de structură; instrumentele financiare şi monetare au un rol pasiv în viaţa economică. Aceste trăsături evidenţiază practic şi limitele acestui tip de **m.e.** Printre altele, acestea se exprimă printr-o serie de aspecte: a) sensul mişcării este de la colectivitate la individ, contrar raportului liber, agentul economic fiind doar o variabilă a funcţiei dezvoltării economiei, subordonat priorităţilor generale; b) reglarea apriorică, prin plan, a raportului dintre producţie şi nevoia socială sacrifică libertarea agentului economic, dreptul acestuia de decizie şi acţiune individuală şi, în consecinţă, reduce eficienţa activităţii economice, în unele situaţii pînă la anularea ei; c) introducerea în sistemul economic a unor instrumente şi pîrghii noneconomice, administrative, coercitive, accentuează subiectivismul, arbitrariul în viaţa economică. Indiferent însă de aceste limite, planificarea este considerată o metodă raţională, care imprimă activităţii economice o orientare permanentă prospectivă, în sensul cunoaşterii şi controlării fenomenelor economice. De aceea, planificarea este justificată şi sînt necesare eforturi în direcţia perfecţionării metodelor şi tehnicilor sale. Dar, pentru a asigura o corelare raţională anticipată între nevoi şi resurse este necesară perfecţionarea activităţii de planificare şi anume: înlăturarea caracterului exclusivist al conducerii planificate, prin utilizarea elementelor specifice economiei de piaţă; legătura între plan şi activitatea economică reală să se facă exclusiv prin intermediul instrumentelor, pîrghiilor şi metodelor economice, eliminîndu-se cele de comandă, coercitive, cu caracter administrativ-birocratic; asigurarea unei largi autonomii a agenţilor economici în ceea ce priveşte utilizarea patrimoniului lor, relaţiile cu ceilalţi parteneri. V. şi *mecanism al economiei de piaţă.*

MICROECONOMIE, nivel de structurare verticală a activităţii economice, care cuprinde totalitatea proceselor şi fenomenelor economice, a raporturilor cauzale şi funcţionale, care se formează între participanţii la viaţa economică ce se structurează la nivelul unităţilor economice şi al verigilor administrativ-teritoriale de bază (comună, oraş

Scanned with OKEN Scanner

etc.). Între acestea, în funcție de specificul lor tehnic, economic, organizatoric și juridic se desfășoară o multitudine de relații și fluxuri economice pe linia aprovizionării, desfacerii, prestărilor de servicii tehnice, științifice, manageriale etc.

MINIM DE TRAI (minim vital), un anumit nivel al veniturilor necesare satisfacerii nevoilor elementare de consum ale unei persoane sau familii, care diferă de la o țară la alta și de la o perioadă la alta, în raport cu gradul dezvoltării economice, tradiții etc. **M. de t.** constituie pragul sărăciei, orice abatere în jos însemnînd practic imposibilitatea satisfacerii necesităților vitale ale categoriilor populației afectate. V. și *protecție socială.*

MONDOECONOMIE (economie mondială), ansamblul economiilor naționale și al relațiilor economice dintre ele. În **m.** acționează statele, ca participante autonome la viața economică, întreprinderile și organizațiile cu activitate în mai multe țări, diferitele instituții și organisme economice internaționale etc.

MONEDĂ. 1) În sens general, semn bănesc, simbol al unei anumite cantități de aur și argint, care înlocuiește, în procesul de circulație, banii confecționați din aceste metale. În circulație există **m.** sub formă metalică (aramă, nichel etc.), *bani de hîrtie* (v.) și *bacnotele* (v.). În prezent în noțiunea de **m.** se cuprinde și *banii scripturari* sau **m.** de *cont*. Baterea **m.** este un atribut exclusiv al statului emitent. 2) Inițial, prin **m.** se înțelegea o piesă de metal (aur, argint, cupru, nichel etc.), cu o greutate, formă și valoare nominală stabilită prin lege, care servea ca mijloc de circulație, de plată și de tezaurizare. **M.** poate avea valoare proprie deplină cînd este din metal prețios (**m.** *principală*) sau valoarea reprezentativă (**m.** *divizionară*), inferioare valorii nominale. **M.** *principală,* care constituie o unitate monetară cu rol de *etalon al prețurilor,* se numește **m.** *de bază,* iar ceea ce corespunde mai multor unități monetare, **m.** *multiplă.* Conform legii monetare din 1867, România a adoptat ca **m.** națională *leul.* După primul război mondial, baterea de **m.** de aur și de argint a încetat. În prezent, în țară circulă **m.** divizionară. V. și *bani, convertibilitate.*

MONOPOL. 1) Situație a unei piețe cu o singură firmă ofertantă a unui produs sau cu mai mulți oferanți acționînd ca unul singur și eliminînd astfel concurența. **M.** fixează

Scanned with OKEN Scanner

prețul de vînzare, ceea ce îi permite să obțină *supraprofit* (v.). 2) Singura firmă ofertantă a unui produs sau serviciu pentru care nu există înlocuitori. De exemplu, **m.** *natural* din ramuri de activitate în care concurența este nepracticabilă și denumite servicii publice (electricitate, gaze, căi ferate, apă, telecomunicații etc.). Aceste servicii sînt controlate și administrate astfel încît să nu se poată abuza de poziția lor de **m.**, constituind **m.** de stat.

MULTIPLICATOR, v. principiul ~

MUNCA. 1) În general, acțiune specifică umană, care îl definește pe om ca specie în ansamblul regnului animal. Prim **m.** omul devine o ființă valorizatoare în măsură să desfășoare activități creatoare, să prefigureze în conștiință scopul acțiunii sale, făurindu-și mijloacele adecvate atingerii scopului propus. 2) Factor de producție primar, originar, comun tuturor genurilor de activități sociale. **M.** reprezintă activitatea fizică și sau intelectuală prin care oamenii, utilizînd uneltele și instrumentele adecvate își valorifică aptitudinile, cunoștințele și experiența pe care le posedă, în vederea obținerii de bunuri necesare satisfacerii trebuințelor lor. În cadrul oricărei activități economice, **m.** constituie factorul de producție activ, primordial. **M.** are două laturi: *fizică* și *intelectuală*. Latura *fizică* a **m.**, consumul de energie fizică, musculară; latura intelectuală a **m.**, consumul de energie nervoasă. Într-o anumită etapă istorică, latura fizică a **m.** a fost preponderentă; treptat a avut loc un proces de trecere de la efortul uman preponderent fizic la efortul intelectual, **m.** dobîndind, în zilele noastre, un caracter creativ, prin excelență. Creativitatea omului se caracterizează prin noutate, originalitate, prin rezultate superioare, prin capacitatea de a cerceta, descoperi și sintetiza noi legități ale dezvoltării în cele mai diverse domenii ale activității sociale, înainte de toate în știință, tehnică, economie, de a crea bunuri cu caracteristici superioare, noi opere de artă, noi valori spirituale, de a găsi noi forme, metode de conducere și organizare etc. Sub aspectul pregătirii necesare desfășurării activității economice, **m.** se prezintă sub două forme: *simplă* și *complexă*. **M.s.** nu necesită o pregătire profesională specială; **m.c.** necesită însușirea unor cunoștințe speciale. Diminuarea rolului **m.s.** și creșterea rolului **m.c.**, superior calificate, impune sporirea importanței laturii calitative a factorului uman, intensifica-

Scanned with OKEN Scanner

rea procesului de formare și perfecționare permanentă a resurselor de **m.** devenind astfel o problemă esențială a fiecărei țări. În aceste condiții, școala cu diferitele ei trepte, profiluri și specialități, la care se adaugă și instituțiile profilate în perfecționarea cadrelor, au rol hotărîtor în accentuarea caracterului complex al **m.**, al creativității **m.**

N

NEGOCIERE, tratative cu privire la problemele de interes comun și al căror rezultate se consemnează în convenții, tratate, acorduri potrivit înțelegerii dintre părți. **N.** pot fi între două părți *(bilaterale)* și între mai multe părți *(multilaterale)*. **N.** *comercială,* tratative care se desfășoară între persoane fizice sau juridice în scopul realizării unor înțelegeri sau încheieri unor contracte comerciale sau de cooperare economică internațională; prelungirea aplicabilității acestora sau convenirea asupra unor modificări ale anumitor elemente din astfel de acte intrate în vigoare. **N.c.** pot avea loc: la nivelul statelor sau guvernelor în vederea încheierii unor acorduri comerciale; la nivelul ministerelor sau al altor organe ale administrației de stat, abilitate în acest scop, în vederea realizării unor înțelegeri pe plan departamental; între diferiți întreprinzători în scopul încheierii unor contracte de export, import sau de cooperare economică internațională. **N.c.** se desfășoară asupra domeniilor de colaborare economică, categoria de mărfuri sau acțiuni de cooperare vizate, cantitatea și calitatea bunurilor, termenele de livrare, prețul și modalitățile de plată, diferite clauze oferite reciproc sau unilateral etc. Se poartă **n.** și în legătură cu acțiunea de vînzare și cumpărare de efecte publice, de convertire a hîrtiilor de valoare în bani. De asemenea, au loc **n.** între diferiți întreprinzători, uneori și cu participarea reprezentanților administrației de stat, cu privire la stabilirea prețurilor bunurilor economice. O formă specială de **n.** reprezintă **n.** *colective de muncă* între reprezentanții patronatului și ai salariaților, în anumite condiții și cu participarea puterii de stat, care privesc nivelul salariului, formele de salarizare, durata muncii și a concediilor, indexarea salariului în condițiile creșterii indicelui prețurilor.

NEVOI (umane), ansamblul cerințelor a căror satisfacere permit existența și dezvoltarea purtătorilor lor — indivizi, grupurile sociale, societatea în ansamblul său. Conținutul

n. îl reprezintă acele schimburi ale omului cu mediul ambiant. **N.** sînt un atribut imanent al omului şi se manifestă ca dorinţe subiective ale lui pentru obţinerea în scopul consumării, utilizării, contemplării, unor factori de satisfacţie, care pot fi: obiecte, servicii, informaţii. **N.** pot fi: *substanţial-energetice şi informaţionale; definite şi nedefinite; naturale şi artificiale; elementare* (de bază, fundamentale) şi *superioare* (complexe, elevate). Oricare din aceste nevoi pot fi *individuale* sau *sociale,* în funcţie de nivelul la care se manifestă. **N.** nu se identifică cu *cererea* (v.); ele au o accepţiune mult mai largă, cuprinzînd şi acele *trebuinţe* care se satisfac în afara pieţei.

NIVEL DE TRAI, componentă principală a *calităţii vieţii* (v.), care reflectă gradul de satisfacere a necesităţilor vitale de viaţă ale populaţiei unei ţări, unui grup social sau a unei persoane. Pentru caracterizarea **n.** de **t.** se utilizează o serie de indicatori, cum sînt nivelul şi dinamica veniturilor; nivelul şi evoluţia preţurilor; nivelul, structura şi dinamica consumului de bunuri materiale şi servicii; gradul de ocupare a forţei de muncă, condiţiile de locuit şi de transport, accesul la învăţămînt, ştiinţă, cultură, artă, sport, starea de sănătate a populaţiei etc. V. şi *calitatea vieţii, cost al vieţii, minim de trai.*

O

OBIECT AL PROPRIETĂŢII, v. *bun.*

OBLIGAŢIUNE. 1) Hîrtie de valoare emisă de stat, de o instituţie publică (în unele cazuri şi de societăţi comerciale) cu titlu de creanţă în vederea lansării unui împrumut şi care conferă posesorului său calitatea de creditor şi dreptul de a primi pentru suma împrumutată un anumit venit fix sub forma de *dobîndă* (v) stabilită dinainte, indiferent de rezultatele obţinute de cel care le-a emis. **O.** poate fi *nominală,* în care este specificat numele beneficiarului, şi la *purtător,* care conferă drepturi persoanei ce o deţine. **O.** nu are valoare proprie, ea reprezintă o formă a capitalului fictiv, deşi ea se cumpără, se vinde şi se gajează 2) **O.** *C.E.C.,* înscris emis de Casa de Economii şi Consemnaţiuni din România, care serveşte ca instrument de atragere, cu titlu rambursabil, a disponibilităţilor băneşti ale populaţiei

Scanned with OKEN Scanner

și folosite de către stat. Veniturile cuvenite depunătorilor pe **o.** *C.E.C.* se acordă sub formă de cîștiguri pe bază de tragere la sorți. **O.** *C.E.C.* sînt rambursabile la prezentare.

OCUPARE A RESURSELOR DE MUNCĂ, proces de transformare a resurselor de muncă potențiale în factor uman activ de producție, atît la nivelul unităților economice, cît și la nivelul economiei naționale. Procesul **o.r.** de **m.** se realizează pe baza asigurării unor condiții tehnice, economice, sociale, cultural-informaționale etc., prin care populația aptă de muncă este antrenată în activități utile. Mărimea gradului de **o.** a **r.** de **m.** se exprimă prin raportul dintre populația ocupată și populația activă potențială. V. și *șomaj*.

OFERTĂ, cantitatea totală de bunuri materiale și servicii destinată schimbului prin intermediul vînzării-cumpărării pe piață, la un anumit preț, într-o perioadă de timp determinată. Realizarea **o.** are loc prin confruntarea sa cu *cererea* (v) în cadrul tranzacțiilor comerciale. **O.** depinde de mai mulți factori: a) prețul mărfii respective; b) nivelul costului de producție; c) nivelul prețului la care se vînd celelalte mărfuri; d) cantitatea și calitatea mărfurilor similare oferite pe piață; e) condițiile de mediu natural sau social-politic. **O.** apare sub diferite forme: **o.** de mărfuri, **o.** de servicii **o.** fermă, **o.** facultativă, **o.** angajament, **o.** cu termen fix, **o.** cu grad mediu de complexitate, **o.** externă etc. Există o *lege generală a* **o.** care evidențiază faptul că de la un anumit nivel, creșterea producției fizice este însoțită de cea a costului. Această lege presupune două faze: a) creșterea producției fizice este urmată de o reducere a costului mediu total, precum și a costului marginal, iar costul mediu total este mai mare decît costul marginal; b) sporirea producției fizice este însoțită de o creștere atît a costului mediu total cît și a celui marginal, în condițiile în care costul mediu total este mai mic decît cel marginal. *Elasticitatea* **o.** pune în evidență modificarea **o.** (Q_i), în funcție de schimbarea prețului (ΔP) și se comensurează cu ajutorul coeficientului de elasticitate a **o.** ($E Q_i$), care se prezintă sub forma următoarei relații:

$$EQ_1 = \frac{\Delta Q_1}{Q_1} : \frac{\Delta P_1}{P_1}.$$

În funcție de elasticitatea față de preț, forma **o.** poate

fi: a) elastică [($E_{Q_i} > 1$)]; b) inelastică ($E_Q > 1$); c) unitară, ($E_Q = 1$); d) perfect elastică (E_Q tinde spre infinit, e) perfect inelastisă ($E_Q = 0$). **O.** de mărfuri constituie o componentă principală a pieței și cuprinde totalitatea mărfurilor existente sub formă de stocuri în diferite stadii ale circulației (cu ridicata sau amănuntul) și de stocuri de produse finite în producție, care urmează să intre în circulație. V. *cerere, cost.*

OLIGOPOL, situație a unei piețe cu concurență imperfectă, dominantă de un număr relativ mic de firme producătoare sau vînzătoare a căror ofertă afectează prețul. V. și *concurență.*

P

PARTE SOCIALĂ, aportul unei persoane fizice sau juridice în formă bănească sau naturală la formarea patrimoniului unei societăți comerciale cu răspundere limitată sau a unei asociații, cooperative etc. **P.s.** este atestată prin emiterea de către administratorii societății a unor certificate speciale. Spre deosebire de *acțiune* (v.), **p.s.** nu este negociabilă; ea poate fi transmisă numai în condițiile în care toți asociații sau majoritatea lor sînt de acord, sau în caz de succesiune. Posesorii de **p.s.** au dreptul la încasarea unei părți din profitul unității respective.

PARTENERIAT, totalitatea persoanelor ce se asociază în vederea exercitării unor acte de comerț, dar care au rol diferit în cadrul respectivei asociații; unii au rol activ în conducerea activității economice, alții rol pasiv, prin participare la capital, fără a se implica în conducere.

PATRIMONIU, ansamblul drepturilor și obligațiilor cu conținut economic (sub forma de bunuri economice, titluri de credit etc.), exprimate sub formă bănească, ce aparțin persoanelor fizice și juridice. Sub aspect contabil, **p.** este surprins în activul și pasivul din bilanțul unităților economico-sociale.

PATRON, proprietar de stabiliment, exploatare, întreprindere, mare unitate etc. care folosește salariați.

PATRONAT. 1. Totalitate a patronilor existenți într-o țară, într-o ramură etc. 2. Relație de subordonare a unor

Scanned with OKEN Scanner

persoane fizice sau juridice, precum și a unor acțiuni social-culturale față de anumite fundații, așezăminte, comitete sau persoane fizice (cu sens de patronare).

PĂMÎNT (factor de producție), factor natural și primar al producției, cadrul general de desfășurare a tuturor activităților umane, arsenalul primitiv al tuturor uneltelor și instrumentelor de muncă, depozitul originar al resurselor de materii prime și energetice. În *sens larg*, **p.** cuprinde solul, subsolul, aerul, apa, fauna, flora etc.; *în sens restrîns*, el se referă numai la sol, denumit și *fond funciar* (v.). **P.** în calitate de corp natural, viu, se caracterizează printr-o înaltă capacitate de regenerare și de sporire a fertilității sale naturale, ceea ce necesită folosirea lui rațională, intensivă, prevenirea dezechilibrelor ecologice.

PERSOANĂ JURIDICĂ, asociere de persoane fizice, constituită potrivit legii, ce funcționează pe bază de statut și înregistrată la organul de stat competent. Prin statut se precizează raporturile economice și juridice prin care se certifică proprietatea asupra patrimoniului utilizat în scop definit, precum și calitatea de debitor sau creditor, distinctă de cea a persoanelor fizice care o alcătuiesc. Calitatea de **p.j.** se exprimă prin următoarele atribute: organizare de sine stătătoare; patrimoniu distinct, care să-i permită să desfășoare o activitate specifică și să suporte riscurile acestei activități; scop precis, în concordanță cu interesul obștesc; denumire; sediu. **P.j.** pot fi *publice* (de utilitate publică și care prestează servicii publice sau de interes general) și *private*, care exercită activități prin libera inițiativă a unei asociații de persoane fizice, în concordanță cu prevederile legale (societăți comerciale, fundații, așezăminte, comitete etc.).

PIAȚĂ, totalitatea relațiilor generate de actele de vînzare-cumpărare, împreună cu fenomenele legate de manifestarea ofertei și cererii de bunuri economice, inclusiv titlurile de credit, în conexiunea lor cu spațiul și timpul în care se desfășoară. În plus, în sfera **p.** se includ și condițiile concrete în care se formează și se manifestă oferta și cererea de bunuri economice. Privită în dinamică, **p.** include și procese potențiale ca: cererea în formare, oferta potențială, oferta pasivă etc. Pe **p.** se verifică concordanța dintre nivelul, structura, calitatea producției (ale ofertei) și nivelul, structura și calitatea consumului (ale cererii), finalizîn-

Scanned with OKEN Scanner

du-se astfel acțiunea legii cererii și ofertei. Prin informațiile oferite de **p.**, agenții economici pot acționa în direcția realizării echilibrului dintre cererea și oferta de mărfuri. Orice **p.** se caracterizează prin: obiect (tranzacții economice specifice); volum, potențial, capacitate; structură (mod de organizare a componentelor, a rețelei de desfacere și negociere a investițiilor aferente); arie geografică. În funcție de obiectul actelor de vînzare-cumpărare, de aria geografică, de modul de desfășurare a tranzacțiilor, **p.** se prezintă sub numeroase forme și tipuri, cele mai semnificative fiind: a) **p.** *bunurilor de consum final,* ansamblul vînzărilor și cumpărărilor de obiecte și servicii de consum personal (bunuri de consum curent și bunuri de folosință îndelungată), precum și toate acele operațiuni care definesc sfera economică a comerțului cu amănuntul și cu ridicata; b) **p.** *muncii,* ansamblul relațiilor dintre cererea și oferta de resurse de muncă în funcție de nivelul și oscilațiile *salariului,* pe baza cărora are loc procesul de ocupare a populației active în mărimea, structura și calitatea corespunzătoare exigențelor **p.**; c) **p.** *capitalurilor* (în sens larg), ansamblul relațiilor ce apar în procesul trecerii capitalului real dintr-o formă în alta pe fluxul proceselor tehnologice și economice în care este implicat, denumită și **p.** *factorilor de producție;* ea constă în schimbarea lui din forma bani în formă de elemente materiale și umane ale procesului de producție (mașini, utilaje, materii prime, resurse de muncă etc.), din această formă în marfă, iar, apoi, din nou în formă bănească. *În sens restrîns,* **p.c.** cuprinde tranzacțiile cu capital bănesc, respectiv împrumuturile pe care agenții economici financiari le acordă celor interesați și avînd *bonitatea financiară* (v.) necesară, pe termen determinat, în schimbul rambursării lor împreună cu dobînda curentă; d) **p.** *monetară* (**p.** *bănească),* ansamblul tranzacțiilor de capital bănesc pe termen scurt (pînă la un an). Pe **p.m.** băncile centrale și băncile comerciale acordă credite și împrumuturi pe termen scurt sau primesc sume de bani din partea deponenților pentru formarea depozitelor bancare; e) **p.** *financiară,* ansamblul operațiunilor de vînzare-cumpărare a *acțiunilor* (v.) și *obligațiunilor* (v.), atît cele legate de înființarea unor noi societăți pe acțiuni sau de suplimentare a capitalului lor social inițial și de lansare a unor împrumuturi de stat și care formează **p.f.** *primară,* cît și cele de vînzare-cumpărare, de negociere la *bursă* (v.) a obligațiunilor și acțiunilor existente ce dublează capitalul real existent în afaceri diferite și care formează **p.f.** *secundară;* f) **p.** *valutară,* totalitatea instituții-

Scanned with OKEN Scanner

lor specializate dintr-un anumit centru financiar, care participă la operaţiunile de schimb valutar, de vînzare-cumpărare de monede naţionale convertibile. Pe **p.v.** se formează *cursul de schimb valutar* (v.). În funcţie de raportul economic de forţe dintre vînzători şi cumpărători, dintre anumiţi vînzători şi concurenţii lor pe o anumită **p.**, dintre anumiţi cumpărători şi concurenţii lor, există **p.** cu *concurenţa, perfectă* sau *pură*, **p.** cu *concurenţă monopolistică*, **p.** cu *concurenţă tip monopol* şi **p.** cu *concurenţă imperfectă*. V. şi *bursă, capital, concurenţa, mecanism al economiei de piaţă, mecanism al preţurilor.*

PLAN (macroeconomic), ansamblul raţional de măsuri guvernamentale, consemnate într-un document de stat, adoptate în vederea organizării şi dirijării activităţii economice, tinzîndu-se către asigurarea unor echilibre dinamice de amploare, diferite de acelea care ar rezulta din funcţionarea spontană a pieţei imperfecte; un ansamblu de politici economice şi sociale, exprimate în ţeluri cuantificate şi obiective variate, prin care sînt orientate deciziile persoanelor fizice şi juridice pe un anumit orizont de timp. În ţările cu economie de piaţă consolidată, în care se recunoaşte că întreprinderile private desfăşoară activităţi economice raţionale şi eficiente pe baza propriei lor iniţiative şi a favoribilităţilor pieţei, **p.** are un caracter de previziune pentru sectorul particular, un reductor al incertitudinilor agenţilor economici. În ţările cu economia condusă centralizat, **p.** constituie instrumentul principal prin care se realizează anticipat raportul dintre nevoi şi resurse. În ţările cu o bogată experienţă în planificarea orientativă, **p.** cuprinde trei grupe principale de măsuri: *previziunile* (liniile dezvoltării normale, trendurile economiei naţionale, ca şi acele dezechilibre cu şanse de a deveni reale şi periculoase în orizontul de timp adoptat, de regulă cinci ani); *proiecţiile* (măsurile specifice de politică economică pe care guvernul le susţine, prin pîrghii economice, cu scopul de a stăvili sau de a reduce intensitatea dezechilibrelor prevăzute); *obiectivele* (măsurile preconizate de guvern avînd o pronunţată încărcătură socială, prestaţiile de servicii sociale de către administraţiile publice sau încurajate de ele). V. şi *planificare, programare economică, prognoză economică.*

PLANIFICARE, modalitate specifică de prefigurare a dezvoltării la nivelul unităţilor, cît şi al economiei naţiona-

Scanned with OKEN Scanner

le, componentă a *mecanismului economic* (v.). **P.** constituie un subsistem reglator al economiei moderne, compatibil cu celelalte subsisteme de reglare specifice acestui sistem economic, inclusiv cu mecanismul relativ automat al liberei concurenţe, al legii cererii şi ofertei şi al formării preţurilor pe baza acestei legi. La nivelul unităţii economice, **p.** constă din fundamentarea şi formularea strategiei dezvoltării viitoare a întreprinderii şi din elaborarea prognozelor, planurilor şi programelor menite să orienteze factorii implicaţi în direcţia transpunerii în viaţă a strategiilor adoptate democratic şi dimensionate realist. Din punctul de vedere al economiei naţionale, **p.** reprezintă o formă a politicii de creştere economică. **P.** s-a prezentat şi se prezintă încă sub mai multe forme. **P.** *indicativă,* prin care statul indică ceea ce trebuie făcut pentru a atinge obiectivele alese, dar nu intervine direct în viaţa economică; statul nu face decît să explice obiectivele şi să ducă muncă de convingere pentru realizarea lor. **P.** *incitativă,* prin care statul nu ordonă (comandă) realizarea obiectivelor de plan stabilite democratic, ci acordă avantaje (fiscale, de pildă) acelora care realizează planul şi penalizează pe cei care nu ating anumiţi indicatori ai lui. **P.** *imperativă,* este aceea unde statul întocmeşte şi ordonă realizarea planului; întreprinderile trebuie să execute ordinele statului. În cadrul categoriei respective se includ: **p.** *imperativă centralizată,* practicată în ţările socialiste şi considerată metodă principală de conducere unitară a economiei naţionale şi **p.** *imperativă descentralizată,* în care se acordă o importanţă mai mare instanţelor regionale; **p.** *informală,* există în acele ţări în care nu se întocmesc planuri la nivel naţional, avînd însă loc o strînsă coordonare a deciziilor luate de puterea de stat şi a celor luate de întreprinderile private. **P.** desemnează trei realităţi strîns legate între ele: existenţa de *organisme statale specializate; elaborarea de planuri* şi de alte instrumente de **p.**; planul ca document de stat consemnativ. Există un consens în a aprecia că **p.** a avut şi va avea unele efecte generale pozitive cu toate că acestea nu pot fi măsurate cu precizie. V. şi *mecanism economic, plan, prognoză economică, programare economică.*

PLASAMENT, în sens general, sumă de bani investită într-o activitate economică sau afaceri de bursă, financiare etc., în vederea obţinerii de profit.

Scanned with OKEN Scanner

POLITICĂ ECONOMICĂ, componentă a *mecanismului economic* (v.) care constă dintr-un ansamblu de principii, de norme şi reguli ce stau la baza activităţii economice a statului, administraţiilor publice centrale şi locale şi care este desfăşurată în numele intereselor naţionale imediate şi de perspectivă, precum şi mijloacele şi metodele folosite pentru a realiza strategia propusă. **P.e.** diferă de la o ţară la alta, se modifică de la o perioadă la alta. În unele situaţii, prin **p.e.** se urmăreşte crearea condiţiilor de accelerare a progresului economic şi social, în altele preîntîmpinarea sau eliminarea unor fenomene negative din economie. **P.e.** este constituită din o multitudine din compartimente parţiale: **p.** de *investiţii*, **p.** *industrială*, **p.** *agrară*, **p.** de *pregătire a resurselor de muncă*, **p.** *comercială*, **p.** *financiară* şi *de credit*, **p.** *valutară*, **p.** *monetară*, **p.e.** *externă* etc. V. şi *mecanism economic*.

POLITICĂ SOCIALĂ, ansamblul de măsuri economice şi noneconomice, fundamentate pe o anumită concepţie, specifică diferitelor ţări ale lumii, prin care puterea publică realizează o utilizare normativă a resurselor sale şi o distribuire a veniturilor, în scopul înfăptuirii principiilor de justiţie şi dreptate socială. Precizată în programe sociale, **p.s.** se concretizează în măsuri şi instrumente menite să asigure o creştere a standardului de viaţă şi îmbunătăţirea calităţii vieţii, precum şi protecţia populaţiei de efectele negative ce pot să apară, în anumite perioade de timp, ca urmare a unor situaţii economice şi politice deosebite (război, recesiune, calamităţi naturale etc.). Pe plan naţional şi internaţional sînt elaborate strategii privind îmbunătăţirea calităţii vieţii. În ţara noastră, **p.s.** vizează următoarele direcţii: a) asigurarea unui loc de muncă pentru fiecare cetăţean apt de muncă şi a unui nivel de trai decent; b) protecţia salariaţilor prin acţiuni sindicale şi o legislaţie corespunzătoare; c) protecţia grupurilor sociale defavorizate (şomeri, familii cu mulţi copii, bătrîni, orfani, handicapaţi etc.); d) satisfacerea unor necesităţi colective (învăţămînt, sănătate, cultură, artă, sport etc.); e) protecţia populaţiei împotriva unor procese sociale patologice (alcoolismul, utilizarea drogurilor, criminalitatea, tensiunile interetnice etc.). Aceste măsuri de **p.s.** se înfăptuiesc în condiţiile asigurării libertăţii economice şi a drepturilor fundamentale ale omului. Unele din ele au fost deja legiferate (ex.: Legea privind protecţia socială a şomerilor şi reintegrarea lor profesională), altele sînt în curs de legiferare.

Scanned with OKEN Scanner

POLIȚA, înscris într-o formă specială, emis de persoane fizice sau juridice, prin care se atribuie posesorului acesteia un drept de creanță asupra unei sume de bani ce va fi onorată de către debitor la scadență. În funcție de modul și de condițiile stingerii datoriei, de forma pe care o îmbracă cîștigul aferent, **p.** poartă diferite denumiri: cambie, bilet la ordin, trată, cec, obligațiune, acțiune, unele constituind baza banilor de credit. **P.** se pot afla în posesia creditorului pînă la scadență, pot fi transmise altei persoane pentru stingerea unor obligațiuni sau se pot afla la bănci, fiind scontate pentru obținerea de credit. **P.** *inversă (recambia)*, **p.** prezentată debitorului de către persoana care a achitat **p.** protestată, ca urmare a neachitării ei la scadență și prin care debitorul este obligat să restituie suma plătită inclusiv dobînzile și cheltuiele de protest.

POPULAȚIE (umană), totalitatea persoanelor fizice autohtone care locuiesc pe un anumit teritoriu național, într-o anumită perioadă de timp, inclusiv cetățenii țării respective aflați peste granită, și care constituie condiția esențială a existenței și progresului oricărei economii naționale. Categorii ale **p.**: *în vîrstă de muncă; aptă de muncă; activă; ocupată; inactivă.* Potențialul uman ce poate fi atras și utilizat într-o activitate reprezintă *resursele de muncă, care cuprind: populația în vîrstă de muncă și aptă de muncă. Consumul resurselor de muncă ocupate în orice activitate socială constituie munca* (v).

PORTOFOLIU. 1) Totalitatea titlurilor de credit sub *forma efectelor de comerț* (v.), *valorilor mobiliare* (v.) și a *titlurilor reprezentative ale mărfii* aflate în posesiunea persoanelor fizice și juridice. 2). **P.** de *comenzi*, totalitatea comenzilor existente la dispoziția unor agenți economici producători sau concurenți. V. și *titlu de credit, titlu de valoare.*

POTENȚIAL ECONOMIC, stocul de resurse economice atrase în circuitul economic sau susceptibile de a fi utilizate în calitate de *factori de producție* (v.), care reflectă forța economică a unei țări, la un moment dat. *P.e.* cuprinde: a) resursele de muncă, sub aspect cantitativ, structural și calitativ; b) resursele naturale, atrase și utilizate; c) stocul de capital fix și circulant, inclusiv investițiile în curs de execuție; d) bunurile populației; e) soldul dintre creanțele și angajamentele externe; f) potențialul creativ, patrimoniul științific și cultural. Toate aceste componente ale **p.e.** sînt

Scanned with OKEN Scanner

privite în legătura lor nemijlocită cu mediul înconjurător. Distingem următoarele forme de **p.e.**: a) **p.e.** *maxim,* totalitatea stocurilor de resure economice, inclusiv cele care nu pot fi încă utilizate la un anumit moment, fie ca urmare a lipsei de tehnologie, fie a inexistenţei cererii pentru astfel de resurse sau a neasigurării eficienţei utilizării lor; b) **p.e.** *valorificabil,* totalitatea resurselor economice ce pot fi utilizate pentru producerea de bunuri economice; c) **p.e.** *atras în circuitul economic,* parte a **p.e.** *valorificabil* atras efectiv în producerea de bunuri economice. Diferenţa dintre **p.e.v.** şi cel **a.** reprezintă resurse economice neutilizate, aflate în stare latentă. După criteriul ariei geografice, **p.e.** se grupează în **p.e.** *naţional,* cel existent într-o anumită ţară şi care îi aparţine şi **p.e.** *regional* sau *mondial,* care se referă la resursele oceanului planetar, ale spaţiului cosmic etc. şi care formează patrimoniul întregii omenirii. Nivelul **p.e.** este pus în evidenţă printr-o multitudine de indicatori economici, cum ar fi: numărul populaţiei apte de muncă şi structura ei pe vîrste şi medii; ponderea specialiştilor cu pregătire superioară; mărimea, structura şi dinamica avuţiei naţionale şi ale venitului naţional; volumul, structura şi calitatea capitalului fix şi a celui circulant; numărul de brevete; mărimea rezervelor valutare etc. V. şi *avuţie naţională, capital, resurse economice, resursă informaţională, pămînt, populaţie.*

PRESTĂRI DE SERVICII, formă a activităţii economice ale cărei rezultate satisfac nevoi umane personale sau de producţie, dar care nu se prezintă sub forma unui bun material. Din categoria acestor activităţi fac parte: transporturile, activităţile turistice, reparaţiile bunurilor de folosinţă îndelungată, comerţul, consultaţiile medicale sau juridice, consultaţiile şi lecţiile profesorilor, munca salariaţilor casnici, serviciile financiare şi de asigurări etc. V. şi **servicii.**

PREŢ, sumă de bani pe care o primeşte vînzătorul în schimbul unui bun economic, expresie bănească a valorii recunoscute a bunului economic. **P.** *stabilite* în mod liber reflectă, prin nivelul şi dinamica lor, condiţiile de *formare* a ofertei ca şi pe cele de *formare* a cererii, raportul dintre cerere şi ofertă, puterea de cumpărare a banilor. **P.** au un rol primordial în mecanismul economiei de piaţă; ele se constituie în reţeaua fundamentală de informaţii pentru deciziile agenţilor economici, pentru întregul sistem economic. Prin

Scanned with OKEN Scanner

dinamica lor, **p.** semnalează producătorilor schimbările ce intervin în preferinţele economice ale consumatorilor, acestora din urmă arătîndu-le modificările în condiţiile de combinare şi consumare a factorilor de producţie. Nivelurile şi dinamica **p.** impun priorităţi în producerea bunurilor economice, atestă metodele bune de organizare şi conducere şi le condamnă pe cele învechite, delimitează persoanele şi grupurile de persoane care au acces la bunurile produse, orientează agenţii economici în alocarea pe domenii a factorilor de care dispun. Pentru a fi viabil pentru producător (vînzător), **p.** pieţei trebuie să le asigure recuperarea costului şi obţinerea profitului normal, care-l recompensează pe întreprinzător. În practica economică, există o mare diversitate de **p.** O semnificaţie specială prezintă abordarea lor ca **p.** libere şi ca **p.** administrate. **P.** *libere* sînt cele care se formează în condiţiile concurenţei deschise, libere, în care nici unul dintre agenţii pieţei nu poate influenţa sau decide în mod unilateral stabilirea nivelului şi dinamicii. **p.** Ele respectă în mod fidel condiţiile de formare a ofertei şi a cererii, semnalînd prin evoluţia lor raportul dintre modul de alocare şi consumare a factorilor de producţie şi dinamica nevoii sociale. **P.** *administrate* sînt acelea ale căror nivel şi dinamică se află sub influenţa firmei (firmelor) cu o poziţie cheie, care controlează piaţa şi sau a statului. Majoritatea **p.** bunurilor de consum practicate, ale **p.** bunurilor de capital, ale creditului (dobînda, taxa scontului) pe piaţa financiară (cursul acţiunilor) şi pe piaţa muncii (salariul) sînt preţuri administrate. Deşi formate pe baza situaţiei şi forţei de care dispune un agent economic sau un grup de agenţi economici, stabilirea **p.a.** urmăreşte, de regulă, maximizarea vînzărilor, premisă a obţinerii profiturilor scontate. În toate ţările cu economie de piaţă, statul are rol activ în formarea şi evoluţia **p.**, utilizînd, în special, pîrghii economice: achiziţiile de stat, subvenţiile acordate unor producători, politica de comerţ exterior, sistemul stocurilor strategice, alocaţiile şi asistenţa socială de la buget, investiţiile publice etc. Statul influenţează formarea **p.** prin *pîrghii indirecte,* în sensul influenţării raportului dintre cerere şi ofertă (în special pentru anumite categorii de mărfuri). Se folosesc în acest sens instrumentele politicii financiare şi de credit. Intervenţia statului se realizează şi *direct* prin: fixarea nivelului **p.** pentru anumite categorii de bunurilor economie, mai ales servicii sociale; stabilirea unor limite inferioare sau superioare de **p.** (taxarea **p.**); legiferarea mecanismului de modificare a **p.**; îngheţarea pen-

Scanned with OKEN Scanner

tru anumite perioade a **p.** ca măsură excepțională. Se apreciază că cea mai amplă intervenție directă a statului în domeniul **p.** vizează produsele agricole. Pe piața mondială se practică următoarele categorii de **p.**: **p.** *bursei* (cotație de bursă), practicat pentru mărfurile fungibile, standardizat la dispoziție sau la termen, pe bază de mostre sau după condițiile de calitate; **p.** de *licitație*, rezultat din licitații publice, pentru vînzarea unor bunuri economice, adjudecarea unor construcții economice sau sociale etc.; **p.** de *catalog* (de liste), stabilit de exportatori pe baza cheltuielilor de producție la care se adaugă profitul format la piață în raport de cerere și ofertă; **p.** care este difuzat firmelor importatoare pentru negocierea unor bunuri materiale (laminate, rulmenți, mașini unelte, tractoare etc.); **p.** de *tranzacție*, **p.** efectiv realizat în momentul vînzării-cumpărării unui produs.

PREȚ AL OBLIGAȚIUNII, suma dobîndită în tranzacțiile de bursă ale obligațiunilor (P.) **P.o.** este influențat de mărimea *stabilită a* dobînzii — D (cuponul obligațiunii) și de rata actuală a dobînzii (d), adică:

$$P = \frac{D}{d}$$

Deci, cînd rata dobînzii crește, **p.o.** scade și invers.

PREȚ AL PĂMÎNTULUI, sumă de bani ce se plătește pentru transferarea dreptului de proprietate al unei persoane fizice sau juridice asupra unei suprafețe de teren altei persoane prin actul de vînzare-cumpărare. **P.p.** este egal cu suma de bani care, depusă la bancă de către proprietar, i-ar aduce acestuia un venit anual egal cu renta încasată. El depinde de mărimea rentei (R) și de rata dobînzii plătite de bănci pentru sumele depuse de deponenți (d), adică:

$$p.p. = \frac{R}{d}$$

P.p. are tendință de creștere datorită ofertei rigide de terenuri spre arendare, precum și a tendinței de creștere a ratei dobînzii. V. și *dobîndă, rentă*.

PRINCIPIU AL ACCELERATORULUI, formulat de către A. Aftalion (1913) și de J. B. Clark (1917) și care exprimă relațiile de interdependență dintre creșterea venitului național, ca măsură a anticipărilor privind cererea agregată,

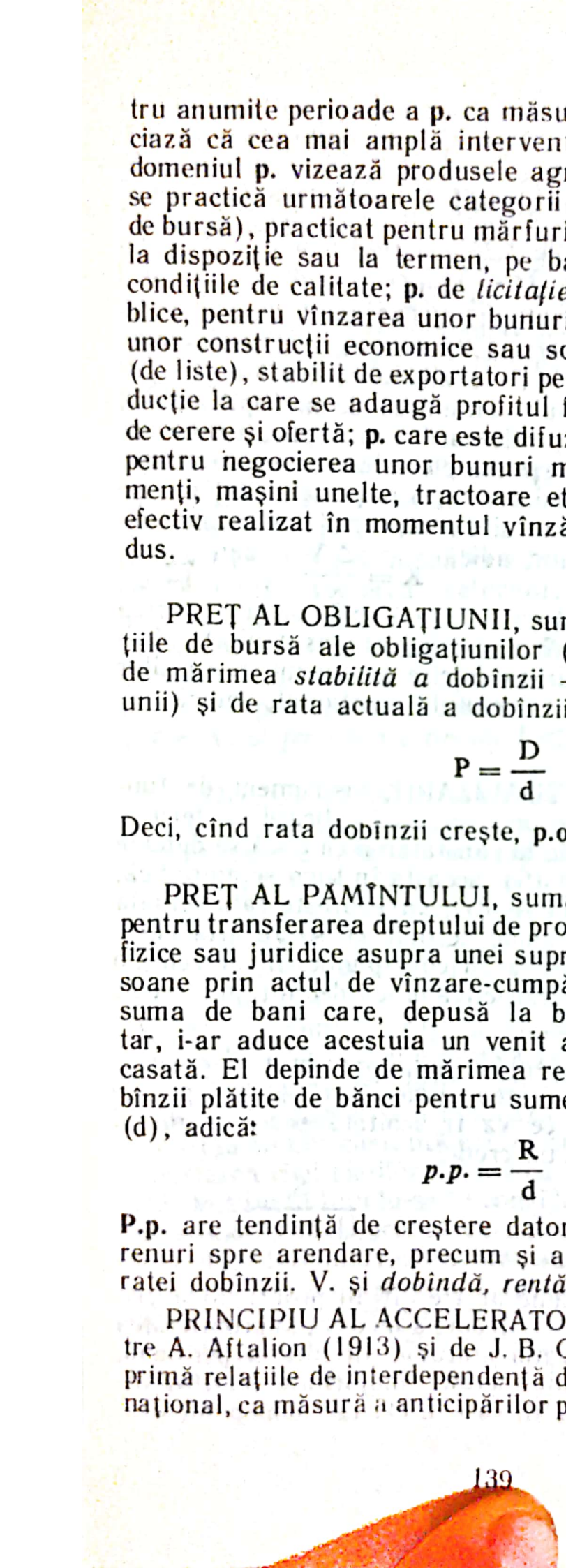

și cea a investițiilor nete; reflectă efectul amplificat al venitului național — Y (producției, consumului) asupra investițiilor (I), cu cît trebuie să crească Y, pentru a se efectua o anumită investiție. Coeficientul de accelerare (a) se exprimă prin relația: $a = \frac{It}{Yt - Y_{t-1}}$, unde t = perioadă.

PRINCIPU AL MULTIPLICATORULUI, formulat de R.F.Khan și utilizat de către J.M. Keynes, într-o construcție evoluată, în legătură cu examinarea înclinației spre consum. Este cunoscut sub denumirea de multiplicator al investiției (K), o formă particulară a multiplicatorului conexiunii inverse. Acesta exprimă efectele creșterii investițiilor (Δ I) asupra creșterii venitului național (Δ Y) și se prezintă sub forma raportului dintre variația venitului național și cea a investițiilor, adică $K = \frac{\Delta Y}{\Delta I}$ sau $\frac{1}{1-c}$, unde c reprezintă înclinația marginală spre consum (partea din sporul de venit național destinată consumului). Multiplicatorul investițiilor arată de cîte ori sporul investițiilor este cuprins în sporul venitului național, adică $\Delta Y = K \cdot \Delta I$, în care $K > 1$.

PRINCIPIU AL ACTUALIZARII, instrument de fundamentare a deciziilor economice cu implicații pe termen lung. Acest **p.** pornește de la constatarea că dacă se depune la bancă o sumă de bani (S), aceasta în timp se amplifică, devenind după n ani $S(1 + d)^n$, unde d este rata anuală a dobînzii. Invers, unei sume de bani ce se va afla peste n ani într-un depozit bancar îi corespunde, în prezent, o depunere $\frac{S}{(1+d)^n}$. Din perspectiva unui debitor, un credit (S) cu termenul la scadență n ani, contractat în prezent, implică peste n ani achitarea sumei $S\ (1 + d)^n$; pe de altă parte, unei sume ce va fi achitată peste n ani, îi corespunde, în prezent, un credit

$$\frac{S}{(1+d)^n}$$

cu termen de scadență n ani.

PRIVATIZARE, acțiune de trecere în proprietatea privată a unor bunuri și activități care s-au aflat în proprietatea publică și în administrația statului. În ultima perioadă, **p.** prezintă un proces caracteristic majorității statelor lumii. În condițiile țărilor în care a existat monopolul pro-

prietății de stat, **p.** constituie procesul de așezare a vieții economice pe criteriul raționalității și eficienței economice, ea asigură mobilitatea și adaptabilitatea agenților economici la condițiile obiective impuse de piață, precum și corelarea intereselor producătorilor cu rezultatele activității lor. În țara noastră are loc un amplu proces de **p.** care poate fi privit sub două aspecte: *al micii* **p.** (apariția de unități economice, proprietate individuală și privată, pe baza liberei inițiative a agenților economici) și al *marii* **p.** (transformarea unei mari părți a întreprinerilor de stat în societăți comerciale).

PROCES ECONOMIC, fenomen economic privit în mișcare. **P.e** exprimă transformările cantitative, structurale și calitative în starea realității economice, care evidențiază desfășurarea în timp și în spațiu a faptelor și actelor economice. De pildă, creșterea prețurilor, modificarea ofertei sau a cererii de bunuri economice, creșterea productivității, într-un interval de timp sînt **p.e. P.e.** se desfășoară pe baza contradicțiilor interne proprii unui anumit fenomen economic, cît și pe baza celor care apar între diferitele fenomene și **p.e.** V. și *fenomen economic.*

PRODUCTIVITATE, eficiența cu care sînt avansați, combinați, substituiți și consumați factorii de producție. Mărimea **p.** se calculează fie prin raportarea producției obținute, într-o anuită perioadă, la volumul factorilor utilizați în aceeași perioadă pentru obținerea respectivei producții, fie prin raportarea factorilor utilizați la producția obținută. **P.** se prezintă ca **p.** *parțială* și ca **p.** *globală* **P.** *parțială* exprimă eficiența utilizării fiecărui factor de producție în parte (muncă, capital, pămînt, progres tehnic etc.). Ținînd seama de rolul activ al factorului muncă în ansamblul factorilor de producție, **p.** *muncii* ocupă un loc deosebit în rîndul **p.** *parțiale.* **P.** *muncii* se calculează fie prin raportarea producției la munca cheltuită pentru obținerea acesteia, fie prin raportarea cheltuielilor de muncă la producția obținută, în ambele situații luîndu-se în considerare și calitatea bunurilor economice. În primul caz, **p.** *muncii* reflectă numărul de unități de bunuri ce revine la o unitate de muncă (pe om-zi, om-oră, om-săptămînă, salariat etc); în cel de-al doilea caz, **p.** *muncii* reflectă consumul de factor de muncă ce revine la o unitatea de bun economic. **P.** *globală* exprimă eficiența combinării și consumării tuturor factorilor de producție, de regulă la nivel de unitate economică de bază, aceasta arătînd

Scanned with OKEN Scanner

performanța de ansamblu a activității economice. **P.** pe ansamblul economiei naționale (**p.** *națională*) se determină prin raportarea efectelor economice brute sau nete, sub forma produsului intern brut sau a venitului național, la consumul total de factori de producție din perioada respectivă. Acest consum este privit atît sub forma lui fizică (consum însumat prin metode științifice), cît și a factorilor financiari (dobînzi, profituri, impozite etc.). **P.** *marginală* reprezintă randamentul ultimei unități dintr-un anumit factor de producție (**p.** *marginală parțială*) sau randamentul ultimei unități din masa tuturor factorilor de producție consumați (**p.** *marginală totală*). **P.** *marginală parțială* se calculează fie prin raportarea sporului de producție obținut pe baza consumării ultimei unități dintr-un anume factor (de pildă, munca), ceilalți factori fiind considerați constanți, fie prin raportul dintre sporul dintr-un factor ocazionat cu producerea unei unități suplimentare de producție.

PRODUCȚIE, componentă a activității economice a cărei funcție esențială constă în combinarea și utilizarea factorilor materiali și umani în vederea obținerii de noi bunuri economice (bunuri materiale și servicii), respectiv a sporirii utilităților acestora. **P.** este motorul economiei, ea asigurînd satisfacerea nevoilor crescînde ale oamenilor, sporirea *avuției naționale, creșterea bunăstării națiunilor*. **P.** asigură locuri de muncă; în cadrul ei cele mai multe dintre familii încasează venituri; numai pe baza rezultatelor ei poate spori consumul. În funcție de caracterul rezultatelor finale ale **p.**, aceasta poate fi materială și nematerială (prestări de servicii). **P.** *materială* constă din totalitatea proceselor fizico-chimice, biologice, economice etc., prin care obiecte din natură sau bunuri corporale ale proceselor de producție anterioare sînt supuse unor modificări substanțiale și structurale spre a le face utile sau mai utile oamenilor. În cadrul acestei forme de **p.** se disting: **p.** industrială, **p.** agricolă, activitățile de construcții etc.

PRODUCȚIE GLOBALĂ, indicator specific *sistemului producției materiale* (v.) care relevă, sub formă bănească, întreaga activitate economică desfășurată la nivel microeconomic, într-o perioadă de un an **P.g.** *agricolă*, expresie bănească a produselor agricole vegetale și animale, în formă naturală și brută, obținute într-un an, la care se însumează soldul producției vegetale neterminate, costul înființării și întreținerii plantațiilor pomiviticole pînă la intrarea lor pe

Scanned with OKEN Scanner

rod. **P.g.** a *întreprinderii industriale,* expresie bănească a produselor finite fabricate din materii prime şi materiale proprii, achiziţionate sau ale clienţilor, livrate sau în curs de livrare, la care se adaugă semifabricatele din producţie proprie livrate, soldul creşterii sau descreşterii stocurilor de producţie neterminată, lucrările cu caracter industrial executate pentru terţi, pentru investiţii proprii şi celelalte sectoare neindustriale ale unităţii, reparaţiile capitale aferente capitalului fix etc. **P.g.** include înregistrări repetate, legate de consumul de resurse naturale. V. şi *produs global, produs social total.*

PRODUCŢIE NETĂ, indicator specific *sistemului producţiei materiale* (v.) ce evidenţiază mărimea cheltuielilor legate de recompensarea factorului uman, care participă la producerea de bunuri economice. În structura **p.n.** se cuprind salariile şi adaosurile la salarii, contribuţiile la asigurările sociale şi la ajutorul de şomaj, profitul (beneficiul), impozitul pe circulaţia mărfurilor şi alte elemente legate de activitatea factorului uman participant direct sau indirect la producerea de bunuri economice. Se calculează fie prin scăderea din *producţia globală* (v.) a cheltuielilor materiale, fie prin însumarea elementelor sale componente. V. şi *venit naţional.*

PRODUS DISPONIBIL, totalitatea bunurilor economice destinate folosirii *venitului disponibil* (v.). **P.d.** se deduce din produsul intern brut prin adăugarea importurilor şi scăderea exporturilor. Componentele sale materiale sînt destinate consumului privat şi public, formării capitalului fix şi stocurilor de capital circulant.

PRODUS FINAL (valoare adăugată), indicator macroeconomic prin care se apreciază, în expresie bănească, totalitatea bunurilor economice, ajunse, în decursul unui an, în ultimul stadiu al circuitului economic. Se determină prin diminuarea *produsului social total* (v.) cu mărimea consumului intermediar. Sub aspect natural-material se concretizează în bunurile economice destinate consumului personal şi social, înlocuirii capitalului fix consumat, acumulării şi constituirii stocului de capital şi exportului. Sub aspect bănesc, **p.f.** este format din *venitul naţional* la care se adaugă fondul de amortizare anual. V. şi *venit naţional.*

Scanned with OKEN Scanner

PRODUS GLOBAL, indicator calculat în sistemul producției materiale care însumează, la nivelul ramurilor producției materiale, *producția globală* (v.) obținută de unitățile economice componente. **P.g.** conține înregistrări repetate, ceea ce deformează contribuția ramurilor la producerea venitului național. Prin însumarea **p.g.** obținut în toate ramurile producției materiale se determină mărimea *produsului social total* (v.).

PRODUS GLOBAL BRUT, indicator macroeconomic calculat în sistemul conturilor naționale și prin care se exprimă, în formă bănească, rezultatele activității economice, cu caracter marfar și nemarfar, obținute în subsistemele economiei naționale, într-o perioadă de un an. Se calculează prin următoarele modalități: a) însumarea producției brute de bunuri materiale și servicii, în expresie bănească realizată pe piață și a producției brute de bunuri materiale și servicii, care nu au carcater marfar; b) însumarea intrărilor intermediare (bunurile materiale și serviciile destinate consumului intermediar, în expresie bănească) și a intrărilor primare (valoarea adăugată brută, formată din amortizarea capitalului fix și valoarea adăugată netă); c) însumarea consumului intermediar, în expresie bănească, și a consumului final **P.g.b.** include înregistrări repetate, ceea ce limitează posibilitățile de apreciere reală a activității depuse de agenții economici, V. și *produsul social total, sistem al cónturilor naționale.*

PRODUS INTERN BRUT (P.I.B.), indicator macroeconomic calculat în sistemul conturilor naționale, prin care se exprimă mărimea valorii adăugate brute a bunurilor materiale și serviciilor produse în interiorul țării. Se determină ca diferență între *produsul global brut* și consumul intermediar. **P.i.b.** evidențiază masa de bunuri materiale și servicii, sub aspect fizic și bănesc, produsă într-un an, de agenții economici ce își defășoară activitatea pe teritoriul țării. V. și *produs global brut, produs național brut, sistem al conturilor naționale.*

PRODUS INTERN NET (P.I.N.), exprimă mărimea valorii adăugate nete, calculată pe baza fluxurilor financiare, ca diferență între *produsul intern net* (v.) și fondul de amortizare.

Scanned with OKEN Scanner

PRODUS NAȚIONAL BRUT (P.N.B.), indicator macroeconomic calculat în sistemul conturilor naționale, prin care se exprimă, în formă bănească, rezultatele activității agenților economici autohtoni, care activează în interiorul țării și în afara teritoriului național. Se determină prin scăderea din *produsul intern brut* (v.) a părții produse de agenții economici străini, la care se adaugă rezultatele economice ale agenților autohtoni obținute din activitatea desfășurată pe teritoriul altor țări. P.N.B. poate fi mai mare sau mai mic decît P.I.B. în funcție de sensul soldului (pozitiv sau negativ) dintre rezultatele realizate de agenții economici naționali în afara granițelor țării și cele realizate de agenții economici străini, în interiorul granițelor naționale. V. și *produs intern brut.*

PRODUS NAȚIONAL NET (P.N.N.)., indicator macroeconomic calculat în sistemul conturilor naționale care reliefează mărimea rezultatelor economice nete obținute de agenții economici aparținînd unei țări, ce își desfășoară activitatea pe teritoriul național și al altor țări. Se determină prin scăderea din *produsul național brut* (v.) a mărimii amortizării capitalului fix. După stadiile mișcării, **P.N.N.**— producție, repartiție și consum — se utilizează următoarele modalități de calcul: a) însumarea valorii nete a bunurilor materiale și a serviciilor produse într-un an; b) însumarea veniturilor obținute de proprietarii factorilor de producție; c) însumarea cheltuielilor făcute pentru consum și sporirea avuției (investiții și creșterea stocurilor). Unitate producătoare de **P.N.N.**se consideră orice individ, firmă sau organ guvernamental, care produce bunuri materiale și servicii. În calculul acestui indicator se include orice activitate desfășurată de persoane fizice sau juridice, care se încadrează în una din următoarele ramuri: agricultură, silvicultură, pescuit, industrie, construcții, electricitate, gaz, apă și servicii de salubritate, transport, depozite și comunicații, comerț, bănci și asigurări, case de locuit, adminstrația publică, armata, serviciile educative, medicale, culturale, de amuzament, casnice, hoteliere și de alimentație publică, spălătorii, frizerii, și alte servicii personale, servicii judiciare, religioase, cele practicate de asociații, cluburi și alte organizații. În condițiile în care P.N.N. este evaluat la prețurile factorilor de producție, conținutul său este sinonim cu al *venitului național* (v.) V. și *produs național brut.*

Scanned with OKEN Scanner

PRODUS NET, indicator specific sistemului producției materiale, care însumează, la nivelul ramurilor, producția netă obținută de unitățile economice componente. Prin agregarea **p.n.** obținut în toate ramurile producției materiale se determină mărimea *venitului național* (v.).

PRODUS SOCIAL TOTAL (GLOBAL), indicator macroeconomic calculat în sistemul producției materiale, care reflectă, în expresie bănească, totalitatea bunurilor economice produse în ramurile sferei productive în decurs de un an. Sub aspect natural-material, **P.S.T.** se constituie din totalitatea bunurilor de investiții și a bunurilor de consum sub aspect valoric și cuprinde: a) cheltuielile de producție aferente bunurilor economice produse; b) veniturile primare ale populației ocupate din sfera productivă, ale unităților economce și ale statului. **P.S.T.** se calculează prin agregarea produsului global al ramurilor producției materiale. Drept urmare, **P.S.T.** include și consumul intermediar care cuprinde înregistrări repetate.

PROFIT, *în sens general,* venit, cîștig, realizat din desfășurarea unei activități. *În sens restrîns,* venit ce revine posesorului de capital drept recompensă a utilizării acestuia în calitatea de factor de producție. **P.** este scopul și rațiunea oricărei acțiuni economice, mobilul principal al investirii capitalului, criteriu de apreciere a eficienței economice, a rentabilității. Maximizarea **p.** constituie motivația agentului economic de a acționa într-un anumit domeniu de activitate lucrativă, criteriu de fundamentare a opțiunii sale privind orientarea capitalului și restructurarea producției. **P.** stimulează eforturile agentului economic în vederea perfecționării activității sale, cultivă spiritul de economisire. În același timp, **p.** are o semnificație deosebită și pentru societate, pe seama prelevării unei părți a acestuia la bugetele administrațiilor, asigurîndu-se satisfacerea unor nevoi sociale generale: învățămînt, sănătate, artă, cultură, protecție socială, administrație de stat, sport, apărare etc. **P.** se calculează ca excedent al prețului de vînzare peste cheltuielile de producție efectuate de agenții economici. Ca mărime, **p.** se prezintă sub mai multe forme: a) **p. brut** (total), diferența dintre încasările obținute într-o anumită perioadă din vînzarea bunurilor economice și a cheltuielilor de producție aferente acestora; b) **p.** *net,* acea parte a **p.** brut care se obține prin scăderea pierderilor înregistrate în activitatea desfășurată și alte scăzăminte prevăzute de le-

Scanned with OKEN Scanner

ge; acesta se repartizează societarilor sub forma de dividende şi pentru alte destinaţii economice prevăzute; **p.** *impozabil,* bază de calcul al impozitelor sau al prelevărilor legale. În ţara noastră, potrivit legislaţiei în vigoare, din **p.** *brut* se scad următoarele elemente: salariile întreprinzătorului, dobînda la capitalul investit, chiria plătită pentru clădiri, arenda pentru pămînt, partea destinată rezervelor; prelevările şi donaţiile făcute în scop umanitar, pentru sporirea activităţii ştiinţifice, sociale, culturale şi sportive; alocaţii pentru copii plătite de acei agenţi economici care nu evidenţiază aceste sume în costuri; cheltuielile de pregătire profesională şi practica în producţie; **p.** *normal,* minim de cîştig pe care trebuie să-l obţină întreprinzătorul pentru a-şi investi capitalul; **p.** *suplimentar,* realizat de acei întreprinzători care produc cu costuri individuale mai reduse decît cele cinsiderate normale; acesta este egal cu diferenţa între **p.** *net* şi **p.** *normal.* Agenţii economici care deţin unele poziţii monopoliste în producţie sau pe piaţă şi care vînd produsele la preţuri de monopol realizează **p.** *de monopol,* care este mai mare decît profitul normal. În funcţie de natura activităţii şi de domeniul în care se obţine, se disting următoarele forme: **p.** *industrial,* obţinut de întreprinzătorii industriaşi; **p.** *comercial,* încasat de comercianţi şi **p.** *bancar* obţinut de instituţiile bancare. O formă specială de **p.** sînt *dividendele* (v.) încasate de acţionari din profitul net realizat de societăţile la care deţin *acţiuni* (v.). **P.** se prezintă sub formă absolută şi relativă. Suma absolută a **p.** obţinută de o firmă, ramură sau pe ansamblul economiei naţionale reprezintă masa **p.** Raportul procentual dintre *masa* **p.** (P) şi costul de producţie (Ct) reprezintă rata profitului (pr'), adică: $pr' = \frac{P}{Ct} \cdot 100$. *V. şi rata profitului.*

PROGNOZĂ ECONOMICĂ, evaluare anticipativă, probabilă, circumscrisă într-un anumit orizont de timp, pe baza unor metode ştiinţifice de investigare a proceselor economice, a evoluţiei viitoare a diferitelor domenii de activitate economică sau a economiei naţionale, în ansamblul său. Prin **p.e.** se estimează situaţia probabilă a domeniului investigat, luîndu-se în considerare modificările previzibile ale factorilor creşterii economice. La baza elaborării **p.e.** stau următoarele cerinţe: formularea variantelor dezvoltării viitoare; analiza retrospectivă a proceselor economice supuse prognozării şi a tendinţei de manifestare a lor sub impactul modificărilor factorilor creşterii economice; analiza comple-

Scanned with OKEN Scanner

xă, multilaterală a domeniului de investigat sub aspect economic, tehnologic, sociologic, în profil de ramură, teritorial etc.. După domeniul de activitate investigat, **p.e.** pot fi: **p.** ale *producției,* **p.** ale *consumului,* **p.** ale resurselor de muncă, **p.** *dezvoltării diferitelor ramuri* (industrie, agricultură, transport, turism, servicii etc.). După sfera de cuprindere, **p.** pot fi: **p.** *mondoeconomice,* care privesc economia modială, zone ale lumii sau unele domenii ale acesteia; **p.** *macroeconomice,* care se referă la ansamblul economiei naționale; **p.** *mezoeconomice,* care au în vedere ramuri și subramuri ale economiei naționale sau diferite domenii de activitate; **p.** *microeconomice,* care au în vedere evoluția unor bunuri materiale sau servicii economice, a tehnologiilor de fabricație, a consumurilor specifice etc.; **p.** *teritoriale,* care privesc o anumită unitate administrativ-teritorială, zonă, precum și întreg teritoriul național. După gradul de agregare, **p.** pot fi: *mono* și *multisectoriale* (un sector al economiei naționale, mai multe sau economia națională în ansamblul său, un factor sau mai mulți factori ai creșterii economice). După orizontul de timp, **p.** pot fi: *pe termen lung* (15— 35 de ani și peste), pe termen mediu (5—10 ani) și pe termen scurt (1—2 ani sau mai puțin). În vederea elaborării **p.e.** se utilizează un sistem de modele prin care se determină mai multe variante posibile de dezvoltare economică. Cele mai frecvente metode și tehnici de **p.e.** sînt: metodele de extrapolare, metodele normative, metodele intuitive, analiza factorială, analiza de structură, comparațiile internaționale etc. V. și *creștere economică, planificare.*

PROGRAMARE ECONOMICĂ, acțiune de defalcare, etapizare și sincronizare a unor sarcini precise, în timp și spațiu, inclusiv de repartizare pe factori de răspundere, concretizate în profil de execuție, prin care se realizează, în condiții de eficiență, obiective economice prealabil stabilite. **P.e.** vizează probleme de aprovizionare, producție și desfacere a bunurilor economice, pregătirea forței de muncă, derularea lucrărilor de investiții etc. **P.e.** se bazează pe folosirea unor metode și tehnici corespunzătoare; importanță deosebită prezintă **p.** matematică (**p.** *dinamică,* **p.** *discretă,* **p.** *liniară)* și metoda drumului critic. Acestea permit alegerea variantei optime pentru realizarea obiectivului propus. V. și *plan.*

Scanned with OKEN Scanner

PROGRES, salt calitativ într-un anumit domeniu de activitate umană, sensul ascendent al dezvoltării acestuia. **P.** *economic,* trecerea activităţii economice desfăşurată la diferite nivele de agregare, de la o treaptă inferioară a dezvoltării la una superioară, exprimată în sporirea productivităţii, în creşterea dimensiunilor venitului naţional pe locuitor, în condiţiile modernizării structurilor economice. **P.** *social,* ridicarea pe trepte superioare a condiţiilor umane, a modului de viaţă a oamenilor, a condiţiilor de muncă şi de viaţă ale populaţiei unei naţiuni, permanenta îmbunătăţire a *calităţii vieţii* (v.). **P.** *ştiinţific,* ansamblul descoperirilor epocale şi a marilor realizări teoretice în toate domeniile ştiinţei, cu deosebire în ştiinţele fundamentale (matematica, fizica, chimia, biologia etc.), tehnologice şi umaniste, materializate într-o mare diversitate de invenţii şi inovaţii. **P.** *tehnic,* consecinţă a utilizării şi valorificării rezultatelor inovării, ale cercetării ştiinţifice, care constă din perfecţionarea tehnicii, tehnologiei şi conducerii manageriale. Pe suportul **p.t.** au loc schimbări în conţinutul, structura şi calitatea factorilor materiali ai producţiei, modificări în rolul şi locul factorului uman în activitatea socială, perfecţionarea multiplelor aspecte ale organizării şi conducerii. Între aceste forme de **p.** există relaţii de intercondiţionare.

PROPRIETATE, ansamblul relaţiilor dintre oameni în legătură cu însuşirea bunurilor, relaţii guvernate de norme sociale specifice diferitelor perioade istorice. Conţinutul **p.** este abordat în trei sensuri: economic, juridic şi filosofic. Pentru ca relaţia socială de proprietate să dobîndească *sensul ei economic,* este nevoie ca acestea să fie relaţii efectiv de exercitare a atributelor de proprietar asupra unor bunuri identificabile şi măsurabile în mod direct şi nemijlocit (nu prin intervenţia altei persoane şi nu aşa cum sînt ele precizate în norme juridice). De asemenea, relaţia de **p.** presupune manifestarea concretă a personalităţii umane în actul social (nu manifestarea dorită şi nici cea maximă) avînd la bază cauze reale (tradiţii, mecanisme speciale de impunere etc.). Manifestarea concret-istorică a calităţii oamenilor de proprietari autentici este în funcţie de condiţiile materiale, de factori de producţie existenţi, îndeosebi de cei tehnico-ştiinţifici. Ca raport social-economic real, **p.** se caracterizează prin următoarele: reprezintă o apropriere, o însuşire a unui bun fizic sau a unuia incorporal; subiectul, titularul ei exercită atributele sale prin puterea proprie, el supunîndu-se doar legilor adoptate democratic; el îşi reali-

Scanned with OKEN Scanner

zează atributele în interesul său. Cu intrarea în lumea contemporană, cu îmbogăţirea obiectului **p.** s-a diversificat şi structura economică a relaţiei de **p.** Structura internă a raportului economic actual de **p.** cuprinde: apropierea ca posesiune; utilizarea obiectului **p.**; dreptul de gospodărire, administrare şi gestionare; dispoziţia asupra obiectului **p.**; dreptul de culegere a roadelor etc., toate acestea în condiţiile respectării legilor, aşa cum sînt ele într-o ţară sau alta. Înstrăinarea totalităţii atributelor **p.** generează relaţii economice de vînzare-cumpărare, de donaţie şi de moştenire. Înstrăinarea separată a anumitor atribute ale **p.** stă la baza altor relaţii economice, cum sînt cele de închiriere, de embatic, de arendare, de credit, locaţie în gestiune, concesionare etc. Corectă în esenţa sa, viziunea economică privitoare la natura **p.**, privită în general, reprezintă o abstracţie ştiinţifică. Raporturile sociale de **p.**, fiind extrem de complexe, de diverse şi de dinamice, se concretizează într-o multitudine de forme de existenţă. În prezent coexistă următoarele forme fundamentale de **p.**: privată-particulară şi publică. **P.** *particulară* ocupă locul central în sistemul **p.** din ţările cu economie de piaţă. În cadrul acestei forme se disting: **p.** *individuală,* în cazul în care cel ce stăpîneşte factorii de producţie îi şi foloseşte direct **(p.i.** a meşteşugarului, a ţărănului, a prestatorului de servicii); **p.** *privat-individuală,* atunci cînd un anume proprietar deţine factori de producţie pe care îi utilizează cu lucrători salariaţi nonproprietari; **p.** *privat-asociativă* care, la rîndul ei, se prezintă ca *asociaţii* ale proprietarilor individuali (asociaţii de muncă, cooperative etc.) şi ca *societăţi* de capitaluri, situaţie în care proprietarii societari folosesc salariaţi nonproprietari. **P.** *publică* (de stat) este prezentă, în proporţii diferite, în toate ţările lumii. Ea se caracterizează prin aceea că bunurile, îndeosebi factorii de producţie, se află în proprietatea organizaţiilor statale, privite ca subiect de proprietate, aceasta fiind folosită de diferite administraţii publice. **P.** statului se constituie şi funcţionează la mai multe niveluri, aceasta fiind folosită de: statul central (federativ, unional sau unitar); statele ce fac parte din federaţie sau din uniune; administraţiile publice locale. Din combinarea formelor fundamentale de **p.** a rezultat **p.** *mixtă.* Această formă de **p.** există, de asemenea, în toate ţările lumii. Capitalul unităţilor ce fac parte din acest sector provine din participările unor *persoane fizice* (proprietari individuali sau privaţi), ca şi din cele ale unor persoane *juridice* (cooperative, societăţi de persoane, societăţi de capitaluri, inclusiv ale

Scanned with OKEN Scanner

diferitelor întreprinderi și organizații publice etc.). Această formă de **p.** implică și participări din mai multe țări, situație în care ia naștere **p.** *mixtă multinațională.* Multiplele forme de **p.**, apărute în concordanță cu cerințele legilor obiective sînt compatibile. Criteriul esențial al compatibilității multiplelor forme de **p.**, ca și al modificării raporturilor dintre ele, constă în creșterea eficienței economice și în modernizarea aparatului productiv al societății. Oricare ar fi forma de **p.**, esențialul este să se dezvolte **p.** individuală provenită din muncă, singura compatibilă cu manifestarea deplină a personalității umane.

PROPRIETATE FUNCIARĂ, modalitate de deținere a terenurilor de orice fel, indiferent de destinația și de domeniul (public sau privat) din care face parte *fondul funciar* (v.) al țării. În evoluția sa, **p.f.** a cunoscut mai multe forme: **p.f.** *comună* sau *obștească,* care aparținea obștilor sătești ce foloseau în comun anumite terenuri; **p.f.** *particulară, privat-individuală,* în care titularii dreptului de proprietate sînt persoane fizice sau juridice, care exploatează independent pămîntul, cu forțe proprii (fermele familiale) sau cu forță de muncă salariată; **p.f.** *asociată,* rezultă din asocierea mai multor proprietari care își unesc capitalurile în vederea valorificării terenurilor ce le aparțin; **p.f.** *cooperatistă,* care ia naștere prin unirea eforturilor mai multor producători agricoli pentru a exploata în comun pămîntul pe care îl au, rezultatele împărțindu-se după terenul adus în cooperativă și munca depusă; **p.f.** de *stat* reprezentată de unitățile agricole, care aparțin administrației centrale (unități de cercetare, reproducție, de interes național etc.) sau administrației locale, care administrează și exploatează diferite suprafețe de teren (izlazuri comunale, iazuri, eleștee, liziere de pădure ș.a.); **p.f.** *publică,* ce se extinde asupra unor terenuri care fac parte din domeniul public avînd o importanță națională deosebită (rezervații, parcuri naționale, platforme maritime continentale etc.). În țara noastră, conform Legii fondului funciar, prin deținători de terenuri se înțeleg titularii dreptului de proprietate, ai altor drepturi reale asupra acestora sau cei care, potrivit legii civile, au calitatea de posesori ori deținători precari. Terenurile pot face obiectivul dreptului de proprietate privată sau al altor drepturi reale, avînd ca titulari persoane fizice sau juridice, ori pot aparține domeniului public sau domeniului privat. Domeniul public poate fi de interes național, caz în care proprietatea asupra sa, în regim de drept public, aparține statului. Terenurile

Scanned with OKEN Scanner

care fac parte din domeniul public (cele pe care sînt amplasate construcţiile de interes public: pieţe, reţele stradale, porturi, aeroporturi etc.) sînt scoase din circuitul civil, dreptul de proprietate asupra lor fiind imprescriptibil. Domeniul public este şi de *interes local,* cînd proprietatea aparţine, în regim de drept public, comunelor, oraşelor, municipiilor, judeţelor. Terenurile aflate în domeniul privat al statului, comunelor, oraşelor, municipiilor şi judeţelor sînt supuse dispoziţiilor de drept comun, dacă legea nu prevede altfel. De pildă, terenurile întreprinderilor agricole de stat, transformate în societăţi comerciale.

PROPRIETATE INDUSTRIALĂ, drepturi ale persoanelor fizice şi sau juridice asupra investiţiilor, desenelor şi modelelor de utilizare a acestora, mărcilor de fabrică, numelui său comercial şi, în general, asupra creaţiei lor individuale. **P.i.** are manifestări variabile în funcţie de obiectele ei. Drepturile de proprietate asupra invenţiilor, de pildă, sînt sancţionate de guverne sau de alte organisme autorizate sub formă de *brevete de invenţii* (v.).

PROPRIETATE LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ, drept de proprietate asupra creaţiei intelectuale, dreptul de autor asupra unei creaţii cultural-ştiinţifice şi artistice, ce poartă amprenta unei personalităţi originale şi a unei inteligenţe creative exclusivă, de neconfundat cu altele. **P.l** şi **a.** este cea mai sacră şi cea mai personală formă de proprietate.

PUTERE DE CUMPĂRARE, capacitatea populaţiei de a procura bunuri materiale şi servicii destinate consumului personal, în raport cu veniturile sale. **P.** de **c.** este în raport direct cu nivelul veniturilor populaţiei şi în rapot invers proporţional cu nivelul preţurilor bunurilor destinate consumului personal. **P.** de **c.** se reflectă în mărimea şi dinamica salariului real. V. şi *salariu.*

R

RABAT COMERCIAL, cotă procentuală ce se aplică preţului cu amănuntul, care revine comerciantului detailist sau cumpărătorului. În economiile conduse centralizat, **r.c.** are drept scop acoperirea cheltuielilor de circulaţie şi constitui-

Scanned with OKEN Scanner

rea beneficiilor la nivelul unităţilor comerciale. În aceste condiţii, **r.c.** este identic cu adaosul comercial. În ţările cu economie de piaţă, **r.c.** este utilizat ca instrument stimulativ al vînzărilor, în condiţiile în care cererea este redusă sau în scădere. Se foloseşte, de asemenea, în scopul cointeresării cumpărătorilor pentru a achiziţiona cantităţi mai mari de mărfuri, respectiv în a păstra relaţiile lor cu aceiaşi comercianţi

RARITATE, insuficienţă a unei resurse economice, îndeosebi naturale, în raport cu nevoia ce trebuie satisfăcută. Se pot distinge mai multe forme de **r.**: *naturală,* ce ţine de vitregia naturii; *de penurie,* generată de o scădere accidentală a ofertei, accidente economice, sociale etc.; **r.** *pieţei,* care apare cînd se înregistrează o creştere rapidă, neaşteptată a cererii, oferta rămînînd la nivelul anterior (se mai numeşte şi **r.** *relativă);* **r.** *speculativă* (artificială, generată de o reducere voluntară a ofertei de către agenţii economici producători pentru a menţine sau a spori preţurile. În cadrul teoriei utilităţii marginale, **r.** constituie unul din elementele ce stau la baza valorii; un bun are o valoare mai mare cînd este mai rar, o valoare mai mică atunci cînd el se găseşte din abundenţă. Se consideră că **r.** este de nedespărţit de utilitatea unui bun. În viziunea acestui curent de gîndire, explicarea valorii unui bun nu face abstracţie de greutatea dobîndirii lui. În gîndirea neoclasică, **r.** este o realitate universală şi atemporală ea fiind caracteristică tuturor bunurilor: informaţii, resurse naturale, bani, timp. De acea, adepţii acestei teorii consideră că preţurile pieţei sînt indicatorii **r.** relative a bunurilor reproductibile.

RATĂ A DOBÎNZII (d), raportul dintre masa dobînzii (D) realizată într-o anumită perioadă şi capitalul împrumutat (K), adică $d = \frac{D}{K} \cdot 100$ Mărimea **r.d.** depinde de cererea şi oferta de capital de împrumut, de rata profitului şi de gradul de depreciere a monedei. **R.d.** este mai redusă decît rata profitului existentă în economie. Pentru a limita efectele deprecierii monedei asupra capitalului împrumutat, **r.d.** se indexează cu indicele inflaţiei. V. şi *dobîndă, profit.*

RATĂ A PROFITULUI, raport procentual dintre masa profitului şi costul de producţie sau capitalul avansat, care evidenţiază gradul de rentabilitate, de valorificare a fac-

torilor de producţie. **R.p.** se calculează pe produs şi firmă, ramură şi economie naţională. Ea îndeplineşte funcţia de orientare a producţiei, a activităţii economice în general. Mărimea **r.p.** oscilează între două limite — minimă şi maximă. *Limita minimă* o constituie **r.p.** marginal, acea rată care asigură o masă a profitului considerată de agenţii economici ca satisfăcătoare pentru a accepta continuarea activităţii lor; *limita maximă* reprezintă acea mărime care teoretic marchează începutul scăderii volumului vînzărilor. **R.p.** este influenţată de următorii factori: nivelul productivităţii; nivelul costului de producţie; preţul de vînzare; volumul, structura şi calitatea activităţii economice; repartizarea veniturilor între posesorii factorilor de producţie; durata de rotaţie a capitalului. Dacă primii factori influenţează mărimea **r.p.** în raport direct proporţional, ultimul factor o influenţează în raport invers proporţional.

RAŢIONALITATE ECONOMICĂ, componentă a raţionalităţii umane, exprimă capacitatea activităţii economice de a răspunde în cel mai înalt grad scopului propus: satisfacerea cît mai bună a trebuinţelor. **R.e.** se realizează în cadrul confruntărilor libere, dar loiale, a diferitelor activităţi economice. În procesul competiţional sînt promovate activităţile economice raţionale şi sînt eliminate cele care nu decurg din nevoi umane reale. **R.e.** se impune prin *eficienţa economică* (v.) care este nu numai expresia, ci şi măsura acesteia.

RECAMBIO, v. *poliţă.*

RECESIUNE ECONOMICĂ, stare a conjuncturii economice caracterizată printr-o situaţie dificilă a unei economii naţionale sau a unor ramuri ale ei. Principalele ei trăsături sînt: încetinirea creşterii economice sau începutul restrîngerii producţiei; creşterea şomajului şi a inflaţiei; încetinirea vînzărilor şi tendinţa de creştere a stocurilor la producători sau în sfera circulaţiei; scăderea veniturilor etc. Dacă procesul se prelungeşte şi nu poate fi stăpînit, **r.e.** se poate transforma într-o veritabilă *depresiune* (v.), adică o restrîngere cumulativă a activităţii economice şi a gradului de utilizare a factorilor de producţie. **R.e.** constituie o etapă a ciclului economic decenal, în care se întrepătrund unele fenomene caracteritice atît fazei de criză, cît şi a celei de depresiune.

Scanned with OKEN Scanner

RECLAMĂ, formă sau procedeu de publicitate constînd din difuzarea de informaţii care atrag atenţia cumpărătorilor potenţiali asupra anumitor bunuri materiale sau servicii în scopul influenţării acestora de a cumpăra sau utiliza aceste bunuri economice. **R.** este subordonată adesea activităţii de *concurenţă* (v.) între agenţii economici. **R.** se foloseşte în cele mai diferite sectoare ale activităţii economice, întreprinderi şi firme producătoare, unităţi social-culturale, în prestări de servicii, turism, asigurări sociale, transporturi şi altele. Cea mai frecvent utilizată este **r.** *comercială,* care se referă la popularizarea mărfurilor, a magazinelor, a unor forme speciale de vînzare sau de efectuare a serviciilor în scopul sporirii deverului comercial. Ca mijloace de **r.** se practică: *marca de fabrică* (v.) şi de comerţ; **r.** grafică, în special prin tipărire; **r.** prin efecte luminoase; **r.** prin viu grai (megafon, radio); **r.** combinată (cinema, televiziune); **r.** prin etalarea produselor (vitrină, expoziţii); **r.** prin servicii şi/sau facilităţi acordate cumpărătorului etc. Pentru activitatea agenţilor economici este deosebit de importantă cercetarea de **r.**, desfăşurată în vederea culegerii informaţiilor necesare aprecierii eficienţei activităţii promoţionale. Prin cercetarea **r.** se stabilesc cele mai eficiente canale de transmitere a mesajelor publicitare în masă, a structurii subiecţilor ce recepţionează mesajele transmise, a efectului informaţiilor transmise. Pe această bază, agentul economic îşi fundamentează strategia promoţională. Există modele matematice prin care se poate măsura eficienţa **r.**

REDEVENŢĂ, sumă de bani plătită periodic de persoane care au concesionat anumite bunuri (mine, terenuri agricole sau forestiere, lucrări de drumuri publice sau exploatarea lor etc.), care au contractat licenţe prin know-how. Mărimea **r.** se stabileşte prin contractul între titularul dreptului concedat şi beneficiarul acestuia, proporţional cu folosirea, exploatarea bunului ce face obiectul contractului. Cota **r.** poate fi fixă sau variabilă, aceasta din urmă rezultînd din aplicarea unor cote procentuale la cifra de afaceri realizată prin exploatarea bunului concedat, la volumul producţiei obţinute pe terenul concedat etc. V. *concesiune, licenţă.*

Scanned with OKEN Scanner

REFORMA ECONOMICĂ, schimbare în structurile tehnologice, economice ale unei țări precum și în mecanismele de funcționare a economiei în vederea ridicării activității economice pe trepte superioare. De-a lungul timpului, țările lumii au înfăptuit numeroase **r.e.**, progresul lor fiind de fapt un proces neîntrerupt de trecere de la un echilibru relativ la altul, de la un grad de eficiență la altul. În țara noastră, **r.e.** actuală se identifică cu însăși *tranziția la economia de piață* prin care economia românească — puternic centralizată și distorsionată sub raport tehnico-științific și economic — va evolua către o structură liberalizată, cu mecanisme de piață bine definite, spre rentabilizarea tuturor activităților, prin valorificarea eficientă a posibilităților economice pe baza favoribilităților pieței și prin implementarea tehnologiilor avansate folosite, în mod curent, pe plan mondial. În condițiile actuale, înfăptuirea **r.e.** se suprapune celei mai profunde crize economice pe care a cunoscut-o țara noastră. De aceea, **r.e.** trebuie să oprească criza în care se află țara, să asigure intrarea vieții economice în normal, proces în cadrul căruia va începe și va continua tranziția graduală efectuată în ritm rapid și în cadrul căreia implementarea mecanismelor juridice și economice strict necesare funcționării economiei de piață să se facă în mod accelerat.

REGIE AUTONOMĂ (regie publică), formă de întreprindere, persoană juridică care are ca obiect exploatarea, valorificarea în scop de profit a unor bunuri aflate în proprietatea statului; ea concretizează și valorificarea unor drepturi ale statului, cum ar fi perceperea de impozite. **R.a.** se caracterizează prin personalitate juridică proprie și prin gestiune separată de bugetul statului. Totuși, gestiunea **r.a.** prin rezultatele ei financiare, este legată într-o măsură mai mare de proprietatea publică. Comparativ cu societățile comerciale, **r.a.** poate fi *directă,* dacă funcțiile ei economico-financiare sînt încredințate unor manageri salariați (funcționari de stat) și *indirectă,* dacă aceste funcții sînt concesionate, închiriate sau date în locație de gestiune unor întreprinzători particulari. În țara noastră, cedarea temporară a unor drepturi de proprietate ale statului se face pe baza legii.

Scanned with OKEN Scanner

REGISTRU AL COMERȚULUI, document public, înmatriculat oficial la organul competent, în care agenții economici (persoane fizice, societăți comerciale, regii autonome, organizații comerciale etc.) au obligația să înscrie mișcarea actelor și faptelor economice prevăzute în lege: donația, vînzarea, locațiunea sau gajul fondului de comerț; brevetele de invenții, mărcile de fabrică, de comerț și de servicii; hotărîrea de punere sub interdicție a comerciantului, de declarare în stare de faliment etc. Înregistrările se fac numai în baza unei încheieri a judecătorului delegat sau, după caz, a unei hotărîri judecătorești definitive. Comerciantul este obligat a menționa pe facturi, oferte, comenzi, tarife, prospecte și orice alte documente întrebuințate în comerț, numărul de ordine sub care este înmatricuată firma în **r.c.** și anul înmatriculării. Obligațiile privind **r.c.** nu privesc meseriașii și țăranii, care își desfac produsele din gospodăria proprie.

RENTABILITATE, formă a eficenței economice care evidențiază capacitatea agenților economici de a realiza profit (beneficiu). Mărimea *profitului* (v.) reprezintă expresia *absolută* a **r.** Indicatorii care măsoară **r.** în expresie *relativă* sînt: raportul procentual între suma totală a profitului și mărimea capitalului (sau numai a capitalului fix); raportul procentual între suma totală a profitului și *costul de producție* (v). Pe unitate de produs, **r.** relativă se determină ca: raport procentual între profitul obținut pe unitate de produs și mărimea capitalului necesar (sau a capitalului fix ce revine pe unitatea de produs); raport procentual între profitul obținut pe unitatea de produs și costul mediu al produsului. Astfel calculată, **r.** relativă este numită și rata **r.R.**, absolută este determinată de mărimea prețurilor de vînzare și a costurilor de producție, de diferența dintre ele. În plus, **r.** relativă este influențată și de mărimea capitalului avansat și de viteza de rotație a acestuia.

RENTĂ, sumă de bani plătită pentru folosirea unui factor de producție sau a unui bun economic cu calități deosebite, care aparține altei persoane. Realizarea **r.** presupune existența simultană a următoarelor condiții: bunul să fie limitat cantitativ; să nu poată fi substituit cu un alt bun, cel puțin o anumită perioadă; oferta lui să fie inelastică (limitată) în raport cu cererea. Pentru proprietarul bunului respectiv, **r.** constituie un venit, o recompensă în schimbul transferării temporare a dreptului de folosință a acestuia.

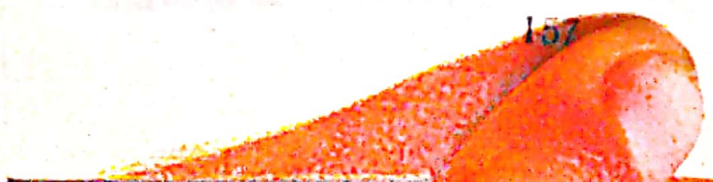

Scanned with OKEN Scanner

Principala formă de **r.** este **r.** *funciară* sau **r.** *pămîntului*, care se formează în agricultură şi silvicultură. Aceasta reprezintă o sumă de bani plătită de arendaş proprietarului funciar pentru dreptul de a exploata pe termen limitat terenul acestuia. **R.f.** rezultă din preţul ridicat al produselor agricole a căror cerere în creştere se confruntă cu oferta puţin elastică, datorită caracterului limitat al pămîntului ca principal factor de producţie în agricultură. Ea este egală cu diferenţa dintre preţul de vînzare al produsului agricol şi costul de producţie plus profitul normal al arendaşului. **R.f.** îmbracă următoarele forme: a) **r.f.** *absolută*, suma încasată de proprietarul funciar de la *arendaş (v) drept chirie pentru terenul arendat, indiferent de calitatea şi poziţia acestuia; b)* **r.f.** *diferenţială*, care se formează pe baza deosebirilor de feritlitate sau de poziţie faţă de centrele de aprovizionare, desfacere şi căile de comunicaţie a terenurilor cultivate, precum şi a diferenţelor de eficienţă ce pot să apară între investiţiile de capital ce se fac în producţia agricolă; c) **r.** de *monopol*, sumă ce se încasează de proprietarii unor suprafeţe de teren de pe care se obţin produse în cantităţi foarte reduse, cu calităţi excepţionale şi care sînt foarte căutate de consumatori. **R.** de *monopol*, este un *supraprofit* (v.) încasat de proprietarul funciar ce decurge din preţul de monopol la care se vînd aceste produse, determinate de capacitatea de cumpărare şi preferinţele consumatorilor. Alte forme de **r.** sînt: **r.** *minieră*, plata făcută de arendaş proprietarului pentru terenul arendat şi exploatarea zăcămintelor aflate în subsolul acestuia; **r.** din *construcţii*, care se formează în sectorul construcţiilor, pe baza deosebirilor de poziţie dintre terenurile afectate diverselor construcţii; mărimea ei este influenţată de cererea şi oferta de astfel de terenuri; **r.** de *raritate*, care revine posesorului de factori de producţie sau de alte bunuri economice rare, pentru a căror utilizare se plăteşte un preţ mai ridicat; **r.** de *transfer*, care se obţine în urma modificării destinaţiei unor factori de producţie, prin care se asigură o folosire mai rentabilă a acestora. V. şi *preţ*.

REPARTIŢIE, componentă a activităţii economice prin care bunurile materiale şi serviciile sînt orientate spre destinaţiile lor normale şi în care se distribuie şi se redistribuie veniturile populaţiei. Principalele operaţiuni de repartiţie a veniturilor în societate intră în competenţa sistemului bancaro-financiar şi de asigurări.

Scanned with OKEN Scanner

RESCONT (taxă, rată reescont), mărimea procentuală a dobînzii reţinută de către banca centrală la operaţiunile ce intervin între aceasta şi băncile comerciale care solicită credit pe seama *efectelor de comerţ* (v.) neajunse la scadenţă şi aflate în portofoliu propriu. Operaţiunea de transmitere a acestor titluri de credit între cele două instituţii este denumită *rescontare*. V. şi *discont, scont.*

RESTRUCTURARE ECONOMICĂ, proces, cuprinzător şi de durată, de modificare a structurilor fundamentale ale vieţii economice, de schimbare a relaţiilor dintre ele în concordanţă cu exigenţele tehnico-ştiinţifice şi prin mecanisme care să dezvolte iniţiativa agenţilor economici, în condiţiile utilizării pîrghiilor economice (preţ, profit, dobîndă, cost, salariu etc.) în vederea creşterii eficienţei economice şi a stimulării progresului social. **R.e.** poate fi: a) **r.** *proprietăţii,* care în condiţiile existenţei monopolului absolut al proprietăţii de stat înseamnă înlăturarea acesteia şi crearea pluralismului formelor de proprietate; b) **r.e.** de *ramură,* care presupune eliminarea disproporţiilor de ramură, sporirea ponderii ramurilor care răspund exigenţelor revoluţiei tehnico-ştiinţifice şi diminuarea celor care se dovedesc a fi anacronice; c) **r.** *tehnologică,* care presupune renunţarea la vechile tehnologii şi utilizarea celor noi, moderne. *Îmbunătăţirea structurilor teritoriale* asigură dezvoltarea tuturor zonelor, localităţilor, ocuparea resurselor de muncă, obţinerea de venituri mai mari în mediul rural etc.

RESURSĂ ECONOMICĂ, totalitatea elementelor materiale şi umane, reale şi monetare, ce pot fi atrase şi utilizate în producţia de noi bunuri economice în scopul satisfacerii nevoilor sociale. **R.e.** cuprind **r.** *primare* (umane şi naturale) şi **r.** *derivate* (stocul de capital, informaţia, inovaţia, progresul ştiinţific şi tehnic, abilitatea întreprinzătorului etc.). Principala **r.e.** este *populaţia* (v.), ea fiind condiţia esenţială a existenţei şi progresului societăţii. **R.e.** *naturale* sînt oferite de natură, fie direct, fie prin prelucrarea lor. **R.e.n.** cuprind: a) *elementele materiale* (obiectele naturale ale muncii), cum sînt :*pămîntul,* fauna, flora, minereurile, lemnul, apa etc.; b) *forţele energetice* (căderea apelor, energia solară, mareele, energia eoliană, energia electrică, reacţiile chimice şi nucleare etc.). După caracterul reproducerii şi duratei folosirii lor, **r.e.n.** se clasifică în: a) *reproductibile* (sau regenerabile) care se reproduc după

Scanned with OKEN Scanner

fiecare ciclu de producție (fondul funciar, fondul forestier, fondul cinegetic, apa) și *nereproductibile* (sau *neregenerabile*) care nu se reproduc natural și sînt epuizabile (zăcămintele de combustibili fosili, minereurile metalifere și nemetalifere etc.). După volumul rezervelor disponibile, exploatabile în raport cu cererea de consum, **r.e.n.** se împart în *abundente* și *deficitare*. După gradul lor de recuperare și refolosire se devid în: *recuperabile* (substanțe minerale utile și neferoase etc.); *parțial recuperabile* (în special resursele biologice — fondul agricol, fondul forestier etc.); *nerecuperabile* (în special resursele energetice). **R.e.n.**, în special cele neregenerabile și parțial neregenerabile, au un caracter limitat, raritatea lor constituind o restricție în activitatea economică, ceea ce impune preocupări constante pentru păstrarea, conservarea și utilizarea lor rațională, pentru protecția mediului natural. Principala **r.e.** derivată o reprezintă stocul de capital real, care în esență este o **r.e.** *acumulată*. De această resursă depinde continuitatea producției și nivelul randamentului utilizării **r.e** primare. V. și *abilitate a întreprinzătorului, factor de producție, progres,, resursă informațională*.

RESURSĂ INFORMAȚIONALĂ, resursă economică derivată, creată, obținută și produsă de om în cadrul societății. **R.i.** este o expresie a cunoștințelor științifice și tehnice încorporată în factorul uman, apreciată ca o **r.** natural-materială de o deosebită importanță în viața economică. **R.i.** purtată pe un suport material (hîrtie, film, disc, memorie magnetică, memoria semiconductoarelor etc.) conduce direct procesele de producție, înlocuiește factorul uman în activități, funcții care, pînă la apariția inteligenței artificiale, păreau de neînlocuit. Pe măsura constituirii băncilor de date, a extinderii rețelei teleinformatice crește rolul **r.i.**, utilizarea ei cuprinzînd ramuri și sectoare de activitate, noi componente ale activității umane. V. și **r.** *economice, inovație, invenție, progres*.

REZULTATE ECONOMICE, efecte materiale, bănești și sociale ale combinării și utilizării factorilor de producție, ieșirii (output-uri) obținute din diferitele activități economice a căror destinație este fie satisfacerea nevoilor de producție, fie a celor de consum. Ele prezintă importanță atît din punct de vedere al nevoilor ce trebuiesc satisfăcute, cît și al aprecierii eficienței utilizării factorilor de producție. După gradul de cuprindere a elementelor valorice com-

Scanned with OKEN Scanner

ponente, **r.e.** îmbracă următoarele forme: *globale-brute* (produsul global, produsul social total); *finale* (produsul final); nou create (venitul național); *nete* (profitul). **R.e.** oglindesc întreaga activitate desfășurată de agenții economici, cuprinzînd bunurile materiale și serviciile cu caracter marfar și nemarfar. Ele includ toate cheltuielile legate de producerea bunurilor materiale și serviciilor destinate consumului intermediar și a celui final. **R.f.** reflectă valoarea bunurilor materiale și a serviciilor produse în interiorul unei țări și ajunse în ultimul stadiu al circuitului, fiind destinate consumului final. **R.e.n.c.** reliefează partea de valoare ce se adaugă ca valoare nouă la valoarea factorilor materiali consumați. **R.e.n.**, evidențiază acea parte a **r.e.g.** care rămîne după scăderea cheltuielilor de producție efectuate pentru producerea bunurilor materiale și a serviciilor și a altor impozite directe și indirecte. După efortul pe care îl implică desfășurarea anumitor activități economice, precum și în raport cu spațiul și timpul de manifestare, **r.e.** se clasifică în: **r.e.** *directe,* în legătură nemijlocită cu declanșarea unei acțiuni economice (producția de grîu, de struguri, calea ferată construită etc.); **r.e.** *indirecte,* produs al **r.e.d.** sau apărute concomitent cu acestea (construcția unei căi ferate atrage și construcția de viaducte, poduri etc.) și care prin consecințele lor au un rol pozitiv sau negativ asupra costului dezvoltării și a calității vieții; **r.e.** *propagate,* ansamblul implicațiilor ce se produc în lanț în toate compartimentele de activitate aflate în interdependență. Acestea au un rol deosebit de important în asigurarea echilibrului structurii economiei naționale, ele compensînd insuficiența **r.e.d.** și **i.** **R.e.** se înregistrează la nivel micro, mezo, macro și mondoeconomic. **R.e.** *microeconomice,* cele obținute la nivelul primar al activității economice se integrează și care se regăsesc la nivel mezo, macro și mondoeconomic. Integrarea **r.e.** microeconomice se realizează pe baza unor metodologii de calcul, care asigură obținerea unor expresii măsurabile și comparabile ale activității mai multor agenți economici de același fel sau neomogeni, aflați pe diferite trepte de agregare. **R.e.** se măsoară prin indicatori specifici diferitelor nivele de agregare. V. și *sistem al conturilor naționale, sistem al producției materiale.*

ROTAȚIE A CAPITALULUI, reluarea permanentă a fluxului circular al capitalului (circuitul capitalului), a procesului prin care banii sau capitalul lichid se transformă în resurse economice necesare producției *(stadiul aprovizio-*

Scanned with OKEN Scanner

nării), a utilizării şi transformării factorilor de producţie în bunuri economice destinate vînzării pe piaţă *(stadiul producţiei)*, a trecerii acestor bunuri din formă marfară în formă bănească *(stadiul desfacerii)*. Timpul necesar pentru parcurgerea acestui proces complet reprezintă durata de **r. a c.** (viteza de **r. a c.**). Viteza de **r. a c.** depinde de durata circuitului fiecărei componente a capitalului (fix şi circulant) şi este influenţată de: durata proceselor de aprovizionare cu factori de producţie, durata producţiei şi cea a desfacerii; mărimea şi ponderea fiecărei componente a capitalului. În general, cu cît ponderea capitalului fix în totalul capitalului este mai ridicată cu atît viteza de rotaţie a capitalului este mai mică şi invers.

S

SALARIU, venit al persoanelor care îşi închiriază capacitatea de muncă pentru a trăi. În ţările dezvoltate economic, **s.** reprezintă forma de venit a marii majorităţi a populaţiei. În sens larg, prin **s.** se înţelege venitul provenit din muncă, indiferent de forma juridică în care se desfăşoară, deci venitul întreprinzătorului, al micului producător, al fermelor familiale, al liber profesioniştilor etc. **S.** reprezintă acea parte a venitului naţional destinată recompensării salariaţilor sub formă bănească sau şi naturală. **S.** îmbracă două forme principale de manifestare: **s.** *nominal* şi **s.** *real*. **S.n.**, suma de bani încasată de posesorii factorului muncă pentru munca depusă. Acesta poate fi *brut* (întreaga sumă de bani cuvenită factorului muncă) şi *net* (suma efectiv încasată, după scăderea din **s.b.** a impozitului pe **s.**, a contribuţiei pentru şomaj, asigurări şi pensii etc.). **S.r.** exprimă cantitatea de bunuri materiale şi servicii care pot fi procurate, la un moment dat, cu **s.n.** **S.r.** este influenţat deci, de doi factori: mărimea **s.n.** şi nivelul preţurilor de vînzare ale bunurilor de consum personal. Dacă **S.n.** creşte mai repede decît preţurile, atunci **s.r.** creşte şi invers. Alături de aceste forme de **s.**, mai există şi **s.** *familial* şi **s.** *social*. **S.f.** cuprinde alocaţiile pentru copii, ajutoarele de naştere, de căsătorii etc. **S.s.**, parte a venitului naţional folosit de puterea publică pentru protecţie socială. În acest context, un loc aparte ocupă **s.** *minim*, adică acel venit al salariatului asigurat prin lege, sub care agenţii eonomici nu au voie să coboare **s.**, indiferent de raportul dintre cererea şi oferta

Scanned with OKEN Scanner

de muncă. Recompensarea muncii se face prin mai multe modalităţi de salarizare: pe unitatea de timp (în regie), în acord şi mixtă. Mărimea s. are un caracter dinamic; *pe termen lung*, pe fondul unor oscilaţii de la o perioadă la alta, aceasta are o tendinţă de creştere; *pe termen scurt*, ea poate să crească sau să stagneze, în condiţiile unor evoluţii pozitive sau negative nesemnificative. Principalii factori care influenţează mărimea şi dinamica s. sînt: raportul dintre cerere şi ofertă pe piaţa muncii; productivitatea; costul resurselor de muncă; dimensiunile cheltuielilor de instruire şi calificare profesională; evoluţia nivelului preţurilor la bunurile economice de strictă necesitate; gradul de organizare a sindicatelor şi capacitatea acestora de a acţiona în folosul salariaţilor; capacitatea salariaţilor de a se impune în faţa patronatului în perioada negocierilor colective; legislaţia sindicală şi revendicările din fiecare ţară etc. În problema s., un rol important îl are statul care intervine între patronat şi sindicate prin legi şi alte reglementări normative în vederea preîntîmpinării conflictelor legate de s. plătite, respectiv încasate. În timpul negocierilor colective privind s., se discută şi se stabilesc nivelul salariului orar, durata zilei de muncă, adaosurile la s., indexarea s. etc. V. şi *sistem de salarizare*.

SCONT (taxa, rata scontului), mărimea procentuală a dobînzii percepute de bănci asupra valorii nominale a efectelor de comerţ (cambie, bilet la ordin etc.) achitate înaintea scadenţei. Operaţiunea prin care o bancă achiziţionează la vedere, de la unul din clienţii săi, o creanţă la termen oferind suma înscrisă pe efectul de comerţ, respectiv mai puţin comisionul şi dobînda, poartă denumirea de *scontare*. Mărimea dobînzii depinde de valoarea titlului de comerţ, perioada pînă la scadenţă şi taxa (rata) scontului. S. este fixat de banca centrală şi reprezintă o pîrghie a politicii de credit, fiind punct de reper la stabilirea ratei dobînzii pentru diverse operaţiuni de credit şi un instrument de influenţare a activităţii economice; scăderea s. face mai avantajoasă apelarea la credit şi stimulează afacerile, favorizează migrarea spre alte ţări a unor capitaluri, cu efecte negative asupra balanţei de plăţi şi a cursului de schimb al monedei naţionale. Majorarea s. frînează cererea de credit, favorizează atragerea de capitaluri străine şi creşterea cursului de schimb al monedei naţionale. V. şi *discont, rescont*.

Scanned with OKEN Scanner

SCONT DE CASĂ, reducere de preţ acordată de vînzător cumpărătorului, cînd acesta achită imediat o tranzacţie pe termen.

SCRIS FUNCIAR, titlul de credit emis de bănci specializate pentru împrumutul garantat prin ipotecarea terenului sau clădirii debitorului. **S.f.** este preluat de proprietarul bunurilor ipotecate, la valoarea sa nominală, el putînd fi negociat la bursa de valori. La scadenţă, în valoare nominală echivalentă cu suma împrumutului acordat, este restituit băncilor ipotecare. V. şi *ipotecă, lombard.*

SCRISOARE DE TRASURĂ, v. *fracht.*

SERVICII, v. *bun.*

SERVICIU al DATORIEI PUBLICE, achitarea de către debitor a *anuităţii* (v.) aferente unui împrumut intern sau extern. **S.d.p.** cuprinde rata de amortizare (rambursare) şi dobînda cuvenită.

SISTEM AL CONTURILOR NAŢIONALE (S.C.N.), modalitate de măsurare a rezultatelor macroeconomice, care se fundamentează pe teoria factorilor de producţie, utilizată de către organismele economice ale Organizaţiei Naţiunilor Unite, de majoritatea ţărilor lumii. **S.c.n.** se caracterizează prin existenţa a trei elemente de bază: agenţii (subiecţii economici), operaţiunile şi conturile. *Agenţii economici* sînt grupaţi în mai multe categorii. *Operaţiunile* cuprind toate acţiunile economice şi financiare efectuate de agenţi şi se referă la fluxurile materiale (producţie, consum şi formarea capitalului) şi la fluxurile financiare (venituri, cheltuieli, finanţarea capitalului). *Conturile,* stabilite în funcţie de natura operaţiunilor efectuate, evidenţiază distinct fluxurile materiale şi cele financiare şi delimitează bunurile economice în marfare şi nemarfare (colective). De asemenea, sînt delimitate legăturile dintre agenţii economici, ceea ce permite cunoaşterea relaţiilor economice dintre aceştia. Sub raport temporal, conturile se alcătuiesc trimestrial, anual, multianual sau la un moment dat; sub aspect spaţial, se delimitează în profil naţional, plurinaţional şi regional. În cadrul **s.c.n.** există patru conturi: de producţie, de consum, de acumulare şi de schimburi cu străinătatea. Ansamblul economiei naţionale este prezentat într-o matrice generală, construită

Scanned with OKEN Scanner

pe baza unor matrici simplificate ce corespund celor patru conturi naţionale. Pe această bază se realizează la nivel micro, mezo şi macroeconomic corelarea dintre fluxurile materiale şi cele financiare, precum şi de patrimoniu, care relevă potenţialul economic. Informaţiile furnizate prin **s.c.n.** stau la baza calculării indicatorilor sintetici. Indicatorii macroeconomici se exprimă în preţuri curente şi preţuri comparabile, constante. V. şi *sistem al producţiei materiale.*

SISTEM AL PRODUCŢIEI MATERIALE (sau SISTEM DE BALANŢE ALE ECONOMIEI NAŢIONALE), modalitate de măsurare a rezultatelor macroeconomice care se fundamentează pe teoria muncii productive, specifică ţărilor socialiste şi fostelor ţări socialiste cu economia centralizată planificată. La baza **s.p.m.** stă concepţia potrivt căreia venitul naţional se creează numai în sfera producţiei materiale. Acest sistem pune pe prim plan fluxurile materiale din economie şi acordă o atenţie redusă informaţiilor privind fluxurile financiare. **S.p.m.** cuprinde patru balanţe principale: balanţa materială a reproducţiei (balanţa producţiei, consumului şi acumulării produsului social); balanţa financiară a reproducţiei (balanţa producţiei, repartiţiei şi folosirii venitului naţional); balanţa forţei de muncă; balanţa avuţiei naţionale. În ţara noastră, concomitent cu utilizarea **s.p.m.**, se foloseşte şi sistemul conturilor naţionale, care, pe măsura trecerii la economia de piaţă, se extinde, iar în final va deveni unic. Indicatorii sintetici calculaţi în cadrul **s.p.m.** se exprimă în mai multe categorii de preţuri, care se practică în diferite ramuri economice. Între indicatorii calculaţi prin **s.p.m.** şi cei prin sistemul conturilor naţionale există relaţii bazate prin includerea sau excluderea unor elemente, care înlătură principalele diferenţe de calcul, asigurîndu-se astfel trecerea de la un indicator la altul, comparabilitatea internaţională a activităţii depuse în diferitele ţări ale lumii. V. şi *sistem al conturilor naţionale.*

SISTEM DE SALARIZARE, totalitatea modalităţilor de recompensare a muncii utilizate de către agenţii economici, stabilite în cadrul negocierilor colective între patron şi sindicate şi consemnate în contractul colectiv de muncă, prin care se corelează veniturile salariale cu consumurile de muncă. În general, **s.** de **s.** cuprinde următoarele elemente: **s.** *tarifar* (reţele tarifare, indicatoare tarifare de încadrare,

Scanned with OKEN Scanner

salariu tarifar), *formele de salarizare*, s. *premial*, s. de *sporuri*. s. de *normare a muncii*. În cadrul s. de s. un loc important prezintă formele de salarizare. Acestea se prezintă într-o diversitate de variante adaptate la condiţiile diferitelor firme, întreprinderi etc. Ele au menirea să stimuleze creşterea producţiei, a productivităţii, ridicarea calităţii bunurilor economice, reducerea consumurilor specifice, inovaţiile, invenţiile etc. Principalele modalităţi de salarizare sînt: pe unitate de timp (în regie); în acord; mixtă. a) *Salarizarea pe unitatea de timp* (în regie), mărimea salariului depinzînd de timpul lucrat şi nivelul salariului pe unitatea de timp. b) *Salarizare în acord*, mărimea salariului este în funcţie de numărul de produse sau operaţiuni executate într-o anumită perioadă de timp şi nivelul tarifului stabilit. Se practică *acord individual*, *colectiv* (pe echipă) şi *global* (pe secţie, întreprindere etc.), fiecare avînd avantaje şi dezavantaje. În cadrul acestor forme de acord, după modul de stabilire a tarifelor de plată, se disting: acordul *simplu* (acelaşi tarif de salariu), *progresiv* (tarife diferenţiate, în creştere, pentru cantităţile obţinute peste anumite praguri stabilite) şi *regresiv* (tarifele de plată scad în funcţie de gradul de depăşire a unor praguri stabilite. O variantă a acestei forme de salarizare este *salarizarea pe bază de remize sau cote procentuale*. c) *Salarizarea mixtă*, o îmbinare între primele două forme de salarizare, recompensarea muncii fiind în funcţie de îndeplinirea unor condiţii tehnice, tehnologice, economice, organizatorice etc. Toate elementele s. de s. sînt perfectibile, ele se modifică în permanenţă, se stabilesc în cadrul negocierilor colective dintre sindicate şi patronat şi înscrise în contractul colectiv de muncă. V. şi *salariu*.

SOCIETATE, grupare de mai multe persoane care se învoiesc să pună ceva în comun în vederea împărţirii profitului ce ar putea rezulta din activitatea desfăşurată, căreia legea îi recunoaşte personalitatea juridică (morală), considerată ca proprietară a unui patrimoniu social. Prin caracteristicile sale patrimoniale şi prin scopul înfiinţării şi funcţionării, s. se deosebeşte de asociaţia economică. În funcţie de obiectul său de activitate, s. poate fi *civilă*, atunci cînd are drept scop principal satisfacerea nevoilor de trai ale asociaţilor săi şi s. *comercială*, dacă desfăşoară activităţi calificate de lege drept acte sau fapte de comerţ. V. şi *societate comercială*.

Scanned with OKEN Scanner

SOCIETATE ANONIMĂ, asociaţie de capitaluri constituită din cel mult 7 societari presupunînd un control riguros al aportului membrilor societăţii. Reglementarea **s.a.** are caracter antimonopolist. Această formă de **s.** este specifică Franţei şi ţărilor care aplică Codul comercial francez. În România nu se aplică regulile **s.a.**

SOCIETATE COMERCIALĂ, unitate economică formată din mai multe persoane fizice şi/sau juridice (numite asociaţi sau acţionari, după caz), avînd cel puţin o trăsătură comună, exprimată într-un interes comun. Ca întreprindere, **s.c.** reprezintă locul unde se combină şi se utilizează factorii de producţie avansaţi, rezultatele obţinute fiind împărţite pentru recompensarea participanţilor la activitatea economică. În ţările cu economie de piaţă, **s.c.** reprezintă forma principală de întreprindere. În practica economico-juridică, sînt consacrate două tipuri fundamentale de **s.c.**: de persoane şi de capitaluri. Există unele societăţi de persoane care prestează diferite servicii nonmarfare, acestea fiind denumite *societăţi civile*. **S.c.** de *persoane,* se împart, la rîndul lor, în societăţi în nume colectiv şi societăţi în comandită simplă, criteriul departajator formîndu-l responsabilitatea asociaţilor — subiecţi de proprietate faţă de patrimoniul societăţii. **S.c.** de **p.** în *nume colectiv* sînt constituite dintr-un singur fel de asociaţi, aportul acestora sub formă de părţi sociale fiind netransmisibil. Asociaţii răspund nelimitat, subsidiar şi solidar de pasivul social al respectivei **s.c. S.c.** de **p.** în *comandită simplă* se caracterizează prin aceea că aportul asociaţilor nu este cesional şi negociabil. În aceste **s.c.,** asociaţii se împart în două categorii: *comanditaţii* (v.), cei care răspund în mod subsidiar, solidar şi nelimitat pentru obligaţiile societăţii şi *comanditarii* (v.), care răspund de acestea numai în limita mărimii aportului lor la formarea capitalului social. **S.c.** de *capitaluri* se grupează în comandită pe acţiuni şi societăţi pe acţiuni. În **s.c.** *în comandită pe acţiuni,* societarii sînt de două categorii: comanditaţi şi comanditari (cei care răspund de obligaţiile societăţii în limita acţiunilor subscrise şi deţinute). **S.c.** *pe acţiuni (societate pe acţiuni)* este cea mai reprezentativă formă de **s.c.** Capitalul **s.** pe **a.** este format prin contribuţia acţionarilor sub forma unor înscrisuri, numite *acţiuni* (v.). Acţionarii pot fi persoane fizice şi/sau juridice. Drepturile acţionarilor sînt incorporate în acţiuni, care se transmit prin vînzare-cumpărarea acestora. Patrimoniul **s.** pe **a.** este format pe baza participaţiilor ac-

Scanned with OKEN Scanner

ţionarilor la fondare, ca şi la lansare unor noi pachete de acţiuni. Totalitatea acţiunilor formează partea principală a capitalului fictiv sau duplicatul de hîrtie al capitalului real. Conducerea generală a **s.** pe **a.** este asigurată de adunarea generală a acţionarilor, respectiv de adunarea reprezentanţilor aleşi de aceştia. Fiecare acţionar are drept de vot, numărul votului fiecăruia fiind proporţional cu numărul şi puterea acţiunilor deţinute. Conducerea curentă a **s.** pe **a.** este încredinţată unui consiliu de administraţie, ales sau numit de adunarea generală. Deţinătorul de acţiuni primeşte anual un *dividend* (v.), mărimea acestuia fiind proporţională cu numărul acţiunilor şi cu masa profitului obţinut de **s.** pe **a.** O formă principală de **s.c.** o constituie *societatea cu răspundere limitată*. Aceasta integrează în funcţionarea sa elemente împrumutate atît de la **s.c.** de persoane, cît şi de la **s.c.** de capitaluri. Capitalul social al respectivei **s.c.** este divizat în părţi sociale netransmisibile (ca în cazul **s.c.** de **p.**), asociaţii săi, în număr limitat, răspunzînd pentru pasivul social numai în limita aportului lor la capital (ca în **s.c.** de **c.**). Toate tipurile şi formele **s.c.** realizează, în fapt, combinări speciale ale proprietăţii particulare, ale atributelor dreptului de proprietate în modul de utilizare a factorilor de producţie.

SOLVABILITATE, capacitatea unei persoane fizice sau juridice de a stinge la scadenţă obligaţiile asumate faţă de creditorii săi. V. şi *lichiditate*.

STAND BY, modalitate de creditare în relaţiile internaţionale, linie de credit care urmăreşte asigurarea cu anticipaţie a împrumutului în cadrul unui anumit plafon. Banca acordă clienţilor săi dreptul de a obţine credite succesive, după nevoi, într-o perioadă cuvenită (3—5 ani) pînă la un total prestabilit. Pentru sumele utilizate, debitorul plăteşte o dobîndă calculată în funcţie de dobînda pieţei din ziua utilizării efective. Pentru sumele neutilizate, se plăteşte un comision de angajament. Creditele **s.b.**, numite şi angajamente stand-by, sînt larg utilizate în activitatea F.M.I. (v.).

STATUL — AGENT ECONOMIC, calitate definită prin ansamblul serviciilor nonmarfare prestate de administraţiile publice celorlalţi agenţi economici. Veniturile acestui agent economic provin din prelevările obligatorii asupra altor participanţi la viaţa economică, conform legilor fiscale. Servicii

Scanned with OKEN Scanner

publice nonmarfare prestează: administraţiile publice centrale (ministerele şi asimilatele lor); administraţiile locale de stat; instituţiile de învăţământ public; instituţiile de ocrotire a sănătăţii; reţeaua de instituţii menite să asigure completarea securităţii sociale pe bază de subvenţii de stat; casele de pensii suplimentare şi speciale (asistenţa socială publică); instituţiile sportive de interes naţional etc. În cadrul acestor categorii de servicii se includ şi serviciile prestate de infrastructurile publice rutiere, portuare aerodromuri etc. În afara acestor funcţii social-economice, statul se prezintă ca agent economic producător prin întreprinderile publice, ca agent economic bancar-financiar prin unităţile bancare şi financiare de stat, ca şi agent economic consumator prin achiziţiile de bunuri economice făcute pe seama veniturilor bugetare pentru scopuri de interes general. V. şi *agent economic, planificare.*

STRATEGIE A DEZVOLTĂRII, ansamblu de decizii cu caracter prospectiv care privesc orientarea generală a dezvoltării economice într-o anumită etapă. Prin **s.d.** se stabilesc direcţiile fundamentale de acţiune pentru atingerea obiectivelor urmărite. **S.d.** se elaborează şi se urmăreşte la diferite niveluri: micro, mezo, macro şi mondoeconomic. Obiectivele **s.d.** economiei naţionale se înscriu în programe şi proiecte sub forma unor sarcini generale şi se realizează prin mobilizarea agenţilor economici cu ajutorul unor pîrghii şi măsuri obiective, în principal, de natură economică.

STRUCTURĂ ECONOMICĂ, ansamblul elementelor componente ale unei entităţi economice, grupate după anumite criterii, precum şi relaţiile de interdependenţă dintre ele. **S.e.** poate fi privită la nivel micro, mezo, macro şi mondoeconomic. O deosebită importanţă prezintă *structura economiei naţionale,* care constă din sfere, domenii, ramuri, subramuri şi unităţi economice de bază etc., precum şi din relaţiile multiple dintre ele. Structura economiei naţionale se caracterizează printr-o organizare morfologică (un anumit nivel al corelaţiilor funcţionale dintre subsistemele ei), acţiuni economice, sistem de factori şi o anumită dinamică. În raport de anumite criterii, structura economiei naţionale este privită din mai multe unghiuri. Astfel, pe baza raporturilor dintre industrie şi agricultură, ca ramuri de bază în economia contemporană, se disting următoarele *tipuri de economie:* economie agrară; economie agro-indus-

Scanned with OKEN Scanner

trială, economie industrial-agrară; economie industrială tehnologică. Privită sub aspectul tehnologiilor principale utilizate, se distinge **s.** *tehnologică*. Diviziunea socială a muncii generează **s.** de *ramură* a economiei naţionale, constituită din totalitatea ramurilor şi subramurilor economice, precum şi din relaţiile de intercondiţionare dintre ele, care se manifestă, în principal, sub forma schimbului de mărfuri. Ramurile şi subramurile economice, prin trăsăturile şi funcţiile lor comune, sînt grupate în sectoare: **s.** *primar* (agricultură, silvicultură, industria extractivă); **s.** *secundar* (industria prelucrătoare); **s.** *terţiar* (cercetare ştiinţifică, serviciile de orice gen). În unele ţări, cercetarea ştiinţifică este cuprinsă distinct în **s.** *quaternar*. După ponderea populaţiei ocupate în aceste ramuri şi sectoare, economia naţională este privită prin **s.** *demoeconomică*. După spaţiul în care se desfăşoară activitatea economică, economia naţională este privită sub aspectul **s.** *teritoriale,* care cuprinde întregul teritoriu naţional, divizat în zone, regiuni economice, judeţe, localităţi etc. În raport cu diviziunea muncii şi cu forma de proprietate, economia naţională este privită sub aspectul **s.** *organizaţionale*. **S.o.** reprezintă un ansamblu corelat şi agregat de entităţi economice şi verigi organizatorice, precum şi relaţiile ce se manifestă între acestea pe plan orizontal şi vertical. După forma de proprietate, **s.o.** se prezintă astfel: firme cu un singur proprietar, firme în proprietate asociativă, societăţi pe acţiuni, întreprinderi publice, societăţi mixte (particulare şi de stat), cooperative etc. **S.** economiei naţionale, elementele ei componente şi conexiunile dintre acestea se interinfluenţează şi se modifică sub impactul unor factori interni şi externi.

SUBDEZVOLTARE, stare economică caracterizată prin: nivel scăzut de dezvoltare şi utilizare a factorilor de producţie; disproporţii şi dezechilibre economice; activităţi industriale slabe sau inexistente; predominanţa activităţii agricole; utilizare scăzută a capitalului tehnic; venit individual mediu scăzut; specializare în unul sau un număr mic de produse primare (fie agricole, fie de materii prime); nivel scăzut al indicatorilor nivelului de trai etc. Lichidarea **s.** constituie o problemă stringentă a lumii contemporane, care implică convergenţa armonioasă a doi factori: efortul propriu al fiecărui popor din ţările respective şi realizarea unei colaborări şi cooperări internaţionale care să înlesnească, să sprijine şi să protejeze aceşte eforturi.

Scanned with OKEN Scanner

SUB-PARI, curs de schimb realizat la bursă sub nivelul valorii nominale a acţiunilor sau al parităţii valutelor. V. şi *supra-pari*.

SUBIECT DE PROPRIETATE, titular al dreptului de proprietate, respectiv-persoană fizică sau juridică care exercită atributele raportului economic de proprietate asupra unor lucruri determinate, în mod direct şi nemijlocit, fără a fi necesară intervenţia unei alte persoane. **S. de p.** pot fi indivizii (oamenii) consideraţi individual sau colectiv şi statul. *Indivizii* au valenţe sporite de afirmare creatoare ca **s. de p.** Ei îşi manifestă această calitate concomitent cu cea de producători (adică îşi valorifică liber capacitatea de a munci în cadrul social dat) şi ca neproducători (sub diferite forme în afara celei de folosire directă a obiectului ce îl deţin în proprietate). *Sociogrupurile* ca **s. de p.** sînt grupări de oameni liberi care au cel puţin o trăsătură comună, manifestată într-un interes comun şi au comportamente comune în raport de acest interes. Sociogrupurile se prezintă într-o mare varietate de forme: de la cea mai simplă formă temporară de asociere, pînă la o mare societate pe acţiuni multinaţională, specifică economiei contemporane. *Organizaţiile* ca **s. de p.** se delimitează între ele după criterii riguroase, ele fiind uniuni de întreprinderi constituite pe ramuri, sectoare, zone, unităţi teritoriale, în cadrul cărora **s. de p.** de diferite tipuri sînt subordonaţi funcţiilor pentru care au fost create organizaţiile. În genere, statul ca **s. de p.** poate fi considerat o organizaţie de un fel deosebit. V. şi *proprietate, societate comercială*.

SUBSTITUIRE A FACTORILOR DE PRODUCŢIE, proces economic de o deosebită importanţă în activitatea agenţilor economici, componentă a combinării factorilor de producţie şi care reliefează, cu prioritate, latura sa economică. Prin acest proces, o anumită cantitate dintr-un factor de producţie sau din unele elemente materiale ale acestuia se înlocuieşte printr-o cantitate determinată dintr-un alt factor de producţie, în condiţiile în care volumul producţiei rămîne neschimbat. **S.** poate avea loc între factorul muncă şi factorul capital sau factorul natural, între diferitele elemente componente ale factorilor de producţie (înlocuirea materiilor prime naturale cu cele sintetice, a factorului muncă autohton cu cel imigrant etc.).

La luarea deciziei de **s. a f. de p.**, agentul economic, pe bază de calcul, va ţine seama de mărimea următori-

Scanned with OKEN Scanner

lor indicatori: *rata marginală* (extremală) de substituire; elasticitatea producției; productivitatea marginală a factorilor de producție; randamentul marginal (extremal) al factorilor de producție. **R.m. de s.**, indicator care exprimă mărimea substituției factorilor de producție, numărul de unități din factorul y care poate înlocui o unitate din factorul x, în condițiile obținerii aceluiași volum de producție. R.m. de $S. = -\frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{fx}{fy}$, unde Δx, Δy reprezintă variația factorilor de producție; fx, fy = producția marginală a factorilor x și y. Deoarece unul din factori crește iar celălalt scade, **r.m. de s.** are semn negativ. **R.m. de s.** se află în raport invers proporțional cu *productivitatea marginală a factorilor substituiți*. **P.m. a f.s.** (W_m) exprimă relația dintre creșterea producției (ΔQ) și creșterea unui factor de producție (Δx) pînă la limita permisă de combinația cu ceilalți factori de producție, al căror consum este constant, adică $W_m = \frac{\Delta Q}{\Delta x}$. Ca urmare a *randamentului descrescînd al factorilor de producție,* **p.m. a f.s.** este pozitivă sau negativă. Randamentul marginal (extremal) al factorilor de producție, reprezintă punctul maxim de creștere a producției prin mărirea cu o unitate a unui factor de producție, ceilalți rămînînd constanți. Împreună cu **r.m. de s., r.m. al f. de p.** fundamentează limita pînă unde poate spori un factor de producție, ceilalți rămînînd neschimbați, pentru a se obține creșterea maximă a producției. Modificarea producției, ca rezultat al influenței conjugate a factorilor de producție reprezintă *elasticitatea producției*. Influența unui factor asupra sporului de producție se evidențiază prin *coeficientul de elasticitate a producției* (Ke). **C. de e a p.** arată cu cîte procente poate spori producția ca urmare a influenței creșterii cu un procent a unui factor. Se calculează prin relația:

$$Ke = \frac{\Delta Q}{Q} : \frac{\Delta X_1}{X_1}$$

el fiind mai mare, egal sau mai mic ca 1. Se mai poate determina și ca raport între randamentul marginal al factorului x și randamentul mediu al factorului respectiv, adică

$$Ke = \frac{\Delta Q}{\Delta x_1} : \frac{Q}{x_1}.$$

SUPRA-PARI, curs de schimb realizat la bursă peste nivelul valorii nominale a acțiunilor sau al parității valutelor. V. și *sub-pari*.

Scanned with OKEN Scanner

SUPRAPROFIT, profit suplimentar obținut de acei agenți economici care folosesc factori de producție cu calități deosebite și produc cu cheltuieli individuale mai reduse decît ale celorlalți producători. **S.**, este o parte a *profitului* (v), care depășește profitul normal. **S.** se obține și de acei agenți care au o poziție de monopol în producție sau pe piață și care le permit să-și vîndă produsele la prețuri de monopol, fiind o parte a prețului de monopol. V. și *preț, profit, rentă.*

SWAP, schimb de monede naționale convertibile între băncile centrale (troc valutar) pentru sporirea rezervelor oficiale de devize, echilibrarea temporară a balanțelor de plăți, pentru finanțarea intervențiilor pe piețele valutare.

SWITCH. 1. Operațiune comercială de reexport prin care se urmărește fie acoperirea unui sold pasiv dintr-un cont de *clearing* (v.), fie valorificarea unui sold pozitiv existent într-un astfel de cont. În funcție de sensul în care se desfășoară, operațiunea de **s.** poate fi de *tip aller* (cînd se reexportă o marfă importată dintr-o țară terță într-o țară parteneră de clearing în vederea stingerii unor debite existente în contul bilateral de clearing), de *tip retour* (se reexportă o marfă importată dintr-o țară terță în vederea valorificării unor disponibilități existente în contul bilateral prin transformarea lor în devize convertibile) și de tip *aller-retour* (operație ce rezultă din **s.** de sensuri diferite).

Ș

ȘOMAJ, ansamblul persoanelor active fără ocupație și care caută de lucru. La nivel macroeconomic, **ș.** reprezintă ansamblul persoanelor în stare de inactivitate, ceea ce înseamnă neocuparea unei părți a resurselor de muncă potențiale. O persoană se află în situația de **ș.**, dacă întrunește simultan următoarele condiții: să fie capabilă de muncă și lipsită de un loc de muncă; să caute efectiv un loc de muncă salarizat; să fie dispusă să se angajeze imediat. **Ș.** se calculează ca mărime absolută și relativă. Mărimea relativă a **ș.** se determină prin raportarea numărului șomerilor la populația activă, la populația ocupată, la numărul salariaților. Se cunosc mai multe forme de **ș.**:**ș.** *conjunctural* sau *ciclic* care rezultă dintr-o încetinire sau reducere temporară a creșterii economice, expresie a evoluției ciclice a economiei,

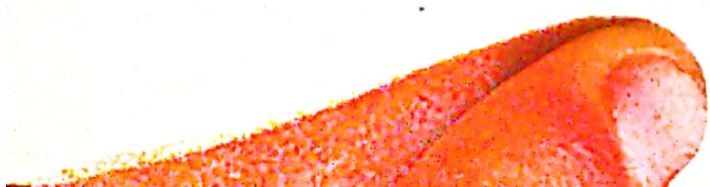

Scanned with OKEN Scanner

a diferitelor ramuri; ş. *voluntar*, legat de perioada necesară pentru trecerea unei persoane de la un loc de muncă la altul. **Ş.v.** include persoanele care preferă să-şi înceteze temporar activitatea, apreciind că veniturile obţinute pe seama ajutorului de ş. sînt acceptabile pentru o existenţă decentă; ş. *sezonier*, generat de fluctuaţiile importante, de la o perioadă la alta, în decursul unui an, a activităţii economice (agricultură, construcţii, turism, unele subramuri ale industriei alimentare); ş. *structural*, determinat de modificările importante, de durată în structurile demografice, economice, instituţional-teritoriale (neconcordanţe în structura pe profesii, pe vîrste, nivel de calificare); ş. *tehnic*, determinat de întreruperea sau restrîngerea activităţii economice ca urmare a lipsei sau insuficienţei unor factori de producţie (energie, materii prime, subansamble etc.); ş. *tehnologic*, cauzat de introducerea unor inovaţii care economisesc resursele de muncă, substituindu-le în proporţii diferite cu capital (mecanizare, automatizare, robotizare, informatizare), care nu sînt însoţite de creşterea corespunzătoare a volumului de activitate. O persoană se poate afla în stare de ş. *total* cînd respectiva persoană este în inactivitate completă, durabilă, dorind să ocupe un loc de muncă în schimbul unui salariu sau de ş. *parţial*, atunci cînd are loc o reducere impusă mai mare sau mai mică a duratei săptămînii de lucru însoţită de diminuarea salariului. În ultimele decenii are loc o tendinţă de creştere a ş. în toate ţările, în special în cele în curs de dezvoltare şi subdezvoltate. Categoriile cele mai afectate de şomaj sînt tinerii, femeile, persoanele de vîrstă matură. V. şi *ocupare a resurselor de muncă*.

ŞTIINŢĂ ECONOMICĂ, ansamblul organizat al cunoştinţelor veridice referitoare la realitatea economică, la fenomenele şi procesele economice, ca şi la relaţiile esenţiale dintre faptele economice, toate acestea privite în evoluţia lor istorică; **ş.e.** constă nu doar din rezultatele cercetării ştiinţifice exprimate în teorii economice şi consemnate în tratate şi lucrări ştiinţifice, ci şi din ansamblul de instrumente şi metode de structurare şi restructurare a acestor rezultate. Fiind ştiinţă umanistă (socială), ea are drept obiect acţiunile indivizilor şi grupurilor de indivizi în procesul producţiei, circulaţiei, repartiţiei şi consumului bunurilor materiale şi serviciilor în scopul satisfacerii, cu resurse economice limitate, a trebuinţelor nelimitate ale oamenilor. Procesul apariţiei **ş.e.** a fost îndelungat şi contradictoriu. Ca urmare, în prezent există un amplu sistem al **ş.e.** În cadrul

Scanned with OKEN Scanner

acestuia se disting **ş.e.** *fundamentale,* **ş.e.** *aplicative* şi **ş.e.** *de graniţă.* Cele mai cunoscute **ş.e.** sînt următoarele: economia politică, istoria economică, istoria gîndirii economice, macroeconomia, economia mondială, statistica, contabilitatea, managementul (industrial, agricol, în construcţii etc.), marketingul, ştiinţe financiare, ştiinţa relaţiilor economice internaţionale, informatica economică, economia protecţiei mediului, sociologia economică, psihologia economică etc. **Ş.e.** are, în primul rînd, o funcţie *cognitivă* constînd în analiza esenţei realităţii economice şi formularea rezultatelor în concepte, principii, reguli, legi, teorii; de asemenea, ea are o funcţie *normativă,* în sensul că indică mijloacele, căile, metodele ce pot fi folosite pentru a asigura raţionalitatea şi eficienţa activităţii economice.

T, Ţ

TANTIEMĂ, suma de bani încasată de membrii consiliului de administraţie şi ai comisiei de cenzori din cadrul unei societăţi pe acţiuni; de regulă, o cotă procentuală din profitul net, pentru exercitarea funcţiei de conducere şi de control asupra activităţii economico-financiare a acesteia. Pe lîngă **t.,** persoanele respective încasează *jetoane de prezenţă,* iar dacă sînt asociaţi şi *dividend.*

TARIF VAMAL, document în care sînt cuprinse, după anumite criterii, nivelurile taxelor vamale pe produse. **T.v.** poate include şi mărfurile scutite de taxe vamale. **T.v.** sînt: a) *de import,* care se referă la mărfurile ce se importă; b) *de export,* aplicabile mărfurilor ce fac obiectul exportului, cu ocazia ieşirii acestora de pe teritoriul vamal (este utilizat numai pentru un număr redus de produse de strictă necesitate pentru economia naţională sau pentru importanţă strategică). Există **t.v.** *simplu,* cu o singură coloană, cînd taxele se aplică nediferenţiat, indiferent de proveniența sau destinaţia mărfurilor; **t.v.** *compuse,* cu două sau mai multe coloane de taxe vamale, diferenţiate pe categorii de ţări, în funcţie de regimul aplicabil mărfurilor provenind din acestea. Pe lîngă aceste forme mai există: **t.v.** *compuse autonome* (taxele sînt stabilite în mod independent); **t.v.** *compuse autonom-convenţionale* (cu coloane pentru taxe vamale autonome şi cu coloane de taxe vamale stabilite convenţional pe baza unor acorduri comerciale).

Scanned with OKEN Scanner

TAXA A SCONTULUI, v. *scont.*

TAXA VAMALĂ, mărime procentuală ce se aplică mărfurilor care trec frontierele vamale ale unei ţări. **T.v.** este utilizată pentru frînarea sau impulsionarea schimburilor comerciale externe, în funcţie de obiectivele urmărite prin politica comercială a statului, precum şi pentru realizarea anumitor venituri bugetare. După obiectul impunerii se disting: **t.v.** *de import, de export şi de tranzit.* După modul de fixare, **t.v.** pot fi *autonome, convenţionale, preferenţiale.* După modalitatea de percepere, **t.v.** sînt: *ad-valorem, specifice, mixte* sau *combinate.* Nivelurile **t.v.** se regăsesc în *tarifele vamale* (v.).

TEORIE ECONOMICĂ, ansamblul ideilor, principiilor, concepetelor, enunţurilor, regulilor şi legilor economice — sistematic ordonate şi ierarhizate, care explică un mare număr de fapte şi reflectă realitatea economică în planul gîndirii. **T.e.** este nucleul ştiinţei economice. Una şi aceeaşi realitate economică este reflectată în mai multe **t.e.** diferite. În condiţiile economiei de piaţă, **t.e.** este chemată să elaboreze regulile de utilizare optimală a resurselor economice limitate şi modalităţile de realizare a bunăstării. V. şi *ştiinţa economică.*

TITLU DE CREDIT, înscris, act juridic ce apare sub o formă specială, care conferă beneficiarului acestuia un drept de creanţă sau de asociere fiind purtătoare de dividende, dobîndă, rentă sau alte forme de venit. După conţinutul lor (natura prestaţiei), **t.** de **c.** sînt: propriu-zise, reprezentative şi de participaţie. **T.** de **c.** *propriu-zise,* prin care debitorul se obligă să restituie la termen o anumită sumă de bani, cantitate de mărfuri sau **t.** de **c.** În cadrul acestora se includ *efectele de comerţ* (cambia, biletul la ordin, cec-ul, **t.** datoriei publice, obligaţiile emise de societăţi comerciale, poliţele de asigurare etc.). **T.** de **c.** *reprezentative,* dreptul de proprietate real sau de gaj asupra unui anumit bun corporal aflat în depozit, încărcat pentru transport sau în curs de transport. Din aceste categorii fac parte *conosamentul* (v.), recipisa de depozit şi *warantul* (v.). **T.** de *participaţie* decurg din calitatea de asociat la o societate comercială şi care se caracterizează prin aceea că nu încorporează un drept real, fiind o parte a capitalului fictiv. În cadrul acestora se includ acţiunile şi părţile sociale. După modul de transmitere a lor, **t.** de **c.** pot fi: a) *nominative*

Scanned with OKEN Scanner

(au înscrise date privind numele şi prenumele proprietarului; transmiterea lor se face prin intermediul agentului special de bursă, iar încasarea drepturilor curente prin prezentarea lor); *b) la purtător* (nu cuprinde date despre posesorul lui, transmiterea se face fără formalităţi, prin simplă înmînare a lui, iar cîştigurile aferente se încasează prin prezentarea cupoanelor). În cadrul acestei categorii se includ acţiunile, cecurile, împrumuturile publice, conosamentele (dacă marfa încărcată nu este achitată); c) *la ordin* (transmisibile prin gir, cîştigurile cuvenite putîndu-se încasa de ultimul deţinător, în condiţii asemănătoare cu **t.** de **c.n.**);d) *mixte* (nominative sub aspectul proprietăţii, la purtător, sub cel al încasări cîştigului). Din punct de vedere al termenului, **t.** de **c.** sînt: *pe termen scurt,* de maximum un an (efectele de comerţ) şi pe *termen lung* (rentele şi obligaţiunile). Primele se negociază pe piaţa monetară, celelalte pe piaţa financiară, la cursuri (preţuri) formate pe baza cererii şi ofertei de capital bănesc. V. şi *efect comercial, efect public, titlu de valoare.*

TITLU DE PROPRIETAR, act juridic ce atestă dreptul real asupra unor bunuri economice, mobiliare şi imobiliare, aflate în posesia persoanelor fizice, juridice şi a statului. **T.** de **p.** se poate înstrăina prin vînzare, moştenire sau donaţie.

TITLU DE VALOARE, titlu de credit transmisibil şi negogiabil pe piaţa financiară, ce confirmă beneficiarului acestuia un drept de creanţă sau de asociere. După natura lor, **t.** de **v.** sînt **t.** de stat, acţiuni, obligaţiuni, părţi sociale.

TITLU DE ÎMPRUMUT, înscris, sub forma unei obligaţiuni ce certifică o dotare publică, format dintr-un talon şi mai multe cupoane. Talonul atestă dreptul posesorului asupra sumei înscrisă pe obligaţiune. Cuponul confirmă dreptul de a încasa periodic o anumită dobîndă şi, totodată, stingerea eşalonată a datoriei publice contractată.

TRAS, persoană fizică sau juridică, asupra căreia s-a emis o *cambie* (v.) şi care este obligată să achite la scadenţă suma înscrisă pe respectivul *titlu de credit* (v.).

TRATA, titlu de credit pe termen scurt, utilizat ca instrument de plată prin care un creditor (numit

Scanned with OKEN Scanner

trăgător) dă dispoziţie debitorului său (tras) să plătească o anumită sumă unui terţ (beneficiar), la o anumită dată şi într-un loc stabilit, fără a indica operaţiunea care a generat creanţa. **T.** poate fi transmisă prin operaţiunea de gir (andosare), poate fi scontată la o bancă, care remite posesorului ei suma înscrisă sau poate fi păstrată în portofoliul beneficiarului pînă la scadenţă. În relaţiile de afaceri, termenul de **t.** se utilizează sinonim cu cel de *cambie*. V. şi *rescont*.

TRAGATOR, emitentul cambiei ce va fi achitată la scadenţă de o persoană, denumită *tras* (v.).

TREZORERIE. 1, Casa de bani a statului (tezaurul), locul unde se păstrează şi se gestionează banii statului. 2. Operaţiunile băneşti, financiare şi bugetare efectuate de organele specializate ale statului în vederea atragerii disponibilităţilor băneşti şi utilizării lor, în scopul executării funcţiilor sale.

TROC, schimb direct al unui bun contra unui alt bun fără intervenţia banilor. Bunurile care fac obiectul **t.** au utilităţi diferite, răspund unor nevoi diferite în a căror satisfacere sînt interesaţi reciproc deţinătorii celor două bunuri. **T.** a precedat economia monetară, caracterizînd tranziţia de la economia natuarlă la cea de schimb. Forma de **t.** nu este exclusă nici în economia de schimb, inclusiv în condiţiile contemporane, ca o formă excepţională de schimb între ţări ori în interiorul ţării, cînd agenţii de schimb îl preferă fără a mai apela la monedele depreciate. **T.** se practică în cazul colecţionarilor care schimbă între ei piese de colecţie care le prisosesc reciproc.

TRUST, situaţia de piaţă oligopolistică, rezultată din gruparea de capitaluri sub aceeaşi conducere; operaţiunea de fuziunea întreprinderilor, a căror conducere finaciar-economică comună este asigrată de o societate *holding* (v.).

U

UNIUNE VAMALĂ, acord între două sau mai multe state prin care se convine desfiinţarea barierelor vamale şi aplicarea unei politici comerciale comune faţă de terţe ţări. **U.v.** asigură o liberă circulaţie a mărfurilor între ţările participante.

Scanned with OKEN Scanner

UTILITATE, capacitarea reală sau presupusă a unui bun de a satisface o nevoie umană prin folosirea sa în producție sau în consumul final personal. **U.** este dată de proprietățile, de însușirile (fizice, chimice, estetice etc.) proprii fiecărui bun economic. Aceasta dobîndește *sens economic* atunci cînd: a) se stabilește o relație între caracteristicile bunului și cel puțin una din nevoile individului sau societății, indiferent de faptul că este în discuție o nevoie «reală» sau una «indusă», prin obiceiuri, modă, credință, reclamă etc. În definirea sensului economic al bunurilor tot la fel de puțin important este faptul că nevoia în a căror întîmpinare vin caracteristicile acestora sînt conforme sau nu cu normele morale, etice sau cu valorile dominante la un moment dat în societate. În relațiile dintre nevoile omului și caracteristicile bunurilor economice rolul determinant îl are *omul,* ca purtător al nevoilor în a căror întîmpinare vin bunurile economice. Pe măsura progreselor științei și tehnicii, oamenii descoperă noi relații între caracteristicile bunurilor și nevoile lor. Apare tendința obiectivă de amplificare a unor bunuri economice, iar nevoile cunosc o tendință de diversificare. În întîmpinarea nevoilor vin bunuri economice pe care oamenii le utilizează anterior doar pentru unele din caracteristicile lor. b). Sensul economic al **u.** este condiționat de conștientizarea relației dintre caracteristicile bunului economic și nevoi, atunci cînd oamenii sînt *convinși* că prin însușirile lor, bunurile consumate le aduc un *serviciu* real, o satisfacție personală ori contribuie la creșterea bogăției sociale. Important este ca oamenii să *creadă* că bunurile au anumite calități utile pentru ei. c). De asemenea, comunitatea, în ansamblul ei, trebuie să fie capabilă să folosească **u.** intrinsecă a bunurilor pentru satisfacerea nevoilor. Deși **u.** are determinări în natura proprie a fiecărui bun economic marfar, ea are o puternică încărcătură *subiectivă,* depinzînd de raportul pe care fiecare individ îl stabilește între bunul economic și nevoile sale. Pornind de la acestă realitate, în gîndirea economică contemporană se disting două curente de abordare a utilității. Primul, consideră că **u.** este intrinsecă bunurilor economice de a satisface o nevoie, a producției sau a populației, după care toate elementele unei mulțimi de bunuri omogene au aceeași **u.** Celălalt curent numit *marginalist,* acordă o deosebită importanță componentei subiective, rolului intensității nevoii individuale în determinarea **u.** bunurilor economice. V. și *utilitate marginală.*

Scanned with OKEN Scanner

UTILITATE MARGINALĂ, utilitatea ultimei cantități (unități, doze, lot) dintr-un bun economic, care satisface nevoia cea mai puțin stringentă și pe care cumpărătorul o apreciază că merită să fie achiziționată. Conceptul a fost elaborat de școala economică austriacă, în baza căruia **u.** are o determinare preponderent subiectivă. Teoria **u.m.** face distincție între **u.** totală și **u.m.** Aceasta din urmă califică, ierarhizează, din punct de vedere al individului numai **u.** *suplimentară,* adăugată cu fiecare unitate nouă dintr-un produs. **U.m.** a bunurilor are tendința să se reducă cu fiecare nouă unitate consumată (pentru că se reduce intensitatea nevoilor); în schimb, **u.** cumulată, succesiv, sporește odată cu sporirea consumului, însă cu sporuri descrescînde. Pe această bază s-a fundamentat *legea utilității marginale descrescînde,* după care, atunci cînd cantitatea consumată dintr-un produs crește, **u.m.** a produsului tinde să se diminueze. Se apreciază că achizițiile cumpărătorului vor fi astfel ordonate, încît **u.** obținută de la ultima unitate dintr-un anumit bun să fie egală cu cea obținută prin cheltuirea venitului în oricare alt mod.

UZUFRUCT, dreptul unei persoane denumită uzufructuar, de a folosi în interesul său, o perioadă de timp, un bun proprietatea altei persoane. **U.** poate fi pe un anumit termen sau pe perioada cît este în viață uzufructuarul.

UZURĂ FIZICĂ, pierderea totală a proprietăților tehnice de exploatare a capitalului fix, ca urmare a folosirii în producție au a acțiunii agenților naturali. Concomitent, are loc și o pierdere sub formă bănească, care constă în transferarea eșalonată a prețului de achiziționare a capitalului fix asupra costului noilor bunuri economice. Prețul de achiziționare a capitalului fix se transferă, sub forma amortizării, în prețul noilor bunuri economice.

UZURĂ MORALĂ, deprecierea randamentelor de exploatare ale capitalului fix și/sau pierderea unei părți a prețului său de achiziționare, procese cauzate de progresul tehnic. Unele componente fizice ale capitalului se depreciază tehnic și economic, în comparație cu exemplarele noi de același gen; la altele, prețul de achiziționare a noilor exemplare scade, comparativ cu prețul de achiziționare al celor existente. În consecință, devine posibilă și necesară înlocuirea

Scanned with OKEN Scanner

V W

VALOARE, latura intrinsecă a oricărui bun economic. În mod curent, termenul de **v.** se utilizează în situaţii şi cu sensuri diferite. Se vorbeşte de **v.** unei mobile, dar şi a unei opere de artă. Problematica **v.** economice a constituit o temă fundamentală a ştiinţei economice de-a lungul secolelor, a fost şi este terenul unor ample confruntări de idei; ea a cunoscut modificări importante, cu adăugiri de sensuri noi. În timp, s-au cristalizat două teorii în problema valorii: teoria *valorii muncă* (v.) şi teoria *valorii utilitare* (v.). Ele nu sînt ireductibile, iar privite în sine, fiecare este mai mult sau mai puţin parţială. În orice condiţii, activitatea economică este unitatea producţiei şi a consumului, puse în contact prin intermediul pieţei. Aşa după cum schimbul este unitatea ofertei şi a cererii, a utilităţii atribuite şi a puterii de cumpărare, mărimea **v.** este determinată de consumul de factori realizat pentru obţinerea bunului economic şi de utilitatea ce i-o conferă consumatorul . **V.** este o categorie macroeconomică, ea formîndu-se în procesul concurenţei variatelor categorii de interese (producătorii între ei, producători şi cumpărători, cumpărători între ei). **V.** unor bunuri economice se formează şi în legătură cu **v.** celorlalte bunuri oferite pe piaţă. Aceasta pentru că factorii de producţie care servesc la obţinerea altor bunuri economice îşi regăsesc **v.** în noile bunuri. În plus, numeroase bunuri economice sînt substituibile, iar comparabilitatea dintre ele se impune din punctul de vedere al intereselor producătorilor şi consumatorilor. În fine, dacă pentru producerea unui gen de bunuri se alocă un volum de factori de producţie mai mare ori mai mic decît cel impus de nevoia socială, aceasta se va repercuta şi asupra condiţiilor de formare a **v.** Se poate aprecia că **v.** economică exprimă consumul de factori desfăşurat în condiţiile unei activităţi socialmente posibilă şi necesară, care se bazează pe condiţiile tehnologice accesibile şi factorii de producţie disponibili şi pe performanţele cumpărătorilor (formate pe baza opţiunilor subiective ale indivizilor şi pe procesele de constituire a veniturilor — salariu, profit, rentă etc. —, sintetizate în mărimea cererii solvabile). În condiţiile actualului sistem de măsurare economică evaluarea **v.** se face prin preţ. V. şi *mecanism al preţurilor, preţ, utilitate.*

Scanned with OKEN Scanner

VALOARE INTERNAȚIONALĂ, expresie a cheltuielilor de factori de producție pentru producerea și comercializarea unui bun economic și a confruntării pe piața mondială dintre cererea și oferta din acel bun. Mărimea **v.i.** este dată de condițiile existente în țările care aduc majoritatea bunurilor economice respective pe piața mondială sau de țara care domină piața respectivă. Întrucît piața mondială este unică, un bun economic are o singură **v.i.**, aceasta este considerată etalon pentru evoluția prețurilor la care aceasta se comercializează. **V.i.** se impune spontan pe piața internațională, ca o tendință dominantă, iar prețurile care trebuie să o exprime integrează în nivelul lor raportul intre cerere și ofertă. Diferențele între valorile naționale (v.) și **v.i.** ale aceleiași mărfi au la bază, în principal, deosebirile în ceea ce privește productivitatea, calitatea și volumul producției, costurile de producție, raportul dintre cerere și oferta de mărfuri etc. V. și *valoare națională.*

VALOARE MUNCĂ, teorie economică conform căreia substanța valorii este munca producătorilor de bunuri reproductibile, materializată în noi bunuri economice. În activitatea productivă, munca concretă acționează asupra obiectului muncii, conservă și transferă valoarea mijloacelor de producție utilizate asupra bunurilor care rezultă din procesul de producție; concomitent munca abstractă creează valoare nouă, pe care o fixează noului bun, alături de munca trecută. În determinarea mărimii **v.** economice se are în vedere consumul *total* de muncă vie și materializată, ocazionat de *producția* propriu-zisă a bunului respectiv, cît și cheltuielile din *amonte* și *avalul acesteia. Mărimea valorii se manifestă la piață prin valoarea de schimb și reprezintă raportul cantitativ în care se schimbă două bunuri; la rîndul ei, valoarea de schimb se prezintă sub forma prețului.* În condițiile pluralității formelor de proprietate și a structurilor de organizare a activității economice care caracterizează economia de piață, bunuri identice sînt produse de agenți economici avînd condiții diferite de înzestrare tehnică, organizare, calificare a forței de muncă, intensitate a muncii etc. Ca atare, ei cheltuiesc cantități diferite de muncă vie și materializată pentru obținerea aceluiași bun; aceasta formează *valoarea individuală* a mărfii a cărei mărime este dată de timpul de muncă individual. Prin acțiunea legilor economice, a confruntării intereselor producătorilor, ale acestora cu cele ale cumpărătorilor, bunuri identice, indiferent de condițiile individuale în care au fost produse, sînt

Scanned with OKEN Scanner

reduse la aceeaşi valoare economică — *valoarea socială*, determinată de timpul de muncă socialmente necesar. La un moment dat, mărimea timpului de muncă socialmente necesar şi deci a valorii sociale este obiectiv determinată de condiţiile existente în economie.

VALOARE NAŢIONALĂ, expresie a consumului de factori pentru producerea unui bun economic şi a utilizării lui, apreciată de consumatori, în condiţiile sociale specifice economiei naţionale. Mărimea **v.n.** unui bun economic ca şi dinamica acesteia este dependentă de numeroşi factori şi condiţii specifice ţării: nivelul productivităţii, care, la rîndul său, reflectă gradul de încorporare a progresului ştiinţifico-tehnic; condiţiile de producţie dominante ale ramurilor; interdependenţele din economia mondială şi mecanismul de funcţionare a economiei naţionale în ansamblu şi a fiecărui subsistem în parte; raportul dintre cererea şi oferta pentru o marfă sau alta; structurile muncii pe grade de calificare etc. În condiţiile interdependenţelor economice tot mai complexe pe plan mondial, **v.n.** este tot mai mult influenţata de valoarea internaţională, îndeosebi de preţurile produselor procurate pe pieţele internaţionale. V. şi *valoare. valoare internaţională.*

VALOARE UTILITATE, teorie care explică valoarea prin utilitatea şi raritatea bunurilor economice. Fondată în sec. XVIII-lea de către Turgot şi Condillac, ea a fost dezvoltată de şcoala austriacă, care alături de utilitate şi raritate, au aşezat şi intensitatea trebuinţelor umane. Dacă toate celelalte condiţii sînt date, se consideră că mărimea **v.** depinde de intensitatea nevoilor. Pe măsura satisfacerii trebuinţelor se reduce intensitatea nevoii, deci şi valoarea pe care cumpărătorul o conferă bunurilor cumpărate. **V.u.** are semnificaţie pentru fiecare bun în parte şi numai cu o nevoie anumită, cu dimensiunile acesteia, Şcoala neo-clasică susţine că valoarea bunurilor economice este dată atît de preţul de cost integral (full-cost), cît şi utilitatea ce le-o conferă cumpărătorul, de preferinţele economice ale acestuia, preferinţe ce se află sub incidenţa mărimii şi sursei venitului. V. şi *utilitate marginală.*

VALORI MOBILIARE, titluri de credit care certifică o creanţă pe termen lung, rambursabilă sau un drept de asociere sub forma unui aport în bani şi/sau în natură. În această categorie se cuprind acţiunile, părţile sociale, obli-

Scanned with OKEN Scanner

gaţiunile emise de societăţile comerciale, bunurile sau titlurile de împrumut de stat. Ele sînt purtătoare de venituri sub forma de dividend, dobînzi, rente etc. V. şi *titlu de valoare*.

VENIT. 1) *La nivel microeconomic*, recompensă primită de posesorii factorilor de producţie, care îmbracă forma de salariu, profit, dobîndă şi rentă. 2) *La nivel macroeconomic*, expresie agregată a formelor de **v.** însuşite de posesorii factorilor de producţie. În ţările cu economie de piaţă, la nivelul economiei naţionale, **v.** se prezintă sub următoarele forme: **v.** *disponibil*, **v.** *personal*, **v.** *naţional*. **V.d.** reprezintă sumele băneşti încasate de persoane particulare şi care dispun de ele după preferinţele lor. **V.p.** este constituit din **v.d.** la care se adaugă impozitele personale plătite de către administraţiile centrale, federală sau locală. **V.n.** este format din **v.p.** la care se adaugă profitul societăţilor comerciale, cotizaţiile pentru asigurările sociale, excedentele de salarii (diferenţa pozivită dintre salariile care urmează să fie plătite şi cele efectiv plătite), din care se scad transferurile efectuate de întreprinderi şi de către stat, dobînzile plătite de stat, dobînzile la împrumuturile de consum şi dividendele. Mărimea rezultatelor din însumarea şi scăderea acestor elemente se corectează cu modificarea stocurilor , obţinîndu-se **v.n.** V. şi *venitul naţional*.

VENIT MARGINAL, venit suplimentar obţinut în urma utilizării unei doze adiţionale dintr-un factor de producţie. Condiţia esenţială pentru realizarea **v.m.** este ca preţul de vînzare al noului lot de bunuri economice să depăşească costul marginal al acestora. La baza **v.m.** se află *legea randamentelor neproporţionale*, potrivit căreia sporirea unui factor de producţie asigură sporirea producţiei şi a venitului pînă la un punct, dincolo de care, la aceleaşi doze adiţionale, venitul tinde să se diminueze tot mai mult, atingînd limita inferioară (**v.m.** = zero), atunci cînd preţul de vînzare devine egal cu costul marginal. V. şi *cost*, *profit*.

VENIT NAŢIONAL, indicator macroeconomic; calculat în sistemul producţiei materiale, el exprimă valoarea adăugată netă, obţinută în decursul unui an în sfera productivă. Se determină prin scăderea din *produsul social total* (v.) a bunurilor şi serviciilor materiale exprimate în formă bănească, consumate în procesul producerii lor. Sub aspect natural-material se concretizează în totalitatea bunurilor

Scanned with OKEN Scanner

de satisfacție (de consum) și în acea parte a bunurilor de investiții (mijloace de producție) care depășesc mărimea celor consumate în procesul obținerii produsului social total și care este destinată acumulării și formării rezervelor. Sub aspect bănesc, cuprinde veniturile primare ale populației ocupate în sfera productivă, ale unităților productive și cele ale statului. În țara noastră, în calculul **v.n.** se iau în considerare activitățile ce se desfășoară în: agricultură, silvicultură, industrie (inclusiv casnică și industria mică), construcții, transport și telecomunicații, circulația mărfurilor, cercetarea aplicativă și de dezvoltare, proiectarea, prelucrarea informației, colectarea deșeurilor, dispensare veterinare, centre de combatere a dăunătorilor în agricultură și silvicultură, turism și activități hoteliere, producția de filme și editorială, unități de curățătorii, spălătorii și vopsitorii, gospodăria comunală și altele. Tendința este de includere treptată și a altor servicii în calculul **v.n.**, apropiindu-l de structura *produsului național net* (v.). **V.n.** este supus procesului de repartiție care cuprinde două etape: distribuirea (repartizarea primară) și redistribuirea (repartizarea secundară). Prin procesul de distribuire a **v.n.** are loc împărțirea integrală a acestuia între participanții direcți la producerea lui: lucrătorii sferei productive, unitățile productive și statul. Veniturile rezultate în urma distribuirii se numesc *venituri primare,* cele mai importante fiind salariile, profitul și impozitul pe circulația mărfurilor. Redistribuirea **v.n.** constituie procesul trecerii dintr-un patrimoniu în altul fără echivalent direct a unei părți din veniturile primare în urma cărora rezultă *veniturile secundare* (derivate). Principalele forme de **v.s.** sînt salariile lucrătorilor din sfera neproductivă, bursele școlare, taxele de orice natură plătită administrației centrale sau locale, alocațiile sociale, ajutoarele de șomaj etc. În principal, **r.v.n.** se realizează prin intermediul sistemului financiar, al sistemului de prețuri și tarife, plata serviciilor neproductive. V. și *venit.*

VENIT NET, indicator economic calculat în sistemul producției materiale prin care se exprimă acea parte a prețurilor bunurilor economice care depășește cheltuielile de producție aferente acestora. **V.n.** îmbracă următoarele forme: beneficiu (profitul), impozitul pe circulația mărfurilor, contribuții pentru asigurări sociale, impozitul pe salarii, impozitul pe profit, contribuții pentru fondul de șomaj, taxe, dobînzi, etc.

Scanned with OKEN Scanner

WARANT, titlu de credit, varietate a *biletului la ordin* (v.) compus din două documente (unul de depozit şi unul de amanet) emis de unitatea de antrepozite asupra unor bunuri materiale aflate în păstrarea ei. **W.** certifică proprietatea exportatorului asupra acestor bunuri, pînă în momentul achitării lor de către importator, care intră în posesia acestui titlu de credit.

Z

ZONĂ LIBERĂ, parte a teritoriului naţional, de regulă porturi şi aeroporturi, în cadrul căreia comerţul cu produse, în speţă cele industriale, este liberalizat, prin desfiinţarea oricăror taxe vamale şi rstricţii cantitative.

ZONĂ MONETARĂ, grupare de ţări, state sau teritorii în cadrul căreia schimburile se realizează graţie monedei celui mai puternic, moneda respectivă ocupînd un loc preferenţial în raport cu monedele ţărilor din afara zonei. Trăsăturile principale ale **z.m.** sînt: susţinerea unui curs fix al monedelor ţărilor în raport cu valuta ţării dominante; schimbarea cursului valutelor în raport cu alte valute numai cu acordul ţării emitente, a valutei dominante în **z.m.**; păstrarea rezervelor valutare ale ţărilor membre la banca ţării care emite valuta forte pentru zonă; schimbul valutar liber între ţările care intră în zonă, respectiv restricţii în raport cu ţările terţe; concentrarea decontărilor externe ale ţările membre la banca ţării emitente a monedei ce domină în zonă. Cele mai cunoscute **z.m.** sînt: zona lirei sterline, zona dolarului şi zona francului francez. **Z.m.** a lirei sterline a avut cea mai largă cuprindere. După 1967, multe ţări făcînd parte din zonă s-au orientat spre dolar. Noile aranjamente valutare din ultimele trei decenii, creşterea rolului FMI, apariţia şi consolidarea D.S.T.-urilor, ale E.C.U.-lui, au îngustat mult importanţa **z.m.**

Scanned with OKEN Scanner

III. APLICAȚII ȘI CALCULE ECONOMICE

1. ACTUALIZARE, vezi pag. 39

Dacă se depune în sistemul bancar o sumă de bani S, aceasta devine, după n ani, $S_n = S(1+d)^n$, unde d este rata anuală a dobînzii; spre exemplu, dacă un agent economic depune în sistemul bancar S = 10.000 unități monetare, rata anuală a dobînzii fiind d = 10%, atunci, după un an, suma inițială devine $S_1 = 10.000\ (1 + 0{,}10) = 11.000$ unități monetare, iar după doi ani $S_2 = 10.000\ (1 + 0{,}10)^2 = 12.000$ unități monetare.

Invers, unei sume de bani S_n ce se va afla peste n ani într-un depozit bancar, îi corespunde, în prezent, o depunere

$$S = \frac{S_n}{(1+d)^n};$$

dacă un agent economic dorește să obțină peste doi ani un depozit bancar $S_n = 12.000$ unități monetare, atunci suma ce ar trebui să fie depusă în prezent este

$$S = \frac{12.100}{(1+0{,}10)^2} = 10.000 \quad \text{unități monetare}$$

Din perspectiva unui debitor, un credit S cu termenul de scadență n ani, contractat în prezent, implică, peste n ani, achitarea sumei $S_n = S(1+d)^n$; spre exemplu, un credit de 100.00 unități monetare cu termenul de scadență 2 ani, implică peste 2 ani, achitarea sumei $S_2 = 100.000 \cdot (1 + 0{,}15)^2 = 132.250$ unități monetare, dacă rata anuală a dobînzii este d = 15%.

Pe de altă parte, unei sume S_n ce va fi achitată peste n ani îi corespunde, în prezent, un credit,

$$S = \frac{S_n}{(1+r)^n}$$

cu termenul de scadență n ani; sumei $S_2 = 132.250$ unități monetare ce va fi achitată peste 2 ani, îi corespunde, în prezent, creditul

$$S = \frac{132.250}{(1+0{,}15)^2}$$

cu termenul de scadență 2 ani.

Scanned with OKEN Scanner

2.ACCELERATORUL, v. pag. 36

Se consideră un producător care anticipează că cererea pentru produsul său va evolua, pe parcursul unui deceniu, conform datelor prezentate în tabelul de mai jos; se presupune că pentru realizarea unei producții anuale de 10.000 produse este necesar un echipament și că anual se scot din funcțiune 5 echipamente; în plus, se admite că producătorul dispune inițial de 10 echipamente.

În aceste condiții, stocul necesar de echipamente, investiția netă și investiția brută se prezintă după cum urmează:

Anul	Cererea anticipată — bucăți —	Stocul necesar de echipamente — (cererea 10.000)	Investiția netă (creșterea stocului necesar de echipamente)	Investiția de înlocuire	Investiția brută (investiția netă + investiția de înlocuire)
1	100.000	10	0	5	5
2	100.000	10	0	5	5
3	150.000	15	5	5	10
4	150.000	15	0	5	5
5	200.000	20	5	5	10
6	200.000	20	0	5	5
7	200.000	20	0	5	5
8	150.000	15	—5	5	0
9	100.000	10	—5	5	0
10	100.000	10	0	5	5

Se observă corelația strînsă dintre investiția netă și variațiile cererii anticipate. În anul 3, de exemplu, o creștere cu 50% în cererea de consum (anticipată) va determina o sporire a cererii de investiții (investiția brută) cu 100%. Efectul accelerator al cererii asupra investiției va fi de $\frac{100}{50} = 2$ ori

Scanned with OKEN Scanner

3. AMORTIZAREA CAPITALULUI FIX, v.pag. 44

3.1. *Determinarea sumei anuale a amortizării (Sa).* În acest scop, se iau în considerație următoarele elemente: prețul de achiziție al utilajului (V = 1.000.000 lei); veniturile obținute din casarea utilajului (r = 150.000 lei); cheltuielile făcute cu demontarea utilajului (d = 50.000 lei); durata de funcționare a utilajului (T = 10 ani). Aplicînd relația:

$$Sa = \frac{V - r + d}{T}.$$

rezultă că Sa este de 110.000 lei anual. Dacă prin folosirea acestui utilaj se obțin anual 10.000 de produse, în costul fiecărei bucăți se vor include 11 lei, reprezentînd cheltuieli cu amortizarea aferente utilajului folosit. Aceasta înseamnă că după 10 ani, cînd utilajul este complet uzat fizic, prețul de achiziție al utilajului este recuperat, urmînd să fie înlocuit prin cumpărarea unui nou exemplar, cu aceleași caracteristici tehnico-economice sau mai performant.

3.2. *Determinarea ratei (normei) de amortizare.* Considerăm că suma anuală a amortizării (Sa) este de 110.000 lei, iar prețul de achiziție al utilajului (V) este de 1.000.000 lei; atunci rata amortizării (Ra) va fi de 11%, adică:

$$Ra = \frac{Sa}{V} \cdot 100 = \frac{110.000}{1.000.000} \cdot 100 = 11\%$$

3.3. *Modalități de amortizare* În funcție de condițiile de exploatare a diferitelor elemente de capital fix, precum și în vederea preîntîmpinării uzurii morale se practică următoarele modalități de amortizare: lineară (proporțională), progresivă și regresivă.

a) *Amortizarea lineară (proporțională).* De pildă, prețul de achiziție al unui utilaj (V) este de 1.000.000 lei, iar durata de funcționare (T) a acestuia este de 25 ani. În această situație, rata de amortizare ce va fi folosită în acest interval de timp va fi de 4%, adică $\frac{1}{T} \cdot 100 = \frac{1}{25} \cdot 100 = 4\%$

Ea se poate determina și ca raport procentual între suma anuală a amortizării, și prețul de achiziție al respectivului capital fix.

b) *Amortizarea progresivă.* Ratele de amortizare se stabilesc în funcție de sistemul uzurii efective a capitalului fix și în concordanță cu reparațiile capitale, ele crescînd spre finalul perioadei de funcționare a acestuia. De pildă, dacă prețul de achiziție este V = 950.000 lei iar durata normată de funcționare T = 10 ani, se presupune că rata

Scanned with OKEN Scanner

anuală de amortizare este în primii 3 ani de 8%, în următorii 3 ani de 10% iar în ultimii patru ani este de 11,5%. Suma anuală a amortizării va avea următoarea evoluție:

Perioada de funcționare — ani —	Rata amortizării — % —	Mărimea anuală a amortizării — lei —	Abatere față de suma anuală a amortizării în varianta lineară lei —
anul 1	8	76.000	— 19.000
anul 2	8	76.000	— 19.000
anul 3	8	76.000	— 19.000
anul 4	10	95.000	0
anul 5	10	95.000	0
anul 6	10	95.000	0
anul 7	11,5	109.250	+ 14.250
anul 8	11,5	109.250	+ 14.250
anul 9	11,5	109.250	+ 14.250
anul 10	11,5	109.250	+ 14.250
T=*10 ani*	100 %	S_a=950.000 lei	S_a=0

c) *Amortizarea regresivă* presupune stabilirea de cote mai mari de amortizare la începutul perioadei de funcționare a capitalului fix, iar spre sfîrșitul perioadei, rate de amortizare mai mici. De pildă, dacă V = 1.000.000 iar T = 10, situația se prezintă astfel:

Perioada de funcționare — ani —	Rata amortizării — % —	Mărimea anuală a amortizării — lei —	Abaterea—față de suma anuală a amortizării în varianta lineară — lei —
anul 1	10	100.000	—
anul 2	11	110.000	+ 10.000
anul 3	12	120.000	+ 20.000
anul 4	13	130.000	+ 30.000
anul 5	14	140.000	+ 40.000
anul 6	15	150.000	+ 50.000
anul 7	8	80.000	— 20.000
anul 8	7	70.000	— 30.000
anul 9	6	60.000	— 40.000
anul 10	4	40.000	— 60.000
T = 10 ani	10%	S_a=950.000 lei	S_a=0

Scanned with OKEN Scanner

4. BILANȚUL INVESTIȚIEI, v. pag. 54

Bilanțul (B) se calculează conform relației:

$$B = \frac{P_1}{1+d} + \frac{P_2}{(1+d)^2} + \cdots + \frac{P_n}{(1+d)^n}$$

unde d reprezintă rata dobînzii, n durata economică de funcționare a obiectivul de investiție, iar P_1, P_2,..., P_n anticipările privind profiturile anuale ce se vor obține ca urmare a funcționării obiectivului respectiv.

Dacă n = 3 ani, d = 4%, P_1 = 104 000 unități monetare, P_2 = 108 160 unități monetare și P_3 = 112 486 unități monetare, atunci:

$$B = \frac{104.000}{1+0{,}04} + \frac{108.160}{(1+0{,}04)^2} + \frac{112.486}{(1+0{,}04)^3} = 300.000$$

unități monetare

Pentru ca investiția să fie rentabilă este necesar ca valoarea acesteia să fie inferioară bilanțului.

5. CEREREA, v. pag. 64

a) Cantitatea de tomate solicitată pe piață depinde de prețul tomatelor, în condițiile în care ceilalți factori ce influențează cererea rămîn constanți, conform graficului următor:

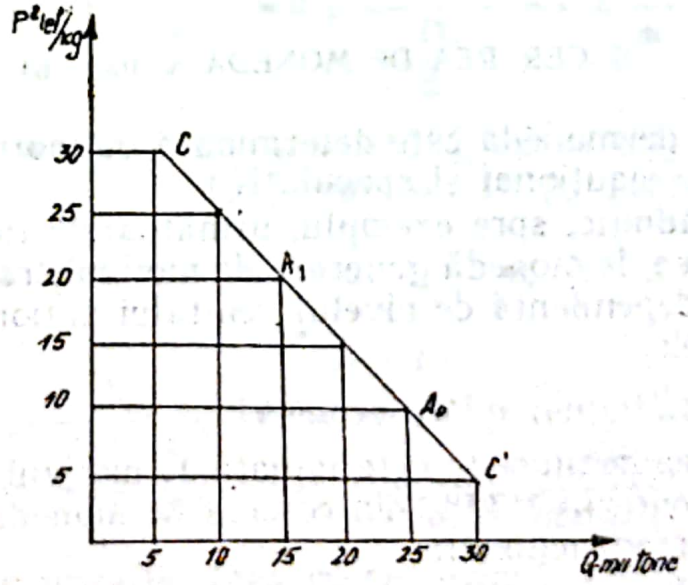

Se observă că o creştere a preţului tomatelor determină scăderea cererii. De exemplu, creşterea preţului de la 10 unităţi monetare (punctul A_0) la 20 unităţi monetare (punctul A_1) determină o scădere a cantităţii solicitate de la 25 mii tone la 15 mii tone.

b) Cantitatea de tomate solicitată pe piaţă depinde şi de alţi factori, cum ar fi: preţul celorlalte bunuri (în special al celor ce se pot substitui sau asocia în consum cu tomatele), venitul consumatorilor, preferinţele acestora.

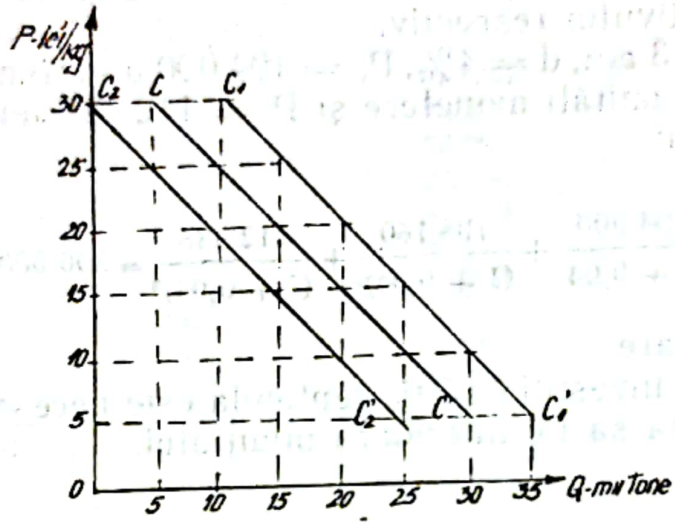

Aceşti factori determină deplasarea curbei cererii. O majorare a veniturilor consumatorilor determină o deplasare a curbei cererii din CC' în $C_1 C_1$.

Reducerea preţului pentru legumele cu care tomatele se pot substitui în consum determină o deplasare a curbei cererii de la CC' la $C_2 C_2$.

6. CEREREA DE MONEDĂ, v. pag 64

Cererea de monedă este determinată de motivele: tranzacţional, precauţional şi speculativ.

Se pot admite, spre exemplu, următoarele ipoteze:

a) cererea de monedă generată de motivul tranzacţional (MT) este dependentă de nivelul venitului naţional Y, conform relaţiei:

$$MT = 0{,}20\ Y$$

b) cererea de monedă determinată de motivul precauţional (MP) reprezintă 30% din cererea de monedă generată de motivul tranzacţional:

$$MP = 0{,}30\ MT$$

Scanned with OKEN Scanner

c) cererea de monedă rezultată din motivul speculativ (MS) variază invers proporțional cu rata dobînzii d, în baza relației:

$$MS = 140 - 80\ d$$

Cererea totală de monedă M este:

$$M = MT + MP + MS$$

Dacă Y = 1.800 miliarde unități monetare și d = 10%, atunci:

MT = 0,20 1800 = 360 miliarde unități monetare

MP = 0,30 360 = 108 miliarde unități monetare

MS = 140—80 0,10 = 132 miliarde unități monetare

M = 360 — 108 + 132 = 600 miliarde unități monetare

7. CÎȘTIGUL POTENȚIAL AL DEȚINATORULUI UNEI OBLIGAȚIUNI, v. pag. 128

Cîștigul potențial al deținătorului unei obligațiuni cu termenul de scadență practic infinit este rezultatul însumării ratei actuale a dobînzii cu variația procentuală anticipată a prețului obligațiunii.

Dacă *D* este cuponul obligațiunii, *d* rata actuală a dobînzii, *de* rata anticipată a dobînzii, *P* prețul actual al obligațiunii, iar *Pe* prețul anticipat al obligațiunii, atunci:

$$d = \frac{D}{P} \qquad de = \frac{P}{Pe} \times d$$

Cîștigul potențial *c* al deținătorului obligațiunii este:

$$c = d + \frac{Pe - P}{P} = d + \frac{\frac{D}{de} - \frac{D}{d}}{\frac{D}{d}} = d + \frac{d}{de} - 1$$

Spre exemplu, dacă *d* = 10%, *de* = 8%, atunci *c* = 35%; dacă *d* = 10%, *de* = 16%, atunci *c* = — 27,5%.

Cîștigul potențial este nul, *c* = 0, dacă:

$$d = \frac{de}{de + 1}$$

Dacă $d > \frac{de}{de + 1}$, atunci cîștigul potențial al obligațiunii este pozitiv; corespunzător, dacă $d < \frac{de}{de + 1}$, cîștigul potențial este negativ, ceea ce reprezintă, în fapt, o pierdere.

Scanned with OKEN Scanner

8. COSTUL DE OPORTUNITATE, v. pag. 78

Se consideră un întreprinzător care intenţionează să înfiinţeze o întreprindere cu scop lucrativ. Anticipările întreprinzătorului privind rentabilitatea întreprinderii sînt reflectate în următorul cont de exploatare:

Cont de exploatare — previziune —	— mii unităţi monetare —	
1. Venituri		1000
2. Costuri		750
a) consum de capital circulant	600	
b) consum de capital fix	50	
c) consum de forţă de muncă	100	
3. Profit (1—2)		250

Pentru a evalua, însă, cît mai corect rentabilitatea întreprinderii, pe lîngă elementele de bază din contul previzional de exploatare, întreprinzătorul ar trebui să ia în consideraţie, în plus, următoarele:

a) salariul ce l-ar obţine dacă nu ar înfiinţa întreprinderea şi s-ar angaja la altă întreprindere: 50 mii unităţi monetare;

b) dobînda ce i-ar reveni dacă, renunţînd la înfiinţarea întreprinderii, ar depune o parte din capitalul bănesc de care dispune în sistemul bancar: 10 mii unităţi monetare;

c) profitul ce l-ar realiza dacă ar participa cu restul capitalului bănesc de care dispune la o societate comercială pe acţiuni deja înfiinţată: 180 mii unităţi monetare.

Toate elementele anterioare constituie costul implicit care, alături de cel explicit, reprezintă costul de oportunitate; contul previzional de exploatare, corectat prin includerea costului de oportunitate, este:

Contul de exploatare — previziuni —	— mii unităţi monetare —
1. Venituri	1000
2. Costuri explicite	750
3. Profit contabil (1—2)	250
4. Costuri implicite	240
5. Profit economic (3—4)	10

Întrucît profitul economic este pozitiv, înfiinţarea întreprinderii este rentabilă; dacă profitul economic ar fi fost negativ, atunci înfiinţarea întreprinderii, deşi rentabilă la un calcul contabil simplu, nu ar fi fost oportună.

Scanned with OKEN Scanner

a) Relaţia dintre mărimea costului total (CT) şi nivelul producţiei realizate (y) într-o întreprindere oarecare este cea din tabelul următor:

y — buc. —	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
CT — mii unităţi — monotare	60	100	130	150	160	165	180	214	260	330	420

COSTUL TOTAL reprezintă totalitatea consumurilor de factori de producţie, fixe sau variabile:

$$CT = CF + CV$$

În exemplul analizat, COSTUL FIX (costul producerii a zero unităţi) este de 60.000 unităţi monetare:

$$CF = 60 \text{ mii unităţi monetare}$$

iar COSTUL VARIABIL:

$$CV = CT - CF$$

De exemplu, pentru:

$y = 1$. $CV(1) = CT(1) - CF = 100-60 = 40$ mii unităţi monetare
$y = 2$, $CV(2) = CT(2) - CF = 130-60 = 70$ mii unităţi monetare

COSTUL MARGINAL reprezintă suplimentul de cost ocazionat de producerea unei unităţi suplimentare de produs:

$$C_m = CT(i) - CT(i-1) = CV(i) + CF - CV(I-1) + CF = CV(i) - CV(i-1)$$

De exemplu, pentru:

$y = 1$, $C_m\ (1) = CT(1) - CT(0) = 100-60 = 40$ mii unităţi monetare
$C_m\ (1) = CV(1) - CV(0) = 40-0 = 40$ mii unităţi monetare

$y = 2$, $C_m\ (2) = CT(2) - CT(1) = 130-100 = 30$ mii unităţi monetare
$C_m\ (2) = CV(2) - CV(1) = 70-40 = 30$ mii unităţi monetare

Rezultatul calculelor au fost trecute în tabelul următor:

Y buc	CT mii unităţi monetare	CF mii unităţi monetare	CV mii unităţi monetare	C_m mii unităţi monetare
0	60	60	–	
1	100	60	40	40
2	130	60	70	30
3	150	60	90	20
4	160	60	100	10
5	165	60	105	5
6	180	60	120	15
7	214	60	154	34
8	260	60	200	46
9	330	60	270	70
10	420	60	360	90

Dependenţa costului total de nivelul producţiei obţinute este redată în graficul următor:

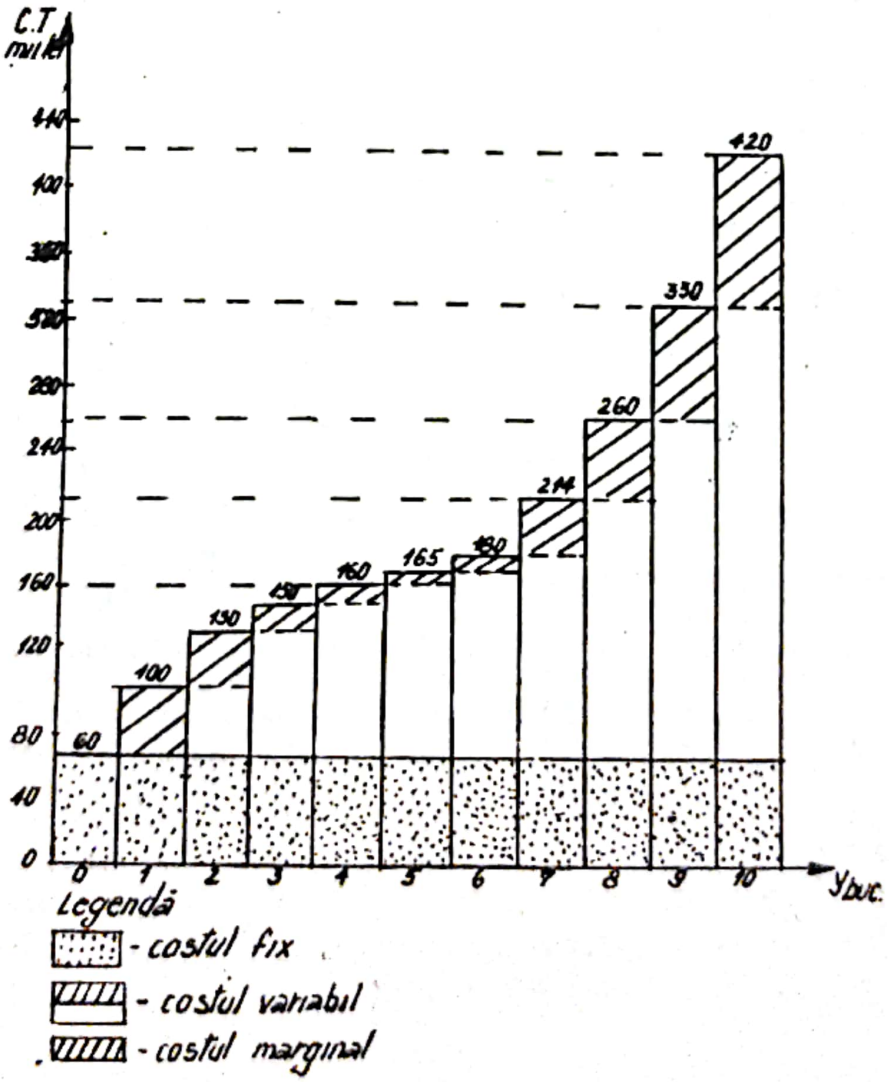

Costul total și cel variabil au o tendință de creștere continuă odată cu creșterea volumului producției (Y) în timp ce costul fix rămîne constant.

Costul marginal are o tendință de descreștere pînă la $y = 5$, după care nivelul său crește.

b) Pentru același exemplu, vom determina COSTUL TOTAL MEDIU (CTM), COSTUL FIX MEDIU (CFM), COSTUL VARIABIL MEDIU (CVM) și vom reprezenta grafic evoluția costurilor medii și a costului marginal în funcție de nivelul producției (y).

Costul total mediu sau costul unitar se determină prin raportarea costului total la nivelul producției:

$$CTM = \frac{CT(y)}{y}$$

De exemplu, pentru:

$$y = 1,\ CTM(1) = \frac{100}{1} = 100 \text{ mii lei}$$

$$y = 2,\ CTM(2) = \frac{130}{2} = 65 \text{ mii lei}$$

Costul fix mediu se obține prin raportarea costului fix la nivelul producției:

$$CFM = \frac{CF}{y}$$

De exemplu, pentru:

$$y = 1,\ CFM(1) = \frac{60}{1} = 60 \text{ mii lei}$$

$$y = 2,\ CFM(2) = \frac{60}{2} = 30 \text{ mii lei}$$

Costul variabil mediu se obține prin raportarea costului variabil la volumul producției:

$$CVM = \frac{CV(y)}{y}$$

De exemplu, pentru:

$$y = 1,\ CVM(1) = \frac{40}{1} = 40 \text{ mii lei}$$

$$y = 2,\ CVM(2) = \frac{70}{2} = 35 \text{ mii lei}$$

Costul total mediu se obține prin însumarea costului fix mediu și a costului variabil mediu:

$$CTM = \frac{CT(y)}{y}$$

Scanned with OKEN Scanner

Rezultatele calculelor au fost trecute în tabelul următor:

Y buc	CTM mii unităţi monetare	CFM mii unităţi monetare	CVM mii unităţi
0			
1	100	60	40
2	75	30	35
3	50	20	30
4	40	15	25
5	35	12	21
6	30	10	20
7	30,57	8,57	22
8	32,50	7,50	25
9	36,67	6,67	30
10	42	6	36

Dependenţa costurilor medii şi a costului marginal de nivelul producţiei este redată în graficul următor:

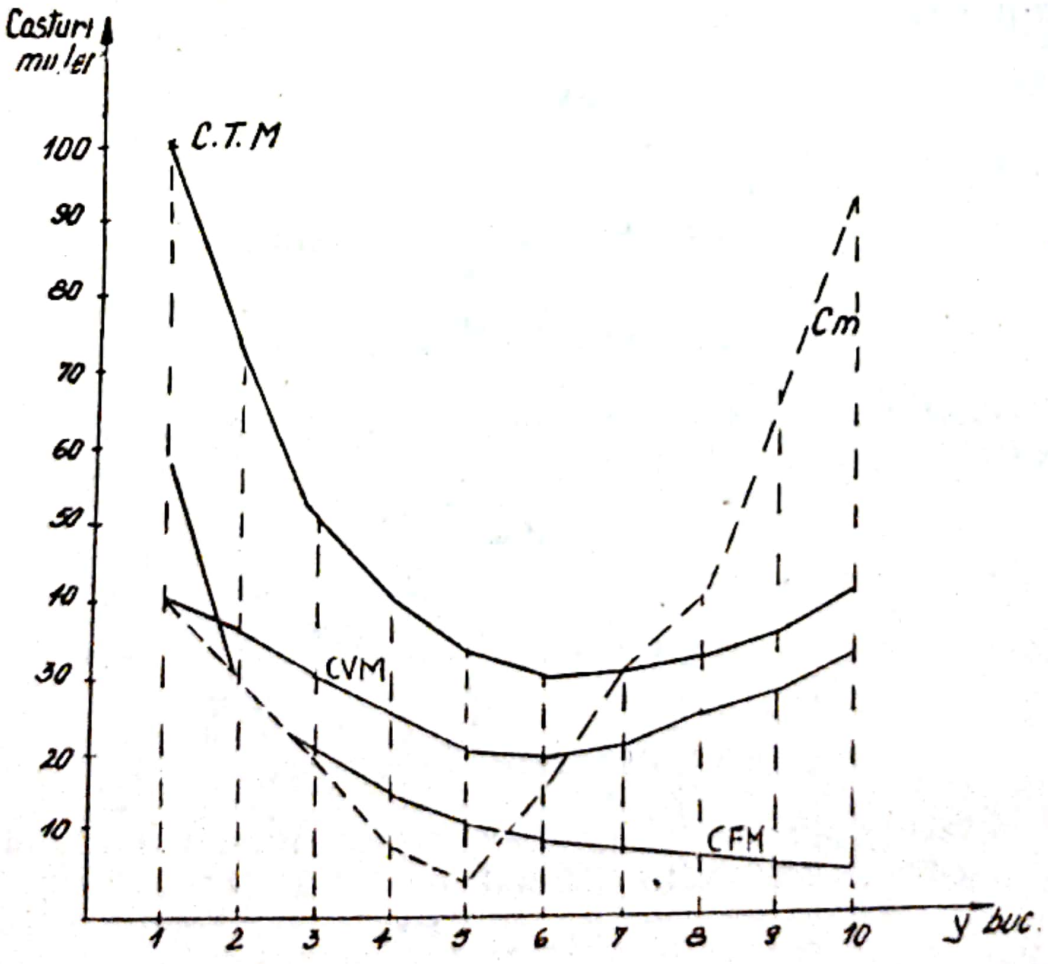

Scanned with OKEN Scanner

Costul fix mediu are o tendință de scădere.

Costul variabil mediu evoluează în funcție de costul marginal. Cît timp costul marginal este inferior costului mediu (variabil sau total), producția unei unități suplimentare diminuează costul mediu. Cînd costul marginal devine mai mare decît costul mediu, producția unei unități suplimentare mărește costul mediu. Minimul costului mediu (variabil sau total) apare în punctul în care costul mediu este egal cu cel marginal.

Costul total mediu are o evoluție influențată atît de costul fix mediu, cît și de costul variabil mediu.

c) INFLUENȚA UNUI COST MARGINAL MAI SCĂZUT DECÎT COSTUL UNITAR ASUPRA COSTULUI UNITAR.

Fie o întreprindere ce realizează 1000 bucăți dintr-un produs cu un cost unitar de 10 unități monetare bucată. Pentru realizarea unui lot suplimentar de 100 bucăți, cheltuielile suplimentare ar fi de 800 unități monetare.

Se observă că inițial, costul unitar al producției era de 10 unități monetare, iar lotul nou presupune un cost marginal de $\frac{800}{100} = 8$ unități monetare pe bucată, mai mic decît costul unitar al producției anterior obținute. Din această cauză, costul unitar al întregii producții (1100 bucăți) scade la:

$$\frac{1\,000 \times 10 + 800}{1\,000 + 100} = \frac{10\,800}{1\,100} = 9{,}80 \text{ lei/bucată}$$

d) INFLUENȚA UNUI COST MARGINAL MAI RIDICAT DECÎT COSTUL UNITAR ASUPRA COSTULUI UNITAR

Fie o întreprindere ce produce 1000 bucăți dintr-un produs la costul unitar 10 unități monetare bucată. Pentru realizarea unei producții suplimentare de 100 bucăți, cheltuielile suplimentare sînt de 1200 unități monetare.

Se observă că față de costul unitar al producției inițiale, de 10 unități monetare, noul lot presupune un cost marginal mai ridicat, de $\frac{1\,200}{100} = 12$ unități monetare bucată. Din

această cauză, costul unitar al întregii producții (1100 bucăți) va crește la:

$$\frac{100 \cdot 1\,000 + 1\,200}{1\,100} = 10{,}20 \text{ unități monetare bucată}$$

Scanned with OKEN Scanner

Costul fix mediu are o tendință de scădere.

Costul variabil mediu evoluează în funcție de costul marginal. Cît timp costul marginal este inferior costului mediu (variabil sau total), producția unei unități suplimentare diminuează costul mediu. Cînd costul marginal devine mai mare decît costul mediu, producția unei unități suplimentare mărește costul mediu. Minimul costului mediu (variabil sau total) apare în punctul în care costul mediu este egal cu cel marginal.

Costul total mediu are o evoluție influențată atît de costul fix mediu, cît și de costul variabil mediu.

c) INFLUENȚA UNUI COST MARGINAL MAI SCĂZUT DECÎT COSTUL UNITAR ASUPRA COSTULUI UNITAR.

Fie o întreprindere ce realizează 1000 bucăți dintr-un produs cu un cost unitar de 10 unități monetare bucată. Pentru realizarea unui lot suplimentar de 100 bucăți, cheltuielile suplimentare ar fi de 800 unități monetare.

Se observă că inițial, costul unitar al producției era de 10 unități monetare, iar lotul nou presupune un cost marginal de $\frac{800}{100} = 8$ unități monetare pe bucată, mai mic decît costul unitar al producției anterior obținute. Din această cauză, costul unitar al întregii producții (1100 bucăți) scade la:

$$\frac{1\,000 \times 10 + 800}{1\,000 + 100} = \frac{10\,800}{1\,100} = 9{,}80 \text{ lei/bucată}$$

d) INFLUENȚA UNUI COST MARGINAL MAI RIDICAT DECÎT COSTUL UNITAR ASUPRA COSTULUI UNITAR

Fie o întreprindere ce produce 1000 bucăți dintr-un produs la costul unitar 10 unități monetare bucată. Pentru realizarea unei producții suplimentare de 100 bucăți, cheltuielile suplimentare sînt de 1200 unități monetare.

Se observă că față de costul unitar al producției inițiale, de 10 unități monetare, noul lot presupune un cost marginal mai ridicat, de $\frac{1\,200}{100} = 12$ unități monetare bucată. Din

accastă cauză, costul unitar al întregii producții (1100 bucăți) va crește la:

$$\frac{100 \cdot 1\,000 + 1\,200}{1\,100} = 10{,}20 \text{ unități monetare bucata}$$

Scanned with OKEN Scanner

10. DOBÎNDA, v. pag 88

În cazul obținerii unui credit S = 50.000 unități monetare, rambursabil în tranșe egale în timp de 5 ani, cu o rată a dobînzii d = 10%, masa dobînzii ce urmează a fi plătită în fiecare an se va stabili astfel:

Anul	Valoarea nerambursata	Masa dobinzii D = s.d.	Rata creditului R
1	50.000	5.000	10.000
2	40.000	4.000	10.000
3	30.000	3.000	10.000
4	20.000	2.000	10.000
5	10.000	1.000	10.000

11. ELASTICITATEA CERERII ȘI OFERTEI ÎN RAPORT CU PREȚUL 64

1. Pentru un produs alimentar, o creștere a prețului de la $P_0 = 20$ unități monetare la $P_1 = 25$ unități monetare determină o reducere a cererii de la $Q_1 = 1000$ bucăți la $Q_1 = 800$ bucăți.

Coeficientul de elasticitate a cererii în funcție de preț (E_c) se determină astfel:

$$E_0 = \frac{Q_1 - Q_0}{Q_0} \Big/ \frac{P_1 - P_0}{P_0} = \frac{800 - 1\,000}{1\,000} \Big/ \frac{25 - 20}{20} = -0{,}80$$

Cererea este relativ inelastică întrucît unei creșteri de 1% a prețului îi corespunde o reducere de numai 0,8% a cererii.

2. Pentru un aparat electronic, o creștere a prețului de la $P_0 = 1000$ unități monetare la $P_1 = 1200$ unități monetare determină o sporire a ofertei cu $Q = 500$ bucăți față de cantitatea inițială $Q_0 = 2000$ bucăți.

Coeficientul de elasticitate a ofertei în raport cu prețul (E_c) se determină astfel:

$$E_0 = \frac{Q_1 - Q_0}{Q_0} \Big/ \frac{P_1 - P_0}{P_0} = \frac{\Delta Q}{Q_0} \Big/ \frac{\Delta P}{P_0} = \frac{500}{2\,000} \Big/ \frac{1\,200 - 1\,000}{1\,000} = 1{,}25$$

Oferta este relativ elastică, întrucît o creștere cu 1% a prețului determină o creștere cu 1,25% a ofertei.

Scanned with OKEN Scanner

12. FUNCȚIA DE PRODUCȚIE, v. pag 101

Tabelul următor reprezintă o funcție de producție cu doi factori de producție: munca (L) și capitalul (K).

6	48	70	84	94	102	108
5	46	64	78	88	96	102
4	40	56	70	80	88	94
3	34	48	60	70	78	84
2	21	36	48	54	64	70
1	10	24	36	42	46	48
K/L	1	2	3	4	5	6

Fiecare căsuță a tabelului reprezintă producția ce poate fi obținută prin utilizarea diferitelor cantități de factori de producție (muncă și capitalul). Considerînd că piața are o capacitate de absorbție de 48 bucăți, acest nivel al producției poate fi obținut utilizînd diferite combinații ale celor doi factori de producție:

a) $K = 6$; $L = 1$; b) $K = 3$, $L = 2$; c) $K = 2$, $L = 3$; d) $K = 1$, $L = 6$.

În cazul în care costul consumului unei unități de capital este 5000 unități monetare, iar cel al unei unități de muncă este 2000 unități monetare, costul fiecărei combinații a factorilor pentru obținerea producției specificate se poate determina astfel:

a) $6 \cdot 3000 + 1 \cdot 2000 = 20.000$ lei
b) $3 \cdot 3000 + 2 \cdot 2000 = 13.000$ lei
c) $2 \cdot 3000 + 3 \cdot 2000 = 12.000$ lei
d) $1 \cdot 3000 + 5 \cdot 2000 = 15.000$ lei

Deci, combinația cea mai eficientă din punctul de vedere al costului este cea de la poziția c.

Scanned with OKEN Scanner

13. INDICELE PREȚURILOR BUNURILOR DE CONSUM, v.pag. 134

Se consideră o economie în cadrul căreia se consumă numai trei bunuri B1, B2 și B3. Prețurile acestor bunuri în doi ani consecutivi — T și T + 1 — precum și structura bugetului consumatorilor — respectiv ponderile cheltuielilor generate de achiziționarea fiecărui bun în totalul cheltuielilor de consum — se prezintă astfel:

Indicele prețurilor bunurilor de consum în anul T + 1 comparativ cu anul T — $I_{T+1\ T}$ — este:

$$I_{T+1/T} = \frac{7}{5} \cdot 0{,}60 + \frac{32}{25} \cdot 0{,}30 + \frac{115}{100} \cdot 0{,}10 = 1{,}339$$

sau:

$$I_{T+1/T} = 133{,}9\%$$

14. MULTIPLICATORUL BANILOR, v. pag. 140

Multiplicatorul banilor k se calculeaza prin raportarea masei monetare M la baza monetară H:

$$k = \frac{M}{H}$$

În condițiile în care numerarul aflat la publicul nebancar este $N = 150$ miliarde unități monetare, depozitele la vedere în băncile comerciale se ridica la $D = 450$ miliarde unități monetare, iar rezervele băncilor comerciale însumează $R = 90$ miliarde unități monetare, atunci:

$M = N + D = 150 + 450 = 600$ miliarde unități monetare

$H = N + R = 150 + 90 = 240$ miliarde unități monetare și deci:

$$k = \frac{M}{H} = \frac{600}{240} = 2{,}5$$

Scanned with OKEN Scanner

15. MULTIPLICATORUL CREDITULUI, v. pag 140

Multiplicatorul creditului m se calculează pe baza relației:

$$m = \frac{1}{c}$$

unde c reprezintă cota obligatorie de rezerve a băncilor comerciale.

Dacă c = *20%, atunci m* = 5. În aceste condiții, crearea unui depozit bancar de 1000 unități monetare la o bancă comercială, determină, pe ansamblul sistemului bancar, o expansiune a masei monetare cu 5000 unități monetare.

16. OFERTA, v pag 129

a) Cantitatea de tomate oferite pe piață depinde de prețul tomatelor, în condițiile în care ceilalți factori ce influențează oferta rămîn constanți, conform graficului următor:

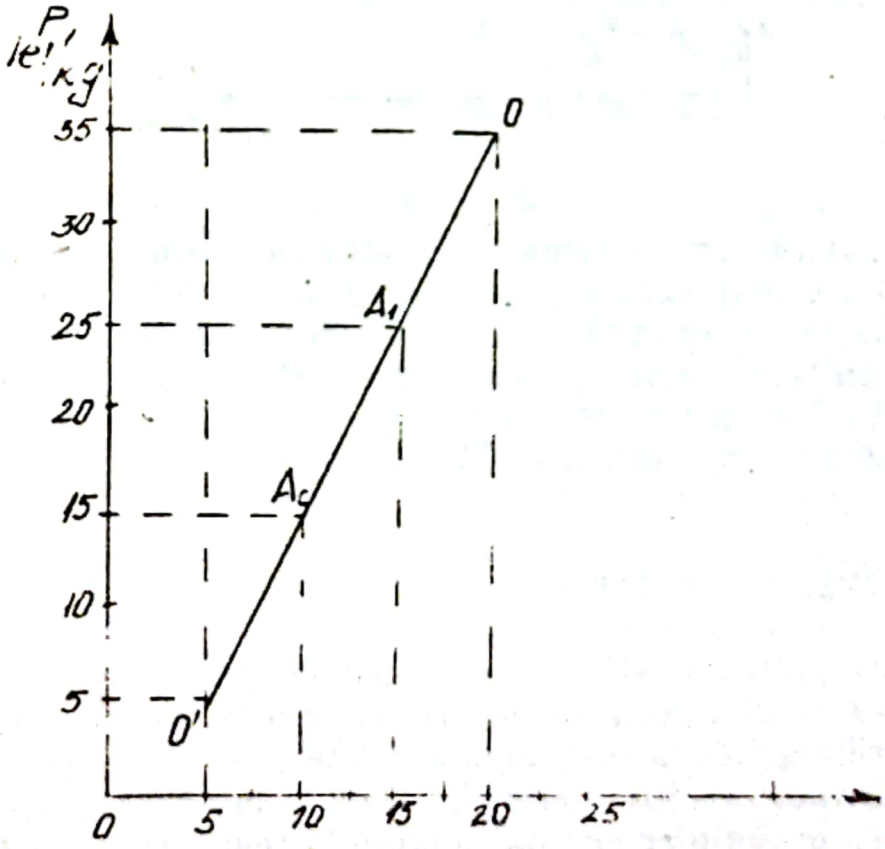

Se observă pe acest grafic că o creștere a prețului tomatelor determină o creștere a cantității oferite. De exemplu,

o creştere a preţului de la 15 unităţi monetare (punctul A_0) la 25 unităţi monetare (punctul A_1) determină o creştere a cantităţii oferite de la 10 mii tone la 15 mii tone.

b) Cantitatea de tomate oferită pe piaţă depinde şi de alţi factori cum ar fi preţul factorilor de producţie utilizaţi, preţul unor bunuri alternative în producţie sau vremea bună.

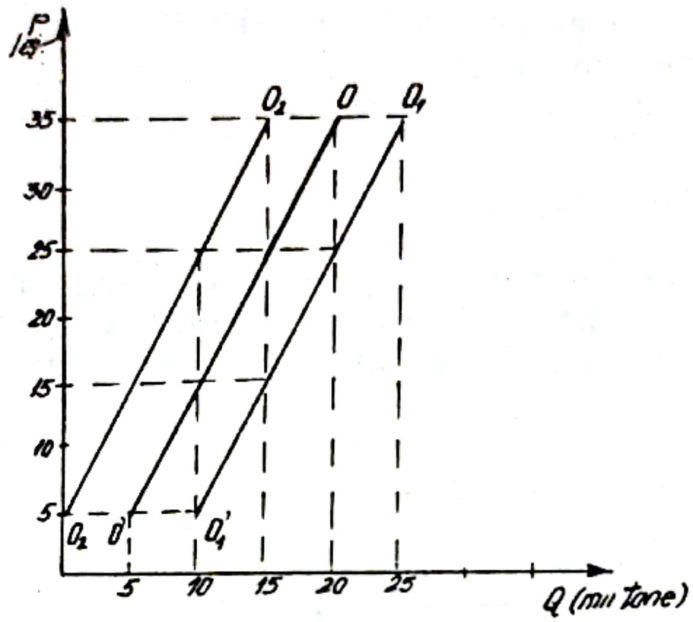

Aceşti factori determină deplasarea curbei ofertei. De exemplu, o majorare a preţului îngrăşămintelor determină deplasarea curbei în O_2O_2. Condiţii climatice mai favorabile pentru cultura tomatelor determină deplasarea curbei ofertei în O_1O_1. Pentru fiecare nivel de preţ, cantitatea oferită va fi mai mare faţă de cazul OO'.

17. PREŢUL DE PIAŢĂ, v. pag. 137

a) O piaţă se află în echilibru cînd, la preţul pieţei, cererea este egală cu oferta. Toţi cumpărătorii şi toţi producătorii realizează tranzacţiile dorite la acest nivel al preţului. Grafic, punctul de echilibru se află la intersecţia curbei cererii cu curba ofertei; coordonatele acestui punct definesc atît cantitatea vîndută şi cumpărată q_e, cît şi preţul ce asigură echilibrul p_e. Echilibrul este stabil atît timp cît toate celelalte condiţii ce pot influenţa cererea sau oferta rămîn neschimbate.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul pieței tomatelor, situația este reprezentată în graficul de mai jos:

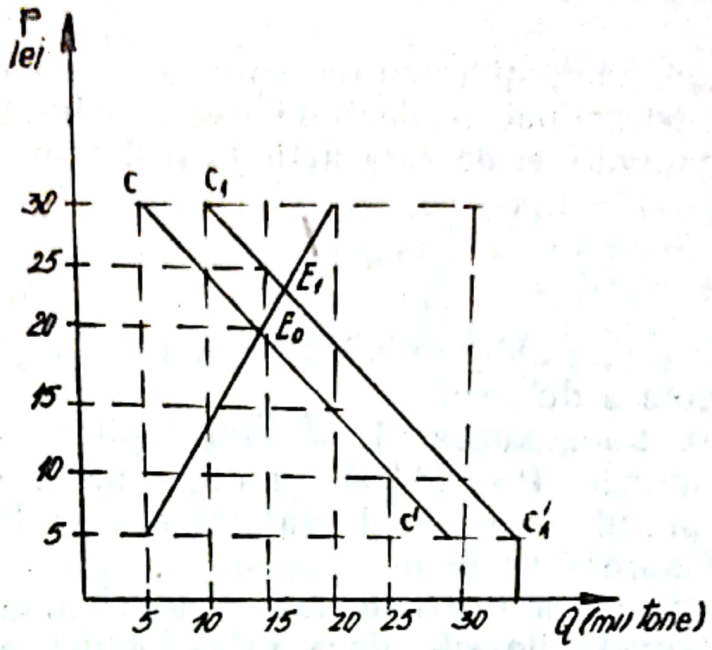

Punctul E este punctul de echilibru. Producătorii vor produce 14.375 tone la prețul $p_e = 26{,}63$ unități monetare kg, cantitate ce va fi integral cumpărată.

aa) În cazul în care prețul inițial pe piața tomatelor este $p_1 = 30$ unități monetare kg, cantitatea oferită $0(30) = 20$ mii tone depășește cantitatea cerută $C(30) = 5$ mii tone; se produce în plus 15 mii tone (surplus de ofertă). Pentru a-și putea vinde producția realizată, producătorii vor coborî prețul.

ab) În cazul în care prețul inițial pe piața tomatelor este $p_2 = 5$ unități monetare kg, cantitatea oferită $0(5) = 5$ mii tone este inferioară cantității cerute $C(5) = 30$ mii tone. O mare parte a cumpărătorilor nu va găsi tomate la acest preț. Atît timp cît insuficiența ofertei se va manifesta, consumatorii vor determina o creștere a prețului.

b) În cazul în care alți factori în afară de prețul produsului se modifică, o deplasare a curbei cererii sau ofertei va determina apariția unui nou echilibru. Presupunem că venitul consumatorului crește astfel încît cererea se deplasează de la CC' la C_1C_1, conform graficului de mai jos:

Scanned with OKEN Scanner

Punctul de echilibru se mută de la E_0 la E_1, pentru care o cantitate mai mare ($Q_e = 16\,250$ mii tone) va fi vîndută la un preț, de asemenea, mai mare ($P_e = 23{,}75$ unități monetare kg.).

18. PREȚUL UNEI OBLIGAȚIUNI, v. pag. 137

Prețul unei obligațiuni cu termenul de scadență practic infinit este determinat de dobînda fixă a obligațiunii (cuponul obligațiunii) și de rata actuală a dobînzii, conform relației:

$$P = \frac{D}{d}$$

unde P este prețul obligațiunii, D cuponul obligațiunii, iar d rata actuală a dobînzii.

Spre exemplu, dacă $D = 1000$ unități monetare, $d = 5\%$, atunci $P = 20{,}000$ unități monetare; cînd $d = 10\%$, prețul aceleiași obligațiuni devine $P = 10.000$ unități monetare.

Se observă că atunci cînd rata dobînzii crește, prețul obligațiunii scade; invers, dacă rata dobînzii se reduce, atunci prețul obligațiunii crește.

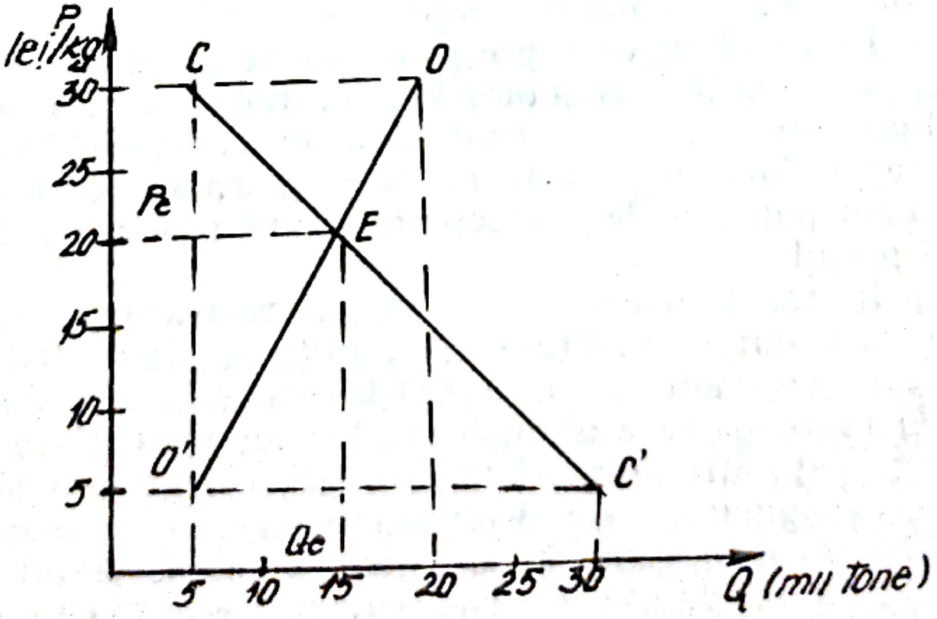

Scanned with OKEN Scanner

19.PRODUCTIVITATEA FACTORILOR DE PRODUCȚIE, v. pag. 141

1. Pentru un volum al producției Y = 100.000 bucăți se folosesc L = *10* salariați. Productivitatea medie a muncii (PM_L) în această situație va fi

$$PM_L = \frac{Y(L)}{L} = \frac{100.000}{10} = 10.000 \text{ buc./muncitor.}$$

Angajarea a încă 5 muncitori suplimentari (L), în condițiile în care ceilalți factori de producție folosiți rămîn constanți, determină un spor al producției de 40.000 (y). Productivitatea marginală a muncii (P_{mL}) va fi:

$$Pm_L = \frac{\Delta y}{\Delta L} = \frac{40.000}{5} = 8.000 \text{ buc./muncitor}$$

2. Prin utilizarea a 20 mașini-unelte (K) un întreprinzător reușește obținerea unei producții (y) în valoare de 2 milioane unități monetare anual. În această situație productivitatea medie a capitalului folosit se va calcula:

$$PM_K = \frac{y(K)}{K} = \frac{2.000.000}{20} = 100.000 \text{ lei/mașină}$$

Folosirea suplimentară a 5 mașini-unelte (K) determină o creștere a produției cu 800.000 lei anual (y).

Productivitatea marginală a capitalului utilizat (P_{mK}) va fi:

$$Pm_K = \frac{\Delta y}{\Delta K} = \frac{800.000}{5} = 160.000 \text{ lei/mașină}$$

3. Dependența dintre volumul producției obținute (y) de către un fermier în funcție de suprafața de teren (N) utilizată, în condițiile în care capitalul și munca folosite rămîn constante, este următoarea:

Suprafața de teren utilizata (N) — ha	0	1	2	3	4	5	6
Producția totală (y) — mii kg —	0	30	70	120	140	130	100

Scanned with OKEN Scanner

Productivitatea medie şi marginală a utilizării factorului de producţie natural (terenul) se prezintă astfel:

Suprafaţa de teren N	Producţia totală y	Productivitate medie yM_N	Productivitate marginală Y_{mN}
0	0	0	
1	30	30	30
2	70	35	40
3	120	40	50
4	140	35	20
5	130	26	—10
6	100	16,6	—30

În tabelul de mai sus, productivitatea medie s-a calculat ca raport între producţia totală şi cantitatea de factor utilizat

$$YM_N = \frac{Y(N)}{N},$$ de exemplu, pentru $N = 3$. yM (3) $= \frac{120}{3} = 40$ mii kg ha iar productivitatea marginală a factorului

$$YmN = \frac{\Delta Y}{\Delta N},$$ de exemplu, pentru $N = 3$, y_m (3) $= \frac{120-70}{3-2} = 50$ mii kg ha.

NOTĂ: Producţia totală aferentă unui volum al factorului de producţie este egală cu suma productivităţilor marginale corespunzătoare unităţilor succesive de factor.

Ex:. $y(3) = y_m(1) + y_m(2) + y_m(3) = 30 + 40 + 50 = 120$ mii kg.

Evoluţia producţiei şi productivităţii în funcţie de volumul terenului utilizat este reprezentată în graficul de mai jos:

Scanned with OKEN Scanner

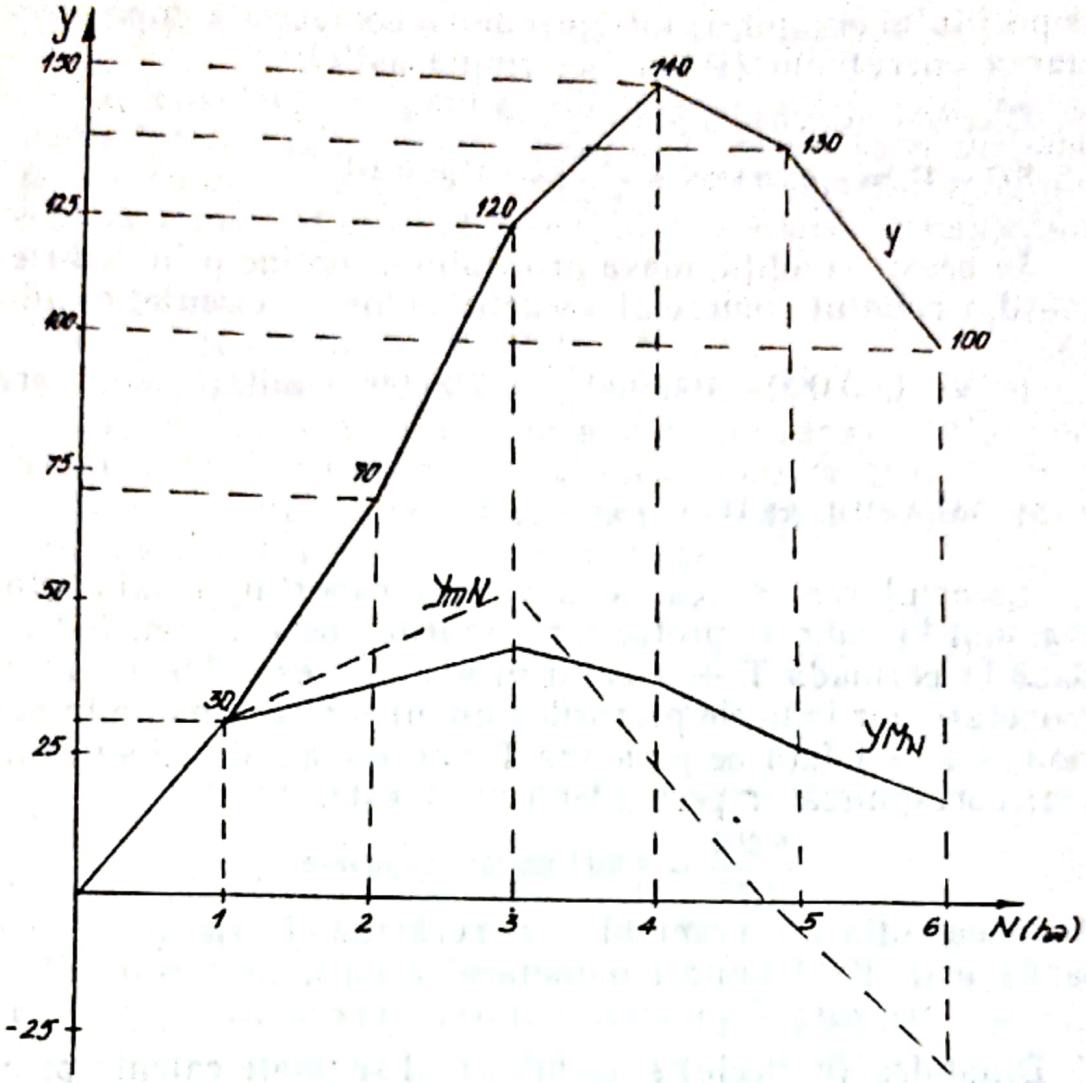

În condiţiile în care productivitatea marginală este superioară productivităţii medii, această situaţie va determina o creştere a productivităţii medii pînă în punctul în care cele două curbe se intersectează (ceea ce se observă şi pe grafic pentru N = 3,4). Cînd productivitatea marginală a factorului de producţie este inferioară productivităţii medii, curba productivităţii medii va avea o tendinţă de scădere (pe grafic, pentru N = 3,5).

20. RABATUL COMERCIAL, v. pag. 152

O întreprindere comercială cu amănuntul cumpără un lot de 100.000 bucăţi de săpun, articol al cărui preţ de piaţă este 60 unităţi monetare pe bucată. Furnizorul acordă un rabat comercial de 10%. Cheltuielile de circulaţie aferente acestei operaţii au fost de 400.000 unităţi monetare. Masa rabatului comercial acordat de furnizor (RC) precum şi ma-

Scanned with OKEN Scanner

sa profitului obținut de întreprinderea comercială după efectuarea operațiunii (P) se determină astfel:

$$D = 60 \times 100.000 = 6 \text{ milioane lei}$$

$$RC = D.rc = 6.000.000 \times \frac{10}{100} = 600.000 \text{ lei}$$

În aceste condiții, masa profitului se obține prin deducerea din rabatul comercial a cheltuielilor de circulație, adică:

$$P = 600.000 - 400.000 = 200.000 \text{ unități monetare}$$

21. SALARIUL REAL, v. pag. 162

Salariul real se calculeaza prin raportarea salariului nominal la indicele prețurilor bunurilor de consum. Astfel, dacă în perioada T + 1 salariul nominal este 6.000 unități monetare, iar indicele prețurilor bunurilor de consum în perioada T + 1 față de perioada T este 125%, atunci salariul real corespunzător perioadei T + 1 este:

$$\frac{6\,000}{1{,}25} = 4.800 \text{ unități monetare}$$

Dacă salariul nominal din perioada T (perioadă de bază) este 4000 unități monetare, atunci, prin convenție, acesta reprezintă și salariul real pentru perioada respectivă.

Dinamica (indicele) salariului real se poate calcula prin raportarea salariului real din perioada T + 1 la salariul real din perioada T ,— care coincide, în fapt, cu salariul nominal sau prin raportarea indicelui salariului nominal la indicele prețurilor bunurilor de consum.

Conform primei metode, dinamica salariului real rezultă din:

$$\frac{4\,800}{4\,000} \cdot 100 = 120\%$$

În cadrul celei de-a doua metode, indicele salariului nominal este:

$$\frac{6\,000}{4\,000} \cdot 100 = 150\%$$

și, deci, dinamica salariului real în perioada T + 1 față de perioada T se obține din:

$$\frac{150}{125} \cdot 100 = 120\%$$

Scanned with OKEN Scanner

Se consideră un agent economic care, avind la dispoziție suma de 9000 unități monetare, intenționează să achiziționeze trei tipuri de acțiuni: X, Y și Z. Anticipările agentului economic privind cîștigul potențial al fiecărui tip de acțiune sînt:

a) pentru acțiunea X, 10%;
b) pentru acțiunea X, 20%;
c) pentru acțiunea Z, 30%.

De regulă, se admite ipoteza conform căreia cîștigul potențial este direct proporțional cu gradul de risc.

Dacă agentul economic este adversar convins al riscului, atunci structura portofoliului său este:

Tip de acțiune	Sumă — unități monetare
X	9.000
Y	0
Z	0
TOTAL	9.000

iar cîștigul mediu potențial este 10%.

Dacă agentul economic este mare iubitor de risc, atunci structura portofoliului său este:

Tip de acțiune	Suma unități monetare
X	0
Y	0
Z	9.000
TOTAL	9.000

iar cîștigul mediu potențial este 30%.

Dacă agentul economic urmărește diversificarea riscului, atunci structura portofoliului său este:

Tip de acțiune	Sumă unități monetare
X	3.000
Y	3.000
Z	3.000
TOTAL	9.000

Scanned with OKEN Scanner

iar cîştigul mediu potenţial este:

$$\frac{3\,000 \cdot 10 + 3\,000 \cdot 20 + 3\,000 \cdot 30}{9.000} = 20\%$$

Desigur, există şi alte variante ale structurii portofoliului ce corespund unor grade diferite de evitare a riscului sau de asumare a acestuia sau de diversificare a sa. Spre exemplu, următoarea structură a portofoliului:

Tip de acţiune	Suma — unităţii monetare
A	4.000
B	3.000
C	2.000
TOTAL	9.000

ce asigură cîştigul mediu potenţial de:

$$\frac{4\,000 \cdot 10 + 3\,000 \cdot 20 + 2\,000 \cdot 30}{9\,000} = 17{,}8\%$$

manifestă o tendinţă spre diversificarea riscului.

23. TEORIA CANTITATIVA A MONEDEI, v. pag. 125

Se consideră o economie pentru care venitul naţional este $Y = 1\,800$ miliarde unităţi monetare şi masa monetară este $M = 600$ miliarde unităţi monetre.

Viteza de circulaţie a monedei V se poate calcula din relaţia $MV = PY$, în care P reprezintă nivelul general al preţurilor, utilizînd ipoteza $P = 1$:

$$V = \frac{PY}{M} = \frac{1\,800}{600} = 3$$

Dacă se presupune că Y este venitul naţional corespunzător ocupării depline a forţei de muncă şi se admite constanţa vitezei de circulaţie a monedei, atunci sporirea masei monetare cu 300 miliarde unităţi monetare — de la $M = 600$ miliarde unităţi monetare la $M = 900$ miliarde unităţi monetare — se regăseşte integral în creşterea nivelului general al preţurilor cu 50% — de la $P = 1$ la $P' = 1{,}5$ — conform relaţiei:

$$P' = \frac{M'}{M} \cdot P = \frac{900}{600} = 1{,}5$$

Scanned with OKEN Scanner

24. UTILITATEA TOTALĂ ŞI UTILITATEA MARGINALĂ, v. pag. 179—180

Dependenţa dintre utilitatea consumului succesiv a 8 pere, într-o perioadă de timp, înregistrează pentru un consumator următoarea evoluţie:

Nivelul consumului Y									
buc	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Utilitatea totală U									
unităţi	0	85	150	200	240	270	290	300	300

Vom determina utilitatea marginală a fiecărei pere şi vom reprezenta grafic evoluţia utilităţii totale şi marginale în funcţie de nivelul consumului.

Utilitatea marginală (U_m) reprezintă suplimentul de utilitate pe care un consumator îl resimte atunci cînd nivelul consumului creşte cu o unitate, şi se determină astfel:

$$Um(i) = U_i - U_{i-1}$$

adică, pentru $Y = 1$ $U_m(1) = -U(0) = 85 - 0 = 85$

$Y = 2$ $U_m(2) - U(1) = 180 - 85 = 65$

$Y = 3$ $U_m(3) - U(2) = 200 - 180 = 50$

Rezultatele au fost sistematizate în următorul tabel:

y — buc—	0	1	2	3	4	5	6	7	8
U_m — unit. —	0	85	65	50	40	30	20	10	0

Dependenţa dintre utilitatea totală a consumului şi nivelul acestuia a fost redată în graficul de mai jos:

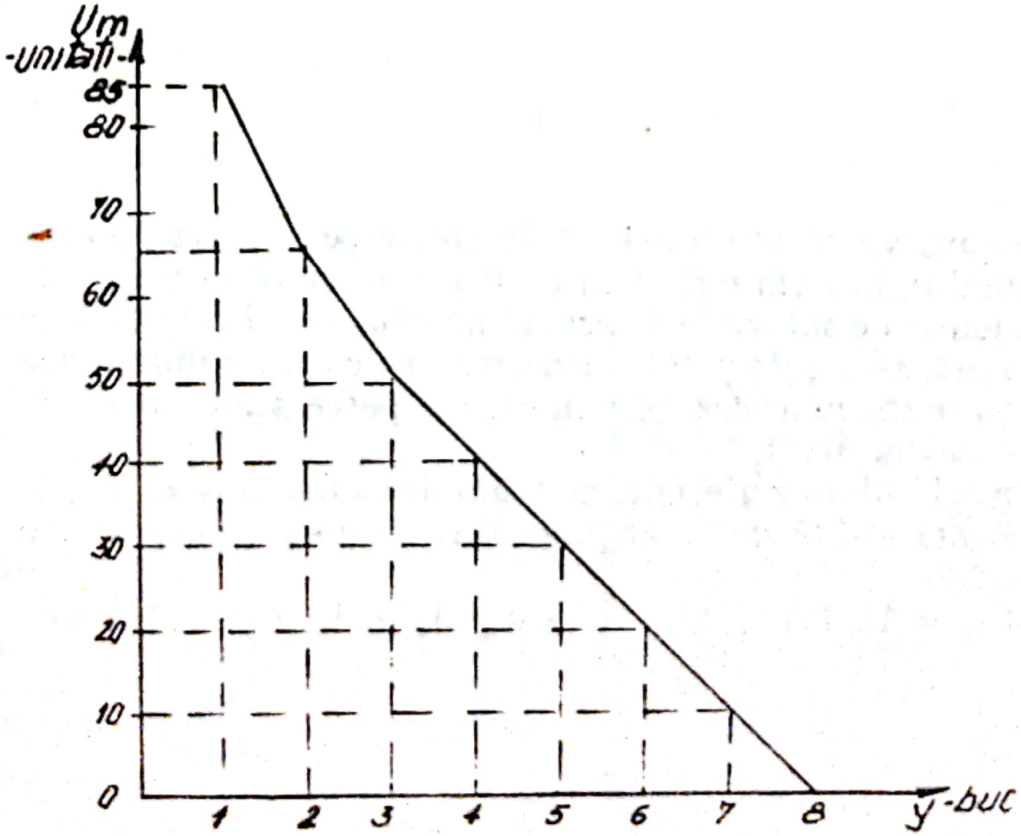

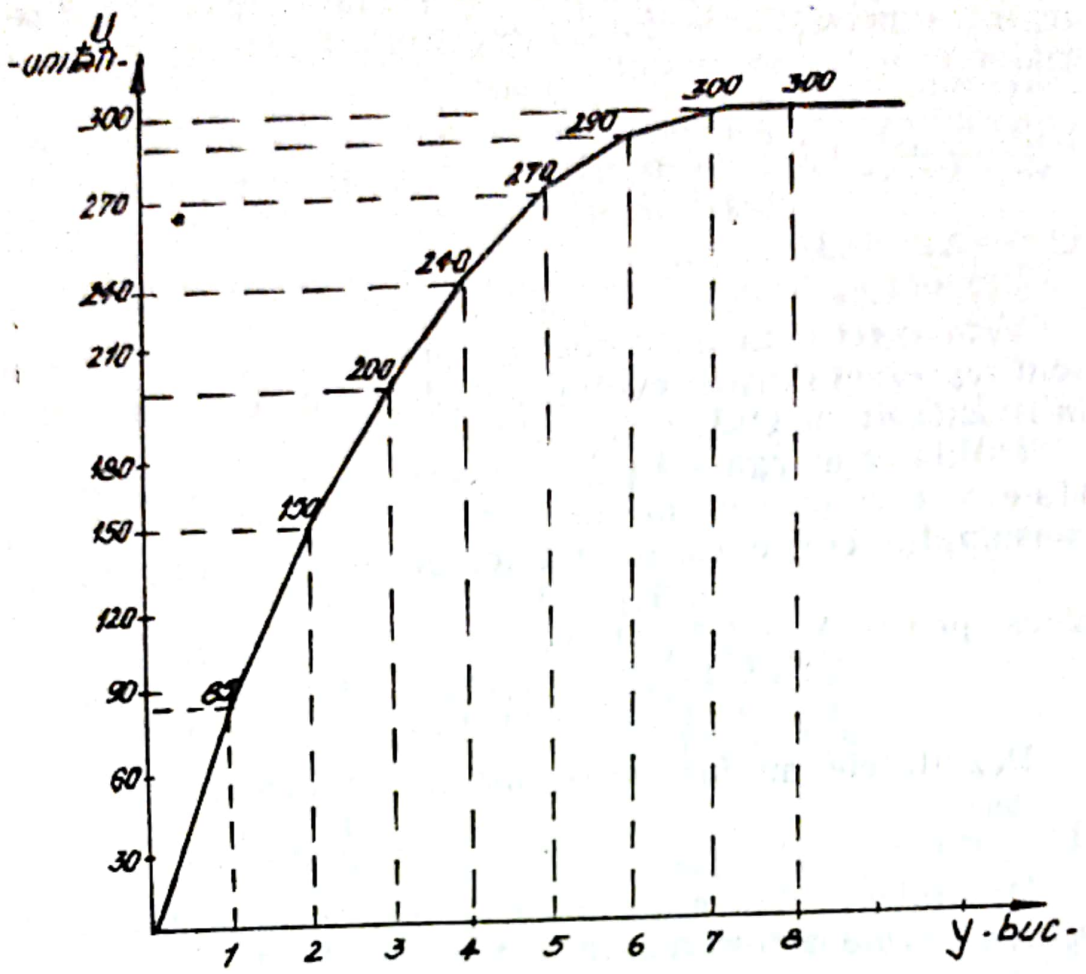

Se observă că utilitatea totală crește pe măsura sporirii consumului, în ritm din ce în ce mai mic, pînă la un punct numit punct de saturație (în cazul nostru, $y = 7$). Utilitatea marginală descreşte pe măsura creşterii consumului (legea utilității marginale descrescînde), iar peste punctul de saturație devine nulă.

Notă: Utilitatea aferentă consumului a 5 unități este egală cu suma utilităților marginale) ale primelor cinci bucăți consumate

$$U(5) = U_m(1) + U_m(2) + U_m(3) + U_m(4) + U_m(5)$$

Scanned with OKEN Scanner

INDICE

A

Abilitate a întreprinzătorului
Accelerator, v. *principiul*
Accept
Acord
Acord General pentru Tarife şi Comerţ
Acoperire
Acreditiv
Activitate economică
Actualizare
Acţionar
Acţiune
Adjudecare
Afacere, v. *business*
Agent economic
Agio
Agregat monetar
Agrobusiness
Amanetare, v. *gaj*
Amendă
Amortizare
Andosare
Andosament, v. *gir*
Angajament stand by, v. *stand by*
Anuitate
Arbitraj
Arendare
Arendaş
Arendă
Asanare
Asigurare
Asociaţie economică
Autoconsum
Autofinanţare
Autonomie
Aval
Avuţie

B

Balanţă comercială
Balanţă de plăţi
Balanţă economică
Balanţă patrimonială
Bancă
Bancnotă, v. *bilet de bancă*
Bancrută
Bani
Beneficiar
Beneficiu, v. *profit*
Bilanţ al investiţiei
Bilet de bancă
Bilet la ordin
Bon de tezaur
Bonificaţie
Bonitate financiară
Boom economic
Brevet de invenţie
Buget de familie
Buget de stat
Buletin de bursă
Bun
Bun economic, v. *bun*
Bursă
Bursă a muncii
Business

Scanned with OKEN Scanner

C

Calitate
Calitate a vieţii
Cambie
Capital
Cartel
Cash, v. *disponibilităţi băneşti*
Cec
Cerere
Ciclicitate a dezvoltării economice
Ciclu economic, v. *ciclicitate a dezvoltării economice*
Cifră de afaceri
Circuit economic mondial
Circulaţie
Clauză
Clearing
Client
Comanditar
Comanditat
Combinare a factorilor de producţie
Comision
Competitivitate
Concesiune
Concurenţă
Concurs comercial
Conjunctură economică
Conosonament
Consignaţie
Consulting
Consum
Cont de exploatare
Contingentare
Contract economic
Convertibilitate
Cooperare economică
Cooperativă
Cost
Cost al vieţii
Cost de oportunitate
Coş valutar
Crah
Creanţă
Credit
Creditor
Creştere economică
Criză economică
Curs al acţiunilor
Curs de schimb valutar

D

Datorie
Debitor
Decalaj economic
Decizie economică
Decontare bancară
Deficit
Deflaţie
Depozit
Depresiune economică
Devalorizare
Dever, v. *cifra de afaceri*
Devize
Disagio
Discont
Disponibilitate monetară
Disponibilităţi băneşti
Dividend
Diviziune a muncii
Dobîndă
Drepturi speciale de tragere
D.S.T., v. *drepturi speciale de tragere*
Duopol

Scanned with OKEN Scanner

E

Echilibru economic
Economie, v. activitate economică
Economie de piaţă
Economie de tranziţie
Economist
Efect comercial
Efect economic, v. *rezultate economice*
Efect public
Eficienţă economică
Emisiune monetară
Etalon aur
Etalon aur-devize
Etatizare
Eurodolari
Eurovalute
Evaziune fiscală
Excedent
Expansiune
Export

F

Factor de producţie
Factură
Faliment
Fenomen economic
Finanţare
Firmă
Firmă de afaceri
F.M.I., v. *fondul monetar internaţional*
Fond funciar
Fondul Monetar Internaţional
Fracht
Franco
Funcţie de producţie
Furnizor

G

Gaj
Garant
Garanţie
G.A.T.T., v. Acordul General pentru Tarife şi Comerţ
Gestiune
Gir
Girant
Giratar

Scanned with OKEN Scanner

H

Hedging
Hîrtie de valoare
Hîrtie monedă
Holding

I, Î, J

Import
Impozit
Impunere
Indexare
Indicator economic
Indice economic
Inflaţie
Inovaţie
Insolvabilitate
Integrare economică
Invenţie
Investiţie
Investiţie de portofoliu
Ipotecă
Împrumut, v. *credit*
Închiriere
Înscris
Întreprindere
Întreprinzător
Înviorare
Joc de bursă

L

Leasing
Lege economică
Legislaţie economică
Liberalizare a preţurilor
Libertate economică
Liberă iniţiativă
Licenţă
Lichiditate
Lichiditate internaţională
Licitaţie
Locaţie de gestiune
Lombard

Scanned with OKEN Scanner

M

Macroeconomie
Management
Manager
Mandat
Marcă a fabricii
Marfă
Marketing
Mecanism al bursei, v. *bursă*
Mecanism al economiei de piață
Mecanism al prețurilor
Mecanism economic
Microeconomie
Minim de trai
Mondoeconomie
Monedă
Monopol
Multiplicator, v. *principiu al*
Munca

N

Negociere
Nevoi
Nivel de trai

O

Obiect al proprietății, v. *bun*
Obligațiune
Ocupare a resurselor de muncă
Ofertă
Oligopol

P

Parte socială
Parteneriat
Patrimoniu
Patron
Patronat
Pământ
Persoană juridică
Piață
Plan
Planificare
Plasament
Politică economică
Politică socială
Poliță
Populație
Portofoliu

Scanned with OKEN Scanner

Potențial economic
Prestări de servcii
Preț
Preț al obligațiunii
Preț al pămîntului
Principiu al acceleratorului
Principiu al multiplicatorului
Principiu al actualizării
Privatizare
Proces economic
Productivitate
Producție
Producție globală
Producție netă
Produs disponibil
Produs final
Produs global
Produs global brut
Produs intern brut
Produs intern net
Produs național brut
Produs național net
Produs net
Produs social total (global)
Profit
Prognoză economică
Programare economică
Progres
Proprietate
Proprietate funciară
Proprietate industrială
Proprietate literară și artistică
Putere de cumpărare

R

Rabat comercial
Raritate
Rată a dobînzii
Rată a profitului
Raționalitate economică
Recambio, v. *poliță*
Recesiune economică
Reclamă
Redevență
Reformă economică
Regie autonomă
Registru al comerțului
Rentabilitate
Rentă
Repartiție
Rescont
Restructurare economică
Resursă economică
Resursă informațională
Rezultate economice
Rotație a capitalului

Scanned with OKEN Scanner

S, Ş

Salariu
Scont
Scont de casă
Scris funciar
Scrisoare de trăsură, v. *fracht*
Servicii, v. *bun*
Serviciu al datoriei publice
Sistem al conturilor naţionale
Sistem al producţii materiale
Sistem de salarizare
Societate
Societate anonimă
Societate comercială
Solvabilitate
Stand by
Statul — agent economic
Strategie a dezvoltării
Structură economică
Subdezvoltare
Sub-pari
Subiect de proprietate
Substituire a factorilor de producţie
Supra-pari
Supraprofit
Swap
Switch
Şomaj
Ştiinţă economică

T

Tantiemă
Tarif vamal
Taxă a scontului, v. *scont*
Taxă vamală
Teorie economică
Titlu de credit
Titlu de proprietate
Titlu de valoare
Titlu de împrumut
Tras
Trată
Trăgător
Trezorerie
Troc
Trust

U

Uniune vamală
Utilitate
Utilitate marginală
Uzufruct
Uzură fizică
Uzură morală

Scanned with OKEN Scanner

Valoare
Valoare internațională
Valoare muncă
Valoare națională
Valoare utilitate
Valori mobiliare

Venit
Venit marginal
Venit național
Venit net
Warant

Z

Zonă liberă
Zonă monetară

Scanned with OKEN Scanner

Casa de Editură şi Presă „Viaţa Românească”

a lansat în acest an, într-o ţinută grafică deosebită, o serie de cărţi de mare valoare artistică, apreciate de publicul cititor, care au cunoscut o circulaţie foarte restrînsă în ultimele cici decenii. Editura a urmărit să pună la îndemîna tuturor generaţiilor cele mai fascinante romae şi eseuri grupate în cadrul colecţiei „Orient”, colecţie pe care o dorim continuată cu lucrări celebre din literaturile unor popoare cu o străveche cultură şi civilizaţie. În această colecţie au apărut:

– **„Kim”** de *Rudyard Kipling* (roman)
– **„Pelerinul Komanita”** de *Karl Gjellerup* (roman)
– **„India secretă”** de *Paul Brunton* (eseu)
– **„Lumina Asiei”** de *Edwin Arnold* (eseu)

În cadrul Editurii au mai apărut:

– **„Ben Hur”** de *Lewis Wallace* (roman)
– **„Nostradamus”** de *Michel Zevaco* (roman)
– **„Profeţiile lui Nostradamus”**

Casa de Editură şi Presă „Viaţa Românească” are în pregătire o nouă colecţie intitulată **„Pămînt românesc”** în cadrul căreia va vedea în curînd lumina tiparului lucrarea **„Insula şerpilor”**, urmată de ample studii geografice, istorice şi de cultură despre alte teritorii româneşti (**Bucovina, Dobrogea, Basarabia, Ardealul** ş.a.).

În colecţia **„Cartea pentru elevi”** sînt în curs de apariţie două serii din literatura română:

1. **Poezia românească** o amplă prezentare a fenomenului poetic românesc de la primii poeţi pînă la cei mai proeminenţi reprezentanţi ai generaţiei contemporane.

Scanned with OKEN Scanner

2. **Proza românească** în care vor fi editate cele mai importante opere, în special cele cuprinse în programa şcolară.

„Poezia românească" va urmări editarea în volume selective, pentru uzul tineretului şi în special al elevilor, a celor mai reprezentative opere ale poeziei româneşti. În cadrul ei vor fi editate şase volume, care vor apare în primul semestru al anului 1992 şi vor fi întocmite de critici şi istorici literari cunoscuţi, după cum urmează:

* **M. Eminescu** – *Poezii* – studiu şi selecţie de prof. univ. Ion Rotaru.
* **O. Goga** – *Poezii* – studiu şi selecţie de prof. univ. I.D.Bălan
* **L. Blaga** – *Poezii* – studiu şi selecţie de prof. univ. Romul Munteanu
* **T. Arghezi** – *Poezii* – studiu şi selecţie de prof. univ. Al. Hoţa
* **N. Stănescu** – *Poezii* – studiu şi selecţie de prof. univ. Eugen Simion
* **N. Labiş** – *Poezii* – studiu şi selecţie de prof. univ. Eugen Simion

Colecţia îşi propune să cultive, prin selecţie şi prezetare analitică, marile valori ale poeziei româneşti şi să devină un sprijin în munca elevilor şi a maselor largi iubitoare de poezie. Fiecare volum va cuprinde un studiu asupra operei, cîteva analize literare, în special asupra poeziilor cuprinse în manualele şcolare şi o antologie cu cele mai cunoscute poezii din opera fiecărui poet.

În seria **„Proza românească"** sînt în lucru şi vor fi publicate în următoarele luni lucrările:

L. Rebreanu romanele **„Ion"** şi **„Pădurea spînzuraţilor"** studiu introductiv şi îngrijirea ediţiei conf. univ. *Fl. Ghiţă*

Scanned with OKEN Scanner

D. R. Popescu – **Nuvele şi Povestiri** – studiu introductiv şi selecţie conf. univ. C. Constantinescu şi prof. *Doina Băghină*

Casa de Editură şi Presă „Viaţa Românească”

are în pregătire pentru anul 1992, următoarele lucrări:

– **Dicţionarul diabolic** de *Jacques Collin De Plancy*
– **Războiul femeilor** de *Al. Dumas*
– **Doamna mică din casa mare** de *J. London*
– **Istoria iubirii** de *Marcelle Tinayre*
– **Amantul contesei** de *Jean Romeau*
– **Rusoaica** de *Gib Mihăescu*
– **Prim miniştrii României Mari** de *M. Nedelea*
– **Prinţesa Babylonului** de *Voltaire*
– **Avatar** de *Th. Gautier*

* * *

Cărţile noastre se găsesc de vînzare în principalele librării din ţară; ele pot fi trimise la domiciliu la cererea solicitanţilor.

Rugăm unităţile de librărie şi de difuzare a cărţii să ne scrie în cazul în care-şi manifestă interesul pentru lucrările apărute sau care sînt în curs de apariţie la **Casa de Editură şi Presă „Viaţa Românească”**, putînd face din timp comenzi ferme.

Scanned with OKEN Scanner

Coordonator ştiinţific Prof. dr. C. Manolescu
Tehnoredactor Drosu Ioan

Format 700 x 1000/24
Apărut decembrie 1991

«Arta Grafică S.A.»

Scanned with OKEN Scanner

Consacrată unor probleme deosebit de actuale și de complexe, lucrarea de față urmărește familiarizarea marelui public cu problematica economiei de piață moderne, evidențiind principalele procese și aspecte concrete ale tranziției României la economia de piață.

Casa de Editură și Presă „Viața Românească"

Prin sfera ei de cuprindere, prin conținutul tratării lucrarea se adresează marelui public, cadrelor didactice de toate gradele, elevilor și studenților, tuturor acelor care se interesează de problemele economice actuale.

ISBN 973-564-005-8

5.100

Prețul ~~150~~ lei

Scanned with OKEN Scanner